
3 1761 06991145 1

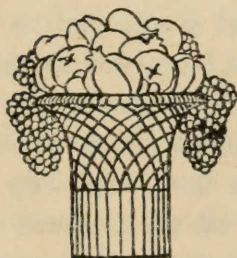
LA VIDA AUSTERA

Aquesta edició popular comprèn : 50 exemplars
en paper de fil y 5.000 exemplars en paper verjurat

Pere Corominas

La Vida austera

EDICIÓ POPULAR

BARCELONA
Tip. «L'Avenç», Rambla de Catalunya, 24
1911

LIBRARY
OCT 19 1972
UNIVERSITY OF TORONTO

PROLEG DE LA SEGONA EDICIÓ

Els amables ciutadans de Barcelona han comprat axís que sortien de l'impremta ·ls exemplars de la primera edició de LA VIDA AUSTERA, *que no ha arribat a posarse a la venda no més que a ben poques ciutats de Catalunya. Axís en la patria del autor i del llibre no·ls hi ha faltat l'amor dels homes, d'ont sen dedueix clarament la disposició que hi ha pels estudis morals en aquesta nostra ciutat gentil que cerca amb més afany una obra ont s'hi parla de la santedat, de les delicies i de la mort que altres de més suau fruir, com ara noveles i poesies.*

Aqueixa primera edició, que axís serà ben verament barcelonina, no ha merescut casi bê més que lloances de les persones que n'han parlat publicament; i encara que sempre la simpatia agena mou secreta i fonda delicia en el nostre cor, no puc estarme de senyalar el perill que pel compliment del nostre fi en la civilisació humana portaria la generalisació d'aquesta mena de complacencia patriotica en el judici de les obres espirituals.

Hi ha una mena de crítica xorca i vergonyosament

humil que no descansa sinó en la baixa consideració dels defectes. les minuscules tares i les inquisitorials reminiscencies, descobertes i bescantades amb el fel d'envejosa i mesquina passió. Sempre serà sana i noble la protesta contra aqueixa infecta desmoralisació de la conciencia pública. Més heu de tenir en compte que tant el poeta com el filosop, l'home de ciencia com l'artista, poden caure en l'orgull i en la vanitat per la vostra perfidiosa i immoderada lloança, d'ont pervindrien empedreiment i quimerica pompa al seu esperit.

L'home que fa un llibre no pot esperar de vosaltres més noble ofrena que'l ressò ingenu de les emocions despertades per la seva lectura en el vostre cor. Heus aquí que vosaltres vivieu en un camp de consciencia amb una interior disposició de les idees, de les passions i dels sentiments, i allí cau l'obra d'un altre home amb els pensaments i els anhels i els afectes propis. Si l'obra s'ho val, es indubtable que produirà una pertorbació sana o morbida, d'entusiasme o d'aplanament, alegra o trista en el vostre camp, i es ben segur que no podrieu dir res més escaient, més fortificador, més noble que la descripció del nou estat moral en que va deixarvos la seva lectura.

Si 'us ha robat el cor, fareu molt bé de dirho; si 'us ha deixat un regust de cosa vana i artificiosa, també ho direu: si ha ofès els vostres sentiments morals o s'ha oposat debades al vostre concepte de la veritat, digueuho, amics meus, tant si les vostres paraules li han de ser agradoses, com si l'han d'ofendre o se li han de clavar com un punyal en el seu orgull. La simpatia de la vostra critica no

està en la fogositat de la lloança, sinó en la fondaria de les passions que 'us ha remogut.

Quan un amic fa una obra bella, jo experimento una alegria que no'm sé estar de comunicarli. Però després la meva ànima treballa, casi sense adonarsen, en l'íntima absorció de l'obra nova, i a consecuencia d'aquet treball es produeix en mi un judici que es lleal colaboració en l'ideal del amic. Aixís espero que, passada la primera alegria de retrobarse l'home que tal vegada judicaveu empedreit en la vida burocratica, vindran les crítiques cavalleresques i enfortidores que ressonen com clarins de combat.

Potser el treball reclòs i tranquil em fa trobar d'anyor les antigues batalles. Es bella cosa aquell tremolor que us ve quan se 'us presenten al davant les forces enemigues i el cor se 'us desmaia i al punt torna a batre més fort, i us debateu entre l'envit de fugir i la gloria somiada, fins que ja 'us llenceu resoltament a la barreja amb cor lleuger emportat per les més nobles virtuts de la vostra ànima. ¿No trobeu paradoxal la meva concepció de la Santedat humana? Doncs, mentres no vénen més borrascoses lluites, peleiem gentilment sobre l'ideal de la Santedat.

Molts troben que'l meu concepte de la Santedat es massa terrenal, perquè representa un predomini de les condicions fisiques del home i una exclusió de les idees de gracia i de traspas a una altra existencia espiritual i eterna. Hauria de tenirse present que'l meu proposit fou l'investigació del contingut espiritual de la propia vida, i que al cercar lo que hi havia en la meva bondat

tenia de limitarme a la Santedat humana, *no precisament tal com podria trobarla en mi, sinó tal com la meva experiencia podia considerarla en tots els homes.*

Perxò a la Santedat no hi oposo un concepte d'execració. Perquè no's reuneixin en un home totes les condicions de la Santedat humana no s'ha d'entendre que jo 'l condemni, i fins he tingut punt en estudiar les existencies demoniaques més amades i més admirades pels demés. El meu proposit ha sigut plantejar de cap i de nou el problema del més ideal destí del home, cercantlo en el reposat i armonic espandiment de les facultats més sanes, més nobles i més pures que en la seva naturalesa corporal i espiritual se donen. Cap al compliment d'aquest ideal de Santedat hem d'encaminar la nostra vida sense negar els afectes del nostre cor a les poderoses existencies demoniaques.

Pro, sense abandonar el criteri humà de la meva experiencia i dels meus sentits, precisament en la consideració de la riquesa i de l'hermosura he arribat a la més extrema temeritat espiritualista, fixant la primera no en la cosa, sinó en el domini, i sostenint en quant a la darrera que no era causa, sinó efecte de la santedat del nostre esperit. Si 'ls tipus d'home sant o de dimoni que he posat com exemple responen o no al meu concepte de la Santedat humana, seria facil aclarirho si fes cap falta. Més jo 'm guardaré prou d'acceptar com a criteri de veritat la coincidencia d'un limitadíssim nombre de fets, quan al contrari penso que poden haverhi en l'ordre moral veritats ben llogiques que no s'hagin realisat mai en absolut.

Els conceptes de l'Immortalitat i de les Delicies que vénen a completar en La Vida austera *el de la Santedat humana, per més que al autor li semblin ben fonamentals, es pot dir que no han sigut objecte d'un judici públic. Els patriotes barcelonins no han volgut veure fins ara més que l'exemplari de sanes i fortificadores virtuts que s'exposa en el primer i en el segon llibre, probablement perquè aquestes virtuts són bones per la nostra Renaixença. Pro jo sento encara més intensament aquesta mena d'engunia relligiosa que fins a fòra dels dogmes em trasbalsa i a totes hores sem emporta a divagar sobre la mort i l'immortalitat i sobre ·l compliment del meu destí.*

Barcelona, Febrer de 1909.

PROLEG DE LA TERCERA EDICIÓ

Si la primera edició no va merèixer més que lloances de les persones que'n parlaren publicament, ara ja no cal raonar sobre 'l perill que pel compliment del nostre fi en la civilisació humana portaria la generalisació d'una semblant mena de complacencia patriotica en el judici de les obres espirituals.

El meu llibre ha sigut combatut i escarnit pels enemics politics. Perquè ja fa una mica més d'un any que vaig abandonar la vida sossegada del funcionari de la ciutat per llançarme de nou a la palestra de les lluites civils. I de La Vida austera *sen ha fet una arma i una befa contra mi. N'hi ha que diuen : ¿com s'atreveix a parlar d'austeritat un home que abandona la pau de casa per entregarse al revol airat de la politica ?*

Aquet es llibre d'ascensió, de construcció en les runes, *deia al escriure l'Introducció que'n fa l'historia. En el capitol tercer de* Les Albes de la Vida *prou s'advertia que l'obra no vol mirar més que als fets i devers individuals. Tot el meu treball de renovació interior s'ha*

volgut presentar com una pretensió pertinent a la vida pública, proposit estret i nu, d'un calvinisme intolerant.

Els que aixís malparlen del llibre per odi a mi, no l'han llegit, i aqueixa austeritat dura i renunciadora de les blanes delicies, amb la que vol afrontarse la meva acció civica, serà miseria d'estoics o d'ebionims, però no diu amb la concepció opulenta i venturosa de la vida que he exposat en el llibre de la Santedat humana *i en el de les* Delicies de la terra.

Fa aprop d'un any i mitj que va agotarse la segona edició de La Vida austera. *Mil contratemps s'oposaren fins ara a la reimpressió de l'obra que, de fet, ha quedat aixís retirada de tot nou comerç espiritual. Quan demà torni a la llum en l'edició popular de cinc mil exemplars, tal vegada mereixi dels humils un respecte i una consideració que foren negats darrerament al home politic.*

Res he tocat de les primeres edicions, sinó es l'esmena d'alguna errada insignificant. Al entregar al poble el meu llibre no l'he tingut de despullar de cap encis de erudició, perquè ja al escriurel no s'apartava del meu pensament el proposit de que en les seves planes poguessin veure tots els homes com s'hi reflexa el món interior de la seva conciencia.

Barcelona, 11 de Janer de 1911.

Amable company:

En la vida senzilla dels meus pares he trobat les primeres inspiracions per escriure aquesta obra, i, de l'austera concepció de la nostra existencia que van evocar en lo més pregon de la meva ànima, ha brollat la font de les suaus delicies que són el seu perfum. Si per cas llegeixes aquet llibre i alguna vegada hi trobes l'encant d'un noble sentit de dignitat humana, pensa que ha arribat fins a tu com un alè de la seva pura i dolça memoria.

Barcelona, 1908.

INTRODUCCIÓ

HISTORIA D'AQUESTA OBRA

He de començar advertinte, amable company, que aquesta obra fou escrita en els dies de festa dels tres anys que fa que va morirse 'l meu pare; dies i anys d'una plenitut de vida tant complerta que no 'm deixaren lleure per anyorar les alegries passades ni per témer les malaventures del avenir. Mentres treballava en els negocis de la Ciutat, per aqueixa feliç fortuna d'haver trobat el nostre pa de cada dia en l'agradosa feina de contribuir directament a la prosperitat de la meva dolça patria, els amors amb la meva estimada movien en el meu cor portentoses forces i m'iniciaven en les delicies de la paternitat, a l'ombra de la vella familia ont el meu germà i la meva mare mantenen el foc de la llar antiga tota flairosa de santes memories.

Acabava de passar una crisi espiritual que havia posat en greu perill la confiança en les propies forces, tant absolutament indispensable per complir plenament el nostre destí. Moltes vegades m'havia preguntat, en el torment de les més amargues engunies, si

mai més tornaria a escriure cap llibre que reflectés serenament un noble estat de la meva ànima; en les mirades dels amics em semblava veurehi la tristesa que inspira l'espectacle d'una vida xorca i esguerrada; en les hores de més negra malinconia intentava escriure una novela, titolada *La Mort den Joan Apostol*, en que·l jove inflamat d'idees generoses acabava casantse i enriquintse fins a perdre tota mena d'idealitat, i la mort del meu primer fill semblava que hagués d'ensorrarme per sempre en les tenebres del desengany.

Pro ·l treball perfidiós de cada dia, la possibilitat de veure reflectida la meva acció en la marxa de la Ciutat gentil, i aquella incansable voluntat de no deixarme dominar pel tenebrós recort del captiveri, i de referme i orientar, segons el meu franc voler, la propia vida, m'havien retornat amb la dolcesa de les serenes delicies i començava a sentirme feliç. Tots els dies de festa treballava en escriure uns intermedis de prosa que havien de relligar les meves poesies amoroses, per l'istil de *La Vita nuova* del Allighieri, i en aquesta evocació de platxerioses memories hi posava tant bella florida de pensaments delitosos que no més podien congeminarse amb una existencia sana i venturosa.

Aleshores fou quan la mort del meu pare, amb la terrible impressió que va produirme, féu néixer en el meu cor el proposit de començar un llibre més, una mena d'opuscol, exemplari que seguís la vida del

home desde ·ls primers dies de la vida fins al darrer sospir, recull d'amables comentaris a l'existencia senzilla, aont exposaria les pràctiques austeres apreses del meu pare, a les que devia la salvació del caracter i la conquesta d'una nova ventura. Els passos d'una vida austera d'amor a la veritat, d'energia indomable, de sana previsió, de treball i de sacrifici; els ideals de virtut i un decidit proposit de no apartarme mai de la realitat, guiaven per aquell temps la meva ploma, sense cap mena de pretensió científica, i ·s traduíen en les planes íntimes i patriarcals per ont comença la meva obra, clafertes de bons exemples trets de la realitat i ben sovint de la vida meva i de la dels meus pares. Una fonda emoció trasbalsava ·l meu cor al remoure tant adorades memories, i es ben cert que mai més he pogut llegirles sense que ·ls singlots m'ofeguessin la veu i ·ls meus ulls sem omplissin de llagrimes.

Després de l'infancia havia de seguir l'adolescencia i la joventut, per continuar, en l'ordre cronologic, les diverses formes de l'austeritat en totes les edats de la vida humana. Més al escriure ·ls soliloquis de l'adolescencia, el temps i un davassall de forces renovadores m'havien deslliurat de la fosca opressió de la mort, i, retrobada l'antiga confiança en el meu destí, anava engrandint el camp de la meva obra, fins a convertirla en un llibre de *Moral*, aont s'hi estudiaria *La Santedat humana*, *Les Delicies de la Terra* i els nostres anhels d'Immortalitat. Les planes escrites

s'apilotaven, el treball avançava sempre més rapidament i jo prosperava en força i alegria, fins a arribar al llibre de la mort, que, fòra de la piadosa relació del seu acabament, es potser el més amarat d'humana ventura.

Quan ja tenia llestos els quatre llibres, em quedava una mena de recansa per no haver exposat els deures de la joventut, i perxò vaig posarme a escriure ·l llibre segon. Mentres l'escrivia, amb l'ansia coenta d'acabar, jo prou notava la diversitat d'objecte i de sentiment entre ·l primitiu exemplari malinconic i aquella furiosa apologia de la puresa i del amor; pro, encara que, dominant la meva ploma, deixava anar paraules de coordinació i d'armonia amb lo que havia dit en les *primeres albes de la vida*, m'era impossible deturar la marxa impetuosa del pensament, vigorisat per tres anys d'interna investigació, d'inquirir en les fondaries de la meva ànima ·ls deures de la vida austera i de rumiar perfidiosament sobre ·l suprem destí del home.

Poc abans d'acabarse ·l primer llibre ja havia determinat estudiar en *La Santedat humana*, no solament el contingut de la vida austera, sinó l'ideal a que deu acostarse l'home en el més alt compliment del seu destí L'obra s'apartava rapidament del seu primitiu proposit i prenia ·l caracter d'un llibre de moral que

pretenia arreglar la conducta humana atacant els problemes més trascendentals de la nostra existencia. Les especulacions són d'allí endavant eminentment objectives, les anecdotes autobiografiques desapareixen en absolut, la vida dels meus pares queda a fòra del nou camp d'observació, més amb tot això no cal enganyarse : l'home s'ha fet endins fins a trobar l'arena dels més íntims combats i amb l'ordenada exposició de les condicions de la santedat humana cerca ·l contingut espiritual de la propia vida.

En les darreres planes dedicades a l'adolescencia i en el començament del llibre de la santedat hi ha de traspuar el doble sentiment que movia ·l meu cor minat d'engunies, desesperances i miseries quan intentava reconstruir en el meu interior la fè relligiosa, i ple de segura concepció i claredat de judici quan sospesava la valua moral de les meves accions. Mentres jo sentia que a dins de la meva ànima prenien consistencia ·ls principis morals, que una gran confiança en la propia fortalesa m'aplanava ·ls camins de la virtut, que una íntima alegria s'imposava amb irresistible imperi i esborrava rapidament les impressions deprimments i doloroses, la meva ascensió espiritual cap a una sintesi relligiosa no anava més amunt d'un fred principi de causalitat o d'una substancia unica i divina.

Es lo cert que jo no soc senyor del meu pensament i que la construcció filosofica, per humil que sigui, que es en mi, no l'he triada per un determini

del meu franc voler, més em fou imposada pels homes i les coses, pel temps i per l'espai, per la llogica i pels sentits, per l'imperi fatal de la realitat. Jo ·m regiro a dins de la meva concepció, i, per més que faci, no hi puc fer entrar el coneixement de Déu. ¿Per què mentir? A tot'hora cerco la Divinitat, espio les seves senyals en la Natura, l'escolto palpitar sota ·l vel fugitiu de les maravelles del món. I ni la trobo, ni·m canso de cercarla, ni perdo la creencia ni la confiança de que un dia o altre la trobaré.

Perxò no puc tenirme per ateu, en quan l'ateisme concebeix un món extrany a la presencia de la Divinitat, i a mi no·m descansa aqueixa concepció. Si alguna vegada he arribat a creure que ja no cercaria més, no he pogut demorar en la xorca negació, i la voluntat de crearme una fe s'ha afermat resoltament en mi. ¿Aont ets, Senyor? ¿Com ho faria perquè totes les potencies de la meva vida s'amaressin de tu? En el meu cor hi ha una gran relligiositat, en el meu pensament les formes llogiques són alterades per la potencia de les passions, en tots els amors i en tots els actes de la meva vida hi traspua ·l sentiment relligiós. I, per més que·m regiri, no puc fer entrar en la meva concepció el coneixement de Déu.

Ara ·us diré que les meves observacions m'han convençut de que en la nostra civilisació són a mils i a millons les ànimes com la meva, això es, les ànimes que, disposant d'una fonda relligiositat, cercant per la vida un contingut espiritual, s'han vist despullades

fatalment de la sentida concepció de Déu. No parlo del lliurepensador ni del materialista, que s'aconsolen amb l'hipotesi mecanica del Univers : parlo dels homes relligiosos que han vist esborrarse en la conciencia ·ls dogmes de la seva relligió al sotmetrels a la crítica de la ciencia. I d'això ·n dedueixo que la crisi present de la civilisació occidental està en aquesta *possibilitat* de que la crítica cientifica esborri de la consciencia la concepció de Déu, havent de ser aquesta, per la seva naturalesa, inalterable atribut de la raó humana.

Aquesta *possibilitat* prova al meu judici l'insuficiencia actual dels dogmes relligiosos, perquè havent de modificar, sinó constituir per sí sols, tot el contingut espiritual de la nostra vida, si fossin performats, omplirien talment l'ànima nostra que, una vegada entrats en ella, no hi hauria crítica possible que·ls en tregués. Les actuals formes relligioses, els dogmes i la concepció evangelica són inferiors, al meu entendre, a la capacitat relligiosa del home modern. i quan aquest ha nodrit la seva ànima amb el contingut de la fe cristiana, encara li resten territoris del seu esperit que no ha poblat, anhels intensissims que no ha satisfet, aspiracions i ansies i espirituals quimeres que li demanen un Déu menos historic i més humà, una relligió més gran que ompli la vida de gom a gom i en trascendeixi.

***

En tota l'obra no tornaras a trobar gaire sovint, tu que·m llegeixes, el proposit de discutir els problemes relligiosos que té plantejats l'home d'avui, i es ben cert que si alguna vegada encara sen parla es com incidencia d'un estudi moral independent de la relligió. Havia de ferte aquestes digressions per explicarte la genesi espiritual del llibre i com es que l'exemplari senzill, acompanyat de reflexions morals, s'ha convertit en construcció interior encaminada a cercar un contingut espiritual a la vida del home. Si per ventura creus en Déu, no temis trobar ni un pensament ni una paraula posada d'intent per ofendre la teva fè. Et dic ben verament que no més vui veure lo que hi ha en la nostra bondat, i que, si trobes quelcom ofensiu per les teves creencies, pots passar de llarg, sense témer que·t manqui ni la més lleu espurna del pensament que·m guia.

Aquet es llibre d'ascensió, de construcció en les runes. Jo ·m trobava en la soledat d'un món dispers, regirantme en el buit per trobar una roca aont posar el peu, agitant desaforadament els braços i les cames en la vanitat del aire sotil. Quan heus aquí que, abocantme a mirar a dins de la meva ànima, hi vaig veure la roca viva aont podia apoiarme per pujar fins al cel. Hi havia en mi una facultat i una inclinació irresistible que judicaven la bondat o malicia dels meus actes. Si preguntava a l'intelligencia la veritat de la veritat, no feia més que donarme normes de judici indecises i contradictories, pro encara la meva

voluntat no devenia acció que ja la sentencia 's produïa fatal i inapelable.

El judici moral que's produeix en la nostra conciencia podrà cambiar amb el temps, podrà no correspondre al judici moral de la conciencia humana, pro es segur que sempre 's produirà com una consecuencia inevitable de l'acció, per ont es descobreix en nosaltres l'existencia d'un principi permanent i actiu, que no dorm ni descansa, que es insensible a les més irresistibles temptacions, que no'l torcen ni l'odi ni l'amor, ni s'enterneix a la joventut, ni's decandeix a la vellesa. I aquesta bondat que es en mi es una cosa certa i sòlida, tant profonda i tant íntima que si poguessim descobrir i analisar tot el seu contingut ens-e seria possible ascendir per la seva via a les més altes sintesis de l'espiritualitat humana.

Al tenir conciencia clara d'aquesta veritat, de que hi havia en el meu món intern un principi actiu, ferm i segur com una roca, el cor sem trasbalsà de suau alegria i vaig beneir amorosament aquell exercici de les primeres planes de la meva obra que havia desvetllat en la meva ànima la clara presencia de tant consoladora concepció. Ja no divagaria més, esmaperdut, per les arbitraries rutes d'un mar tempestuós, perquè allí estava la meva isla de terra ferma, i en les seves hospitalaries riberes s'hi obria un port segur.

Aixis com Descartes partia del fet del seu pensar, jo partiria d'aquesta bondat interna que es en mi per refer el contingut espiritual de la propia vida. La

meva preocupació constant d'ençà del llibre de *La Santedat humana* no ha estat mai combatre la fè dels altres, sinó assegurarme ben verament de què hi havia en la meva bondat, o, per seguir el simil que a suara posava, de com eren les terres de la meva isla, de les sinuositats de les costes, dels seus plans i montanyes, de les fonts i dels rius que la solquen, de les plantes i de les besties que hi viuen.

Després d'escriure aquesta obra sobre *La Vida austera*, al cap de tres anys de meditar sobre ·l contingut de la bondat humana, he arribat a formarme un concepte del destí del home, de les delicies de la terra i de la nostra immortalitat. Jo dono un valor ben relatiu a la mena de realitat i de certesa objectiva que contingui ·l concepte d'aquestes orientacions vitals; no més considero que la seva claredat ha sostituit en la meva ànima a una confusió caotica i que la seva presencia en el meu món intern millora i dignifica la condició moral de la meva vida.

Més en tota l'obra no passo d'aquí. Aquesta es empresa d'ascensió i de reconstrucció espiritual que·s limita als primers principis de la renovació. No dubto que es possible profondisar més en l'estudi de la bondat humana, que hi ha part del seu contingut encara no considerat en la meva obra, i estic segur de que en el mateix ordre de tots aquets principis, en la continuació de la seva propia substancia, s'hi ha de trobar el moll de les creencies futures, l'essencia de les veritats cordials que temps a venir apagaran la set relligiosa del home.

Pro ara sento una íntima necessitat de repòs. Després de la volada ·ls meus peus volen tocar a la terra, aquesta realitat imponderable, que es descans dels nostres sentits i port abrigat de la fantasia humana. I, aixís, sense apartar l'esguard d'aquest insondable firmament cap aont es mouen els nostres anhels, refarem les forces en la terra mare i ens retornarem amb la fruició de les seves delicies.

* * *

En Miquel de Unamuno diu que ningú es prou creient perquè no hi hagi una petita fosquedat de dubte en la seva ànima, ni hi ha home tant descregut que en algun moment de la seva vida no senti cremar una lleu espurna d'esperança i de fè en l'aridesa del seu cor. Aixís, entre ·ls dos extrems del creure i del no creure, no hi ha veritable solució de continuitat, sinó una variable armonia de colors, sempre ·ls mateixos, que van de la veritat cordial a la veritat llogica, sense que en cap variant hi manquin en absolut ni la llogica ni la cordialitat. Tots, doncs, creiem i no creiem, i aixís com Coleridge deia a certes persones practicants : *vosaltres no sou creients* : *vosaltres creieu que creieu*, jo m'atreviria a dir a molts exceptics : *vosaltres no sou increduls*: *vosaltres creieu que no creieu.*

Al dir abans que jo sentia en mi una gran relligiositat afirmava ·l creure del meu cor. Lo que hi ha es que·ls sentits no han sabut fins ara trobar l'imatge

de la meva creencia, ni·l pensament l'ha poguda reduir a una entelequia de la raó. El creure hi es, pro la meva intelligencia no sab com es ni com hi es : el meu cor n'està ple i ·n vessa i la seva presencia dóna un sentit pregon a la meva vida, pro la meva consciencia no té presents els seus atributs ni coordina ·ls soterranis moviments del seu palpitar. Tu que·m llegeixes, si ·m vols seguir, jo ·t diré desde ara ·l noble intent de la meva obra : d'aquet creure cordial n'es manifestació imaginable i intelligible la nostra bondat, i perxò, cercant l'essencia d'aquesta manifestació del creure, imaginant les seves formes, definint la llei i l'esperit del seu obrar, inquireixo i penetro en el misteri i trec de les tenebres a la llum l'essencia i les formes i les lleis humanes d'aquesta creencia del meu cor.

Pro si llegint *La Vida austera* no hi trobes tota la pau i l'activa alegria que hi volies trobar, no podras dir que jo t'enganyi. Jo no voldria morir sense haver refet la consciencia clara de la meva unitat cordial, i aquesta es la meva guerra, com l'amor i la patria són el descans en el meu batallar. Més en aquesta obra no passo d'allí aont a suara t'he senyalat: començo l'ascensió part d'amunt de la plana xafogosa aont em dalia i ·m migrava, marxo per rutes plenes de delicies i de sentors florals, i, encara que·m trobo lluny del cim, sento que m'hi acosto i no puc quedarme sol en el meu platxeri i et convido a menjar de la fruita que·s troba pel camí.

Es precís aclarir un altre concepte perquè no hi hagi engany en les meves promeses. Si ets un home pagat de les formes llogiques del pensament, si no més cerques el valor intellectual de les doctrines, si en l'idea que tens del contingut de la coneixença humana no hi caben més que les veritats forjades amb la primera materia dels sentits, trobaras la meva obra plena de contradiccions i de teories que no estan comprovades per l'experiencia.

Es dificil explicarte amb termes prou clars el meu pensament. Jo no puc separar per una linia ben absolutament marcada aquella part de la meva substancia que pensa de la que no pensa, ni tant sols podria mostrarte una particula viva del meu cos que fos enterament extranya a la formació del meu pensament. Si ·m fos possible formular una teoria de la coneixença humana, no sabria com limitar a les funcions o orguens espirituals que anomenem intelligencia, raó, imaginació, pensament, conciencia, la formació de la veritat. Les veritats que són en mi són resultat i compenetració de totes les forces humanes que en mi obren. Si Bergson es limités a sostenir l'acció de la voluntat en la genesi del coneixement, assentiria del tot a la teoria de Bergson; més, de seguirlo massa lluny, salvariem l'*intellectualisme* per caure en el *volontarisme.* Són la carn i l'esperit, la voluntat i l'intelligencia, l'amor i l'odi i totes les passions, la raó i ·ls sentits, l'imaginació i ·l sentiment, cada orgue amb la

seva funció i cada funció amb la seva llei, els demiurgs de la veritat cordial, que anomenaré aixís per distingirla de la freda i llogica veritat intellectual.

En cada un de nosaltres hi ha un tresor de veritats cordials que donen una valua i un sentit a la seva vida. L'home creu aquestes veritats i d'elles treu la llei del seu obrar; més quan aplica al llur coneixement la mecanica de l'intelligencia, lluita amb la pobresa dels termes, amb la rigidesa de les construccions llogiques, amb la grossera percepció dels sentits, talment que no sempre hi ha una correspondencia absoluta entre les veritats cordials i les veritats intellectuals en el mateix ser. Aleshores la voluntat del home pot influir en el treball de l'intelligencia per desviarla, com poden desviarla les passions i fins els prestigis de la ciencia. Però es lo cert que si l'intelligencia ens dóna errada o imperfectament la veritat cordial, que es en lo íntim del nostre ser, no es la veritat intellectual errada, imperfecta o contradictoria la que dóna un sentit a la nostra vida i la que determina la llei del nostre obrar, sinó que a fòra de la raó, i en contra de la raó, segueix regint i valuant el ser la veritat cordial que l'intelligencia no ha tingut habilior per concebir.

En aquesta obra hi trobaras les meves alegries i els meus dolors, els anhels de la meva carn i del meu esperit, el foc de la passió en els meus amors i en els meus odis, congeminats per una imperiosa voluntat d'inquirir les veritats que dormen sota 'l nivell de la

consciencia. Quan al seguir el rastre d'una veritat cordial m'he vist abocat a una contradicció llogica, he passat impetuosament per damunt de la contradicció; quan els limits de la ciencia experimental em barraven la ruta, he saltat part d'allà d'aquesta muralla. Si he sentit que puava quelcom en les pregones potencies del meu ser, no m'he aturat a comprovar si les paraules i les imatges o les construccions teoriques s'oposaven als dogmes de la relligió o a les descobertes de l'intelligencia humana.

Així com així jo penso que ·ls grans errors de les edats passades tenien un valor cordial ben superior a moltes veritats d'un contingut estrictament formal i llogic, en quant foren manifestació monstruosa de forces soterranies que bullien tumultuosament en el cor humà. No t'aturis, doncs, amable company, a considerar el valor intellectual de les doctrines del meu llibre, que pots passar per alt si es que les trobes en oberta contradicció amb l'estat present dels coneixements cientifics, i tén present que ni jo mateix m'he proposat convèncet de la solidesa de tal valor; més pren les paraules i les formes i les doctrines com instruments per cercar en els tresors de la bondat humana un contingut espiritual per la nostra vida.

***

Potser tu hauries preferit descansar en el criteri d'alguna escola que·ns permetés sostraurens al previ

estudi de la coneixença, per anar de dret al objectiu primordial de l'obra. Pro això, desprès de lligarme amb un compromís intellectual, no m'hauria estalviat més que algunes poques planes d'aquesta introducció, que ja no tindran tornada en les clares i senzilles que han de venir.

Es possible que ·l mot *pragmatisme* t'hagi passat pel pensament quan llegies les imprecises i breus paraules que a suara dedicavem a la coneixença humana; pro, si es que tires endavant, ben aviat em sembla que l'hauras olvidada. En totes les formes del pragmatisme, començant per la més pura de M. Pierce, que dóna a la coneixença una valua instrumental com a medi d'acció, seguint per l'*humanisme* de F. C. S. Schiller, que vol compendre un món d'experiencia humana amb els medis de l'esperit humà, i anant fins a William James, Le Roy i Poincaré, que ja donen a l'intelligencia alguna valua de coneixement. s'hi troben sempre un principi d'arbitrarietat i de nominalisme, un poc interès en la consideració del món real, una negació o rebaixament de la potencia intellectual i una valoració de les consecuencies i utilitat del fet cientific, que van contra la llei del meu pensar.

El pragmatisme representa, en general, una protesta contra ·l conceptualisme germanic, contra l'invasió del intellectualisme exaltat pels triomfs extraordinaris de la mecanica i de la crítica; pro·m temo que en mans d'uns altres homes del Nort, per més que exageri la valua d'ús o d'utilisació del coneixement,

es perdi en un altre conceptualisme que li cegui la visió de la realitat. La nostra intelligencia llatina, que·s daleix per les formes plastiques i les imatges concretes de les coses, no té més que abandonarse al propi intent per salvarse del verbalisme; i encara que en la formació de les veritats cordials creiem nosaltres que hi intervenen totes les forces que integren la vida del ser humà, no perxò neguem l'excelencia i la primacía de la facultat intellectual per la representació de les veritats que entren en el camp de la consciencia humana.

Tampoc en l'ordre de la creencia puc avenirme amb cap de les escoles pragmatiques que s'han vist darrerament confoses en la denominació insubstancial de *modernistes*. Ni ·l *moralisme* de Mathieu Arnold, fondament penetrat per un sentiment de l'altra vida; ni ·l *fideisme* de Ménégoz, que si bé reconeix que la fè s'acompanya de representacions, imatges i creencies, afirma que serem judicats no per les creencies, sinó per la fè; ni ·l *simbolisme* de Loisy, que dóna'l caracter de simbol d'una veritat absoluta a la fórmula eclesiastica, després de sostenir que no es veritat en absolut per tant que no defineix la plena realitat del objecte que representa, satisfan les exigencies del meu cor. Tots aquests homes diuen que creuen lo que diuen, i per mi no passen de critics que s'han fet una arma per criticar i que després d'una crítica destructora volgueren forjarse l'il·lusió mai realisada de revestir de formes llogiques i d'imatges humanament imaginables la ve-

ritat cordial soterrada en les tenebres de la subconsciencia.

Perxò potser inquireixo i treballo alegrament, mentres la vida passa, amb la confiança de que, posant-hi tota la meva ànima, refaré la meva unitat cordial abans de que'm mori. Si vols seguirme, no temis que'ns perdem en les arbitraries sotileses d'una volguda originalitat. Com més m'endinso en mi, menos em trobo. Es en la part de fòra que dominen les varietats individuals, pro axís que davallis a les pregones fondaries del teu propi ser t'aniras trobant més igual an els demés homes, fins a perdret en la substancia comuna de l'especie humana. ¿Vols venir? Jo t'ofereixo 'ls fruits més cars de la meva vida, en aquesta obra treballada mentres naixien i creixien els meus fills, en l'edat que'l Dante anomenava 'l mitg camí de la nostra existencia, per un temps de renovadora ventura.

I ara, vés, feste gran, llibre del meu cor. No més de pensar que ja no treballaré més en les teves planes, em sembla com si hagués d'acabarsem aqueixa felicitat tranquila que, mentres cada festa t'escrivia, davallava a casa nostra amb la més suau dolcesa. Desde demà començaré a anyorarte, més els meus ulls i els meus anhels i els meus afectes no't trobaran tant d'anyor si al arribar a les mans dels altres homes els aconortes, els aconsoles i els hi gonfles el pit de dignitat i de noblesa.

LLIBRE PRIMER

LES ALBES DE LA VIDA

I

No hi ha dubte de que l'austeritat de la vida, la dignitat suprema de la nostra energia moral, troba en els primers anys de l'existencia un impuls i una direcció definitives. Comencem, doncs, aquest opuscol amb una reflexió sobre la conducta dels pares.

Mai serà prou alabat el benefici de tenir uns pares virtuosos. El que ha tingut la sort de criarse entre ·l pare i la mare de bones costums, prosperant amb els fruits d'un treball honrat, estimantse respectuosament, moventse en un ordre de relacions cordials, franques i rectes, ha begut en la font de les aigues més pures.

Penseu en els exemples fortificadors d'una familia rectament ordenada. El pare i la mare treballen sense cap precipitació per guanyar el nostre pa de cada dia i per anar muntant la casa. Ell surt constantment cada dematí sense peresa ni recansa, torna a les hores del menjar i es recull a descansar amb ella en aquell llit

que inspira an els fills el respecte de les coses augustes. Al cap de la setmana porta ·ls diners amb alegria, perquè ·ls ha ben guanyats, i els compta i repassa amb la seva dòna, que es la guardadora del tresor. Els dies de festa sen emporta ·ls seus fills a pendre ·l sol al camp o a la montanya, sense estalviarse aquelles diversions que no costen més de lo que ·s pugui gastar.

La mare ·s cuida de la casa com una reina de suau governar. Ella dirigeix les feines de la cuina i de la bugada, repassa les robes, vesteix i despulla ·ls fills petits. Tal vegada ajudarà al marit amb l'exercici d'industries o d'algun comerç casolà, o sortirà per poques hores a guanyarse la vida en alguna d'aqueixes funcions modernes encomanades a la dòna. Més el seu lloc predilecte, mentres hi hagi familia i la familia tinga fills, serà la casa, i perxò no l'abandonarà mai del tot als criats i criades, que, si bé podrien ajudarla en la seva feina, no la substituirien noblement en la dignitat moral que·ls seus passos i les seves mans deixen amorosament en el sòl que trepitgen i en les coses que toquen.

En els nostres dies s'ha volgut presentar la funció familiar de la mare com incompatible amb la més alta representació social per la que sospira justament la dòna d'avui. Més jo penso que aixís se confonen les relacions juridiques amb les relacions naturals entre l'home i la dòna. Es innegable que la nostra civilisació ens ha portat un superior concepte de la dignitat humana i que l'expressió juridica d'aquest

concepte es incompatible amb les velles fórmules del dret politic i del dret civil, que s'han de renovar per conformarles a una relació de la més perfecta igualtat moral. Tota idea barbre de domini i de superioritat autoritaria repugna al nostre esperit d'homes moderns. Perxò s'explica la concepció d'una nova Trinitat, imaginada al Nort-America, en substitució de la vella Trinitat de la Teologia cristiana, en qual nova concepció hi entren el Pare, la Mare i el Fill.

Més ¿què té que veure tot això amb les funcions naturals de la dòna a dins de la familia? Tots els conceptes de la nostra civilisació i totes les lleis de les modernes societats politiques no podran ensenyar als homes a parir ni a treure llet de les seves mamelles. Una més perfecta divisió del treball podrà desintegrar encara més funcions del taller casolà de la familia, més sempre hi restaran un ordre moral i un noble govern per una nobla reina. Els tresors d'amor i de tendresa que posa la mare en la primera formació dels fills mai podran ser el producte d'una fàbrica, ni servits a domicili per una dòna de lloguer.

¿De quina nova dignitat es revesteix una dòna quan escriu llibres, quan es posa al davant d'una societat anonima, quan fa prosselits en les reunions politiques o quan es doblega temerariament per empendre treballs que fins avui no més havia resistit l'energia fisica del home? Penseu en la dignitat suprema del part, en la generosa provisió de llet dels

seus pits. Si ·ls homes posessim en les nostres obres la dolça constancia, aquella incansable i amorosa energia que les mares empleien en ensenyar als seus fills a caminar, les societats humanes avançarien sense defalliment cap als més alts i generosos destins.

El primer dever de la dòna es engendrar i parir els fills que la naturalesa i el seu amor li donguin. La funció social més alta de la dòna es la primera formació dels fills, que acamparà i educarà amb l'ajuda del pare. El suprem destí de la dòna es contribuir a la formació d'una humanitat superior, creant un ambent de pau i de virtut, i disposant el seu fill per assolir la més alta espiritualitat. I el mal de les doctrines temeraries que s'erren al concebir les funcions, els deures i el destí de la dòna, es que rebaixen la dignitat d'ella i li encomanen aqueixa podridura moral que fa perdre l'orgull de la maternitat.

La perversitat del pare o de la mare obren abismes de maldat en la conciencia dels fills. Perxò ·l bon pare que estima serenament a l'esposa, sense sensualisme ni frivolitat, que viu ordenadament amb el producte de les seves rendes i del seu treball, que contribueix a montar la casa i la familia amb esforç continuat i tranquil, com la mare que compleix dolçament els seus deures, són el fruit d'una benedicció divina que mai serà prou respectada i agraïda pels fills.

A casa haviem tingut una veína que s'entregava a la més vergonyosa fornicació amb un home que no era ·l seu marit. Totes les dònes del veinat ho sabien

i la miraven sense respecte i en veu baixa la tractaven de mala çorra. ¿Com havia de pujar el fill d'aquella malaventurada en un ambent familiar corrosiu, sofrint els castigs de mals humors incomprensibles, sentint gravitar sobre la seva mare l'hostilitat de la bona gent i veientse tractar per aquell home extrany, unes vegades amb complacencia aviciadora i altres amb irascible injusticia? Era entremaliat i cridaner, es tornava contra ·l seu pare i la seva mare quan li pegaven, i, masell per les puntades de peu i les bastonades, pujava pervers de sentiments. I encara aquest, al ser més gran, va salvarse per la violencia del seu caracter, que li donà energia pera encaminarse a vies de salvació. Es un home capaç de conèixer i estimar la bondat que ha après del medi social en que vivia; més si un s'enfonsa en el seu esperit, el troba lleuger, per falta d'aquell fonament indestructible que·l recort sagrat d'una bona mare aixeca roca sobre roca en els primers anys de la nostra vida.

Quan parli de la vida conjugal tornaré a fer reflexions sobre ·ls deures dels pares, que no més refereixo aquí per la part principalissima que ·l seu compliment pren en l'historia de la nostra infancia. Els perills que passen les criatures en el clos d'una familia perversa no·s poden comptar, i els pobres que han tingut pares dolents mereixen més que·ls altres la nostra ajuda, i han d'aprofitar les primeres foguerades de l'adolescencia pera redreçar austerament l'ànima corcada.

Més no sé despedirme d'aqueixes primeres reflexions sense despendrem d'una imatge que m'atormenta. Penso en el pare de familia que ve d'embrutirse amb la mala dòna, i torna amb la femta del vergonyós contacte a casa seva, i troba a l'esposa i als fills que l'esperen confiadament. ¿No penseu com deu apartarse perquè no li facin l'amistat ni li donguin una santa abraçada? ¿No·us imagineu el fastic neguitós que deu sentir de sí mateix?

¿Com gosarieu a posar per damunt de la dolça pau que sols se troba en la pràctica de la vida austera ·l plaer sensual de revolcarse en el llit de la mala dòna, el goig fugitiu de reblincarse amb el frenesí de la seva carn impudica?

II

Si l'austeritat ajuda en tot temps a formar el caracter del home, mai hi ajuda tant com a les primeres albes de la nostra vida. Lo que aleshores heu vist, lo que en aquells anys heu rumiat, els sentiments que a la vostra infancia·us van trasbalçar el cor, i els pensaments que·us van enlluernar l'esperit i els anhels que us van moure la voluntat, allò es el fonament indestructible del vostre caracter. Quan vareu venir al món en portaveu ja la materia, més en aquells anys heroics de la vostra vida la materia va pendre forma i se·us va obrir la ruta dels vostres destins.

D'una incompleta formació de la nostra infancia en resultarà sempre un caracter indecís i una ànima manca o estrafeta. Girem els ulls al nostre voltant o movem la visió cap a dins de nosaltres mateixos. Aquí en trobareu un que·s van descuidar de despertarli ·l sentiment de la divinitat i sempre més el seu esperit ha sigut incapaç de sentir la presencia de Déu.

A fòra de tota confessió relligiosa, els seus estudis filosofics l'hauran dut a la concepció d'una causa primera, d'una essencia incognoscible, d'una voluntat anterior a la materia i a la forma, i els seus estudis socials li hauran fet veure la superioritat dels pobles que arribaren a una gran sintesi relligiosa. Seguint els consells d'un bon amic, llegirà l'Evangeli amb ànima de noi i es deleitarà amb les *Confessions* de Sant Agustí. Un dia i un altre dia, un any i un altre any, ferà exercicis espirituals, i seguint als mistics castellans encaminarà la seva voluntat cap a la concepció d'un Déu del seu voler. Més si té una ànima absolutament sincera, si no vol mentir amb pràctiques farisaiques i no's pot aconsolar amb la freda concepció d'un dogma exclusivament intellectual, aquell sentiment de la presencia de Déu que no van despertarli quan era noi, no'l sentirà mai més.

Allí 'n veureu un altre que va pujar sotmès a la tirania dels seus pares i que entre 'l mecanisme d'una educació rigida ningú va cuidarse de ferli sentir la poesia de la vida. En el seu cervell les veritats es mouen amb el cruixit de les peces d'un teler mecanic. De les grans armonies pitagoriques no més en comprèn les xifres com a representacions d'unitats abstractes; de la musica no'n pren sinó 'l ritme; del art no'n comprèn més que les regles, i de la nit serena no més en veu les estrelles del cel. Fill d'aquesta educació fanatica que no més treballa 'l coneixement i desconeix l'immensa realitat de la fantasia, debades llegirà lli-

bres d'art i cercarà la malinconia dels crepuscols i visitarà ·ls paratges delitosos i ·s casarà amb una verge de dolces mirades i sentirà les delicies d'una paternitat pròdiga; la poesia que no li van fer sentir quan era noi no sembrarà de flors el camí de la seva vida, i en els seus ulls no hi espurnarà ·l sentiment de la bellesa, ni ·l seu pensament aixecarà ·l vol, ni a la seva cara li escaurà ·l dolç somrís, ni la seva conversa semblarà altra cosa que un remenament d'òssos.

Quants en trobareu que ·s crien extranys a tot anhel de finalitat! Creixen en un ambent sense ideals, fills tal vegada del home que va pujar de la pobresa a una esplendida fortuna, i el seu pare ·ls condemna a disfrutar del món. De petits s'acostumen a no voler ser res, a no somiar mai, a trobarse la feina feta, i en la seva conciencia no s'hi desperta la finalitat d'un propi destí. Els drames de l'Ibsen estan plens de les tragedies d'aquets homes, i la nostra societat llatina troba en l'ausencia del ideal familiar la ruïna de les noves aristocracies. El nen que s'acostuma a moures sense un fi, el que no aprèn a voler ser més que·ls altres nens, el que no vol ser rei ni profeta, el que no anhela assolir l'heroisme de les relacions fantastiques, debades, quan serà més gran, creixerà en riqueses, en saber o en potestat. Com més ric es faci, més sentirà l'avorriment de la fortuna; com més aprengui, més compendrà l'esterilitat d'aquella ciencia sense ideals; com més poderós sigui, més ensorrat quedarà sota ·l pes de la propia força.

Els uns van pujar orfens i el sentiment de l'amor no conreuat als dies de l'infancia ·ls deixà una ànima tristament aixuta, i confonen les expressions superficials d'estimació piadosa amb les més íntimes i cordials tendreses; els altres van criarse sota la tirania d'una voluntat dominadora, i al ferse homes no saben defensarse contra l'egoisme absorbent de les falses amistats; qui·s fa gran entremitg de la tabola, exercitant la rialla, no com a expressió d'una alegria, sinó com a medi de tranquilisar an els que ·l festegen, i després va pel món com una bola sense mirar mai cap a dins ni trobar en ell mateix l'impuls de les propies accions; qui·s perverteix dejorn en una infancia sentimental, amb l'ànima remollida per les caricies, envolcada entre petons i llagrimes, i es covard davant de la veritat, i segueix linies tortuoses en la seva acció, i cau en la vilesa i en la vergonya per no poder resistir la severitat d'una vida austera.

Potser m'acusareu d'un fatalisme desconsolador, perquè si l'home està sotmès en la seva infancia a l'influencia de forces que no pot dirigir, i quan es gran troba ja assentats els fonaments del seu caracter, de res li ha de valdre ·l seu esforç conscient pera assolir una espiritualitat superior. An això hi respondré dos coses : que ningú sab fins aont pot arribar l'home que s'esforça bravament pera assolir lo impossible, i que res hi ha més noble i fortificador que la lluita de l'home contra la fatalitat.

Els pares que no·s cuiden dels seus fills, els que

no animen amb el seu tendre amor el món d'ignocentes fantasies en que l'infancia s'esplaia, han de saber que mai més es podrà suplir la seva falta. Més això no vol dir que ·l coneixement d'una veritat de l'ordre moral deixi balbes les energies de l'adolescent, pera aixecarse amb dignitat sobre les miseries d'una pobra infancia. Tots sabem que la nostra ànima es un teixit d'imperfeccions i que es impossible realisar el nostre ideal; però, perxò, ¿què voleu més esplendid que l'esforç constant de l'humanitat per acostarse a la perfecció i a l'ideal impossibles? Alcem la vista a la concepció grega de la tragedia i confortemnos amb la visió heroica de l'Edip lluitant contra l'adversa fatalitat. Ell coneixia ·l seu destí, més no s'hi avenia, i la revolta del seu esperit potent encara avui ens fortifica.

Pensem que ningú ha posat encara les fites d'allà aont nosaltres podrem arribar, i que amb la nostra ànima sencera o malalta cada graó que pujarem ens portarà l'alegria d'una nova victoria. Alcem l'espatlla amb continencia varonil, redrecem la testa, i fixem la mirada en les veritats que fan tremolar.

¿No heu vist morir a ningú amb l'atenció fina i penetrant que s'acompanyen els darrers sospirs d'una persona estimada? Jo he vist morir un fill meu petit, i acabo de veure morir el meu pare. Doncs quan el cor vol pararse i els ulls parpellegen per darrera vegada i els musculs de la cara s'han relaxat per sempre, tot d'un plegat veurieu que ·l coll s'arronsa espanto-

sament i que'l cap es recull horriblement cap a dins del pit. Es la dignitat de la vida que sen va. No l'oblideu mai aquesta imatge, i penseu que si un dia els mals pensaments i les males obres us apartaven definitivament de la vida austera, tot d'un plegat la vostra ànima s'arronsaria endins de sí mateixa horriblement i quedaria doblegada sense energia ni dignitat amb la freda i revellida continencia dels cossos morts.

III

De totes les reflexions que he fet fins ara sen dedueix lo molt interessant que una bona infancia es pera l'austeritat de la vida. Més això no vol dir que s'hagi de llegir aquest llibre als infants perquè moderin la seva possible perversitat, ni són per ells les regles de conducta que·ls adolescents i els homes ja fets podran trobarhi. Quan San Agustí ·ns parla, en el portentós llibre de les *Confessions*, de la seva soperbia quan era nen, i ·s dol de les ofenses rebudes d'ell pels que·l cuidaven, no vol treure del seu exemple una regla de conducta pels altres nens, sinó una experiencia perquè ·ls adults i adolescents comprenguin que hi ha entre nosaltres una tendencia innata al pecat, de que mai en podriem haver victoria si no fos per l'ajuda i per la bondat de Déu.

Els pares i els germans i els parents que recullen a les criatures orfes, són els que han de vetllar directament per fortificar als petits amb els beneficis d'una

4

infancia austera. Això no vol dir que l'Estat, com a ordenador de la força colectiva, no tingui devers fonamentals respecte als petits, i que l'ambent social no influeixi decisivament moltes vegades en assentar la rectitut del nostre esperit. Lo que hi ha es que·l llibre no vol mirar més que als fets i devers individuals, i seria separarme d'aquest proposit tot lo que m'allunyés del exemplari que desitjo escriure i de les reflexions que penso fer entorn dels exemples exposats.

Al poble dels meus pares hi ha una cova petita, casi perduda entre les vinyes, que ha representat un gran paper en l'austeritat de la seva vida. Jo, que n'havia sentit a parlar a casa amb un aire de temible misteri, m'hi vaig fer acompanyar una vegada, estant per aquelles terres, quan ja tenia vintivuit anys. Era un dematí alegre d'estiu. Els meus companys duien l'escopeta per anar a caçar i pujaven de mala gana per aquelles vinyes entre l'extesa de tories i de pampols, mostrejada de raims que verolaven. Vam arribar a davant d'un claper de pedres que semblaven l'ensorrament d'una paret seca, al peu d'una altra feixa més alta i també plantada de vinya. Havien tapat l'entrada *per si la guilla s'hi amagava*, segons van dirme ·ls caçadors amb afectada indiferencia.

Apartades les pedres i la brossa, vam entrar a la cova, que es ben petita. A la primera cambra sembla que l'aigua, caient de gota en gota sobre la pedra, hi ha fet un ou petit com la mà d'un nen, una beneitera, com diuen els pagesos, per encomanarse a Déu i

salvarse de les bruixes. Després hi ha una altra cambra, i, en el fons d'aquesta, la cova s'extreny tant que devé impracticable per l'home; més, al dir dels que m'acompanyaven, hi han altres cambres més endins, fins aprop d'una hora de fondaria. Perxò no se sab que ho hagi vist ningú, sinó que·ls vells més vells ja ho sentiren a dir quan eren criatures.

Aquella es la *Tomba dels Encantats*, lloc predilecte de les ombres i esperits misteriosos que poblen la fantasia dels nens. Al veurela, quan tenia vintivuit anys, no hi vaig trobar res de lo que esperava; més ara avui me l'imagino tal com se la devien imaginar els meus pares quan eren petits. Les bruixes i els encantats de les histories fantastiques anaven de nits al Canigó o rentaven la bugada al Puig de Bassegoda. A tota hora podien baixar per la xemeneia o sortir de la carbonera i presentarse a endursen la palla del breçol o a emportarsen els nens a cavall d'una escombra per dalt de les montanyes. A tot arreu es denunciaven senyals del seu pas, més ells no les havien vistes; mentres que la *Tomba dels Encantats* era una cosa certa, que podia veures a totes hores a la vinya dels pares d'un altre nen. I axís la vida de tots aquells sers fantasiosos prenia peu d'aquesta realitat, i la *Tomba* es feia principi d'un món terrible, posat part d'allà del coneixement humà, un món que no ·ls trobaria entre les faldes de la mare si eren bons minyons, però que·ls envolcaria amb el seu estrepit d'òssos de mort i de xisclets esgarrifosos si eren dolents i no creien.

Moltes vegades, veient la senzillesa del meu pare i de la meva mare, he pensat en aquella *Tomba* de les vinyes que, a més a més de donar vida a un món de fantastica poesia, havia estat un fre poderós per reprimir les primeres manifestacions de la soperbia en la seva ànima. I al costat d'ells hi he posat mentalment altres cucs de la terra, d'aqueixa miserable bolva de pols, perduda en l'infinit de milions de portentoses estrelles, i he comprès que l'austera humiltat dels meus pares, plena de temorós respecte, era ·l perfum d'una vida real i forta, com l'orgull i la soperbia dels que·s creuen expressió conscient i no superada del món són buida i trista vanitat.

El meu amic P., quan era nen, diu que tots els dies de pluja ·l feien anar a estudi amb esclops. El meu amic P. vivia en un carrer tenebrós de la ciutat vella, i per l'altra gent del veinat els pares del meu amic venien a ser una petita mena de potentats. A la botiga de quinquillaire de la cantonada venien uns esclops de sola ben groixuda amb tapes de roba enxarolada per fòra i forrada de franela per dins. Mentres els altres nens anaven molls de peus i esquinsaven unes botines cada quatre dies de pluja, el meu amic P. tenia ·ls peus calents, i lo que es les soles de fusta dels esclops us puc assegurar que no les estripava.

Quan ell entrava a estudi ·ls dies de pluja, el mestre, del seu despaig estant, sentia ·l clapeig dels esclops i pensava : — Ja es aquí ·l nen de la tenda. — I quan entraven els altres nens, el mestre no sabia qui

entrava. En les marxes i contramarxes per les sales, a cada cambi de lliçó, els esclops ressonaven francament per sota les voltes de l'estudi. Els passos del meu amic P. eren moderats, per la por de moure massa fressa, i anaven dient amb el seu noble ressò : — Aquí teniu un nen que porta ·ls peus calents i que no s'avergonyirà mai de la seva pobresa. —

Més al carrer ja era una altra cosa. Allí ·ls esclops botien amb estrepit sobre les pedres i omplien de confiança al nen que·ls calçava. Mentres els altres voltaven els sots d'aigua o s'hi ficaven timidament, el meu amic P. corria recte i segur per entremitg de l'aigua i del fang. Els esclops li servien d'arma formidable pera barallarse i eren l'enveja dels altres nens. Moltes vegades, quan tornaven a casa, amb el bon instint natural de les criatures pensaven en el meu amic P., que tenia ·ls peus ben calents i passava per l'aigua sense torbarshi, i deien a sa mare, mentres els aixugava les botines : — Mare, jo vui uns esclops! —

El meu amic P. va dur els esclops en dies de pluja fins que va ser gran, i ara beneeix l'austeritat dels seus pares, que l'acostumaren desde nen a seguir les pràctiques utils, per humils que siguin. Moltes vegades n'ha tingut ventura d'aqueix bon sentit que van conservarli en la seva ànima, d'aqueixa fortalesa moral que l'ha lliurat d'una extranya vergonya de les propies pobreses, caracteristica de les voluntats covardes. El seu lloc li ha semblat el millor perquè era ·l seu, i no ha envejat la capa del company ni s'ha em-

polainat de mentideres riqueses. Quantes vegades li he sentit a dir : — Els meus esclops, els meus bons esclops! —

He sentit contar a la meva mare que quan era petita anaven amb l'avi al bosc a fer arrels de garriga. A casa seva tenien botiga de ferrer, més el poble era molt petit i de ferrer se n'havia posat un altre a la plaça. Les coses no anaven gaire bé, i si l'avi havia posat mal genit, a la seva muller no l'ablanien els plors de la mainada. Axís els fills pujaven severament, amb una mena de respecte entreviat d'un sentiment de piadosa estimació.

La meva mare era la més petita, i diu que l'avi se l'enduia al bosc i que hi passaven tot el dia. L'escorxa d'arrels de garriga la compraven a Figueres els tintorers per una miseria, més el pobre ferrer en tenia ventura de lo que guanyaven al bosc amb la seva filla. Ja ·m sembla que ·ls veig asseguts a terra tots dos trencant les arrels amb la picasseta per treuren l'escorxa i ficarla al sac. Mentres el sac s'omplia i la petita tornava amb una bona embosta, el vell deixava les tristeses de la fornal i de l'enclusa, que se li enduien les aures del bosc. Quan les garrigues eren pròdigues i les arrels es despullaven docilment, el ferrer contrari de la plaça desapareixia de l'imaginació, i el pare i la filla ·s miraven d'una altra manera encantadora i es retrobaven amorosament. Si diu la mare que feien unes cantades com dos rossinyols!

No dirieu què penso moltes vegades? Doncs penso

que la dolça poesia del meu cor me l'ha guardad la mare de quan era petita i anava al bosc a fer arrels de garriga.

En els primers anys de la vida del home l'austeritat sol estar en relació amb la força de la fantasia. Un nen que no esperi amb ansia la Nit de Reis, ni faci *juli* amb el palmó o el llorer pel Diumenge de Rams, ni mati ·ls jueus a cops de maça a la tarda del Dijous Sant, ni salti a l'entorn de les fogueres cap als solsticis de Juny, podeu contar que té un fonament de lleugeresa en la seva vida. La fantasia es el camí que mena més lluny en l'ànima infantil, es la drecera que porta a les criatures a les més fondes intuicions de l'Univers.

Conteuli al vostre fill l'historia fantasiosa de la nena que ·s va quedar encantada en la cova i es va trobar dormint en un llit de plomes, i, quan li parlareu del riu de l'aigua negra i de la carroça tirada per les oques blanques, el veureu quiet i recullit, sense perdre ni una paraula ni una onda de la vostra entonació, fixant la mirada cap endins, en la més profonda conciencia de la realitat que en ell hi ha. I aixís l'habit de capbuçarse en la significació de la propia vida que no més pot donalshi una fantasia prodigiosa, es el principi de la dignitat humana en els infants, i, per tant, la primera manifestació de l'austeritat de l'home futur.

Moltes vegades he sentit a parlar mal de l'imaginació, culpantla del desvari dels que no ·n tenen. Aquí

teniu un home que ·l cap li bull i va com una papellona d'una ficció a una altra ficció, sense penetrar mai la realitat; allí ·n teniu un altre que encara no llegeix la primera plana d'un llibre ja ·s creu que ·n posseeix el pensament; ara ·n trobareu un que, per ell, totes les dònes l'estimen; més endavant parlareu amb un altre que veu misteris extravagants en les accions més naturals i senzilles; i, anant pel món, us sortiran a cada punt aqueixes ànimes superficials i lleugeres que estimen i avorreixen, s'exalten i es desmaien, ploren i riuen, sense altre fonament que una mirada, un gesto o una paraula banals.

Més tot això ¿què representa sinó falta d'imaginació? L'home que la posseeix forta i sana, estima fondament perquè a totes hores s'aconhorta amb l'imatge de la persona estimada, i la veu en la mirada dels seus ulls, en l'expressió sentimental de la seva cara, en l'ondulació de la seva silueta, en l'entonació de la seva veu, en l'irradiació de les seves volicions i en la misteriosa vibració del seu pensament. L'home de sana i forta imaginació no s'aconsola amb les imatges manques i barroeres, ni ·s cansa d'evocar una per una totes les columnes d'un temple antic, com tots els membres d'una estatua, com tots els fonaments d'una raó, ni pensa en l'home sense ·l món, ni en el món sense les estrelles, ni en el mar sense les aigues tumultuoses, ni para en el seu anhel de trobar sempre formes més reals i més perfetes. L'home de forta i sana imaginació es prudent i resolut en els seus

actes, perquè abans de llençarse a l'obra té una clara visió de totes les forces de la lluita, i quan bat la pedra ja sabia que era pedra, i a davant dels seus ulls les formes fantastiques són vanitat, i quan avança marxa per la ruta del seu destí.

L'infancia austera es imaginativa i fantasiosa. La virtut del nen està en el prodigi del seu divagar. Una criatura que cregui als pares, que escolti docilment al mestre i que jugui reposadament amb el cavall de pasta, podrà ser la crisalida d'un faritzeu. Més si poseu al vostre fill en contacte amb la realitat; si no li falsegeu la seva posició social; si l'acostumeu a la por de lo inconegut i a desafiarla intrepidament sense rompre l'encant de la fantasia; si no li remolliu el cor amb les manyagues d'un sentimentalisme covard i li feu posar amor al pa que menja i a la feina que ·ns dóna ·l pa, la seva infancia ·s badarà com una flor i la seva ànima pujarà recta i austera.

Les seves fresques rialles ressonaran com una plata a casa vostra, la maravella de las histories de fades i encantats se farà dolça realitat en el seu esperit, i el vostre cor de pares s'omplirà de poesia i prosperareu tots plegats en humana virtut.

IV

L'infant ha pujat fins ara per un camí de recta virtut, més en el seu pensament i en la seva carn s'hi desperta un formigueig nou, la sang marxa amb una força furienta per les arteries, els sentits omplen d'observacions reals les clarianes de la fantasia i l'ànima 's torba plena de sorpresa i d'admiració.

Una nova i mai vista primavera fa brotar en el cos i en l'esperit branques poderoses que 's cobreixen de pampols i de flors. Axís com cambía la veu i s'allarga la fesomia, i la creixença de tot el cos se precipita i els orguens de la reproducció 's disposen per la feconditat, les sensacions són cada dia més variades i penetrants, la vergonya surt a les galtes com una rosa, el cor s'omple de confiada i tranquila bravura, una amable impetuositat fa trobar agradosa la companyia de l'altre sexe, i l'infant comença a defensarse del món i a sentirse diferent de totes les coses i persones que'l rodejen. Noves forces vitals, noves pas-

sions treballaran d'aquí endavant la seva vida, i ell mateix sentirà que ha entrat a l'adolescencia i ha deixat per sempre de ser aquell tendre infant, que al cap de pocs mesos li semblarà un reflexe llunyà de la propia historia.

Ha arribat l'hora de que'l pare pensi en que'l seu fill un dia serà home i de que la mare prepari a la filla per ferne la dòna de demà. El treball de la familia 's divideix radicalment, i mai el pare perfecte encaminarà a la filla com al fill, ni mai la mare, per forta i virtuosa que sigui, donarà al fill adolescent aquella plenitut del caracter que sols a la filla pot donar.

Haureu sentit a dir moltes vegades que la mare es l'educadora dels seus fills. De l'*Odissea* us en contaran l'historia de Telemac format recta i valerosament per la prudent Penelope; de l'historia romana 'us en retrauran l'historia dels Gracus. No cal anar tant lluny per trobar homes que foren exemple de virtut com Sant Agustí, ni cors magnanims com el de Jaume I, formats baix l'influencia dominadora de la mare. En les nostres relacions d'avui, repassant l'historia de les nostres amistats, hi trobariem dònes virtuoses que han pujat als seus fills en bondat i en fortalesa del cor.

Més si escoltem la veu de la Natura 'ns aixecarem contra l'exclusiva educació maternal de l'adolescencia. La mare dóna als fills la llet dels seus pits, els ensenya a caminar i a parlar, vetlla 'ls seus passos i el seu sòn, els protegeix contra l'ambent fisic i social mentres no poden valdres per sí mateixos;

però quan es comencen a fer grans, el pare encaminarà i adreçarà la força impetuosa del adolescent i la mare conreuarà en la filla la dolçura i la gracia.

Això 'm porta a parlarvos del sensualisme de la paternitat, en una de les més funestes manifestacions. Per més que entre 'ls milions i milions d'homes i dònes que han passat per la terra d'ençà que l'Humanitat ha pres conciencia de la seva historia, poguem trobar homes eminents educats per les seves mares, i pares que han presidit l'educació de les seves filles, no hem de perdre la bona orientació que la Natura ens dóna, dividint el treball familiar per la formació del caracter. Altra cosa seria si l'historia pogués demostrarnos lo que mai podrà demostrar, i explicarnos les causes variadissimes del tenebrós silenci dels milions i milions d'homes i dònes que han passat sense deixar rastre pel món.

L'home o la dòna que, per un sentiment malaltiç de la paternitat, pretenen dominar la formació espiritual de la propia descendencia i passar per damunt d'aquesta divisió que la Natura 'ns aconsella, de manera que'l pare prengui a la seva esposa la direccció maternal de l'infancia o que la mare 's sobreposi al marit en la direcció varonil de l'adolescent, treballen amb sensualisme culpable en la destrucció de les fibres més delicades del caracter. Heus aquí una llei austera de l'amor que no 'ns vol veure allunyats del nostre destí, ja siga per la culpable indiferencia envers les nostres funcions i devers

morals, ja siga per l'excés sentimental que'ns portaria a destorbar amb la nostra acció absorbent els devers i funcions dels altres membres de la familia.

No sé què podria trobarse més noble i commovedor que la manifestació del sentiment en l'ànima fortament austera. Els perills que posen a prova la virtut, els dolors inevitables de l'existencia, la clara comprensió de la gravedat de la vida, el treball per obtenir el guany necessari, fan al home constant i delligent i li omplen el pensament de preocupacions proximes i certes. El seu cor es contrau per l'acció hostil, la voluntat força la fantasia envers el fi util, i sols la serena confiança en la propia energia pot ablanir la cara en una expressió de continencia tranquila. Més veieu que un tendre sentiment de pietat o d'amor es desperti en la seva ànima, i aquella austera fesomia s'ennobleix amb el mes franc somrís, el cor obre suaument les robustes ales, els ulls s'enterneixen de dolça simpatia i els llavis parlen paraules d'amistat, sense que perxò la voluntat perdi ni la més lleu potestat del seu digne domini.

Si un dia veieu plorar un home aixís perquè se li ha mort un fill o un germà o ha perdut l'esposa, ¡com se 'us remouen les cordes més fondes del sentiment d'una manera sana i vigorosa! Aixís m'explico la força trastornadora dels grans poemes antics, com la poesia de les flors que's troben a dalt de les altes montanyes, com a les hores de calma el tremolós murmuri del mar.

Un altre dia parlarem del sentimentalisme bascós quan ens toqui enraonar de les caricies. Ara, si us plau, tornem als pares i a les mares que perjudiquen al adolescent al passar la ratlla dels seus devers familiars. Jo coneixia un home ric que tenia una filla de quinze anys. Era alta i esvelta, els seus ulls foscos d'ombres fosforescents, la cara morena, ovalada i graciosa. El seu coll era com una torra de marfil, les seves mans eren aristocraticament llargues i fines, els seus peus eren dos pinyons gentils, la cimbrejanta cintura feia pensar en les palmeres d'Alacant, i els seus cabells negrissims li feien una corona de tenebres. El seu pare, emprendat de tanta hermosura, se l'enduia al camp i la feia companya dels seus sports. Ella montava a cavall com un genet minyó, caçava intrepidament els cervos i fins els porcs singlars, nadava com una dòna d'aigua i disputava la copa als homes en els exercicis de tir al blanc. Més un dia ·l pare va volerla casar, i ella, tant atrevida i resolta, va sentirse confosa de vergonya. El promès li cercava debades en el seu cor gracies i sentiments que no tenia, i ella envejava a les senyoretes companyes de saló la destra i segura finesa del seu tracte. A casa parlava familiarment amb els dependents del seu pare, a la quadra discutia amb intelligencia sobre les condicions dels cavalls amb els criats, i quan era al camp els pagesos diu que s'escruixien de sentirla com renegava. I, ja casada, no·s va cuidar de la casa, del home ni dels fills, sempre a darrera dels sports, fugint de la

societat ont s'avorria, sense compendre del amor gaire cosa més que·l sensualisme frivol, ni sentir de la maternitat més que les molesties del embraç i la pena incomprensible del parir. Si la volia contar tota, encara fou més llastimosa la seva historia.

Són incalculables els mals que pot portar al adolescent aquet sensualisme de la paternitat. En tot el llibre deixarem de banda l'instrucció, que ha pres en les nostres societats modernes un caracter predominantment social, per enclourens en l'influencia que en la formació del esperit exerceix la vida en comú en el cercle d'una familia. Una altra hora conversarem, si ·ns lleu, del poc tribut que paguen an aquesta vida molts homes emprenedors, deixant la mainada al voler servil de criats i criades, gent, per regla general, de caracter debil i mal disposat per fortificar en les pràctiques d'una austera virtut. Els mals del sensualisme paternal aumenten en les societats decrepites, aont el sentimentalisme pren el lloc del sentiment i aont els rituals superficialment severissims de costums sense un fi moral vénen a substituir els principis d'una vida noblement austera.

En una quieta ciutat provincial hi havia un pare que tenia dos filles i se les estimava com a les nines dels seus ulls. Per un admirable esforç d'adaptació, aquell home va anar afinant el seu caracter i enternint els propis sentiments amb una naturalitat tant exquisida, que les noies, amparades per ell, van pujar amb la gracia gentil d'uns sentiments dolcissims, amb

aficions femeninament delicades, senyores de la casa que havien après a governar, més sense aquell esperit natural de la dòna forta, que la salva en la vida de tota mena de perills. El pare s'havia sacrificat per elles oferint a l'humanitat l'exemple més generós de sensualisme paternal. Però les noies varen tenir un germà, i aquet va pujar tant femeninament com elles, noblement delicat, de sentiments honrats i generosos, victima propicia d'una societat crudel, incapaç de l'energia i la rudesa que l'haurien portat a una tranquila victoria. Mai he vist un sentiment paternal tant intens, ni una justesa tant fina d'adaptació en ànimes tant ben disposades per una educació perfecta, i perxò 'm dolia aquell remolliment de la paternitat, que malmenava tant nobles gracies, i sentia que una mica més d'influencia maternal i una continencia més dura i energica del home no hagués acabat de performar els caracters de les filles i el fill.

La familia obra en el caracter per l'exemple actiu, i perxò es més dificil que'l pare o la mare puguin encomanar als adolescents inclinacions i virtuts més propies de l'altre sexe. En la nostra vida social s'ha fet, bona o dolenta, una divisió del treball entre 'ls dos sexes, i els homes ens hem habituat a creure natural aquesta divisió que separa 'ls oficis, les costums, les idees i els sentiments dels homes i de les dònes. Podrà ser ben lloable la conducta del filosop que, trobant injustes algunes d'aquestes divisions, les critiqui sense pietat i fins practiqui 'l dever de separar-

sèn. Més si ·l filosop té fills, i aquets no pujen amb el desprendiment moral del seu pare, serà una mala obra revoltarlos contra ·l medi social i disposarlos per ser la mofa dels seus contemporanis. ¿Què dirieu del que deixés anar el seu fill a la batalla sense les armes per batallar?

L'egoisme sol fer nierada en el cor dels fills quan són pujats per un pare o una mare abassegadors. Aquella formació de sentiments unilateral els acostuma a mirar les coses per la sola mirada del que exerceix el domini del seu cor. El que no vol els fills per l'esposa o per l'espòs, encara ·ls voldrà menos per la societat. A la vora seu no més s'hi parlarà de casa: dels extranys sen coneixerà l'utilitat, més se n'ignorarà ·l destí; i aixís, sense adonarsen l'adolescent, anirà formant-se una sentimentalitat i una mentalitat dobles, en benefici de la propia llar i en perdua per la ciutat dels homes i per la ciutat de Déu.

Aquestes ànimes rosegades per l'egoisme familiar són podridura infecta de la societat que ·ls donà la vida. I els que volem millorar cada dia l'ideal destí dels homes ens hem d'acostumar a bescantarlos i a descobrir els perills que amaga la seva apariencia de virtut. ¿No heu trobat mai algun d'aquets fills que no s'han mogut mai de les faldes de sa mare? Jo ·n conec que són egoistes fins a la crudeltat, i el seu voler no es franc i lleal, sinó un empelt de timidesa i despotisme. El fill d'Agripina potser no hauria sigut tant refinadament malvat i no hauria afrontat el món

amb l'epopeia tragica de les hecatombes romanes si pels dies de la seva adolescencia ·l caracter mascle i vigorós d'un pare hagués trempat amb l'aigua i el foc el dolç acer de la seva ànima.

Deixem la filla a la mare, i que·l pare ·s cuidi del fill, i aixís l'adolescent pujarà amb els bons exemples que li donaran alhora l'amor paternal i la Natura.

V

Quan el meu amic P. era petit i tornava a casa en sortint d'estudi, corria a trobar al pare i la mare, i amb humil i senzill respecte ·ls besava la mà dreta : d'aquesta acció commovedora en català en diem *l'amistat*. He sentit a dir que a l'illa de Mallorca els fills, quan es fan homes, mai tornen del treball de cada dia sense fer humilment el dolç acato de l'amistat an els seus pares.

Aquet beneït respecte filial sempre m'ha semblat un dels fonaments més principals de la vida austera. Repareu que al besar el revés de la mà del pare ·l cap s'abaixa amb una reverencia natural i el fill presenta l'occipuci a les mirades paternals com al davant d'una representació sagrada. Jo era gran i mai li havia fet altres petons que aquets a la meva mare, fins que al tornarla a veure, després de nou mesos d'estar al castell, els meus llavis van besar per primer cop timidament la seva galta. Al meu pare no vaig gosar a

fernhi mai en vida de petons, i no més ara, quan va morirse, vaig entrar tot sol a la seva cambra a besarli per primera i darrera volta la pell erta i glaçada del seu front.

L'amistat i totes les caricies tenen una significació molt gran en la formació del caracter. Com expressions cotidianes del sentiment exerceixen una influencia preponderant en la seva educació. Diu un psicoleg nort-americà que l'expressió de la nostra fesomia provoca, i sinó engrandeix, l'intensitat d'un sentiment. Si teniu una pena i no ploreu, us semblarà més petita que si amb la mateixa pena haguessiu plorat. Moltes vegades ajuntem les celles amb violencia per donar més força a la propia energia. I jo us dic ara : si acostumeu als vostres fills a fer l'amistat, pel sol fet d'aquesta cotidiana costum el seu respecte filial s'aumentarà.

Més això ·ns porta a parlar de la millor naturalesa de relacions que poden lligarse entre ·ls pares i els fills. A Catalunya, i encara més en el temps vell, l'amor filial prenia un aire d'humiltat i respecte. El fill donava al pare i a la mare ·l tractament de *vós* o *vostè*, no per senyoriu, sinó per consideració a una amorosa autoritat que regia la casa del ric i la del pobre. El manament més senzill, com ara ·l demanar el pa a taula, era sempre acompanyat del venerable *si ·us plau*. Encara men recordo que al meu carrer les veïnes trobaven exotic i excessivament carinyós que·ls fills diguessin *papa* i *mama* en comptes de pare i mare.

Les caricies que podien portar una significació igualitaria, com ara ·ls petons a la cara o a la boca, no solien ferles els fills an els seus pares. Anem a dir que pels vells catalans això dels petons, que avui tant es prodiguen a les criatures, i els que ·s fan per saludarse les dònes, com els petons en general, eren considerats unes vegades com una incontinencia del digne afecte paternal, i lo més sovint com una porca manifestació de l'hipocresia humana.

Més hi ha altres pobles, com el francès i el castellà, aont l'amor filial pren l'aire d'íntima i plana companyia. Al pare i a la mare se·ls tracta de *tu*, l'humil acció de l'amistat hi es poc coneguda, i els fills besen les galtes i fins la boca dels seus pares. Jo coneixia a Madrid una dòna del poble que reptava a la seva filla pegantli revessos en els llavis, per ferli sentir la pena de l'oprobi allí mateix aont li deixava ·ls petons de maternal delicia.

No cal dir que l'amor entre ·ls pares i els fills tant pot manifestarse amb la respectuosa amistat com amb el bés que ·s fa a les galtes o a la boca. Els pares catalans estimen tant als fills com els de qualsevol altra terra ont no pugi la familia en un ambient sentimental tant aristocratic, i perxò no trobo cap raó per alterar les nostres velles costums i apendre manyagueries que no diuen amb el nostre caracter. Ni hem de fer proselits en els altres pobles, a qui ofendria ·l glaç de la nostra rudesa, ni hem de perdre aqueixa digna austeritat de les nostres relacions filials, que tant suaument

dobleguen l'individualitat indomita del català al jou d'altres jerarquies no tant estimades com aquesta.

A dintre d'aqueixa tonica nacional, tant dificil de rompre bruscament si no·s vol caure en el perill de passar per extravagant o bútxara, a cada familia hi sol haver una llei propia pels petons, per les lloances i per tota mena de caricies. Un amic meu del Empordà havia ensenyat al seu fill a pegar un cop de puny a la cara que se li acostava per ferli un petó. Un company meu d'estudi no tornava a casa que no ·s menjés a abraçades i petons a la seva mare. Eren nou germans, i tots van arribar a grans, i tots van morir tisics, fentse manyagues i salemes amb veu comicament estrafeta.

Hi ha hores en la vida d'una tendra emoció que ens impulsa imperiosament a la manyaga, al agradós festeig i a la caricia. ¿No ·us en recordeu de quan ereu promesos i buscaveu dissimuladament en el passeig la mà suavissima de la vostra estimada? El vostre fill comença a caminar i tot d'un plegat, entre els crits d'alegria de les dònes, el veieu venir tambalejantse amb els braços oberts, allargant cap a les vostres cames les manetes molçudes. ¿Com ho farieu per no alçarlo enlaire i per no menjarvos a petons les seves galtes vermelles com una rosa? En aquelles hores la nostra timidesa seria imperfecció de la voluntat i no respondria al ideal d'una vida verament austera. Quan després de nou mesos de presó al castell van deixar entrar una tarda les families a Montjuic,

el meu pobre pare sen va donar vergonya d'abraçarme i jo no vaig tenir cor de ferli un petó. Ens tornavem a veure de mort a vida, després de tantes penes i de tantes llagrimes, i no vam ser valents per juntar els nostres pits i passarnos pel coll els nostres braços. No hi havia prou austeritat en les nostres ànimes, els gestos no responien al manament del cor, i perxò no erem dignes de la santedat que manifesta amb tranquila noblesa ·ls més pregons sentiments de l'home.

Més les caricies, com totes les manifestacions externes de sentiments humans, ens deixen en el cor el dubte de les accions mentideres. ¿Qui no s'hi ha trobat de seguir fent manyagues que abans sentia i que ara repeteix com un fred compliment? Les hores del festeig són lluny, i encara feu el geste de buscar la mà de l'estimada, perquè sabeu que ella ho vol, no perquè us agradi. Hi havia un senyor vell que pel seu natural exagerava les manifestacions de simpatia. Quan havia d'inclinar el cap, es descobria ceremoniosament; en lloc de saludarvos us apretava la mà; si havia de donarla us feia una abraçada inclinant el cap sobre ·l vostre coll; en comptes dels abraços feia petons, i els petons els remullava amb llagrimes. Al primer cop quedaveu amablement sorprès, però a copia de tractarlo acabaveu esperant amb por l'hora molesta de les empalagoses abraçades. No hi ha res més cordial que una caricia justa, ni cosa més grotesca i fins irritant que un compliment fals o exagerat. I axís aquesta possibilitat de mentida que hi ha

casi bé sempre en les caricies dels homes, el dubte punyent de si allò es una representació de fingiment hipocrita més aviat que l'expressió d'un afecte viu, ens ha de fer prudents en l'expressió de la nostra simpatia, sense oblidar mai que l'austeritat de la caricia està en la seva justesa i severa naturalitat.

Doncs ara, tornant a parlar de lo que representa l'*amistat* en l'educació dels fills, en la formació del seu caracter, recordarem que tots els sentiments d'amor paternal poden manifestarse i 's manifesten per altres conductes espirituals que no tenen res que veure amb els petons i les abraçades, ni amb les moixaines de tota mena. Aquí teniu la paraula, que, per ella sola, ens acarona dolçament. Hi ha modulacions de la veu tant suaus i tant tendres que calmen les nostres penes i amanseixen l'ànima irritada. Si escolteu a la mare que vesteix al seu fill al mateix peu del breçol, en aquella bona hora del dematí en que tots dos senten l'alegria del sol pujant, apendreu hiperboles tant hermoses com les lloances de David : Rei de la mare, Sol del meu cor, Estrelleta del cel...

També, devegades, el pensament del home 's torna augusta manifestació dels sentiments d'amor. La llogica encadenació de les idees pren un ritme i una orientació diferentes quan us trobeu davant del vostre fill, de quan aneu amb gent extranya. Hi ha una exquisida penetració en la vostra mecanica intelectual, una moderació reposada en les conclusions, un empirisme clarivident en la concepció de la realitat i de

la vida. Sembla que la felicitat devingui ·l centre del vostre sistema espiritual, insensiblement us decanteu a les més tranquiles intimitats domèstiques, i la vostra condició de pare i home de seny suren per damunt de les altres representacions que ·us distingeixen en la comunió dels homes. Esteu segurs de que, sense modulacions suavissimes, sense paraules hiperbolicament acariciadores, sense moixaines ni petons, el vostre fill, per la sola expressió del pensament, sentirà la tendra impressió del amor paternal.

Peró encara més que la veu, la paraula o el pensament, són la practica del dever, la guarda i constant solicitut, i, per dirho millor, tots els circols concentrics de lo que·n diuen conducta, l'expressió més justa dels afectes humans. El vostre fill no sab de llegir, ni, per lo tant, té altre medi que la paraula parlada per relacionarse amb els demés; desconeix la mecanica grafica de la musica i no té més que la veu per cantar a soles les més complicades harmonies; el seu cos es debil i malaltiç i s'ha de reforçar amb una gimnastica melodica. I el bon pare, de cada imperfecció natural del seu fill, en fa punt de partida pel compliment d'un nou dever i troba un goig en el propi sacrifici quan li serveix per instruirlo o per fortificarli ·l cos.

El vostre fill està malalt i els seus ulls us busquen espurnejants de febre. Ell no vol pendre res de ningú, no més que del pare i de la mare; plora quan us en aneu del seu costat, i amb el seu instint natural espe-

ra de vosaltres que ·l salvareu del dolor i de la mort. Ni les vostres paraules ni ·ls petons el curaran, però la vostra voluntat de resistir a la sòn, l'energia que poseu en seguir un plan que ha indicat el metge, aquella impetuosa necessitat de salvarlo que sentiu, això es lo que li guarda la vida. Quan surti del perill encara l'estimareu més que abans, i, per més que no li hagueu fet moltes caricies, les hores de vetlla passades al entorn del seu llit us hauran guanyat el cor del vostre fill i an els seus ulls us hauran fet més pare. ¿Per què ponderar més l'eloqüencia de la conducta per expressar tots els sentiments d'amor? Costa molt poc de fer un petó corrents, i fins de manifestar ampulosament l'afecte paternal a estones perdudes. Però ja es més dificil obrar sempre amb la conciencia de que tens un fill, imposarse a tot'hora ·ls devers d'aquella realitat, i respondre candidament a les variadissimes ondulacions d'un afecte ignocent de tota malicia.

Ara compendreu, doncs, com es que condemni l'ús immoderat de les caricies en la formació del caracter. L'home que s'hagi criat en un medi familiar ont es prodiguin els petons i les abraçades, ont la lloança ·s mostri impudicament, ont es manifestin les afeccions nues de la digna continencia que tant noblement els escau, serà un home d'ànima remollida, de voluntat feble i poruga, egoista i mal ciutadà, d'un sentimentalisme greixós, degenerat i esteril. M'estimo mil vegades més el solitari esquerp que desconfia hos-

tilment de les perfidioses caricies. D'aquestes dugues ànimes naturalment tragiques, la primera porta la mort de la colectivitat i la segona ·s nega a sí mateixa ·l consol de les més tendres delicies. ¿I qui ·m negarà que la vida dels homes seria una trista vall de roentes llagrimes si no fos la generosa esperança d'ajudar al millorament dels altres homes que han de venir?

Hi ha una hora crítica en la vida del home : aquella en que ·s dóna per acabada la seva formació i sel deixa anar sol en busca del pa i del lloc que li pertoquen. Els pares li han ensenyat de caminar, l'han ajudat a posar les dents i a fer la creixença del seu cos, li han donat un sentit moral i una educació que li servís per viure amb els altres, han procurat que s'instruís i li han fet apendre un ofici o una carrera. I ve un dia que l'adolescencia s'acaba i els pares donen per llesta la seva obra. Es precís llençar els caminadors, sortir de casa, situarse en la societat, guanyar diners per viure, ferse ·l seu lloc en el platxeri humà, ensenyar les dents i allargar els punys amb anhels de domini.

¿Aont anirà aleshores l'adolescent que surt de casa amb l'epidermis afinada pels petons i amb l'ànima aviciada a les perfidioses caricies? El cor se li encongirà porugament, trobarà dura i crudel la companyia dels altres homes, la lluita ·l cançarà, el fastic i l'avorriment minaran la seva voluntat. Un portarà les seves desesperances fins a la no sentida comunió d'ideals destructors de la societat avorrida; un altre caurà tra-

gicament i s'ajupirà a les feines més humils, portant als seus pares el desconhort del sacrifici inutil. Doncs ¿què pensaven a casa, es diran entre sí, si ·l món està montat d'aquesta manera? La tisis, l'alcool i el convent de monges s'encarreguen casi sempre de la solució definitiva.

Deixeume dir dugues paraules sobre una mena de caricia moral que·m porta a la memoria un dels més bells records de l'adolescencia. A casa no m'havien alabat mai : els premis que·m donaven a estudi no·m produien cap mena de lloança de la part dels meus pares. Però va arribar un dia, jo tenia tretze anys, que a l'escola van posarme al primer lloc d'honor, i la familia sen va preocupar ostensiblement. La mare ·m va comprar el primer vestit de col·legial, el dematí del dia dels examens varem anar a la Rambla de les Flors a proveirnos d'un pom de clavells, i em portaren a la *Venus de Simón Jassé* perquè ·m ricessin els cabells. Amb això ja podia compendre que havia fet una cosa extraordinaria, però encara no men sabia avenir. A la tarda vaig anarmen al hort del meu pare, que ell conreuava per la seva delicia, i quan era a la porta vaig sentir que·l pare i el *Dimoni*, un pobre escura-claveguercs de Can Tunis, parlaven de mi. Aquell fantastic personatge, que havia viscut vint anys a sota una figuera, escoltava maravellat les meves proeses de nen cantades pel meu pobre pare amb encantadora candidesa. ¡Ai llumenetes de l'adolescencia austera, aigues cristallines que rajaven en

regalims purissims dels llavis paternals! Si encara avui em sembla que les sento, i ploro.

Les alabances justes són les ales de la Victoria. Els pares austers deuen haver de donar sempre ·l seu judici per les accions dels fills que s'ho mereixin. Tant per la lloança com per la condemnació, apendran els adolescents a formarse un concepte moral i equitatiu del seu valer. Si ·ls pares s'abstenen davant de les accions dolentes o meritories, ¿aont trobaran els fills un altre espill tant clar de la seva ànima per veurela lletja quan obrin mal, o hermosa quan practiquin la virtut?

N'hi ha que trobarien falta d'amor en la crítica justa de les accions del fill : per ells l'afecte es un mal nivell de la justicia, i entre l'acció del ser amat i el seu judici hi extenen un vel sentimental que dóna un color de bondat als actes dolents. Lo que critiquen en els demés ho troben natural en els de casa, i aixís no se·n adonen de que van a parar a la concepció d'una moral de dugues cares : una que mira benevolment a la familia, i una altra, rigida i fins inhumana, pels que tenen a fòra del seu cor.

Aquet enterniment desmoralisador neix d'un equivoc facil de desentranyar. Si un fill meu fa una acció malvada jo ·m sentiré naturalment inclinat a defensarlo a davant dels altres i fins a carregar sobre meu les conseqüencies de la mala acció. L'amor an el meu fill i l'instint de conservació social es donaran batalla en el meu cor, i jo, davant l'espectacle repara-

dor de la pena, sense avorrir als demés, ploraré pel meu fill que la sofreixi. Però si ·l meu fill i jo ·ns trobem tots sols, condemnaré la seva mala acció amb tota la duresa que capiga en els limits del amor que li porto. La crudeltat seria deixarlo en la degradació dels seus actes per un sentimentalisme debil i immoral que fingís aprovarli les maldats i les injusticies.

N'hi ha d'altres que prenen per regla d'una conducta austera la condemnació dura de les imperfeccions que·s manifesten en el ser amat i l'abstinencia en la lloança de les seves accions meritories. No la seguiu mai, aquesta regla, si no voleu que·ls vostres fills pugin amb la tara d'una timidesa incurable. La mala opinió que tindrà l'adolescent de sí mateix retindrà les ingenues manifestacions de la seva voluntat. Ara digueu, si no arribo a sentir el dialeg del pare i el *Dimoni*, ¿aont hauria anat a trobar aquell dia les blanques ales de la tranquila confiança en el meu destí?

Ja veieu com en la lloança i en la caricia l'austeritat de la nostra vida ·ns marca clarament un sol camí. Tot lo que s'ha dit respecte a la varia manera d'acariciar podriem ara dirho de les moltes formes de l'alabança. El pare i la mare, en les manifestacions del afecte patriarcal, i al judicar les accions del fill, han d'enrecordarse sempre de que són pares i els fills de que són fills. Cadascú en el seu lloc i a cada acció la seva sentencia. No cal estudiar un per un els actes més indiferents de la nostra vida, ni cal rumiar regles

de conducta quan té d'obrar la voluntat. Fixeuvos bé en lo que són la caricia i la lloança, i quan en tingueu l'ànima plena i el cor segur deixeuvos portar naturalment pel vostre franc voler, i ·us trobareu marxant alegrament per les amples i planeres vies de la virtut.

VI

El noi ha anat cambiant totes les dents, la veu se li ha tornat sobtadament ronca, el seu cos ja es alt com el d'un home, i, si encara li agrada jugar amb els nens petits, una extranya i orgullosa fredor li fa girar els ulls cap als més grans. En el seu cos virginal s'hi desplega ·l misteri de la virilitat, el cor li diu que dóna gust de parlar amb les noies hermoses, l'imaginació li aclara enigmes portentosos de la vida, i en les pregones fondaries de la voluntat s'hi desvetlla l'instint de governarse a sí mateix. Una de les virtuts més amables de l'adolescencia es l'iniciació del realisme en l'observació dels homes i de les coses del món.

Les boires fantasioses que envolquen al infant s'esfiloquen i ·s perden, el miratge que separa ·l seu esperit de la realitat va devenint cada dia més sotil i transparent. I es que una foguerada interior li ha tret l'esperit enfòra i els seus sentits es llencen temerariament a descobrir, a palpar, a comprovar. En la

seva formació espiritual s'hi han desencadenat horribles forces subterranies i tota l'estructura de la seva ànima ha sofert un cambi comparable al de la crosta de la terra quan sortia dels periodes glacials. Sinó que en l'adolescent tot el cambi li ve d'ell mateix, perquè s'han multiplicat la seva potencia d'irradiació, els termes de la seva llogica, les cordes dels seus sentiments, les admirables armes de la voluntat.

La primera aparició del realisme en les nostres relacions amb el món extern es el fet més trascendental en la creixença de la nostra ànima. L'efecte que aleshores li feran el cel, la terra i el mar i l'intim coneixement de la natura humana tindrà sempre més una terrible influencia en el seu destí. Perxò ·ls pares del adolescent hauran de procurar d'aquí endavant deixar de banda cada dia més la defensa fisica del fill, per dirigir totes les influencies paternals a encaminarlo en el recte i veritable coneixement del món.

En aquell trasbalç de la seva naturalesa l'adolescent deurà vigilar i conservar la salut del cos, perquè si ·ls membres del seu organisme són sans es més possible que també sigui sana la primera visió de realitat. Un altre dia ·us parlaré més llargament de la funesta errada que·s troba en les *Maximes d'Epictet* i en els *Dotze llibres del Emperador Marc Aureli* quan aconsellen al home l'imprudent olvit de la dignitat del cos humà. Les malalties del nostre cos no són mai indiferents per la salvació del esperit, més en el cas del adolescent la malaltia pot ocasionar l'ensorrament de l'ànima.

Mentres que si ·l cos fa la creixença sense trastorns i els orguens queden ben disposats pel cambi d'aptitut que experimenten, una alegria fresca i energica serà ·l perfum d'aquella carn sana i forta.

En els començaments de l'adolescencia ·l ser humà se complica i pren formes accidentals tant extraordinariament insolites que per no donarnos la pena d'explicarles una per una les reduim a una llei d'extravagancia propia de l'edat. Aquí teniu un nen entremaliat que·s torna timid, allí n'hi ha un altre que abans estava alegre i joganer i ara que ha passat els dotze anys es aturat i corprès de trista malinconia. Hi ha noies que ploren vergonyosament, n'hi ha que pujen palides i mistiques despreciadores del món que han començat a conèixer. Un amic meu, que va ferla primera comunió cap als tretze anys, vivia amb el cor oprimit de pensar en les penes eternes del infern. Un altre va matarse desesperadament amb l'urt del vici solitari : els seus pares van arribar a lligarlo sense pietat amb les cordes d'extendre la roba, més el seu erotisme fantasiós es passava de tot contacte corporal i a la fi va arronsarse fredament com la planta que pert la sava al punt de florir.

No hi creieu en aquesta llei d'extravagancia propia de l'edat. L'adolescencia es, al contrari, senzilla, natural i franca. El seu realisme sense compromisos socials representa la comunió directa del home naixent amb la naturalesa, la viva representació d'aquella edat daurada que·ls poetes posen al començament de

la civilisació, la font renovadora del esperit humà quan els pobles devenen esceptics, viciosos i lleugers. Si ·l vostre fill adolescent fa extravagancies, no es perquè l'edat s'ho porti : vigileulo bé, veieu si la rosa de les seves galtes s'ha pansit, observeu si menja, si ·l seu cos es mou energicament, si ·l cor se li endureix, si acaba ·l pensament amb l'acció.

Hauras vist que quan ve la primavera la prudent Natura mou les plantes i els arbres amb violencia, i ara s'aixeca un vent, i ara sen mou un altre. Si no fossin aqueixes embranzides, la sava romandria peresosa sense pujar al coll de les plantes i les espigues no serien tant plenes, ni ·ls fruits dels arbres tant carnosos, ni les tories serien tant llargues, ni ·ls pampols tindrien tanta ufana. Axís cuidaras de que ·l teu fill adolescent senti aqueixes ventades de primavera que feran remoure i extendre la sava prodigiosa del seu cos. No li perdonis impressions, no li estalviis les primeres penes, deixal córrer i saltar, reptal si s'acovarda al davant del perill, fesli escometre la realitat amb una acció pròdiga.

¿Què diries del pare que, veient al seu fill a punt de passar per un camí ont les serps verinoses prenguessin el sol entremig de la brossa, no l'armés per defensarlo de les serps i no li ensenyés com les havia de matar? ¿Què diries si no li ensenyava les flombes conegudes que hi ha sota l'aigua del riu per ont l'adolescent hagués de passar? Si ·ls camins estan coberts de molça enganyadora que·ns amaga terribles

precipicis; si les fruites de colors brillants que penjen de les branques són metzines que maten, ¿què diries del pare que abandonés al seu fill a la malaventura, sense ferli coneixe ·l perill? Doncs ara pensa que·ls camins de l'adolescencia són una viva representació dels passos que l'ànima del egipci havia d'atravessar abans d'arribar al tribunal d'Ossiris. L'egipci ·s preparava en vida per aquell terrible viatge, i, quan moria, els seus parents li pintaven a dins i a fòra de la caixa ·ls episodis d'aquell curs trascendental.

Perxò, després d'encomanar la conservació de la salut en tant dificil transit com el de l'entrada a l'adolescencia, hem de raonar sobre ·l dever que tenen els pares de guiar els seus fills en el recte coneixement del món. Els pares que han sigut pels seus fills uns forasters, no poden complir aquet dever fonamental. Els han abandonats a les criades per tot el temps de la seva infancia, i ara ·s troben que·l fill sels mira amb un respecte temerós i no poden parlarhi amb aquella dolça intimitat que obre la porta a les més franques confessions i dóna peu als consells paternals. El fill no·ls hi contarà ·ls seus dubtes, ni les seves penes, ni les seves vergonyes, i ells no gosaran a parlarli d'aquella vida interior com si tinguessin l'ànima podrida de pecat. ¿Com ho faria la mala mare que no s'ha cuidat de la seva filla per aconsolarla íntima i santament a l'hora augusta en que la naturalesa trenca en el seu cos virginal les albes rojes d'una maternitat futura?

En cap moment de l'educació, i encar, si es possi-

ble, menos en l'adolescencia que en els primers anys de la vida, el castig pot tenirse com un medi per guiar al novici en el recte coneixement del món. Si reptes el teu fill per ferli perdre un habit dolent que ha après, si li pegues severa i justament perquè sen recordi més del teu sermó, podras arribar allí aont tu volies. Hi ha moments en que la vergonya del castig material pot ser un aussiliar formidable de l'educació en punt a desarrelar vicis que neixen. El meu amic P., quan era noi, va pendre uns diners de casa seva i en va comprar pilotes; més la dòna que·ls hi va vendre ·u digué a la mare del meu amic, i quan va tornar a casa seva la mare l'agafava per un costat i el pare li pegava per l'altre amb un bastó. Les pilotes li havien agradat molt i es casi bé segur que hauria tornat a comprarne; però si ·l sentissiu parlar avui, encara us contaria quin mal li van fer aquelles bastonades de que no sen podia queixar a ningú, quina vergonya li feia haver irritat al seu pare i a la seva mare fins al punt d'obligarlos a tant terrible castig, i com va trobar consol en la sola esperança de no tornar mai més a robar als seus pares com un lladre.

El castig, serà, doncs, un bon medi per adreçar una ànima que s'ha torçat i arrebassar l'habit pervers, més el recte coneixement del món vindrà per les bones raons i no vindrà per les bastonades. Aquesta es una errada que fan molts de pares en el nostre país de reduir al castig per les males accions l'intervenció en la creixença espiritual de la seva mainada.

Si escoltes amorosament al teu fill, si l'acostumes a aclarir prudentment els seus dubtes, si no't rius estupidament de la seva ignocencia, si dones a lo que pensa i a lo que diu una valua proporcionada a l'estimació de sí mateix que li has de fortificar, ell t'ensenyarà a fer de pare, i les seves inclinacions naturals seran el teu guia per la seva educació. La teva raó i els teus sentits seran el prisma més clar pel seu estudi dels homes i de les coses.

Posats en el bon camí per la creixença espiritual del adolescent, parlem noblement de la veritat que han de posar els pares en tots els incidents d'aquesta presentació suprema. N'hi ha que no s'adonen de la creixença del seu fill i segueixen tractantlo com si encara visqués en aquell món de fantasia de la seva infancia; n'hi ha que senten un cobriment de cor sempre que tenen la veritat als llavis, com si temessin rompre l'encant de la més dolça poesia; n'hi ha que tracten als seus fills com si fossin d'ànima covarda, incapaça de mirar amb els ulls oberts la llum de la veritat i donen la forma d'una falsa moral a la mentida; n'hi ha que tenen per immorals les relacions veritables de les coses i aparten al seu fill del recte coneixement del món per mantenirlo en la vana ficció de l'hipocrita virtut. I, en contra d'aquets filisteus, el nostre clam d'irada protesta ha de fer vibrar tots els ecos de la terra.

Lo que tu no li ensenyis, com es el teu dever, ho apendrà del amic que en el cor del adolescent et desbancarà del teu sitial de pare. Lo que tu no li donaràs

a conèixer amorosament, li ensenyaran els criats i les criades o ho sentirà del extrany com una dolça blasfemia o li contarà entre horribles petons la primera bandarra que·l rebrà furtivament en el seu llit.

La veritat oïda dels llavis del nostre pare i de la nostra mare ·ns guiarà pels fortissims anys de l'adolescencia en el coneixement sense malicia del món real, perquè la malicia es filla de l'ocultació, i en l'ànima ignoranta pot haverhi ausencia de pecat, però no hi entra l'austera virtut. Penseu en el pare que conversa amb el fill adolescent i amb nobles paraules li explica lo que es el goig sexual, i li ensenya l'amor de les dònes i l'alegria de la paternitat i els saborosos fruits del treball i la propia conquista de les delicies de la terra. Les imatges s'exhalen fresques de la seva boca com el sol naixent entre les aigues del mar, i l'ànima del fill es fortifica al rebre l'alè august d'aquella paternitat sacerdotal. L'amic, el gran i dolç amic, no amenaça, ni renya, ni castiga : olvidant tota idea de remuneració, exposa la veritat sossegadament. I el recte sentit d'aquella voluntat adolescenta s'arma contra la temptació de lo inconegut i aprèn a fer el cor fort a davant de les vanes delicies fugitives i avança victoriosament cap a l'austera i durable delectació d'aquesta vida.

Entre les persones que respecten la dignitat de la propia existencia es molt comú doldres de no poder tornar a començar la vida per viurela d'una altra manera, i si pensen axís en la possibilitat d'una mi-

llor conducta no es perquè se sentin més forts en la virtut, sinó per la superioritat del coneixement.—Si quan tenia dotze anys hagués tingut el coneixement d'ara; si al trobarme a davant de la primera temptació m'haguessin fortificat amb l'experiencia dels meus pares, no hauria caigut en la vergonya del vici solitari, ni hauria perdut la flor de la virginitat en el llit viciós i fret de la prostituta — Aquest es el crudel sentit d'aquella exclamació del home que's dol de no poder recomençar la vida per viurela d'una altra manera.

Fins l'home aviciat i corromput, el pobre esceptic semblant a les plantes que no creguessin en les flors després d'haverles perdudes, voldria estalviar al seu fill aquesta mena de vergonyes que afecta trobar tant naturals i delicioses. Un home que's creu ser més despert que'ls altres perquè ha perdut la fe en la santedat de les relacions amoroses, parlava sincerament de la seva pertorbació per l'adolescencia del seu fill. El vigila de nit i li aparta 'ls llençols com aquell que juga, i li aconsella que dormi de costat. ¡Oh quina pena! ¡Com en són d'amargues aquestes planes i quin neguit em deixen d'haverles escrites! A tu, que t'he ferit quan les has llegides, ànima generosa, t'aconsello 'l consol d'enrecordarte altra vegada del pare que parla amb nobles paraules al seu fill i exhala imatges fresques com el sol naixent entre les aigues del mar.

Com que no parlem de l'educació dels fills, sinó de la conducta dels pares quan vénen els anys de l'adolescencia per encaminarlos al recte coneixement del

món, acabarem aquesta demostració de les paternes virtuts considerant la trascendental conveniencia d'encomanar als nois i a les noies amb les nostres paraules i els nostres exemples la gravedat de la vida i la dignitat de la propia existencia.

En el recte sentit de la paraula la gravedat de la vida no implica desolació, ni orgullós despreci de l'humana ventura, ni encongiment del cor, ni la presencia en una vall de llagrimes, sinó equació no interrompuda entre l'enteniment i l'acció, conciencia de que no hi han actes indiferents al nostre destí, fè inquebrantable en que tots els homes i totes les coses es mouen sempre segons un pregon sentit que es llei del seu obrar. Això fa que la gravedat ens porti unes vegades alegria i altres tristesa, però mai desolació ni desesperança, que són corolaris invariables de la superficial frivolitat.

La gravedat de la vida no serà un obstacle perquè l'adolescent es complagui amb la companyia de les noies i desenrotlli ·l seu art de judicar l'hermosura, ni enfosquirà la trasbalsadora alegria del seu cor virginal, ni reduirà la noble bravura de la seva voluntat encara ignocenta de fanfarria, ni cobrirà amb la vergonya d'un sentimentalisme misteriós l'aspra impietat del seu cor, que no·s recorda ja de les llagrimes plorades quan era nen i encara no ha après a plorar amb les llagrimes dels homes. No voldria que una errada interpretació d'aquestes paraules contribuís a propagar un concepte depriment de la vida. L'imatge de la vida

la trobo més aviat en la representació pagana de les nimfes que·s miren en l'aigua de les fonts i dels satirs coronats de pampols i del prodig déu Pa que·ns guarda les cabres i les vinyes.

El bon adolescent, amb la gravedat de la vida, apendrà que·ls homes treballen per l'esperança del fruit i que la recompensa moral dels nostres actes pot durar més que la nostra vida en el cor dels homes futurs. El bon adolescent sentirà ·l respecte que mereixen els sers vivents, i per damunt de tots els altres homes. El bon adolescent deixarà ·l goig fugitiu pel durable platxeri espiritual, i sabrà que, si en la companyia dels seus veins hi sacrifica part dels seus anhels, es per la conquista d'una llibertat social que l'habilita per les satisfaccions més nobles. El bon adolescent, amb la gravedat de la vida i en la via del pregon sentit de les accions humanes, sabrà que·ls homes i les dònes es donen al amor per la procreació dels fills.

Amb aquest sentiment de la gravedat s'hi lliga ·l de la dignitat de la nostra existencia. Les relligions ens presenten al home fet segons l'imatge divina, les ciencies naturals l'anomenen rei de la creació. Als adolescents sels ha de fer néixer el sentiment que respon a la significació d'aquestes paraules.

El coneixement de les seves excelencies fisiques i de les seves facultats intelectuals li farà néixer per sí sol el concepte de la superioritat sobre ·ls altres sers vivents. Pro res li despertarà ·l sentiment de la dignitat de l'existencia com el relleu de la seva condició

de ser moral, el suprem titol de la noblesa humana. Això ·ns porta un ordre gerarquic en la teoria dels nostres instints, una subordinació dels més propis de la vida animal als de la vida del esperit, i una elevació dels instints més baixos a cada nova i més alta expressió de l'existencia moral. Les besties tenen l'instint de conservació com els homes, però ·l nostre no es igual que·l de les besties, perquè ha sigut ennoblit a causa de la seva coexistencia amb els instints més generosos de la naturalesa humana.

L'home que perd la dignitat de la seva existencia no compta amb els anys que li resten de vida, es un mal negociant que tira en orris el tresor inagotable que havia sigut creat per ell estant al ventre de sa mare. ¿Aont trobarà d'allí endavant la satisfacció de sí mateix? Podia aspirar a les més nobles emocions, a la dolça pau de la seva conciencia, a la perfecta comunió amb els seus en el camí agradable i prodigiós de la bondat. Més ara, aquí ·l teniu, que·s troba les mans brutes, amb les seves blanques ales d'angel arrocegades pel fanc. Fuig de la soledat per no topar amb la seva ombra, i sent enveja dels que han conservat la dignitat espiritual de la seva vida. ¡Ai, tu que pujes cap amunt, per l'ampla escala de l'existencia, inexpert adolescent! Desperta en les més pregones valls del teu cor aquet sentiment de dignitat i arribaras triomfador al compliment del teu destí.

Jo he sentit a dir que·ls homes de geni ho són en quant aixequen la dignitat de la nostra existencia.

D'ençà que Plató i Sant Agustí van passar pel món que l'existencia humana ha quedat dignificada amb més relleu que abans per l'acció de la seva superioritat individual. El cristianisme, amb el seu principi del Déu-Pare, ha dignificat l'existencia del home aixecant-lo a la categoria de Fill de Déu. I els pobles, així com els individus, compleixen en una proporció més alta ·l seu destí com més realisen una civilisació dignificadora del esperit humà. Heus aquí una llei de progrés per la dignificació del nostre llinatge que s'ha de tenir sempre present en el cultiu de l'adolescencia.

VII

I ara entrem, amics meus, amb el cor arrosat d'energica alegria, a raonar calmosament sobre les condicions reals de l'austeritat en aquesta edat de la vida que va desde l'infancia a la joventut. Fins ara hem parlat de la formació de la conducta dels pares i dels fills, dels sentiments que s'han de conreuar, i ara hem de veure ·ls resultats positius de la conducta aconsellada.

L'adolescent tindrà un cos agil i gentil, capaç de moures amb lleugeresa i gracia, de linies indecises i armoniques, sense la desproporció del ventre i de la testa que·s troba en els infants, ni la musculosa carnadura que·s marca i s'apilota cap als darrers anys de la joventut. Els grecs, que portaren fins a una voluptuositat impudica la seva adoració de l'adolescencia, van deixar tallat en figures inolvidables, com la del Eros de Tespies, l'arquetipus d'aqueixa transformació de l'imatge humana. Si per cas parla, distingi-

rem l'adolescent per una veu de cordes més baixes que les del infant i de la noia; si ·ls musculs de la cara se li pleguen en dolç somrís, li endevinareu la futura duresa varonil, ben diferenta de la gracia fresca de la donzellla. Més el seu cos encara no s'ha diferenciat en els dos sexes, i en els pits de les noies les mamelles són com dos llimones a flor de la carn, i en el cos del adolescent hi vaga com el darrer record d'una gracia indecisa. El Renaixement italià va deixarnos en el David del Donatello una imatge performada de l'adolescencia, promesa austera d'una forma mortal disposada a una vida de tranquila virtut.

L'adolescent sentirà l'intrepid desitg de posar a prova les seves forces materials i espirituals. En els seus jòcs amb els companys hi entrarà sempre ·l premi al més atrevit i al més potent. Perxò trobo que·ls esports al camp ras són un gran aussiliar de l'educació perquè posen l'estudiant en camí de provar la seva força muscular i l'agilitat del seu cos. Perxò ·l contacte amb l'aire sanitós de la Natura i la vista de grans espais oberts li farà sentir com no ho sentirà mai més de la vida una agradable impressió d'esvalotada llibertat. Si ·l porteu al prat cobert d'espessa forra d'herba fresca, li vindrà l'envit d'atravessarlo corrent i saltant; al peu del arbre carregat de fruita li entrarà la passió irresistible d'enfilarshi i de cullirla. Si pel batre [illegible] a l'era, li plaurà seguir a les eugaçades bracejant per damunt de les garbes roentes de sol.

Aqueixa impetuositat de l'adolescent es sobreposa

amb naturalitat a tot principi de reflexió. Quan comença a pujar per una montanya no modera ·l seu pas com feria l'home amatent a la bona distribució de les seves forces; per vèncer al enemic es refia més de l'ernergia que de l'astucia. I no hem de criticar amb el nostre judici d'ànimes velles la sana embranzida de la seva acció, perquè no hi ha temeritat en el seu procedir, sinó alegra confiança en la propia força. Entre ·l motiu del seu obrar i l'irrupció de la seva energia hi ha primordialment un noble anhel de comprovació. Quan haurà medit les forces corporals vindrà la reflexió per disposarles sana i llogicament.

Aquí a la nostra pobra i endarrerida terra s'ha falsejat per una trista educació ·l natural sentit de l'adolescencia. Més ara no parlo del funest resultat d'aqueixa contrafacció de la Natura, sinó de les condicions en que ·s produeix l'adolescencia austera allà ont la mala traça dels homes no la ha torçada i envilida. Mai com en aquesta edat de la vida la sanitat disposa a les pràctiques de la virtut, ni mai la desinvoltura de l'acció torna com aleshores a mantenir l'ànima tant fresca i pura.

Hem dit que l'adolescent vol posar a prova les seves forces espirituals, i ara acabarem el nostre pensament presentantvos com un signe de perversió moral en aquesta edat la timidesa. El noi sanament virtuós entrarà amb naturalitat a la conversa dels homes, si no per judicar, per descobrir, hi tindrà una íntima satisfacció de que li admetin; ocuparà ·l seu lloc

resoltament quan toqui pendre tanda per la distribució de distincions entre ·ls companys; a la taula parada de la vida hi pendrà la seva part de goig alegrament; mai s'avergonyirà de presentarse a la consideració agena, ni de fer valer les propies habilitats, ni mai recullirà endintre del cor els seus anhels com la tortuga replega la testa estupida sota la conxa protectora.

El noi timid es una contradicció de la Natura. El seu cos es malalt, les conques dels seus ulls són fondes, la seva mirada es innoble, el seu posat es recullit turpidament i les seves galtes són flaques i esgrogueïdes. Quan us parla no us mira·ls ulls, i els seus anhels, sense comprovació real, són immoderats i viciosos. No us fieu del seu aire prudent, no us tranquiliseu per la seva moderació, perquè són ocultes les seves accions i la seva ànima està podrida de soperbia. La resolució dels seus companys li grilla ·l cor d'enveja, i perxò plora quan riuen els demés i riu quan els demés ploren. L'humiltat i la pobresa d'esperit, que són la resplendor moral de moltes ànimes ingenues, no poden confondres amb la vergonyosa timidesa de l'adolescent, que es negació de l'austera virtut.

Jo us aconsello que quan parleu de l'adolescencia i penseu en la seva formació gireu el pensament cap a les imatges que us recordin un jardí ben clafert de flors. Anaveu per un carrer de cases solitaries i tot d'un plegat heu vist per una reixa tota una banda del jardí matisat de roses i clavells, d'asaleies exuberants

i de llessamins. I el cos se us ha exaltat d'energica poesia, i aquella imatge us segueix fins a casa vostra i alegra la taula del menjador i el breçol ont dorm el vostre fill. Doncs aquesta potestat sentimental que tenen els jardins de flors la trobareu millorada i espiritualisada en el franc voler dels nois i de les noies de tretze anys.

Mai en parlarem prou de la tendra simpatia que senten les unes per les altres aquestes ànimes poncelles. El noi busca a les noies aparentment per jugar o per riure, més en realitat per complaures en la seva dolça i ignoscenta companyia. No conec satisfacció més suau i més pura que aquesta de les noies maques amb els esplendids cavallers de veu cambiada i pèl moixí. No senten cap anhel d'abraçarse i de ferse petons, i tot lo més les seves ànimes es complauen en franca companyia, i les paraules flueixen dolçament en el divinal deliqui de l'ingenua conversa. Potser voldran estergir el món, però no l'entendran, i es besaran sense saber lo que són els petons i s'abraçaran sense entendre lo que es una abraçada. El seu anhel es purament espiritual, la seva delicia es íntima i ubriagadora, més en el seu anhel i en la seva delicia s'hi contenen els germes dels feconds i furiosos anhels i de les delicies futures.

Doncs ara us diré a vosaltres, ànimes tristes de mala conformació moral, que en aquesta franca voluntat per la simpatia dels altres nois i de les altres noies resideix la més pura manifestació de l'austeri-

tat cap als anys de l'adolescencia. La moral fortificadora que voldria exposar en les planes del meu llibre seria aixís un fruit ingenu de la Natura, una conformitat armonica entre la sanitat de la vida corporal i el destí espiritual del home. I les pràctiques de l'austera virtut conduiran l'adolescent a disposar les seves facultats materials i morals per la noble conducta que temps a venir hauria de portarlo a una més alta dignificació de la vida humana.

La perfecta equació entre les facultats morals i l'exercici d'elles deixarà l'adolescent en disposició de moure la seva ànima amb el més franc voler, lliure de tota pertorbació produïda per la violencia de la materia. Perquè aquesta limita la llibertat del seu esperit quan es tempestejada per un substancial desequilibri, més si 's realisa la perfecta equació de que a suara parlavem la materia devé tant quieta i transparent que sotilisa i es torna com propiament immaterial, d'ont ve per l'ànima la més nobla i digna desinvoltura. Aixís las aigues vives ens mostren clarament el sol de la rega ont passen, contrariament a les aigues estancades o tumultuoses, que envolquen amb terbola capa de solatge revolt o de substancies corruptes el seu fons impenetrable a la vista humana.

L'home no es producte aislat d'una força creadora, sinó que viu en companyia d'altres sers humans en comunió tant directa que la seva activitat propia es teixeix amb l'activitat dels altres i que la separació dels demés ciutadans li produiria un dolor tant viu,

fisica i moralment, com si li arranquessin una cama o un braç. Tant si està despert com si dorm, la seva ànima està en contacte íntim amb les ànimes d'una comunitat humana unida per més debil soldadura amb altres comunitats diverses. Ell no pot ser bo, dolent, savi, taul, ignorant, viciós, ni res, sense que la seva bondat o dolenteria, la seva saviesa o ignorancia, la seva ganduleria o els seus vicis, s'encomanin a la comunitat per fortificarla, dignificarla o repodrirla.

Perxò té un gran interès per la pràctica de la virtut tal com s'ensenya en aquest llibre la raó de que en les més perfectes comunitats humanes no hi ha res substancialment contrari a les regles de la vida austera tal com les donem per l'adolescencia. Per ser tals com diem no aniran els nois ni les noies en contra de cap institució fonamental de les nostres col·lectivitats d'homes i dònes. Mentres els pobles saben mantenir en el cor de la seva adolescencia aqueixa activitat comprovadora de les facultats morals i materials, aqueix gust impetuós de la Natura, aqueixa activa i franca simpatia entre ·ls dos sexes, estan en camí de pujar per damunt de les antigues fites posades al esperit humà. Els grecs i els romans ens deixaren del temps de la seva grandesa un arquetipus del adolescent que concorda essencialment amb el que posem com exemple de la nostra doctrina; avui en dia els anglesos i els alemanys treballen al camp ras per nodrir l'energia de la seva raça amb aquest cultiu de l'adolescencia austera.

No sé ont he llegit que a Sparta feien patir gana als adolescents per incitarlos a robar. Espuatats pel dolor de la fam, diu que·s llençaven com a llops a l'expoliació violenta del pare o del veí. Si ·l lladre no era hagut en l'acte, la llei no castigava ·l robo. En això, com en la selecció de les criatures de naixença, Sparta hauria projectat amb terrible llogica les regles d'una bona conducta fins part d'allà de la sentimentalitat humana. Nosaltres, posats en el mateix camí, volem fer compatible la nostra llogica amb les dolces exigencies del nostre cor.

Pro malaventurat el poble ont la manyaga d'un fals sentimentalisme arribi a glaçar en el cor de l'adolescencia aqueixa impetuositat ingenita. Jo tinc per un signe del nostre rebaixament moral l'abundancia en la nostra comunitat de nois i noies tristos i encongits, amb la caixa ensorrada per una actitut d'hipocrita devoció. Espieu les seves furientes mirades i seguiules en la seva impura adoració de la carn. Escolteulos en la seva tenebrosa conversa i els hi descobrireu l'ànima podrida de covards anhels. Ira de Déu! ¿Com no·ls feu redreçar el tors encorbat i alçar la testa indomita per córrer pit enfòra camps a través, fins que les galtes es tornin rojes de foc i el cor s'inflami d'atreviment?

En la nostra educació nacional hi ha aquesta tara del vergonyós cultiu de la mansuetut, de l'humiltat i de la prudent reserva que disposen a les noves generacions per seguir la fosca tradició que fuig de la vir-

tut com objecte d'escandol public. No hi ha cap raó, per espiritual que sigui, ni l'exigencia del sentiment relligiós, que pugui afavorir el cultiu del *bledisme* en les ànimes adolescentes. Aquestes noies palides que marxen amb la vista baixa, totes cobertes dels alegres trofeus d'una virginitat trista, amb l'imaginació pertorbada de visions infernals; aquests nois d'ànima recullida i galtes ensorrades que no gosen a mirarse les donzelles perquè ·ls han podrit l'intenció amb l'amenaça paroxista de caure en pecat, podran ser humils a davant dels seus pares i comportarse amb prudencia quan la gent els mira. Més tot aquell impetu ·ls treballa per dins, la més natural espurna de passió ·ls abranla ·l cor en furiós incendi, la més petita llaga moral s'extén per tota la seva ànima. El seu fruit es neulirà com el del arbre corgelat en el seu creixent, i sota la crosta piadosa del geste i de la cara ·ls cucs s'hi capdellaran llefiscosos.

¿No haurieu vist per ventura un quadro atribuit an el Lleonart de Vinci que guarden en una galeria de Florencia, ont s'hi desplega l'idili de l'Anunciació? Maria estava asseguda al peu de la porta que dóna a la terraça coberta d'herbes i de floretes de prat; per damunt de la barana de pedra un horitzó fondissim s'extén fins al cap d'avall de la plana tranquila, ont s'aixeca una montanya humil i hi creixen els xifrers i altres arbres en dolça pau. Tot el seu cor beneit s'omplia de divines esperances mentres teixia en el seu teler, quan va adonarse que a l'herba florida

de la terraça s'hi havia agenollat un angel de riçada cabellera amb les gracioses ales a punt de volar. Mireu la dolça cara de Maria, mireu el posat grave del angel, atent a la trascendental missió que té encomanada. La candida mare de Jesús ha aixecat una mà del teler en senyal d'admirada sorpresa, més guarda l'a :ra sobre ·ls fils, perquè ella no deixarà la feina que la manté en la realitat. L'esguard de les dos adolescentes es franc, sobre tot el de Maria, que escolta l'angel mirantsel en els ulls. Els dos cossc: guarden les belles proporcions de les grans armonies de la terra. I en tot aquell mistic idili que·l gran pintor representava no li va caldre posar res contrari a la Natura, limitantse a presentar la terra com encantada del gran misteri i a Maria revestida d'una dolça dignitat espiritual que li manté ·l cos en noble postura.

La nostra concepció de l'adolescencia es, com es veu, molt pareguda a la del gran realista florentí, que no ha temut portarla a la representació de l'egloga divina. I en comptes de buscar en les senyals externes l'expressió de lo sobrenatural, no més ha posat ales a la donzella anunciadora i un nimbus casi imperceptible sobre la testa de les dos adolescentes. Axís la revelació de la divinitat es troba en les formes més perfectes de la Natura, per una correspondencia directa entre l'armonia moral i les formes perfectes de la materia.

Acabem d'exposar els nostres pensaments sobre

l'adolescencia austera. Hem començat parlant del realisme que's desperta en l'ànima dels sers humans quan surten de les fantastiques concepcions de l'infancia, hem aconsellat als pares que prenguin per norma la veritat en la presentació als seus fills de les coses i dels homes del món, hem ponderat els beneficis morals de la gravedat i de la dignitat de l'existencia en la formació del ser moral, hem analisat les condicions materials i espirituals del adolescent, i ens hem dolgut de la funesta educació que fa timids i tristos els nois i les noies de la nostra terra. Amb això no'ns vanagloriem d'haver escrit ni un breu compendi de les virtuts austeres en aquesta primavera de la vida, perquè 'l nostre proposit ha sigut senzillament acompanyar amb les nostres divagacions a l'ànima que cerca 'l veritable sentit de l'adolescencia austera.

Els llibres de ciencia tenen per objecte donar llum a la raó, mentres que'l nostre llibre busca en l'emoció del sentiment la força motriu de la voluntat. Tu que has vingut amb mi camps a través d'aquesta plana nimbada de llum i d'alegria, si t'has fortificat en la virtut, si t'has enamorat d'aqueixa concepció de l'adolescencia que la vol sana del cos, noblement activa en l'obrar i resolta en la comprovació de les facultats materials i espirituals, si has penetrat en la dolça i purissima poesia que hi ha en el franc festeig dels nois i de les noies, ja te n'emportes la fruita més perfumada del meu hort.

Asseguts a la taula del menjador amb la teva esposa i els teus fills, menjeu tots plegats d'aquesta fruita que us deixarà la boca fresca i l'ànima en dolça pau. Una felicitat tranquila davallarà sobre ·ls vostres cors i en la calma severa de la vostra companyia us trobareu ciutadans d'un altre regne espiritual ont s'hi disfruten sense la temença del pecat totes les delicies de la terra.

LLIBRE SEGON

ELS DIES VENTUROSOS DE LA JOVENTUT

I

El bigoti i la barba donen un aire viril a la fesomia del adolescent, i el cos virginal de la donzella, acabada la seva creixença, manifesta en els flancs i en la fortalesa dels pits que la dòna està disposada a la maternitat. La veu devé segura i solidament timbrada, una sana energia vigorisa ·ls musculs i colora la pell fresca i llisa, i, per dirho aixís, les formes s'acosten a la plenitut de l'hermosura, talment que tota l'apariencia fisica pren aquest aire de noble dignitat que es patrimoni de la figura humana en la flor de la jovenesa.

Per una ronega i vergonyosa covardia moral les societats modernes es priven de contemplar les formes esplendides i exquisides de la naturalesa humana. Penseu en l'alegria que dóna al passeig la presencia d'una cara jova animada d'hermosos ulls, tallada en linies regulars desde la majestuosa amplada del front a la punta arrodonida de la barba. ¿Què dirieu d'una seca moral que·ns obligués a taparnos la cara amb

robes, per precioses que fossin? L'ocultació del cos no té més justificació real que la de la cara, i fa perdre ·l natural encant que la contemplació de les formes perfectes afegiria a les relacions humanes.

La nostra imaginació es incomparablement pobre i plena de malicia en vista l'ingenua realitat. Les més portentoses vestidures no valen el ventre gracil d'una verge, ni ·ls plecs de les robes ens faran olvidar mai amb el llur artifici ·l jòc energic dels musculs en el jove atleta deambulant. Si estessim avesats a la natural contemplació de les formes humanes, ens formariem una idea més noble i més pura del cos, llimpiariem l'ànima de fosca luxuria i tota la nostra concepció de la bellesa devindria més armonica i ingenua.

La nostra moral no imposa la podibondesa que aparta vergonyosament l'esguard de les formes humanes nues i al contrari mira com esteticament benefica la seva natural i acostumada contemplació. Els més luxuriosos cossos nubils són per ella com amfores de vins olorosos.

Aquell realisme que despuntava en l'ànima del adolescent ha romput les ombres i misteris dels primers dies, i tots els sers animats i inanimats de la Natura se li presenten al jove plens de sentit, sentit vari i propi de cada ser, desprès sensiblement del món espiritual del espectador. L'home sofreix aleshores un desengany semblant al de la ciencia al comprovarse les doctrines de Koppernigk perquè la terra deixava de ser el centre del univers.

Fins aleshores la defensa substancial del ser humà està en aquella vaga concepció del món presidida per una sola i clara conciencia del propi destí, a quin servei semblen disposades totes les persones i les coses. L'infant i el novell adolescent no tenen la percepció dels sers en tota la complexitat de relacions que descobreix el jove, sinó en aquella part que gira entorn del propi anhel, per ont se li fa una amable i mondial companyia. Perxò ·l tragic realisme de la joventut porta als debils una desconsoladora impressió de soledat, com si ·ls sers abans amics els abandonessin i els traissin, tirant cadascú per una ruta diversa, freda i implacablement.

Al mateix temps aquelles forces soterranies que a les primeries de l'adolescencia pugnaven sordament per sortir a llum de dia, s'han canalisat i adaptat amb una llei de senyoriu que governa al home i a la dòna joves. Acabats el trasbals i la pertorbació de l'adolescencia, les noves forces del realisme i de la generació irradíen en el ser jove ingenua esplendidesa. Jo no sé si ·s presenta en el món altre espectacle talment admirable com el de la joventut sana en la primera experimentació de la plenitut de la força. No es propiament alegria, sinó magnificencia del ser, descobrintse en aquella soledat del seu realisme, revestit de noble coraça i animat de confiada bravura.

Sembla que la nostra claredat mediterrania i que les tradicions grega i llatina, tant pròdigues de magnifica joventut, haurien d'ajudarnos a entrar més aviat i a demorar més temps en aqueixa edat de noble

ventura. El nostre poeta nacional ha cantat les proeses d'Alcides en la seva epopeia de l'Atlantida, les eglogues i les elegies d'enamorats centaures prenen suau dolcesa en les darreres manifestacions del nostre Parnas. Pro jo no trobo prou en el nostre jovent l'antiga serenitat mediterrania, la joia tumultuosa de les Olimpiades, en aquella amable humanisació de la Natura que diu tant bé amb la refiada energia de l'edat venturosa.

Tots nosaltres hem conegut una mena de joves que semblen passar de l'adolescencia a l'edat madura sense la valenta manifestació dels anhels i de les passions generoses que solen ser patrimoni de la joventut. Jo estic en que l'espiritualitat cavalleresca i atrevida dels nous adalits no es sols el perfum sinó ·l més natural esforç per la millora ideal de la familia humana. Els sentiments de gloria i de fraternitat, l'amor a la patria i la revolta contra la tirania, el generós sacrifici per la redempció dels oprimits, l'imperi del ideal sobre totes les formes de la baixa cobdicia, floreixen naturalment en l'ànima jove. Pro una salut migrada que porta la descompassada integració de les forces fisiques, la protecció paternal que arriba a ferse humillant i corrupta, la prudencia dels vells que, encomanada als joves, devé xorca covardia, la privació de les relacions amatories amb les donzelles o ·ls galants en el gentil bornar de les converses fugitives, la vida reclosa i artificiosa de les ciutats, allarguen devegades l'adolescencia en estat d'indecisa ficció. I al arribar als trenta anys heus aquí al home i a la

dòna foragitats del Paradís, plorant la joventut perduda. Per ells i pels altres s'ha perdut una potencia ideal que feia falta a l'humanitat en la seva marxa cap a la vida austera.

No olvidem que la familia humana es com ara un ser que reunís en una sola substancia les barbres metamorfosis de l'infancia, les forces misterioses de l'adolescencia, el potent realisme de la joventut, l'acció feconda de l'edat madura i la prudencia anyoradiça i malinconica del home vell. Aquest ser complexe sent, pensa i obra segons la resultant de les virtuts diverses que entren en totes les edats de la nostra vida, d'ont li ve una força real i renovadora d'eterna primavera. Heus aquí una funció humana de la joventut per quin misteri 's manté viu el foc de les ideals quimeres sense apartarse d'aquesta realitat del nostre món. Cada ser es considerat en el seu esperit, en la seva forma, regintse per la llei de la propia vida i encaminantse al compliment del propi destí. Més a l'hora l'impetuosa pujada de la sava omple 'l ser d'una seguritat magnifica i sembla que l'impulsi a trascendir cap a una realitat més alta i més pura.

Perxò devem a l'humanitat la nostra jovenesa i faltem als nostres devers fraternals quan passem de l'adolescencia a l'edat madura sense que 'l cor ens vessi d'impetuosa idealitat ni sens trasbalsi en delicia 'l pensament davant de la clara visió de les coses del món, perquè d'aquesta idealitat i d'aquesta delicia sen nodreix l'humanitat entera.

Tant es axís que devegades la societat decrepita 's retorna per l'acció immediata de la joventut. Semblava que era impossible la renovació, el govern estava en mans dels vells, la cobdicia i les baixes passions dominaven en el cor dels homes, la xorca rutina, la covarda astucia i la sequedat del ànima havien ofegat la tradició viventa, i el poble ni la seguia ni la continuava, com ara en la mort, que no segueix la creixença del cos, sinó la seva corrupció i descomposició. Més heus aquí que una nova generació impetuosa i forta en el seu ideal renova lo existent, i totes les funcions socials vénen a mans dels joves. Els savis, els poetes, els governants, els mestres, els plutocrates del comerç i de l'industria i tota mena d'adalits surten aleshores de la flor de la joventut, i els homes de l'edat madura, com els vells són desbancats i arreconats i sepultats en vida. El que hagi caigut axís no s'aixecarà, perquè en la seva ànima hi ha la podridura de lo ronec, inadaptable al entusiasme i al ideal triomfadors.

El ser jove que arriba al ple de la joventut no se n'adona de que la creixença s'aturarà. La seva ànima s'ha fet un habit d'ascendir, i a dalt de tot, quan el cos s'atura, l'ànima encara va pujant. I aquesta ascensió part d'amunt de les potencies humanes es la virtut trascendental de la jovenesa, d'ont vénen l'austeritat més pura, l'ambició de gloria i el noble anhel d'una més alta justicia.

No'm veig amb cor de seguir l'exemplari del primer llibre. Quan entro a l'esplanada tota plena de

noies de galtes somrosades i de galants cavallers, em sento el cor robat per la bellugadissa dels llurs moviments, les rialles que sonen com una plata i l'alegre festeig d'ingenues i picares converses amatories. Segut a la taula que va portar al casarnos la meva esposa, a davant del balcó obert de bat a bat en aquesta tarda de primavera, mentres la claror del crepuscol va esmortuintse sobre la verda pompa dels platans i la blavor palida del cel, no puc enrecordarme dels exemples de joves que donarien un aspecte real a les meves investigacions sobre la conducta. Es tota la meva joventut tumultuosa i entusiasta la que infla ·l meu cor d'anyorivola malinconia, de quan encara ·ls negres cabells queien en desordre a damunt del front i en la romantica vida universitaria no coneixia ·l desengany i la traició dels homes, que m'han cosťat després tantes llagrimes i tantes amargures.

No més tu, Barcelona gentil, triomfes sola entre les ànimes joves. Jo ·t veig assentada, com el poeta, a la vora del mar brodant del teu mocador la flor més bella. ¿Encara no passa ·l bergantí que porta ·l teu enamorat? Per mi ets com una dòna jove amb el coll d'alabastre i em sembla veure com s'alcen els teus pits. Em plau contemplarte com reposes la testa sobre ·l coixí de tes verdes montanyes. ¿Qui es que no sent els teus sospirs? ¡Ai, Barcelona, qui fos el teu galant! ¡Qui ·t pogués pendre en els seus braços com una noia! El teu entusiasme es un perfum delicadissim; la teva fe en l'ideal i là voluntat de ferte més hermosa escauen a la teva joventut.

II

La força magnanima i ·l realisme de la joventut porten com a natural complement en la vida moral del home un noble i llegitim anhel de llibertat. Com en el claustre matern no podria demorarhi més temps la criatura disposta a respirar l'aire ambent, en el claustre familiar la joventut sotmesa a la potestat domestica pendria ·ls habits de la més humil i vergonyosa servilitut.

L'infant, al sortir al aire, plora, i el seu plorar li es util per omplir d'oxigen els pulmons. En poca estona enseja tot lo que sab fer : estornuda, badalla, estira ·ls membres, obra les retines al portentós misteri de la llum. Aixís mateix el jove, al despendres del claustre familiar, enseja la voluntat en accions vanes i temeraries. I tant com al infant li es util el plorar, al jove li es profitosa la temeritat.

La mare i el fill s'ajuden en la prodigiosa obra del part, com els pares i el fill s'ajudaran en el llença-

ment i emancipació de la joventut. Hem arribat a parlar dels ultims deures naturals devés els fills. Ja són tant homes com vosaltres, ja disposen de la propia riquesa; la societat els admet a la direcció politica, i en la conciencia humana s'hi fa ·l respecte a la seva personalitat. ¿Sabeu com definiria les relacions futures entre ·l pare i el fill? Una amistat dolcissima sense altra potestat que la sostinguda per l'amor, un respecte viril per posar damunt de la taula del pare la fruita novella.

Els mitus egipcians d'Ossiris i Horus són una feliç representació d'aquestes relacions. Ossiris, rei de l'eternitat, es el Sol mort i amortallat que entra en l'Amenti. Es el resident de l'Oest, en la morada de les tenebres absolutes; es l'Immobil de cor, qual devenir està en l'infantament d'Horus. El senyor de la llum que ha de regnar per damunt dels déus el dia de la constitució del món, amb la seva cabellera trenada, es l'Immobil que demana sepultura i diu al Sol: — ¡Vine a nosaltres, Sol! — I Horus es el Sol llevant, el fill d'Ossiris, venjador del seu Pare, la substitució del demà al ahir, el que ab el seu ull illumina la terra i triomfa en la batalla contra Set, que representa ·l no-esser. En Horus hi ha l'eterna victoria contra ·ls enemics d'Ossiris, el recomençament d'Ossiris, per la venjança del Immobil de cor, en la batalla que Thot regula i en que Set llença la femta a la faç d'Horus i Horus s'apodera dels testiculs de Set...

El Pare es, doncs, com el Sol ponent que no escalfa

la terra i deixaria triomfar la fret i les tenebres, si no fos pel Fill, el Sol llevant, que puja cap al zenit per venjar al Pare dels seus enemics. En l'esperit del Pare·ls desenganys, la negra experiencia, la sorda avaricia, anticiparien la presencia de la mort, si no fos la fresca rialla renovadora del fill, que fa reviure en el cor les velles memories. I les hores serenes d'amor, la pompa dels casoris i l'ignoscenta xiscladissa de la mainada venjen al Pare dels seus enemics. Oh! Els enemics del Pare, els que us llencen la femta a la vostra faç, els que afronten la vida en la carn i en l'esperit a l'hora de la posta del Sol!

Els braços del fill han de quedar ben deslligats; la seva voluntat ha de quedar ben lliure per l'acció. D'aquí endavant serà ell qui haurà de fecondar la terra, perquè ha arribat la seva hora de Sol pujant. L'amor dels pares no ha de ser el simbol que·ns priva de la resplendor del Sol, més aquest i els altres amors del fill deuen haver de fer més viva la brasa del seu cor.

No sé com donar a entendre la transposició de forces que llegitima la llibertat del fill. La subsistencia humana devé en ell més intensa per un revol més viu de l'energia que s'arremolina al seu entorn. El nucli paternal es desfà en ondes més amples i més tenues fins que arrenca a girar com una bolva més tot al voltant del fill, i es produeix la transposició de forces cap al nou centre en el que sorgeix llegitimament un nou impuls de llibertat.

Axís al complirse l'edat de la jovenesa el ser humà devé socialment senyor del propi destí. L'amor dels pares segueix influint en ell com una ombra del vell domini paternal; més la causa d'aqueixa influencia radicarà més en la potencia afectiva del fill que en l'afecte del pare. I es que aleshores la raó substancial de la llibertat ve d'una vertiginosa intensificació de l'energia.

Si ·l cos ha crescut i s'ha format sanament, i si la moral del fill correspon a una austera equanimitat del seu esperit, al sentirse lliure per l'acció ensajarà les seves forces en les més atrevides empreses. El domini de les coses terrenals, les proeses que obren el camí de la gloria, les generalisacions que més trasbalsen l'ordre de la coneixença humana, el guant llençat contra l'injusticia, la redempció dels oprimits, la noble audacia per traspassar les limitacions imposades per la necessitat, temptaran al jove i l'armaran cavallerosament per la batalla. La meva fe en els alts destins de l'humanitat em fa creure que moltes vegades no serà vençut.

I heus aquí una missió de l'esposa amb l'espòs i del espòs amb l'esposa. En el generós bornar de la joventut ara ·s trenca una pica, ara ·s desfà un ajustador de la coraça, ara ·s pert el plomall de la cimera. I es una altra ànima jove enamorada la que millor i més serenament us apariarà. Més si caieu retut sobre la sorra, es el pare o la mare, són els vells els que poden aconsolarvos tot dientvos com devegades

es cau sense quedar vençut, com l'energia del home es limitada, com les penes fortifiquen el cor, com es renova constantment la fortalesa de la nostra ànima.

Diu Ruskin que es simbol d'una veritat eterna que l'armadura de l'ànima no més queda ben ajustada al cor quan fou abrotxada de mans d'una dama, i que no més quan la deixa fluixa al abrotxarla, l'honor del home l'abandona. Per aquestes paraules, que van produirme una impressió fondissima, voldria donar a entendre ·ls perills de l'esposa o de l'espòs quan l'un o l'altre no posen la llei del seu amor al apariarse mutuament per les batalles de la vida.

I ¿què dirieu del pare que aconsolés al fill encomanantli ·l seu desengany del món? — No es extrany que tu hagis caigut, perquè tots cauen. Es baldera la lluita, perquè al capdevall no sen treu res de la victoria. Sempre ·t passarà lo mateix que ara fins que·t resignis a viure per la teva felicitat. No ha d'amargarte el mal, perquè ·l món està ple de malvats, ni ha de trastornarte ·l dolor, si estem en una vall de llagrimes. — ¿Què dirieu del pare que adormís per un egoista sentimentalisme l'audacia del seu fill? La mà del vell ha de tremolar del antic coratge al ajudar a aixecarlo, com l'empedreit llegionari animava al adolescent en el seu desmai al venir la primera escomesa del enemic.

Considerem ara com s'ha de moure ·l jove en la seva llibertat, per la posició caracteristica de la joventut, doncs altrament entrariem en el camp descobert de la moral humana. No es que la moral comuna no

hagi de servirnos per judicar els actes de la joventut : es que en aquesta edat venturosa ·s troba ·l ser en una situació individual que complica ·ls termes del judici.

El nexe de la sumissió filial acaba de trencarse definitivament i l'home ·s troba senyor dels seus béns i de la seva vida, d'ont ve una natural disposició a fer i desfer les relacions no més pel goig de sentir els efectes del propi imperi. En les pregones fondaries de la conciencia se li ha descobert la possessió d'una força volcanica impetuosa quin ús i quins efectes no ha comprovat i desconeix. A suara acabem de justificar l'acció temeraria del jove que li es tant util com al infant els plors que l'ajuden a respirar.

Es possible, doncs, que pugui perdonarse al jove lo que no podria perdonarse al home madur. Més cal reconèixer que l'especial condescendencia amb les caigudes de la joventut té un limit part d'allà del qual hi ha la perversió, l'ignominia i la mort. Pot el fill emanciparse dels pares, fentse una nova llar, cambiar de ruta en el complement del propi destí, tot passant per damunt de les llagrimes i de les velles preocupacions sentimentals; més el pare i la mare són sers humans, que tenen un cor per estimar i una intelligencia per conèixer i una voluntat per moures cap a la realisació dels seus anhels i al gaudiment de les delicies, d'ont li venen al fill obligacions sagrades que, si no es mal home, ha de complir.

Lo que diem de les relacions amb els pares podriem aplicarho a les que mantindrà ·l jove amb els amics,

amb els poders publics, amb la patria, amb la societat comuna de tots els homes. Sempre la propia llibertat podrà usarse en la joventut fins més enllà dels limits que senyala a la prudencia l'edat madura. No es un mal que no tingui perdó l'ús temerari de la força quan l'experiencia no·ns ha fet conèixer els seus perills. Lo que no té remei es l'íntima ofensa a la dignitat humana, la promiscuació amb l'infamia, amb la covardia, amb la vilesa.

Heus aquí la moral ingenua dels novells cavallers : posar ben alt el pensament, mantenir ferm el cor i batre als enemics. En cada flor del camp i en cada galta de noia hermosa hi ha tota una vida de perdons per les caigudes dels atrevits. Lo que has de fer, tu que ara dobles els vint anys, es assegurarte de la noblesa del teu anhel i de la força del teu impuls, perquè es inevitable la teva perdua si hi ha baixesa en les arrels cordials de la teva acció. Mira de no tenir balbes les mans quan t'ofereixi ·ls seus fruits la realitat, i si una ombra de dubte ·t parla de que no coneixes el món, comprova atrevidament el teu poder.

Pensa que tots els sers vivents viuen cada hu pel seu fi, que es indispensable a l'obra de la creació. Pro tu escolta ·l teu oracle sense olvidar la germandat teleologica amb els altres sers. Tu també tens un fi, i, entre la miriada de fins que en aquestes hores es compleixen, pensa que a tu no més et toca realisar el teu.

Perxò t'ha sigut donada la llibertat en una mida

tant generosa que excedeix les possibilitats de la teva acció. Abans no moris algun savi t'expremerà l'intelligencia per ferte entendre ·ls estrets limits de la llibertat humana. Lo que no penso que trobis mai es l'home en vaga per haver aixugat totes les fonts del seu poder.

¿Per què doldres de la limitació de la llibertat, si sempre hi ha camp lliure per la nostra acció? ¿No judicariem, amics meus, insana i temeraria la perfidiosa queixa del home assedegat, per la poca aigua d'una font que no pogués assecar en tota la vida?

III

L'home i la dòna, quan tomben els vint anys, no poden desoir més la veu de la Natura, que ha anat ressonant més forta cada dia fins a devenir terriblement dominadora : aquesta veu parla del amor. El seu pit s'omple de l'emoció pròdiga que comença per una mena de venturosa alegria, per tant que's troba destinat a estimar, d'ont li ve un noble afany d'engalanarse i embellirse i arriba al més generós anhel de donarse al ser amat en la carn i en l'esperit, per sostenirlo, per exaltarlo i per delectarlo.

La veu de la natura 'ns parla del amor en l'edat venturosa per via de tots els nostres sentits i de totes les nostres potencies corporals i espirituals. En aquesta efusió armonica del ser no hi ha ubriaguesa ni luxuria, perquè l'una i l'altra suposen l'invasió d'una potencia i el seu domini de les altres potencies, talment que les demés queden com entressonyades sota l'acció aixordadora i encegadora del delcit. Mentres

que en el jove l'amor es el tonic de totes les virtuts del ser que per ell són fortament nodrides i exaltades en sintesi armonica que ·ns impulsa cap a la realisació d'una més alta personalitat, en l'adolescent i en l'home madur es causa de pertorbació vital.

Perxò estic en que la joventut es ben verament l'edat del amor, perquè en el seu temps l'amor es trascendencia de tot el ser, mentres que en l'adolescencia i en l'edat madura hi ha en l'amor, si bé en contrari sentit, una efusió parcial que promou l'invasió d'una potencia en el domini de les altres. L'amor es suprema videncia en la joventut, ubriaguesa en l'edat madura i fosca luxuria en la vellesa, aixís com en l'adolescencia es la ruina del cos i la desviació de l'ànima. No més el jove amarà amb tots els seus titols d'humana noblesa, perquè no més per ell no hi ha ceguera en l'amor, d'ont ve la gracia gentil de les donzelles enamorades i el cor magnanim dels joves amadors.

L'amor es efusió espiritual i armonica del ser humà que té per condició substancial la puresa del cos i la de l'ànima. Sense la puresa del cos li manquen al amor una bona part dels fonaments corporals que·s troben en tota manifestació del esperit; sense la puresa de l'ànima no es possible la vera delectació amorosa, que es de per sí conjugació de la mateixa puresa. El cos impur no vibrarà d'amor amb la plenitut del seu obrar, perquè, avesat a l'acció impura, ha sigut alterat substancialment per ella. L'ànima que·s

troba dispersa pel contacte del mal no arribarà a l'unitat que es essencial condició del amor.

Es dificil fixar bé ·ls termes del meu pensament. No es possible sostraures a l'influencia de les propies accions : l'acció virtuosa fortifica la nostra virtut, com l'acció perversa accentua la nostra malignitat. La substancia del ser es alterada per una i altra acció i obra en el seu devenir en el sentit de l'alteració soferta. Axís es com l'home que s'ha donat a les delicies impures d'un fals amor queda talment afectat per l'acció impura, que mai més gaudirà en la plenitut del seu delit l'amor ingenu, per tant que haurà de ressentirse en el seu obrar de l'alteració substancial experimentada per la seva ànima.

Més no·s deu olvidar que la potencia modificadora del ser en l'acció humana radica unicament en la seva intensitat i obra indistintament en el sentit de la perversitat o de la virtut. Si ·ns fa més dolents la nostra maldat, també ·ns torna més bons la pràctica del bé, i pot ser tant intensa en un o altre sentit l'acció del home que un sol moviment del nostre ser determini la salvació o la perdició moral de la vida. Pro fins aquesta perdició es més aviat definitiva en el fet que en la potencia, perquè es tant poderosa la virtut intrinseca de l'ànima humana que quan la tindrieu per més perduda encara posseeix força per iniciar una alteració purificadora i triomfar de la perversitat produida per les accions passades.

Si vols, amic adolescent, gaudir en la vida les

admirables delicies del amor, fortifica la teva virtut, i en les teves relacions amb les dònes, mentres no trobis la reina adorada del teu cor, conserva la puresa. Hi ha un dolç bornar de la més amable galanteria que no entelarà per res la teva ignoscencia. No hi ha perill en cercar la companyia de les noies, en contemplar la misteriosa i bella profonditat dels seus ulls, en abandonarse pels efluvis de la seva presencia al trasbals dels més dolços sospirs. Escolta la meva veu amiga, que no es impossible ni temerari ·l meu consell, sinó un noble retorn a la Natura.

Aquells que són més grans que tu podran parlarte de la trista vanitat dels falsos amors. Ara ·n trobaras un que va enganyar una noia sense estimarla; si no es un mal home, deixal dir, que ell t'ensenyarà l'horrible llaga del penediment. Aquell pobre ser també tenia ·l seu destí : en el tresor de la seva ignoscencia hi guardava dolces esperances de felicitat. Els seus pares l'havien pujada amb tendres afanys i l'havien vista com es feia hermosa. I ell, per la covarda imposició d'un tenebrós desitg, l'havia deshonrada bestialment. No es possible desfullar la rosa sense sentirne ·l suau perfum. I ¿voldries tu dirme, noble amic, què devia sentir aquell home al trobarse en els braços de la noia ingenua quan li passava per l'ànima una alenada de candissim amor?

Un altre t'explicarà l'estupit desengany de les relacions carnals amb la freda bagassa, el tracte humillant amb la dòna desventurada que es l'injuria de

tots. La casa era infecta : dels corredors, de les parets humides, de sota ·ls mobles xamarrats, venia una fortor agre i putrida. ¡Oh alegres dias de la rienta infancia! ¡Oh sospirs de la dolça mare! ¡Oh il-lusions d'una vida gloriosa i serena! ¿Aont ereu quan el desventurat ensorrava en el fang sense vergonya la seva part d'amoroses delicies?

Allí ·n passa un que contarà com va cobrir de femta la casa del amic. Tu deuras pensar en la digna noblesa de l'amistat, en el primer dia que l'home vil fou rebut a la taula entre ·ls fills i l'esposa, en els dons que del amic havia rebut. Doncs, ¿què diries si ara ·t contaven que la teva mare havia accedit als impudics anhels d'un home fals? ¿No recordes els cruels dubtes del malaventurat Hamlet? Mentres l'amic li obria ·l cor amb lleal simpatia, ell mirava furtivament el coll, els pits i els braços de l'esposa.

En els falsos amors hi trobaras sempre ·l rebaixament de la dignitat humana. El que pren una dòna pels seus diners i s'aconsola de trobarla lletja o vella o deshonrada amb l'esperança de posseir un tresor, es vil esclau, indigne de les delicies espirituals i de la noble llibertat humana. No trobaras ningú que no compadeixi la trista situació de la meretriu, l'oig irresistible del ofici que fa, l'infamia podridora de la seva vida. Més aquesta situació i aquesta infamia no se les ha fet ella sola : a cada tracte nou d'un fals amor s'ensorra més a la desventurada, i l'home, en la seva bestialitat, pua ·l seu delcit en la malaventura d'un

altre ser humà. En l'obra de seducció de la noia ingenua, de l'honesta casada, de la dòna que es pura per la rectitut moral, hi ha l'innoble desconeixement de la finalitat del ser amat. Si no estimaves en cos i ànima a la dòna volguda, si en els teus anhels no més hi havia baixa luxuria, ¿com es que vas mentir? ¿Per què parlaves del amor, d'amor etern, del foc intens que purifica, d'una vida futura en dies de serena pau, home fals i traidor, mentres el pensament rumiava l'excusa per fugir i el cor se't podria de covart egoisme?

No més l'amor justifica la relació carnal, que devé impura a fòra del amor. L'home que tingui una debil estructura moral cercarà la justificació relativa dels actes impurs en la diversa gradació de perversitat que representin en relació al ser humà infamat. En aquet sentit un acte que ensorrés molt a un altre ser implicaria una perversió moral més intensa que l'acte poc influient en la seva infamia. Més tu allunyaras de la teva ànima tant covarts i tant miserables pensaments.

Mesura, si vols, el teu delicte pel mal que ocasionis a un altre ser, més no cerquis a fòra del teu cor la mesura de la teva impuresa. Es a dintre de tu que hi trobaras la propia podridura moral : qualsevol relació de la teva carn no justificada per l'amor deixarà impura la teva ànima. Conserva la teva puresa, com un dels tresors més admirables de la nostra vida, com una dèu inestroncable de maravelloses delicies terrenals. Així, quan prenguis la mà de la dolça es-

timada per aconduirla al llit nupcial, el teu front, coronat per aqueixa humana corona de rei, no s'humillarà al davant de la corona de verge de l'esposa.

Una vegada era un home que estava enamorat i no sabia com dirli a la promesa que si ella havia estat el primer amor, no seria la primera dòna amb qui hauria tingut tracte carnal. Com més el seu esperit entrava endins en l'ànima de la seva estimada, més comprenia la vergonyosa miseria de la propia impuresa i hauria donat amb tot el seu cor dèu anys de la vida que li restava per no haver caigut en la baixesa d'aquelles poques i tristes hores de fosca luxuria — ¿Com no havies pensat mai fins ara, es deia a sí mateix, en el bé que perdies? ¿Quina vena tapava ·ls teus ulls quan t'ensorraves sense goig ni alegria per les tristes rutes del vici? —

La seva promesa era una noia gentil, pura i senzilla, que veia en el seu enamorat un home recte, de sana i forta voluntat, i l'introduia en el seu món moral sense rezels ni desconfiada malicia, talment que, judicantlo per la puresa dels anhels presents, no hauria pogut representarsel com a penitent per l'ignoscencia perduda. Ella prou havia sentit a parlar de misterioses i espantables miseries, pro ·l seu promès era un home sencer i de tant bella sanitat moral que no podia rendirse a la temptació d'una flebil i vergonyosa vanitat.

Les nupcies s'acostaven, i per més que l'home, amb el neguit del engany, que feia cada dia més gran

el seu silenci, mirava d'insinuar encobertament la seva trista historia, la promesa gentil es refermava cada dia més en el seu judici, prenent per cavalleroses delicadeses les indecises confessions del seu enamorat.
— ¿I gosaras a sentar sobre una vil mentida, es preguntava ell, la casa del teu amor i a començar una vida de dolça pau amb la que serà la teva esposa encobrintli les impureses del teu cor, tancantli per sempre la tendra intimitat de la teva ànima? —

Una tarda, no podent resistir més aquell neguit que l'oprimia, va confessarho tot a la seva estimada entre plors i sospirs. Com havia caigut en el vici al començar la joventut, les tentatives casi bé inconscients i sempre vençudes d'una definitiva lliberació moral, la mena de baixes meretrius amb qui havia tingut les relacions impures, la darrera vegada que les havia tocades quan ja estava promès, totes les confessions que l'havien de fer més avorrible a l'estimada ingenua, amb els detalls de la més perfidiosa realitat, anaren rajant despietadament dels tremolosos llavis entre els singlots de pena que li pujaven del pit i amb la conciencia d'una fatalitat que s'imposava per damunt de la seva independencia moral.

La pobra noia plorava sense treva desconsolada, regirantse indecisa entre la fosca ira per l'incomprensible baixesa del seu amant, la trista anyorança de les illusions perdudes, l'amor que ja no podia negar a aquell home que li havia inflamat el cor en la primera jovenesa i l'amargura de creure que mai més el po-

dria estimar en aquella santa puresa de la seva ànima adornada per ell de dolces i virginals reliquies. I amb els ulls amarats de llagrimes li deia : — Has romput el més tendre encant de la meva vida. —

En la casa, sobtada per la fatal malaventura, tots ploraven. A la sala veína les germanes d'ella consideraven amb desmaiada pena les mentideres apariencies del món, sense acabar de compendre en tota la seva intensitat aquella tragedia, i el seu pobre pare, entremig dels promesos, els aconsolava, dient que sempre s'hi era a temps per la virtut, que era dificil escaparse del vici en els primers anys de la jovenesa, que un dolç amor feria olvidar aviat les miseries passades. I, cobrintse amb les mans balbes i tremoloses, ara ·ls seus cabells blancs, ara ·ls ulls vermellosos de roentes llagrimes, li demanava a la noia qne perdonés al seu amant com en hores de llunyana i morta ventura la seva esposa l'havia perdonat an ell.

Passada la primera hora d'enguniós panteig, les germanes sen van endur la trista enamorada i l'acompanyaren al llit. L'amant, en la soledat de la seva vergonya, va veurela com atravessava ·l menjador amb el cap que li queia damunt del pit, palida com la cera, els ulls inflats de tant de plorar, lenta i silenciosa. An el llit del seus pares la portaren malalta com quan era petita i l'ajocaven per retornarla amb el tebi amor maternal, i li demanaren per aquell home que tant inflamadament l'estimava alguna dolça paraula de perdó.

Oh! amor, foc d'amor, prodigi del nostre món espiritual, sol ardentissim de les ànimes! ¿No eres tu ·l que commovies el cor de la promesa i el que li duies a la memoria les hores d'una delicia celestial, les de la primera abraçada i el primer bés i aquella hora tant dolça i serena en que·s van confessar que s'estimaven? ¡Oh amor, foc d'amor! ¿Aont serien ara sense tu les esperances d'unió venturosa en l'ànima tempestejada pel desengany i la discordia, quan solquen l'imaginació i el pensament visions desesperades, idees d'etern renunciament?

A l'hora d'anarsen el promès ella va demanar que entrés a veurela i, tot donantli la mà, amb veu apagada li digué : — ¡Voldria que fossis una noia! — I els ulls blaus, els seus ulls blaus, sota ·l cristall de grosses llagrimes, miraven sense expressió món enllà, com si seguissin les saboroses imatges d'un ideal de puresa que no tornarien mai més a alegrarli ·l cor.

IV

Quan l'home i la dòna arriben a l'edat de la jovenesa ·s senten transfigurats per l'amor, i del seu amor en neixen fills, d'ont ve, juntament per l'unió amorosa i per la criança i educació de la progenia, la formació de la familia. Hi ha pobles, com ara ·l català, ont hi es tant poderós el sentiment de la paternitat, que en el pensar comú, per figurada expressió, donen un mateix sentit a les paraules *familia* i *fills*, i així al matrimoni sense descendencia ·l planyen perquè *no té familia.*

Aquí no hem donat mai del amor l'idea d'una relació momentania, perquè fins al considerarlo com a delicia de la terra l'hem tingut per una trascendencia del ser que·s transubstancía en el ser amat, d'ont ve la necessitat de l'unió duradera. Pro si en l'expressió més perfecta de la Natura l'amor porta la familia i la familia porta fills, s'ajunten al sentiment i a l'idea del amor, per la seva duració i pels seus efectes, una serie de

consecuencies morals que demanen ser reflexionades apart de les que sorgeixen de l'idea i del sentiment del amor. Si aíxís no fos, no entraria en l'elecció del ser estimat altre criteri que·l de la passió, ni ·ns pertocaria aquí altre estudi moral que·l dels elements constitutius de la passió amorosa sana i pura; més la serie de consecuencies morals que s'ajunten a l'idea i al sentiment del amor per la seva duració i els seus efectes en la familia i en la procreació dels fills, imposen nous criteris a l'elecció del ser amat i mouen a noves reflexions respecte a la finalitat del amor.

Si tens el cor sà i l'ànima pura, exigiras en el ser amat la sanitat corporal, la bellesa fisica i la bondat del esperit, no perquè abans d'enamorarte t'hagis d'assegurar de que posseeix aqueixes virtuts, sinó perquè naturalment, impensadament, si no les té, casi ·t puc dir ben verament que ja no ten enamoraras. I si es que ten enamores i compleixes el teu amor, no sent esterils tu ni la teva muller, tindreu els fills que neixin de les vostres relacions, no perquè sigui la paternitat el fi del amor, que es fi per sí mateix, sinó perquè naturalment, impensadament, si no ets un malvat, et puc dir ben verament que engendraras i tindras fills.

Axís es que tu conservaras la puresa per la dòna estimada i estimaras a la dòna sana, bona i hermosa, i d'ella ·n tindras fills si la vostra naturalesa us en dóna. Després defensaras el teu amor de la fosca i variable luxuria i seras fidel a la dòna amada i hauras

complert amb això sol les obligacions morals que neixen de la condició humana que es en tu i en la teva muller. Pro tant tu com ella i els teus fills viureu en un ambent de relacions socials i familiars que prenen peu en la simpatia del vostre cor. I aquestes relacions us crearan deures morals que s'han de complir, mentres no s'oposin essencialment a les obligacions primaries que neixen de la vostra condició humana.

El primer deure que has de complir devés l'humanitat es que, tenint un cor per estimar, estimis; que, haventhi dòna digna de ser amada, la prenguis amb amor, i que, podent engendrar, tinguis fills i els protegeixis i els amparis. Si no obres axís seras un vil covart, de la més baixa llei de covardia.

Miratels amb la seva cara ratada, els ulls innoblement reclosos endins de les orbites, el llavi retret i els badius del nas luxuriosos i oberts, els egoistes que defugen la paternitat i l'amor unic de la dòna. Murateles aqueixes malaventurades que temen el dolor del part, pro no renuncíen a trobar nous plaers en els braços del home. Els uns no's volen estar de les barroeres i falses delicies, els altres no's veuen amb cor de mantenirse en llibertat entre la muller i els fills; n'hi ha molts que's deturen a davant de les penes que'ls poden venir, o del treball que hauran de fer, o del perill que's passa per les escomeses de la fatalitat. Miratels un per un en la seva trista covardia, fugint del sol perquè temen l'insolació, del aire per-

què ·s podrien refredar, de la gloria perquè hi podrien deixar la pell. La més alta ventura de viure tota la vida que sens ha dat no poden gaudirla en la seva miseria.

Perxò són més de plànyer aquells que viurien i no poden. Per una de les mil traidories de la fatalitat la seva vida fou partida en dos : fins a l'edat de la joventut avançaren amb les més dolces esperances d'un cor gentil i batallaren de cara al enemic amb incansable energia; pro un jorn, aquell trist jorn, un amor contrariat, un mal revol de la fortuna, la mort de la persona amada, el temps perdut en generoses quimeres, un cop de sang, s'aplanà de sobte sobre l'ànima i li deixà la voluntat exhausta i vençuda.

Si en el camí de la teva existencia trobes un de aquets sers, el coneixeràs per la mirada desconfiada i malinconica, pels seus cabells blancs, per la seva vellesa prematura. Aquet no es un covart com l'altre que podia i no va voler, no té res de la fosca mare que va resoldre no tenir més que un fill : es una ànima trista i solitaria que espera ·l teu amor perquè li facis companyia en el pelegrinatge per la ruta del seu destí.

Un altre deure que tens devés l'humanitat ve de l'existencia d'un ordre que es amable concorrencia d'habits i virtuts, d'anhels i amors, d'ambicions i esperances que senyalen un ritme i com una llei de comú destí en la vida de la germandat humana. Quan et mous per camins de santedat i et conformes amb l'ordre, el teu obrar per una llei de substancial

simpatia es agradable als altres homes. Quan et revoltes i surts del cercle o portes al ritme comú la teva discordia, ofens als teus germans, els ataques en el recó més resguardat de la seva tenda i el teu obrar retruny dolorosament en el llur cor. Perxò en lo que té de més essencial seguiras l'ordre humà i no feras ofensa al sentiment comú de la virtut, no essent que l'ordre hagi devingut expressió de decadencia moral i exigeixi de tu l'abominable mancament als deures substancials de la teva naturalesa d'home i t'aparti del compliment del teu destí.

Així, doncs, mouras el teu amor, esculliras la teva muller, criaras els teus fills segons l'ordre de la familia humana. Tindras en compte les riqueses i la posició social, escoltaras els consells dels pares i dels amics, compliras les solemnitats i fórmules manades per la llei, respectaras la tradició i posaras en tot el teu obrar la simpatia i la dolcesa que mereixen les coses i les regles que tants de milions de germans amaren y practicaren abans que tu. I essent aquest ordre ingenua creació de sers en tot semblants al teu ser corporal i espiritual, jo 't dic ben verament que més sovint, i fins cent vegades més sovint, trobaras en ell que fòra d'ell el venturós compliment del teu destí.

Pro es possible, ben humanament possible, que't trobis alguna vegada en la corrent d'una depravació moral i que per ella siguis arrastrat al compliment d'accions impures. Quan ten adonis de la fatal contradicció que hi ha entre la teva santedat i els teus

deures devés els altres homes, serà bo que reflexionis profonda i serenament. Podria ser que la contradicció no fos entre tu i l'ordre humà, sinó entre tu i un altre ser que per haver sortit fòra del ordre fos ell el que faltés : axís està en l'ordre que·l fill segueixi ·ls consells del pare, més el pare surt fòra del ordre i pert totalment la seva representació quan aconsella que·l fill es casi per diners contra les irresistibles inclinacions del seu cor.

Podria ser que la contradicció fos solament en l'apariencia i afectés a les formes externes del ordre, haventhi en lo substancial perfecta coordinació. Contra aquet fantasiós escull van a estrellarse les ànimes petites; aquesta es aíxís mateix la dèu dels intims conflictes familiars, que moltes vegades es resolen amb unes quantes llagrimes i uns quants petons, i fins arribo a creure que en les batalles del home contra l'humanitat hi predomina aquesta apariencia de discordia que·ns mou a donar la vida per paraules, per simbols, per vanes i fugitives ficcions.

Podria ser que fossis tu i no l'ordre humà qui estés en l'erro i en la depravació moral, qui hagués perdut la sana consciencia del propi destí, qui s'apartés per una desorientació interior de l'austera via de la santedat. I aleshores no hi ha més remei que dominarse i conformarse al ordre, per una fortificació del sentiment moral, si no t'has proposat morir en la xorca i temeraria empresa de torce ·l camí de l'humanitat en el sentit de la teva propia perversió.

Quan ten adonis de la fatal contradicció, pàrat a considerar fredament la realitat i dorm set vegades i setanta vegades set vegades abans de resoldret a aixecar el teu braç contra l'ordre humà. Primer de tot assegúrat bé de que en la societat dels homes s'hi ha congriat un manament que s'oposa com un obstacle real i irresistible a la teva individual santificació, i tinguis present que sentiras aleshores tant punyenta pena que no més per ella ja tindras el convenciment de la propia justicia. Deixa que aquesta pena ·t fortifiqui i esfòrçat a ferte digne del gran destí de la teva vida, a quin intent sanejaras amb energia i virilitat el teu cos, i purificaras en les pràctiques austeres la teva ànima. Considera després que no se t'ha donat el tresor de la vida per esmersarlo en una baixa i tranquila comoditat, que per la superioritat de la teva visió i de la teva virtut hauras d'atravessar profondes mars de llagrimes, i que un poder de naturalesa inconeguda, resident en tu o fòra de tu, t'ha escullit per verb d'una renovació moral.

D'aquí ve un altre deure devés l'humanitat que no consisteix en complir els manaments del ordre humà, sinó en atacarlos, millorarlos o anorrearlos. Perquè quan s'hagi comprovat la contradicció substancial i hagis tu resistit totes les proves de que a suara parlavem, si encara l'obstacle subsisteix, has de llençarte contra ell amb cor lleuger, serenament, resoltament, impertorbablement. Allà ont hi es més fonda la podridura s'hi ha d'ensorrar la teva espasa, i si hi

trobes el cor del teu pare ·l traspassaras, i si hi trobes el cor de l'esposa o de la mare o del teu fill el traspassaras, perquè tu hi ets per renovar i per extirpar, i com més crudel siguis més gran serà la teva pietat. ¡Oh amarc destí, funest destí! No més la jovenesa en la seva trascendencia espiritual podria trobar en la sang i en les llagrimes els germens de nous amors i de les més nobles i dolces aventures.

Hi ha una altra font de manaments que vénen de la dignitat humana que es en la dòna del teu amor. A suara t'he parlat de que l'havies d'escullir bona, sana i hermosa, de que per donarli ·l teu cor havies d'estimarla, i entre ·ls deures que vénen de la germandat t'he anomenat l'exercici de les teves facultats vitals i els manaments que vénen de l'existencia d'un ordre humà. Si encara ·m segueixes, ara parlarem de les obligacions morals que t'imposa la dignitat humana de la teva muller.

Aquesta dòna del teu amor compleix en la vida el seu destí i tu procuraras no torcel amb les teves accions mentres puguis ferho sense torce ·l teu; aquesta dòna disposa espiritualment d'un lliure albir que li permet ordenar a fi de bé ·ls actes de la seva voluntat, i tu, en les teves relacions amb ella, et portaras sincerament, descobertament, perquè en la coneixença certa de la vostra relació fonamenti amb tota llibertat la seva conducta. Aquesta dòna té una complexitat de sentiments que la predisposen al deleit i a la pena, a l'alegria i al dolor, i posseeix una conei-

xença ideal i ordenada de les coses del món i tu li deus l'ajuda de la teva simpatia humana perquè frueixi de les delicies de la terra i perquè assoleixi una alta espiritualitat.

L'home despiedat que deshonra a una noia i la fa mare, i abandona després a la dòna i al seu fill, desconeix la dignitat humana que es en ella i posa per damunt de tot la propia luxuria. El filisteu hipocrita que pren per muller la rica hereva de cobejada fortuna i la porta al seu llit sense estimarla i li ven a pes d'or fills i caricies, i es peeix i es regala amb els diners de la desventurada esposa, afronta la dignitat humana que es en ella i posa per damunt de tot la propia cobdicia.

L'home que enganya a la muller amb falses promeses de llealtat i es revolca en els braços de la dòna impura, el que's fatiga de batallar per tots dos i deixa abandonada a la propia esposa, el que l'enfonza en un mar de llagrimes tractantla amb crueltat o venentla per un punyat de moneda, ¿no trobes tu que no podrien obrar tant mal com obren si consideraven que'l ser desventurat a qui ofenen es tant com ells un ser humà, de lliure personalitat, amb un destí per la propia vida i amb dret a la santedat i a les delicies de la terra?

Els sentiments, les virtuts, les passions, els ideals, els habits de la persona amada, li creen al amant obligacions que representen el necessari reconeixement de la seva dignitat. Més a tu que ets home i ets jove,

com a guia cavalleresca de la teva conducta, vui parlarte encara de lo que es la dòna en el nostre món.

Marcus Tulli Cicero acomparava l'amistat amb el Sol, i deia que privar al home de l'amistat seria com privar del Sol a la Terra. Doncs la dòna encara es més que l'amistat, perquè si aquesta es com el Sol, la dòna es com ara ·l cel del nostre món. La seva gracia i la seva bellesa són el fons blau dels nostres anhels. La dòna es el nostre cel amb les nostres estrelles, amb la via lactea i les nebuloses dels nostres fills. El poeta diria indistintament del cel o de la dòna que són el repòs de la mirada. En les teves exaltades hores d'amor, si vols saber lo que es la dòna, pensa en la teva enamorada; quan hagis vist neixer els teus fills i tombis la montanya de la vida a l'hora que se·t infli ·l cor de les velles memories, pensa que la teva mare era una dòna. ¡Oh les mares! ¡Dolces imatges fugitives que passen plorant i rient, flebils i fortes, d'una santa puresa!

La dòna es el cel blau i els seus ulls són la claror de la celistia. La dòna es misteriosa i en les seves fondaries infinides les ànimes s'hi perden com en la nit serena. Cap a la dòna pujen els nostres cants i els nostres sospirs, com a una espiritual volta estrellada. Com en el cel hi neixen i hei moren els móns, nosaltres naixem en les entranyes de la dòna i en els braços de la dòna voldriem morir.

¿Per què la vols la teva força? El teu front es alt com una torra de noblesa, el teu cap s'aixeca digna-

ment sobre les espatlles, el teu pit es ample i poderós com una muralla i els musculs dels teus braços i de les teves cames fan doblegar el cos dels enemics. Doncs mira, jove amic : jo t'asseguro que mai sentiras tant lliure la força del teu braç, ni ·l teu cor et batrà de tant cavalleresca alegria, com si la gracia gentil d'una noia que sospiri per tu espera tremolosa la teva victoria.

V

Jo no sé si sentiras mai una alegria més trastornadora que la del naixement del primer fill. Ja feia temps que l'esperaveu, que parlaveu d'ell i del seu nom, que li compraveu la roba i el llit aont dormiria, pro ·ls darrers dies mai acabaven d'arribar, ni gosaveu a demanar que arribessin, ells que podien portar la mort de la dolça mare.

Quan, impensadament, començaren els dolors del part i a les poques hores el pernabatre de l'esposa s'havia fet tragic, espantós. Les vostres mares havien arribat pera assistirla, i allí estaves tu amb l'inutil fortalesa de la teva corpora viril, acompanyant amb paraules amoroses la portentosa batalla, en l'enguniosa frisança de lo que ha de venir, com si en aquell moment del part s'hi anés a nuar el nus més intim de la teva existencia.

Jo no sé si tornaras a sentir mai més una alegria tant trasbalsadora com aquella. Mentres ella cridava

fòra de sí, àmb els ulls extraviats i et clavava les ungles en la mà com si ·s tornés boja de dolor, una tenue i misteriosa veueta llensà ·l seu joiós plor. I vosaltres, sobtats i palpitants, us miràreu els uns als altres amb indecisa alegria i sentíreu com us pujaven del pit unes llagrimes suaus i quietes, amb un singlot que no us deixava parlar. La tendra mare, palida i blanca, somreia dolçament, i mentres tu la besaves com a una santa dolorosa i la beneïes en el teu cor, tu i les altres mares i tots somreieu amb els ulls plens de llagrimes. En la vostra vida s'hi obra un portell per ont comencen a saltar cascades de sospirs i un sentiment de plenitut us reposa la carn i l'esperit amb sossegada alegria.

Si heu passat llargues temporades al camp i heu vist les vinyes i els cirerers i els ammatllers i les pomeres, com ara comencèn a brotar, ara ·s veuen els primers gotims, ara floreixen els arbres, i heu sentit en el vostre cor la maravella de la brotada del fruit, ja sabreu lo que es la frisança de la primavera quan espereu que verolin les cireres o a la tardor quan van a daurarse ·ls primers moscats. Hi ha un recés a la vinya, un troç que es més solei al hort, i per allí comenceu cada dia la vostra interessada visita. Una ceparrada que s'ombreja sota ·ls pampols de prodigioses tories us té robat el cor, i de bona gana saltarieu uns quants dies de la vostra vida per cullirne més aviat un gotim madur.

L'esposa es la teva pomera carregada del fruit que

amb el seu pes la blinca i amb la seva creixença la decandeix i tota l'esfulla. En ella ·l misteri de la fecondació pren la complexitat de les maravelles humanes i ens pertorba en l'esperit i en la carn, en lo conscient i en lo inconscient. Doncs si apuntales la pomera perquè no s'esqueixi amb la pesanta carga dels seus fruits, ¿com ho faries per no complir amb la teva esposa ·ls primers deures de la paternitat?

Aleshores començaras a conèixer com l'amor dura part d'allà de la luxuria i trobaras en el teu cor dolces tendreses per l'esllanguida enamorada. Tu l'assistiras en aquelles extranyes crisis de plors i d'anyorances, afectat pels més contraris sentiments, dominaras la secreta alegria que es en tu i t'avergonyiras dels teus anhels afrodisiacs, i per una llei d'interna simpatia sentiras un dolor fisic pels seus sofriments i en aconsolarla i acompanyarla trobaras noves formes de relació íntima, més duraderes que les primeres flames d'exaltada passió.

Si la teva força ha de ser en aquell transit el noble soport de l'ablanida esposa, jo estic en que la pau i la serenitat del teu esperit poden influir en la formació de la progenia. Així, estalviaras a la dòna que està a punt de ser mare les impressions morals que podrien trastornarla o despertar en ella una mala passió. La colera, la por, l'odi, la gola, la tristesa, alteren el nostre estat moral i corporal i les seves vibracions repercuteixen en totes les celules del cos, i per tant en les del ser embrionari, que per elles adquirirà una funesta aptitut.

Jo de tu la portaria a contemplar els espectacles més bells i sublims de la Natura. A dalt de tot d'una montanya s'aixamplen les potencies fisiques i espirituals, els pulmons respiren millor, l'esguard abasta una més gran immensitat del cel, els membres troben la llibertat d'una lleugeresa sotil i l'ànima s'ennobleix al contemplar la terra i sentirla hermosa.

Qui diu la montanya diu el mar. Una barca de viu color, els rems collats en els escalams, la teva esposa en el timó i tu boga que boga mar endins sobre les aigues blaves que ·l vent arriça dolçament. Tu la portes an ella i ella ·t guia a tu, i entretant parlareu del vostre fill que ha de venir, de quan serà gran i serà home i tot ho dominarà.

Les altes valls amb les seves catifes d'herba d'un verd vejà, ont pasturen les vaques al sò placid i tardà de les esquelles; les cales misterioses, amb la forra d'algues marines que donen a les aigues colors cambiants, ont hi baten les ones com en les cordes d'una arpa; les fonts i els xaragalls que amb la pimpanta i atrafegada ramor distreuen als cors que s'anyoren, la sortida i la posta del sol, la nit serena amb la lluna somrienta en les ondes del mar, seran per l'esposa espectacles de beneita calma i de fortificadora poesia que trascendiran en la formació espiritual del fill.

Les escenes reals o imaginaries de la vida humana, per l'interès més viu que mouran en ella, influiran intensament en l'ànima embrionaria del nou ser. I, per tant que la potestat del espòs no podrà exten-

dres fins a dirigir els accidents de la realitat, deurà posar un més sotil intent en apartar a l'esposa de la presencia d'accions impures o perverses i en acostarla a les nobles i venturoses manifestacions humanes.

Les creacions del art obeiran docilment a l'intenció del amant pare i per elles disposarà en la modelació claustral del fill dels tresors de bellesa acumulats per les generacions passades. Mentres la teva esposa contempla la volta de la catedral plena de misteri i de poesia, en les seves entranyes la poesia i el misteri devenen substancia del teu fill. No li planyis la vista dels palaus i de les estatues i de les pintures més belles. Pro per damunt de tot ajudala a triar els llibres que ha de llegir. Havent sopat, quan tota la casa està tranquila, llegiu entre tots dos les histories dels heroes, les planes portentoses de la Biblia, les humanes llegendes dels Sants, i aquestes variadissimes i sentimentals gestes d'amor que·ns parlen de la mort de Dido, de les rosses trenes de Laura i de les tendres llagrimes d'Eloisa i Abelard.

En tot això no traspassaras els limits d'un deure natural com el que t'ensenyen moltes menes d'ucells que s'ajunten en parelles amoroses per covar i criar la progenia. Si ·l russinyol canta aleshores es perquè ·l seu cant es lo més hermós que sab fer el russinyol, i tu, per fer com ell, disposaras les més belles facultats humanes an el noble intent de criar fills que honrin a la patria. I perxò mateix que ·s tracta d'un deure natural, el cumpliras plana i naturalment, sense falsetat

ni artifici, absteninte de violentar les espontanies inclinacions, ni de torce ·ls més purs sentiments teus o de la teva esposa.

Jo t'asseguro que no·t doldrà la carga que·l meu sentit de la vida austera t'imposa. A copia de portarla, les teves espatlles es faran més fortes i la teva ànima resistirà millor les tempestats morals. No envegis aqueixes naus lleugeres que solquen el mar balancejantse al fresc lleveig, i que semblen més agils i més lliures que la teva. Tu feste ben sòlida la nau, assegúrat de que es resistent el teu timó, teixeix la vela granalluda i atapaïda, proveeixte de cordes i de rems, portahi dins la teva dolça carga, posa la proa als nobles ideals i no temis. Quan vingui la borrasca i s'aixequin les ones bramulantes, els teus braços, habituats a la feina dura, governaran virilment el timó i la nau sòlida i ben armada arribarà facilment a port. Mentres que aquelles naus lleugeres, que semblaven més agils i lliures al fresc lleveig, ara biornada a llevant, ara biornada a ponent, les veuras com el vent se les emporta, sense que·ls valgui la flonja resistencia del seu patró, cap a les roques venjadores.

Com els grans capitans que han habituat als seus homes a les marxes forçades, a les fatigues del treball i als grans perills de temeraries sorpreses abans de portarlos al camp descobert de la batalla, tu ensinistraras les forces del teu cos i les energies de la teva ànima en els deures fatigosos de la vida austera. Aixís crearas i ordenaras en tu una força indomita i

admirable, i la disposaras pel benestar i per la gloria de la germandat humana.

Perquè tu has de saber, mon jove amic, que, boi estimant a la dòna del teu amor i pujant els teus fills amb gran cura dels deures familiars, podries encara devenir abominable filisteu si no tenies present en el teu obrar que per damunt de tu i de la teva esposa i dels teus fills hi ha una Humanitat viventa, en les entranyes de la qual s'hi congrien volcaniques passions i s'hi mouen tremendes idealitats. No olvidis mai, mon jove amic, que, per humil que sigui, aquesta Humanitat, espera de tu ·l teu evangeli.

Ja ets home, la teva joventut tomba ·ls trenta anys, i entre la negra forra dels teus cabells un fil de plata comença a blanquejar. Doncs ara escolta la veu de la meva experiencia : jo no conec edat de més intensa ventura, ni més pròdiga d'il·lusions, ni d'una fe més pura en la feconditat de la propia vida. Es bella cosa sentirse en aqueixa plenitut, vibrant d'una força renovadora, produint i olvidant amb igual magnanimitat.

A tot el teu entorn s'hi senten les emanacions de la teva vida. Els pares s'han fet vells, el teu primer fill encara no parla, els teus germans no han començat noves families i els teus parents més pobres cerquen el teu racés. Pro tu has portat una existencia sana, el teu cor s'ha nodrit de nobles sentiments i la teva confiança en la vida ditxosa reflecta en els altres serenitat i repòs. Aleshores tu sortiras de casa teva

arrocegant com una tunica tots aquests afectes, i els homes i les dònes sentiran els teus passos i coneixeran que són passos d'home.

La teva patria s'adonarà del teu treball perquè no t'entretindras en feines balderes. Pensa que ja no es hora de somiar ideals impossibles, sinó de ficarte a la pedrera i d'anar a cops de mall contra la roca que s'alça al teu davant. A cada martellada 't sentiras més aprop del ideal, la vall de l'altra banda, i mentres bats la muralla podras anar somiant el dia que hi podras passar seguit i confós amb la gentada que dançarà noves dances sota dels óms vora la font d'aigua gemada.

La patria sentirà 'ls teus passos i es refiarà de la teva obra. En les hores d'engunia, si vénen el desconort i la pertorbació moral, allà ont s'hi oirà 'l brunzir de les teves eines no s'hi enviarà ajuda, per la confiança en el teu braç. Oh! Com deuen créixer les forces humanes fins al heroisme quan la patria en perill crida que compta en tu! Els debils s'arremolinaran al teu entorn, la teva veu deturarà en llur carrera als fugitius.

Devegades un home pot torce 'l funest destí de la seva raça, pro tu, que covaras en el teu pit l'amor a la gloria i admiraras les proeses dels heroes, no cercaras envejosament el seu camí. Les corones de llor més ben guanyades solen ser les que's troben per les vies ordinaries de l'existencia. Vès que l'anhel d'heroicitat no t'aparti tragicament de la ruta que porta a la teva victoria.

La gloria premiarà l'ingenuitat del teu esforç. Més serà precís que tu no pensis en el premi, perquè això ·t distreuria de posar l'intensitat deguda en la teva obra. Lo essencial es que no quedi en tu ni una bolva de llum que no·s reflecti en el fruit de la vida, ni un remolí de força que no s'integri en la teva creació. A l'hora del sabbat invocaras totes les potencies del teu ser i les comptaras una per una : reculliras les ales del pensament perquè no se t'endugui lluny de la teva estrella, i et transubstanciaras en l'obra talment que no quedi res en tu.

Si fixes axís la teva vida, ¿com voldries morir?

LLIBRE TERCER

LA SANTEDAT HUMANA

QUAN arribo a les planes d'aquet llibre, aont penso raonar en forma precisa d'aquesta síntesi de la vida austera que anomenarem la *santedat humana*, sento una mena de frenesí per entrarhi impetuosament i una disposició de totes les facultats més nobles de la meva ànima per l'esforç que'm proposo realisar. En el despertar a una nova vida que representaren per mi les primeres impressions del primer amor, el concepte de la santedat que pensava exposar en un *Llibre de la Bellesa i del Amor* va sortir de la regió mistica aont s'havia extraviat pels dies de la presó i del desterro, i entrà bravament en les vies clares del humanisme, sota l'influencia d'un estat resplendent del esperit donat a l'admiració de les obres gregues i de la renaixença italiana.

Més endavant s'han precisat per mi les obligacions, les esperances, els afanys, les lluites, els sofriments i les victories que abans s'esfumaven vagament en lo que anomenava la vida, i aquell concepte de la sante-

dat ha davallat cap a la terra, ahont s'ha nodrit d'interna i fortificadora realitat. Més en tots aquets successius estats del mateix concepte hi roman la substancia primitiva que ha anat transformantse i enriquintse com en el fruit hi persisteixen les forces de la llevor, de la branca, de la poncella i de la flor. I axís com el fruit es la forma més acabada de la planta que la disposa per la perpetuació, axís el meu concepte s'ha anat acostant cada dia més a la realitat feconda que'ns disposa per l'elaboració del ideal, per quant la realitat viva i armonica 'ns porta a la més noble idealitat.

Amb el cor palpitant d'una emoció gravissima he volgut prepararme fins materialment per entrar en el raonament que té per objecte la santedat humana. Amb l'amable companyia d'un llibre de Plató he pujat a dalt del Tibidabo, la montanya més alta de les que enronden la meva ciutat natal. I allà en la fresca contemplació de la Natura he despullat el pensament de baixes quimeres i he invocat la meva ambició de gloria i m'he encomanat a la grandesa de la patria.

I

En totes les civilisacions conegudes s'ha acceptat amb admiració l'existencia d'una mena d'homes superiors que havien arribat individualment a l'excelencia espiritual que avui s'anomena santedat. Més la substancia d'aquesta excelsitut no fou sempre la mateixa, sinó variable filadura de les cualitats morals i materials estimades com a més nobles pels homes del seu temps.

El dogma de la santedat es, doncs, una planta viva del esperit humà, i encara més que planta substancia vital que pren ufana o s'esllangueix i encarna en formes grosseres o delicades seguint la degradació o elevació dels sentiments morals. A un estat d'excelsa dignificació moral hi correspon una santedat superior a la venerada pels homes d'una civilisació més endarrerida, fins al punt de que les coses santes i les accions santes d'un temps poden devenir, per una futura ascensió dels sentiments morals, coses i accions mereixedores de condemnació.

Els homes de *L'Iliada* posaven en la veneració dels déus, en l'execució dels seus manaments i en la realisació dels sacrificis una mena de santedat que repelia per innoble i baixa la veneració dels déus i els sacrificis dels pobles barbres. I més tart Socras i Plató s'indignaven amb la concepció moral que·s manifestava en els poemes d'Homer i d'Hessiod, i fins en les tragedies d'Esckyl. Les histories de Pelops i de Niobe, les queixes de Thetis contra ·l déu homicida del seu fill a qui havia pronosticat una llarga vida exenta de malures i una feliç vellesa, revoltaven al filosop de l'Academia, que no donava lloc en la Republica a qui les inventés, ni permetia que·ls mestres les repetissin en la formació de la joventut.

Jo no voldria ofendre les idees relligioses d'una multitut de catalans al fer observar com els homes de la Reforma condemnaven per grosseres i barbres algunes formes de la santedat alçades en relleu per la moral eclesiastica de l'Edat Mitja. La mateixa Iglesia ha cregut indispensable l'interpretació simbolica de moltes narracions del Antic Testament que avui repugnarien als nostres sentiments morals si les prenguessim al peu de la lletra. Aquell Jehovà venjatiu que confonia als enemics del seu poble i feia caure a toc de trompeta les muralles de Jericó, no podria omplir en el nostre cor el lloc que reservem al sentiment de la divinitat. Aquell rei David que fereix a doscents homes dels filisteus i porta ·ls seus prepucis com a dot de la filla de Saul i fa matar a Uria Het-

heu per pendreli l'esposa Bath-sheba després de deshonrarla, i que pren en el llit a la verge Sunamita perquè li escalfi ·l cos a les seves velleses, no podria ser per nosaltres el fill escullit per Jehovà com a heroe predilecte del seu poble.

Posat en aquet punt de vista historic no dubtaré en sostenir que·l concepte de la santedat es ben diferent avui del que va encarnar per l'Edat Mitja en tants venerables soldats del exercit de Crist. No diré que fins en els nostres dies no·s considerés lloable la conducta del mendicant Sant Francesc d'Assís, que va desposarse amb la pobresa, ni que fos objecte d'unanim condemnació Sant Domingo, el gran enemic de l'heretgia. Més si avui naixiem a una nova civilisació sense ·l recort de les antigues formes de santedat i amb la mateixa noblesa del esperit que ara tenim, no serien aquells homes que visquessin com Sant Francesc i com Sant Domingo ·ls que presentariem com universal exemple a l'humanitat.

Si llegiu histories de Sants de l'Edat Mitja, hi trobareu com a causa de santedat, a més a més dels miracles que omplien els llegendaris de fets incomprensiblement sobrenaturals, un gran acte de contrició, una castedat contra natura, una humiliació de les facultats que exalten l'energia humana, un despreci de les delicies terrenals, una fundació d'ordre monastica, una actitut de flagellació o de penitencia. Ja no es tant essencial com en els primers temps del cristianisme la relació individual i directa amb Jesús,

l'emancipació personal de tota liturgia, per ont la relligiositat espontania posa a l'ànima en possessió del Esperit Sant. Els fets de Jesús, la vida ordinaria de Jesús, les paraules i les paraboles de Jesús, són suplantades per les grosseres histories dels falsos evangelis i les llegendes materialistes plenes de miracles grollers sense la sublim espiritualitat de les *llogies* atribuides a Matheu. De la santedat que·s desprèn com sotilissima flaira de les narracions evangeliques a les histories i *flos sanctorum* de l'Edat Mitjana hi ha un retrocés visible cap a la grosseria i a la barbra rudesa de l'esperit, una degradació moral en el concepte de la dignitat humana.

Mentres escric sense malicia, amb el cor inflamat d'un respecte venerable per les relacions que han sigut sagrades als homes, s'aixeca a davant meu com un fantasma que protesta amb ira de les meves paraules i em vol aguantar el braç i aixugarme les fonts del pensament. M'aturo a escoltarlo i el meu dimoni diu :

— Les teves paraules són sacrilegues; les teves intencions són perverses; les teves raons són buides com les nous que no tenen molla. ¿Aont vas, desventurat? ¿Com goses a revestirte d'aqueixa majestat austera per ficarte cinicament en els cors nobles i destruirhi l'essencia immutable de la fe en un sol Déu Totpoderós? ¿No veus el mal que fas? Avui encara ·s troben ànimes pures il·luminades per l'imperterrita fe dels seus passats. Tu ets pitjor que l'heretge, perquè si l'heretgia desencamina ·l sentiment relligiós de

les ànimes piadoses, tu vas contra la font d'aquet sentiment, i de tota pietat.

— Fins ara — li responc — no he parlat contra la substancia, sinó contra la forma. La més greu tristesa del meu cor serà no poder suplantar les formes mortes per altres formes vives, més la substancia espiritual està per damunt de les meves mirades. Tu que'm parles aixís ets un fantasma que sorgeixes de la materia i un dimoni que defenses la forma de la santedat per ser lo més tolerable que trobes en la santedat.

— Jo no soc un fantasma, — em diu, — més esperit i carn de tu mateix. Jo demoro en el teu cor i serpentejo en la teva ànima. A suara exposaves un pensament malefic, i lo que hi ha de més bo i espiritual en tu mateix m'ha fet sorgir. Si passo perquè la santedat de les narracions evangeliques es comparable, encara que més alta i noble, amb la santedat que trobes en *L'Iliada* i en els dialecs de Plató, resultarà que la santedat es una manifestació historica del esperit humà. No més hi ha un ideal etern i immutable de santedat igual en tots els temps i per tots els homes, i confrontades amb aquet transit diví de l'ànima humana les coses són santes o no ho són, i els esperits assoleixen un grau més baix o més alt de santificació. Si avui trobes que la santedat en l'Edat Mitja es inferior a la santedat en els temps evangelics, demà 'm diras que li es possible al home arribar a una dignificació tant noblement espiritual que davant d'ella sigui cosa no santa l'Evangeli i concepció imperfecta la vida de Jesús. —

He tornat a la plana llogica del meu pensar i he imposat silenci a les forces ocultes i enemigues que dialogaven en el meu intel·lecte. I, ara, girant l'esguard altra vegada al objecte principal d'aquet llibre sobre la vida austera, aont no ·s parla de relligió, sinó de santedat, he pensat que totes les raons apuntades en el breu dialec s'enclouen en una sintesi que·m limitaré a exposar en linies generals.

En materia de relligió totes les innovacions són perilloses si no porten en sí mateix el llevat d'una creencia íntegra i forta. Més l'actual indigencia de les ànimes es tant misericordiosa que dificilment la crítica de la nostra fe pot conduirnos a un estat moral més llastimós. Davant d'aqueixa desesperada reflexió he de fer notar la tendencia dels homes d'avui a buscar en la lectura del Evangeli un consol que en definitiva no hi solen trobar. Lo que allí ·ls interessa i els neguiteja es la cuestió fonamental de la Cristologia.

La filosofia ·ns prepara amb una revolució profonda que pren variadissimes formes per un nou relligament de totes les coneixenses humanes en la concepció de la divina causa del món. Els moralistes moderns han arribat a conclusions enlairadissimes, encara que siguin fragmentaries, per encaminar la conducta humana al compliment del més noble destí que hagin ideat els homes. Tot indica una disposició augusta de forces soterranies espirituals que enclouen en potencia tots els elements de la revelació futura.

Més hi ha un obstacle que la nostra civilisació no

gosa a confessar. Una de les caracteristiques relligioses del sigle XIX es l'esperit critic que s'ha portat al estudi de la persona de Jesús. Quan ja sembla que la cuestió està resolta, un altre savi la complica i la planteja de nou. Uns volen aclarir el misteri del seu naixement, altres si ell es tenia per fill de Déu i per Messies, altres com es podia tenir per fill de Déu sense ser encarnació íntegra i directa de la divinitat. No tots treballen de bona fe : n'hi ha que obren amb fins politics; n'hi ha que·s mouen per l'esteril afany de criticar i de saber; n'hi ha, per ultim, que s'inclinen aprioristicament a la negació, ferits d'impotencia espiritual.

Més jo encara no he conegut l'home posseit totalment del sentiment de la nostra causa divina que resolgui d'una manera definitiva la fonamental cuestió de la personalitat de Jesús i la revelació divina en l'Evangeli. A davant seu s'alçarà ·l prestigi miraculós de la vida més complerta que han conegut els homes i haurà d'estrompassar l'onada més impetuosa de serena poesia que hagi sorgit de llengua humana.

L'humanitat sentirà com si li treuen el cor el dia que l'Evangeli sigui definitivament reconegut com una expressió historica del sentiment relligiós, perquè en la poetica historia de Jesús de Galilea hi era tota ella redimida i divinisada. Més també aquell dia s'esvairà l'irreconciliable antitesi entre la vella concepció verolada d'imperfectes elements antropomorfics i l'ocult sentiment actual de la causa divina abstreta de tot impur predicat contingent. I els homes,

tornats per llei de la raó a l'apreciació exacta de les més hermoses manifestacions historiques, no tindran cap obstacle que·ls separi de l'actual i veritable concepció divina, d'aont en sortirà la pau dels esperits en el nou regne de Déu.

Si un dia l'apostol Sant Pau va resoldre tragicament desferse de les formes hebraiques trobades en les prèdiques de Jesús i va oposar a les paraules de la Llogia : *Jo sols he sigut enviat pera rescatar les ovelles esgarriades de la casa d'Israel*, aquelles altres que duen la nova relligió a totes les fraternitats humanes : *Crist es la fi de la llei;* l'Apostol o la multitut d'apostols dels nostres temps rescataran la divinitat del vell materialisme taumaturgic amb una nova i definitiva calificació del Evangeli.

Aquestes reflexions sobre la causa divina ·ns hauran disposat per entrar al estudi de la santedat, que també mereix una total renovació. En aquet llibre no anem a fer l'historia dels sentiments, ni anem a fonamentar la vida sobre principis filosofics, i perxò no més incidentalment, com a punt de sortida per les nostres reflexions morals, hem escrit totes aquestes planes, de les que·l nostre amable lector no n'ha de treure altra ensenyança que, essent la santedat virtut essencialment espiritual, es purifica o cau en decadencia segons devenen més nobles o més grossers els sentiments morals del home i que exteriorment es revesteix de formes materials preses al ambent social de cada civilisació.

Nosaltres donem per exposats els principis fonamentals de l'existencia i per universalment predicats i coneguts. I a cavall d'aquet previ coneixement anem a parlar de la santedat humana tal com l'entén als començaments del sigle XX un adepte de l'actual civilisació.

II

AQUET es un llibre per la conducta, i els que vinguin a llegirlo hi buscaran lo que han de fer i no lo que han de pensar. Per tant, em trobo en el bell mitg de la porta un home que m'objecta i diu :

— Veig que·t proposes explicarme com era que Plató, Goethe, Rafael i Mozart reunissin les condicions superhumanes de la santedat i quins foren els elements corporals i espirituals d'aqueixa virtut. D'això ·n treuré ·l coneixement de com es que ·ls homes devenen sants, més no·n deduiré res per la meva conducta. En el meu estat al llegir aquet llibre hi trobaré a faltar elements que tu sens dubte consideres indispensables i que jo no podré suplantar amb la meva energia, d'aont resulta que·t proposes guiarme i no més m'ensenyes, i volent conduirme a vies de virtut em desalentes i em desmaies, perqué, no podent arribar a sant, fas perdre la més alta finalitat a tota energia.

— L'ideal no deixa de ser ideal perquè no tots els homes puguin assolirlo, i jo trobo que no hi ha camí acabat mentres no s'arriba i, per lo tant, no·s descobreix l'objectiu final d'aquell camí. Si no sabs aont vas, ¿com ho sabras si has arribat o has d'anar més endavant encara? En tot el llibre parlem de les condicions de la vida austera, i en cada plana s'hi troba un consell o una ensenyança : fes això que aquí ·s diu i la teva vida ·s mourà en aquell punt a dins del cercle de l'austeritat més pura; segueix l'exemple que se·t dóna o fuig del perill que se·t presenta, i aniras per camins de santedat o t'allunyaras d'aquella perversió. Així serà ben util per la nostra satisfacció moral saber com han sigut espiritual o materialment els homes que arribaren a la més alta santedat, per quant aquet noble coneixement ens descobrirà la finalitat de la nostra conducta. Amb les baixes paraules del nostre naturalisme senyala Nietzsche com ideal de la dòna aqueixa aspiració : ¡Si jo podia infantar al Super-home! Més traient a les paraules el seu regust d'evolució zoologica i moventnos en l'ambent de la més pura idealitat, tota nova dignificació del esperit humà es l'infantament d'un super-home. Si expliquem la super-hombria de Plató, Goethe i Mozart senyalem a les nostres multituts cap aont porta ·l camí de la dignificació humana.

— Més, ¿què ·n treuré de coneixer com han sigut materialment els homes que arribaren a la més alta santedat, si jo tinc necessitat de reduirme a les meves

condicions fisiques i no puc crear amb el meu esforç altres condicions materials de les que tinc? Si fos possible que la santedat dependís de l'estatura, ¿com ho faria jo per arribar a una estatura que no fos la meva? I això mateix pot dirse de la bellesa corporal, de la salut, de l'agilitat, de la jovenesa, de totes les demés excelencies materials del home. Si encara no més fossin condicions espirituals les que formessin la santedat humana, podriem veure si 'l nostre lliure albir tenia potestat per sugerirles; més tractantse de relacions materials, el seu coneixement no pot servirme de cap manera d'ensenyança ni ajuda i sí d'interna modificació i desesperada relaxació espiritual.

— Per seguir aquesta llei del teu pensar la matèria i l'esperit haurien de ser tant extranys l'un al altre que no divergissin sols en substancia, sinó en acció, sense ajudarse, ni compenetrarse, ni completarse. D'aquí sen deduiria que o la santedat es una cualitat espiritual o una cualitat material, o les dos coses ben distintament. I si era lo primer, no hi hauria condicions materials de la seva existencia; si era lo segon, no hi cabria influencia de l'esperit; i si era lo darrer, l'ineptitut de la materia per la santedat feria impossible la santedat espiritual.

—Aquesta es l'objecció. En totes tres hipotesis el teu punt de vista queda fòra de la raó i no es propi d'un llibre que tracta principalment de la conducta. En la primera, sent cosa espiritual la santedat, no hi tenen res que veure la salut, l'hermosura i la jove-

nesa, que són estats contingents de la materia, i es debades que men vols parlar. En la segona ja seria util el teu pensar, més portaria al absurde insostenible de que les condicions espirituals del home no influissin en la seva santedat. I en la darrera hipotesis, que sembla ser propiament la teva, per quant en els termes d'ella hi caben els elements materials i els espirituals de la santedat, l'objecció devé més forta que mai, perquè si les forces de la materia són cegues, no podrà l'home corporal adreçarles ni encaminarles, d'aont sen deduirà desde l'instant de la primera concepció la condemnació o la santedat invariables. Vetaquí una conclusió ben funesta per un llibre de la conducta.

—Fixat l'argument contradictori, vaig a destruirlo de soca-arrel. L'admirable Apostol dels Gentils, en les seves trascendentals especulacions sobre la carn i l'esperit, va arribar a l'extraordinaria afirmació de que l'*Esperit fa ·l cos.* L'estructura corporal del home es obra del esperit del home. El nostre esperit es el que dibuixa les nostres faccions, el que·ns dóna l'agilitat corporal, el que·ns fa ser grans o esquifits, el que emmotlla grosserament els nostres musculs o els hi dóna una conformació gentil. Un altre ha dit que la cara es el mirall de l'ànima. El poeta llatí, en la seva concepció pagana de la santedat, posava l'ànima sana en un cos sà. ¿Per què hem de reduir a imatges més grosseres l'excelsitut del nostre pensament? No cal explicar com es que l'energia filla del nostre esperit

dóna agilitat al cos i fa més suaus i gracioses les seves linies, ni exposar el fet de que molts nens hermosos devenen lletjos quan són grans, i altres de lletjos vénen a ser més tard homes i dònes d'extraordinaria bellesa. Els homes i les races vénen a crear els més perfectes tipus d'hermosura quan arriben a la més noble dignificació espiritual. Jo he conegut individualment homes i dònes que devenien més esvelts, més gentils i fins de linies més regulars i perfectes després d'una gran renovació moral, i n'he vist d'altres que s'engreixaven turpidament i prenien aires innobles i adquirien en les seves faccions arrugues i mueques lletjes i grosseres al davallar decrepitament cap a una perversió del seu pensament i del seu cor. I ¿no creieu, per ultim, que l'ideal de l'hermosura s'ha creat a través de les generacions humanes per la coincidencia repetida d'unes mateixes linies materials amb la bellesa espiritual de la bondat humana? Allà aont hi havia l'hermosura moral hi han vist els homes l'excelencia de les formes fisiques, d'aont resulta que individualment i socialment el cos es l'obra del esperit i l'hermosura corporal es filla de l'hermosura moral.—

El meu contradictor va quedarse rumiant llarga estona aqueixes raons que semblen paradoxals i arbitraries a copia de ser pregonament verdaderes; i encara que va respondre i va allargarse força temps la seva rèplica, les paraules li sortien mortes de dins del cor, com les fulles que arrenca 'l vent de tardor i se les emporta lluny en boja i funeral cavalcada.

III

En els *Versos daurats* de Pitagores, que la tradició atribueix al seu amic i deixeble Lysis, n'hi ha dos que vénen a tom per començar el nostre raonament :

No descuidis la salut del teu cos:
Axís, donali beure i menjar amb mida i l'exercici que necessiti.

Hierocles, el savi filosop d'Alexandria, va escriure uns comentaris als *Versos daurats*, i d'ells en notem aqueixes precioses paraules : — Aquet cos mortal ens fou donat com instrument per la vida que hem de fer aquí baix, i cal no engreixarlo per una indulgencia excessiva ni debilitarlo per una dieta rigorosa, perquè un i altre extrems porten els mateixos obstacles i no deixen ferne l'ús que se n'ha de fer. Perxò sens encomana aquí que'l cuidem amb mida... per

conservarlo en l'estat en que naturalment s'ha de mantenir si té d'obrar totes les funcions que li exigeixi l'ànima que·l mena, fent lo que ella li ordeni, perquè l'ànima es la que·s val del cos i aquet es servidor d'ella. —

Prenent peu de tant nobles paraules, m'atreviré a presentar la salut com a primera condició corporal de la santedat. Axís em poso en contradicció radical amb l'escola antropologica dels nostres dies, que ha fet un estudi misericordiós del geni, presentant l'historia dels grans homes com un resultat paradoxal de la follia i de la decrepitut fisica. La meva tesis es que per arribar a la santedat humana es precisa una bona salut corporal, un bon regiment de les funcions nutritives i una sana funció dels orguens i dels sentits. Les societats aont hi abondi la miseria fisiologica ·s mantindran o marxaran cap a la decrepitut moral, l'individu s'acostarà més a la santedat com més s'aparti del dolor fisic, i el cos malalt serà un mal instrument per l'ànima. parlant amb les paraules de Hierocles.

Per sortir a davant de la controversia ara diré que per l'objecte del meu pensar no hi ha tants homes ideals de santedat com genis troben els savis de l'escola antropologica. Axís com jo penso aixecar ben enlaire ·l meu tipu ideal, ells l'han rebaixat i l'han multiplicat fins al punt d'agruparlos en estadistiques locals o professionals per centenars de genis que ni ara ni mai representaren una excelsitut humana. I

encara d'aquells grans homes representatius que posarem aquí com ideals de santedat humana casi no·n diuen res els savis de l'escola antropologica, com si no entressin per falta de tares fisiologiques en el seu cuadro de la genialitat considerada com la forma més excelent de la follia.

No vui negar el merit extraordinari d'alguns homes malalts que han donat peu a les errades del baix positivisme. Nietzsche fou segurament un filosop recomenable, un dels millors que·ns ha donat el sigle; Heine fou un poeta sentimental d'una inspiració apassionada; el Tasso ·ns va deixar un poema epic que es maravella dramatica d'excelsa poesia. Més aquets i d'altres més grans que ells no són els meus ideals de santedat humana, els grans heroes del pensament i de l'acció, els que en l'historia de la dignificació terrena poden presentarse com a tipus representatius d'una humanitat superior.

Després de llegir lo molt que s'ha escrit en vintitrès sigles sobre la personalitat de Plató, acluqueu els ulls i feuse una sintesi interior de la seva existencia corporal, i no us serà possible desconèixer que la domina tota un caracter de sanitat admirable. Aquell home devia estar malalt com tots els altres i perquè tenia un cos mortal un dia va morir, més tenien tant poca importancia en la seva vida les malalties que seria dificil avui puntualisarne una. Pro encara hi ha una prova més decisiva en la calma, en la serenitat, en la suprema armonia de la seva obra. Aquella

reposada llogica no pot ser filla d'una ànima atormentada pel dolor fisic. Compendreu les malalties d'Epictet, més no podrieu imaginarvos a Plató malalt sense trair la figura venerable que s'alça davant dels vostres ulls quan penseu en ell.

Repasseu les vostres imatges internes de Shakespeare, de Gœthe, d'Alexandre, de Praxitel, de Mahoma, de Lleonart de Vinci, i si us sabeu sobreposar a l'hipotesi miserable de l'epilepsia, explicació barroera de fenomens avui inexplicables, vindreu amb mi a la concepció d'un cos teixit de substancies fines i delicades, extremadament sensibles a les influencies fisiques i espirituals. Una fortalesa sobrehumana mantenia la salut dels cossos delicats i regia les funcions en tant suau harmonia que l'ànima quedava en llibertat com si no estés lligada a la materia. Quan els homes ens han volgut contar la més hermosa historia del món no han pogut pensar en les malalties de Jesús, sinó en l'extremada sensibilitat del Redemptor nascut a Galilea.

Ningú 'ns ha contat fins ara l'íntima historia de les ànimes que semblaven disposades per la santedat i quedaren tragicament empresonades en un cos malalt que'ls hi encomenà les seves impureses. El dolor fisic les ha esclavisades massa sovint a la consideració de si mateixes i ha pertorbat la seva ingenua contemplació del món. El disgust de la propia existencia atormentada pel greu sofrir ha fet germinar dins del seu cor l'avorriment de la vida terrenal i l'orgullós menys preu de les seves delicies. Aquestes manifestacions

de l'egoisme dolorós, sublimades en l'espiritual concepció d'un regne de misericordia, han conduit sempre a l'humanitat malalta a les tendencies mistiques de la deslliurança per la mort.

Jo tinc a Napoleon per un dels homes més grans de l'Edat Moderna, pro no'l puc posar com un exemple de santedat humana, més aviat per raons originades de la seva naturalesa fisica que de la seva naturalesa espiritual. En els temps heroics i casi llegendaris de la campanya d'Italia, la seva ànima estava amarada d'un sentiment d'íntima grandesa, més una malaltia misteriosa, no curada fins a molts anys després, el consumia i l'aniquilava. Mentres l'exèrcit republicà fruïa les delicies de la victoria en aquella terra incomparable, el jove general, amb l'ànima inflamada d'un sentiment de gloria, menava foscament la seva vida austera. Després de les batalles d'Arcole i de Rivoli 'l seu cos, atormentat d'horribles sofriments, li amargava les alegries de la victoria.

¿Es podrà resoldre algun dia la veritable gradació de les causes que portaren la caiguda de Napoleon? Nosaltres mentrestant tindrem per una raó importantissima de la seva impotencia per arribar al ideal de santedat la misteriosa malaltia que va atormentar la seva ànima jove, a la que no mancaven els tresors d'una energia sobrehumana i l'austeritat d'una conducta moral enaltidora.

¿Com seria possible negar una certa grandesa d'ànima al rei d'Espanya Felip II? Vivia en una teme-

raria concepció de lo absolut, d'aont no sempre se sentien les lamentacions de la tragedia humana. Ell es tenia, conscient o inconscientment, pel gran capdill de la relligió catolica, i en la defensa d'aquell domini espiritual llençava multituts d'homes a la batalla i a la mort rigidament, amb la terrible llogica de la més inhumana concepció. Per una banda la seva potestat de rei no explicaria per sí sola que la llei de les seves determinacions es mogués sempre en el revol de les més altes conflagracions humanes, si no fos per un indubtable sentiment de grandesa que residia en ell, i per una altra ·ls seus torments corporals, la podridura d'aquelles llagues corruptes que despedien cadaverica fetor, ens donen l'explicació de la violencia en el caracter i del misticisme que l'arrocegava intrepidament a perseguir l'ideal sense tenir en compte la realitat. ¿Com podria tenirse aquell tumulte de forces insensates escondit sota l'impassibilitat dolorosa d'una apariencia austera, per exemple vivent d'aquella relació d'harmonia i plenitut que anomenem santedat humana?

Heus aquí algunes de les raons que·m fan posar la salut corporal com a fonament fisiologic de la santedat humana. Perxò, com en els *Versos daurats* de Pitagores, començo per aconsellar que al cos se li dongui menjar i beure amb mida, sense entrar en les disquisicions alexandrines d'Hierocles sobre si de primer s'ha d'anomenar el menjar o el beure. La mida ens-e la donarà la conveniencia de conservar la salut per mantenir a la materia en el seu estat d'equilibri.

Alimenta ·l cos amb les substancies que necessiti per no defallir ni pertorbarse, i négali aquell platxeri de la gola que després d'una desmesurada delicia l'estragarà i el destruirà.

Els moralistes antics completaven en aquet punt els seus consells detallant les substancies que podien donarse al cos. Els hebreus, els egipcis i els grecs, segons Pitagores, tenien viandes prohibides per immondes. Ens conta Tertulià que·ls cristians primitius sentien repugnancia per la bestia morta sense desangrar, i parla amb horror dels que anaven a curarse bevent la sang de les victimes en els circus romans. La millor senyal d'apostasia era felshi beure una copa de sang. Els mahometans no mengen carn de porc ni beuen vi. L'institució dels dejunis i cuaresmes es una mida higienica imposada com a moral per la relligió.

Més avui no hem de crear en un mes de Tifri, que es el Setembre dels jueus, les festes de les trompetes, de l'expiació i dels tabernacles, ni posar el dejuni abans de les diades passades a sota les tendes cobertes de ramatge, quan els creients duien palmes i branques de mirra, de salzer o de llimoner. La nostra regla es més individual i més austera : els coneixements humans s'han extès i disassociat, i avui el moralista pot limitarse a condemnar lo que en la mida o en la substancia es contrari a la salut del cos.

Procuraras al teu cos els exercicis necessaris per mantenir en perfecte equilibri la facultat i la funció. Això vol dir que emplearas els dies en el treball i

dedicaras les nits al repòs; que diariament donaras una tasca prudent i tonificadora als teus braços i a les teves cames i faras la gimnastica que demanen per mantenirse en saludable agilitat els musculs del teu cos; que buscaras una bona renovació del aire pels teus pulmons i que mantindras tersa la pell ben neta d'immondicia. I si no vols donar un valor excessiu a totes aqueixes pràctiques de moral fisiologica, no olvidis mai que no't mou un baix sibaritisme, sinó l'inquebrantable proposit de preparar el teu cos per assolir l'ideal de santedat humana.

Heus aquí ara explicada la nostra comdemnació d'aquelles pràctiques espirituals que cerquen sistematicament la ruina de la materia. El dejuni, la penitencia, la flagel·lació, el quietisme, per més que s'emprenguin amb l'engany d'una finalitat relligiosa, són actes que disposen el cos per la revolta i l'agitació cega i menen l'ànima a una situació de materialisme misericordiós i l'enclouen en les negacions d'un egoisme temerari. No puc passar sense dir valerosament la repulsió que sento per aqueix ascetisme sense idealitat, al que oposaré les belles paraules de l'Apostol : —¿Ignoreu potser que·l vostre cos es temple de l'Esperit Sant que està en vosaltres? Glorifiqueu, doncs, a Déu en vostre cos.—

Que cadascú cuidi ·l seu temple i estarà en camí de fortificar en el seu cor la conformitat amb aquet regne de la terra, i l'ingenua alegria florirà flors pures en el seu esperit.

IV

Hi ha una condició corporal de la santedat que no sabriem com nomenar d'una manera precisa i en terme propi, si no fos que figuradament se la pot comparar an aquesta edat de la vida que coneixem per la joventut. No més són real i totalment santes, quan ho són, les ànimes joves revestides d'una substancia corporal en ingenua energia.

Més cal no confondre aquí ·l sentit figurat de la paraula joventut amb el que sol donarseli per separar uns quants anys de la nostra vida. Aquí teniu a Gœthe que fins a les tardanies de la seva existencia ·s mantingué substancialment jove, de qui les dònes s'enamoraven amb tendres amors; aquí teniu al rei Carles II d'Espanya, que a la flor de l'edat presentava una cara revellida i un cos decrepit, subjecte a la contorsió dels mals esperits. ¿No heu vist aquets nens de front pesant i barba punxaguda, que caminen amb les espatlles corbes i tenen arrugues insolites a la cara? Aquets mai seran joves ni

l'ideal de santedat donarà un sotil perfum a la seva vida.

Aquí joventut val tant com renovació total i armonica de la materia. Mireu, seguiu la vida del pampol i us guiarà. Mentres pren ufana i creix hi ha un desequilibri en les seves fibres per la raó de la creixença; quan ve la tardor la fulla comença a esblaimarse, les seves puntes s'assequen i prenen un color cremat i vermellós, i aquet color s'extén fins que ·l vent arrenca la fulla de la branca i se l'emporta erta en les seves ales. Més hi ha hagut un temps de renovació total i armonica quan tota la fulla vivia i no creixia, tota verda i carnosa com una humil excelencia de la creació. Axís mateix els homes creixen, viuen plenament, energicament, en el qual punt de la vida poden assolir la santedat, i desprès moren, no d'una vegada, sinó per una desagregació parcial de la vida, lenta i gradual, en que ·ls cadavers del sentiments, del caracter, de l'intel·ligencia, pesen damunt de l'espatlla, reduint cada dia més la renovació de la materia i del esperit.

Generalment els homes no arriben, abans de complir els trenta anys, a posseir aqueixa força armonica i total que disposa per assolir la santedat. Fins aleshores el cos no està lliure de la pertorbació fisica produida pel creixement, l'intel·ligencia no té un coneixement fonamental del món, la voluntat no ha acabat d'exercitarse en el domini dels homes i de les coses, i el sentiment no s'ha empleiat prou en les terrenes delicies del amor de l'esposa i del amor dels fills. Passats els cuaranta anys la materia ha perdut part de les seves forces impetuo-

ses, l'ànima comença a delitarse massa per les miseries del nostre món i vénen a arrepenjarse en les ales del esperit penjolls de cadavers, malures fisiologiques, amors perduts, il·lusions esvanides, odis destructors, anyorances dels fills que se us han mort. L'experiencia sostitueix per una mena de gnosticisme l'antiga ingenuitat, i al debilitarse les nostres forces vitals es filosofa i es moralisa la condemnació de les expansions més pures.

Axís es que no n'hi ha prou amb la sanitat del cos, sinó que precisa arribar a la plenitut de la seva força, perquè la salut i la força són dos elements fonamentals de la santedat. Un nou criteri per judicar els grans benefactors de l'humanitat i les seves obres serà 'l d'aquella energia de joventut que van realisar. En l'ordre més pur de la santedat divina o humana hi trobareu a Jesús de Nazaret, Rafael Sanzi, Mozart, Alexandre de Macedonia.

Aquesta no serà mai una raó per desmereixer la vida dels grans homes que després d'una santa joventut van arribar encara a una feconda vellesa. El Dante començà *La Divina Comedia* als trenta-cinc anys, segons diu ell, *a mitg camí de la nostra vida*, i jo no rebaixaré an ell ni a la seva obra perquè l'acabés com va acabarla al any mateix de la seva mort. Més ¿no trobeu una fortalesa humana més heroica i ingenua en l'Infern, producte de la joventut, que en el Paradís, escrit a les velleses del poeta? Hi ha més reflexió, més conceptualisme i més teologia en els versos dels cincuanta anys, més jo m'hi trobo més en aquell Infern de portentosa realitat que

en el Paradís d'ànimes fades i d'inhumanes visions.

Diu que Cesar plorava al trobarse a davant d'una estatua d'Alexandre quan ell encara no havia realisat cap empresa portentosa a l'edat que Alexandre ja tornava de la conquesta del món. En aquelles llagrimes de Cesar hi trobo una pietat per la seva obra que no seria flor de joventut, més obra de vell, imposanta i madura, més aviat instrument de dominació que de felicitat humana.

Encara us diré més : que en tota joventut hi ha santedat, espiritual i alegra manifestació de lo més noble i pur que 's troba en la Natura humana, retornadora esperança d'una eternal renovació. Aqueix estat de complerta fortalesa es la font de consol aont apaga la set la nostra humanitat, que si no es tenebrosa i atormentada ho deu a l'espontania confiança de la joventut. Malaventurats els pobles que mantenen als joves en el jou d'una servitut fosca i deixen perdurar el domini social dels vells, perquè 's veuran aconduits a un positivisme sense ideals, a una existencia orfe de poesia. Més si observeu les grans convulsions civilisadores veureu en totes repetirse el fet portentós d'una sobtada eliminació dels vells arreconats per un jovent que s'imposa abans d'hora i es fa senyor dels seus destins.

A l'hora que comencen a madurar els fruits de la vida giro 'ls ulls cap als camps assoleiats de la meva entusiasta jovenesa i, tot enviantelshi l'adeusiau greujós i malinconic, aviso als alegres cavallers de clares mirades que desconfiin dels vells. Contra l'ascetisme forçat dels

que ja no troben gust a la vida, contra la sacrilega abstinencia de les imponderables delicies de la terra, jo ·ls hi encomano que ·ns guardin la primavera humana.

Joves de tots els temps, ¿què men dieu de les galtes vermelles i dels ulls joganers i dels pits ingenus de les verges hermoses?

De tot lo que anem dient se n'originen els devers de la joventut en el sentit moral de la paraula. Un cop entra l'home a la plena possessió de les forces fisiques, abans de que la maduresa del esperit li faci a saber que les energies renovadores han mort en el seu cos, ha d'ensajar per un fi util les seves facultats. Els sports de corre més que ·ls altres, de tirar la pilota al camp enemic, d'aixecar un pes que no pugui aixecar ningú, li donaran l'orgull o la vanitat de la victoria. Més si està alerta al compliment del seu destí, sempre trobarà un camí per donar a les seves aptituts un noble ofici. Si ajudes als teus pares vells, el teu treball serà una benedicció; si la patria que estimes està en perill, trobaras un goig inexplicable peleiant per ella. I en aquets i altres nobles oficis hi posaras els tresors de santedat que són el gran llegat de la teva vida, alegra i bravament, perquè en aquet teu treball de jove hi trobi l'humanitat l'ofrena que li deus.

Jo trobo que no hi deu haver remordiment com el d'haver estat jove, com no sen pot ser més d'un cop a la nostra existencia, sense haver brindat als germans la santa ofrena del entusiasme, de la passió, de la confia-

da i substancial alegria. ¡Pensar que ja 't fas vell, que no tornaran mai més per tu aquelles inflamades hores d'acció ingenua i renovadora i que has deixat pansir en el cor la flor de santedat!

¿No sents els clams de la patria adolorida? ¿No veus els braços dels miserables que 't demanen ajuda per sortir del seu odiós purgatori? Aixécat com un lleó revestit de noble bravura, escolta les veus furientes de la teva carn i sigues jove en la teva santedat, fins que'ls homes es rejoveneixin en tu. ¿No veus que t'esperen l'espasa d'Alexandre, el pinzell de Rafael, la ploma de Gœthe i la creu de Jesús?

V

En el primer llibre de Samuel cerca ·l profeta al elegit de Déu entre ·ls fills d'Issaí per rei del seu poble. No pren a Eliab, ni a Abinadab, ni a Samma, ni a cap dels set fills d'Issaí.—¿No hi ha més minyons?—pregunta a Issaí ·l profeta. I ell respon :—Encara hi ha·l petit que guarda les ovelles. — I Samuel diu a Issaí : — Envíal a buscar, perquè no ·ns posarem a taula fins que ell vingui aquí. — L'envia a buscar i el presenta : ell es ros, d'hermós semblant i de bella presencia. Aleshores Jehovà diu : — Aixécat i úntal, que es aquet. —

Aixís mateix els homes van imaginar un dia la cara de Plató. Al Museu de Madrid, i després al de Barcelona, hi he vist una venerable testa de bronzo, de barba i cabells arriçats, nas recte, front i ulls hermosissims. ¿Qui ·u va dir primer que aquella era la testa de Plató? No m'he pres mai el treball d'aclarirho, perquè lo més interessant per mi era ·l fet de que una sublim cara de

Zeus hagués passat per ser la de Plató sense cap més raó fonamental que la seva venerable hermosura.

Feu la prova en vosaltres mateixos els que ·m llegiu. Contempleu una llarga estona ·ls quadros més notables de Rafael o del Lleonart de Vinci, llegiu amb la més tendra ingenuitat del vostre cor les llogies de Jesús segons lo pseude Matheu, refeu en la vostra imaginació les grans empreses d'Alexandre i reculliu en el vostre pensament les belles creacions de Shakespeare i de Gœthe o escolteu amb serena calma la musica ingenua de Mozart. Després sepulteuvos en les més íntimes fondaries de la vostra imaginació i proveu d'evocar la cara i la figura d'aquets sants homes fòra de tot recort. ¿Els podrieu imaginar que no fossin hermosos?

La presencia i per damunt de tot la cara de Guillem Shakespeare eren d'una perfecta hermosura. No més de mirarme aquella cara amb els ulls plens de franca resolució, amb el front alt i poderós, la boca fina, el nas recte, les galtes begudes, la barba ovalada gentilment i els cabells que cauen fent descuidada i majestuosa perruca, m'entra pels sentits com un efluvi d'energica noblesa. Tota l'imatge es ferma expressió d'humana i poderosa simpatia, i encara que a sota no dugués el nom que duu, no més de mirarla trobariem que aquell home tant hermosament representat havia de posseir un esperit magnanim. Heus aquí ·l gran valor de les imatges d'homes que visqueren una vida de santedat, un valor espiritual i trascendent, per quant la seva ignoscenta contemplació ·ns transporta a l'alçaria de les més nobles

concepcions i les linies armoniques del seu conjunt guarden quelcom de la gracia divina.

Jo tinc un gravat que representa la testa i el pit de Gœthe. Una amabilitat sentimental li traspua pels ulls; el cap escabellat de riços desfets en bell desordre, les faccions regulars i el front ample i descobert ens desperten afectes amorosos en el nostre cor. Una noia mirantse aquella cara voldria al home per promès i li feria petons; un home que la miri sense saber de qui es, hi veurà voleiar una gracia infantil. Si algun dia sentissiu amb pena que la duresa s'amparava del vostre cor i tenieu a la vora vostra 'l meu gravat de Gœthe, contempleulo i confesseuvos amb ell : conteuli les vostres ires i mireuvos en aquells ulls plens d'una calma i penetrant espiritualitat. Ell us pagarà la vostra ofrena amb un gentil repòs.

Axís podriem seguir parlant de l'hermosura de Rafael, de Mozart, de Lleonart de Vinci, de Jesús. Tots ells foren materialment hermosos, tots ells apareixien nimbats d'una simpatia lluminosa, tots ells tingueren una gran presencia i uns ulls dolcissims, de tots ells pogueren dir les dònes que passaven lo que digué de Jesús la dòna arrebatada del Evangeli : — ¡Feliç el ventre que 't concebí! ¡Feliços els pits que t'alletaren! —

I es que l'hermosura corporal, més que la salut i més que la jovenesa, es atribut essencial de la santedat humana. La nostra carn no pot contribuir a la santedat moral per una relació més fonamental que la seva perfecta bellesa. Com més proporcionat es el nostre cos, com

més propis són els nostres membres per les funcions vitals, com més armonioses són les linies de la nostra cara, com més expressius són els nostres ulls, més íntima i complerta es l'unió de la carn amb l'esperit per una més sotil transparencia de la materia. La carn, a copia de ser hermosa, es torna més propiament espiritual, d'aont en ve una suprema unitat del ser humà per ausencia de tot signe exterior de corrupció i de miseria fisica. La santedat del esperit, lliure de les imperfeccions de la materia, devé vertiginosament i serenament sobrehumana i vola part d'amunt de la realitat actual.

Això no vol dir que sigui la forma corporal arribada a una expressió de perfecta hermosura, causa primera de la bellesa del esperit. Tampoc es el meu proposit senyalar una coincidencia casual sense cap interès llogic, extrany a tot encadenament entre l'una i l'altra perfecció. L'idea directora del meu raonament no 's funda en els prestigis externs i sobre tot socials de l'hermosura que explicarien l'elevació del esperit com un resultat de l'admiració produida en el medi humà per la bellesa propia. El Vassari deia de Lleonart de Vinci que *con lo splendor dell' aria sua, che bellissima era, rasserenava ogni animo mesto.* No he de cercar l'influencia de l'hermosura corporal en la santedat humana per un narcisisme grosser que 'ns presentaria a les ànimes santes ascendint per la contemplació de les propies formes externes.

L'idea temerariament racional que vol obrirse pas per entre les tenebres de la meva ànima en la regió

de lo inconscient cerca la causa d'aquesta hermosura material en una força interna que domina i regeix l'activitat de la materia. Les lleis fisiques de l'herencia i del medi ambent amb les seves poderoses influencies termiques, aixis com els resultats fatals de l'alimentació, de la malaltia i del vici, senten a tota hora la presencia directiva d'una força purament espiritual; força que en les ànimes excelses d'augusta santedat arriba a tal intensitat de domini que reflecta en les linies del cos humà aquella arquitectonica armonia que ordena les manifestacions de la més alta espiritualitat. ¿Per què no hem, doncs, de fer més visible ·l nostre pensament, encara que ·l despullem del rigorisme llogic, dient amb paraules planes i categoriques que l'hermosura corporal es produida en certs casos per la santedat de l'ànima humana?

Aixís com la malaltia i la decrepitut són estats contraris a la santedat, per quant s'oposen a la salut i a la jovenesa, aixís l'home lleig no arribarà mai a la santedat perfecta a causa de la seva manca d'hermosura. Al raonar sobre l'espiritualitat, la bondat i l'armonia com a condicions morals de la santedat en les darreres planes d'aquet llibre, analisarem la mena de genialitat humana a què solen arribar les ànimes poderoses i privades d'hermosura. Més d'aquí estant podem començar a veure la gegantina tragedia que en les afraus d'un gran esperit com en les gorges d'un tenebrós infern hi descapdellen les forces desiguals i tempestuoses que hi topen arrastrades per irresistible quimera.

Socras i Beethoven, Miquel Angel i el nostre Ramon Llull portaven en la màscara externa del seu cos la senyal implacable de la seva desarmonia portentosa. Arrepareu que cap d'ells fou contrafet, com tampoc ho foren Cesar i Napoleon i tants altres homes de semblant conformació moral. Tenien un cos disposat per l'hermosura, més no foren hermosos. Els musculs de la seva cara s'encongiren, roblegats pel foc intern que abranlava la seva ànima. Posseïren un cos lliure de veritable degeneració, més als uns els va corsecar la malaltia, i a tots ells una terrible vanitat en el sentit dels cants de Salomó. Una força més poderosa que les altres, una passió desaforada, un do profetic del seu esperit o, per dirho axís, la creixença desmesurada d'una certa facultat moral va rompre l'armonia de l'ànima i determinà en la seva vida com una convulsió soterrania destructora de la santa hermosura.

Aquets no són els homes que pot donarse per model aquell que 's proposi fer una vida austera. Ja parlarem un altre dia del gran valor humà d'aquets profetes: ara 'ns pertoca fer notar com el seu exemple va portar ben sovint als que 'l seguien al barroquisme, a l'heterodoxia, a la tirania i sempre al definitiu rebaixament del esperit humà. Hi ha una dèu corrosiva de dolor en la seva obra que pertorba les lleis de la Natura, i encara que admirem la seva grandesa, haurem de girar els ulls cap als homes d'hermosa santedat que són font inestroncable de felicitat terrena i d'espiritual renovació.

Heus aquí la llei de conducta que ·s pot treure d'aquets raonaments sobre la hermosura: que en fernos hermosos ha d'estar sempre ·l nostre anhel. Infants i adolescents, joves, homes i dònes, convé que ·ns esforcem en ser cada dia més altament espirituals, perquè a copia d'ennoblir el nostre esperit regeixi les funcions de la nostra carn en vies de perfecta hermosura. Si cada dia ets més actiu, si cada dia ets més bo, si cada dia ets més noble i si cada dia guanyes en amor i en santedat, les teves galtes seran més vermelles, tot el teu cos serà més agil, les linies de la teva cara s'embelliran i serà més candida i sencera la franca mirada dels teus ulls.

VI

M'he passat molts dies deixant que l'ànima descansés en facils empreses, m'he deixat emportar pel remolí del món, i avui que es festa i torno a casa assoleiat, amb una branca de llorer, que poso en el gerret damunt de la taula, crido a sobre meu les visions heroiques que de llegirles han trastornat la meva vida, i havent purificat el pensament de tota baixesa, escric resoltament aquestes paraules, tancades per molt temps a dins del meu cor: la riquesa es una condició de la santedat.

Les ànimes torbades per la miseria pensen naturalment en la redempció: en la bondat del home que li falta pa hi ha sempre un agre-dolç d'egoisme justificat. Aquesta santedat humana que us voldria ensenyar com el més noble destí de la nostra existencia vol la calma perfecta del esperit, el recte equilibri de les facultats morals, l'ausencia de tota contrició i de tota engunia. Escolteuvos vosaltres mateixos, enfoqueu la

llanterna cap al vostre interior i digueume si mentres el pit se us oprimia us crèieu en estat de santedat.

Jo no he pogut trobar en tot l'Evangeli una impressió víscuda de miseria. Allí trobo que Joan Baptista ·s mantenia de llagostes i que vestia amb robes de vellut de camell; més enlloc diu que les llagostes li manquessin mai per menjar, ni que per falta de vellut no pogués abrigarse en el cor de l'ivern. Lo pseude Joan l'Evangelista ·ns conta que hi va haver una boda a Canaa de Galilea i que hi era la mare de Jesús. Axís foren convidats també Jesús i els seus deixebles a la boda. I acabantse ·l vi digué a Jesús sa mare: — No tenen més vi. — I li digué Jesús: — Dòna, ¿què n'hem de fer ni tu ni jo? Encara no ha arribat la meva hora. — La mare diu als que servien: — Feu lo que ell us mani. — Hi havia sis gerres de pedra purificades a estil dels jueus, i a cada una hi cabien dos o tres mallals. — I Jesús els hi diu: — Ompliu les gerres d'aigua. — I les ompliren al ras. I Jesús els hi diu: — Ara treieune i porteulo al padrí de la boda. — I en tragueren, i quan el padrí hagué tastat l'aigua tornada vi, sense saber d'aont era, més els que·l servien sí que ho sabien, perquè ells havien posat l'aigua, cridà al nuvi i li digué: — No hi ha home que no tregui de primer el bon vi i quan tothom està satisfet no tregui el pitjor. I tu has guardat el bon vi fins ara. — Aquet primer miracle de Jesús a Canaa de Galilea es per mi ·l do de la riquesa, que no mancava mai a la santedat del fill de Maria.

Al Evangeli que s'anomena de Sant Marc sens conta que cinc mil varons trobantse al desert, van menjar de dos peixos i cinc pans per l'acció pròdiga de Jesús. I presos els cinc pans i els dos peixos, mirant al cel, beneí, i partí ·ls pans i els donà als seus deixebles perquè ·ls servissin, i partí ·ls dos peixos per tots. De cent en cent i de cincuanta en cincuanta, seguts per companyies sobre ·l fenc verdelós, menjaren tots i s'atiparen. Aquella ànima augusta no volia que les ramades humanes acoblades allí com ovelles que no tenen pastor coneguessin la fam enemiga de la santedat.

Lo que no volia Jesús era l'ànima pertorbada per l'afany de riquesa, fins al punt de perdre la consciencia del seu noble destí. — Mireu les aus del cel, — deia sentat a la montanya ; — elles no sembren, ni seguen, ni omplen les sitjes, i el vostre Pare celestial les alimenta. Arrepareu els lliris del camp com creixen i no treballen ni filen. Més jo us dic que Salomó, en el ple de sa gloria, no vestí com un d'ells. No us doneu congoixa dient : ¿què menjarem o què beurem o amb què ·ns abrigarem? Més cerqueu de primer el regne de Déu i sa justicia i totes aquestes coses les tindreu per torna. —

Quan extrema la condemnació de la riquesa es al parlar amb els seus deixebles i al aconcellar an els que·l seguien : — Si voleu venir amb mi, veneu tot lo del vostre i deixeu al pare i a la mare i a l'esposa i als fills i no us entretingueu a enterrar els morts. El

que vulgui seguir pel món les meves prèdiques que carregui al coll la seva creu i vingui amb mi.—

La doctrina de la postergació absoluta de la riquesa es més aviat estoica que cristiana. Tots els moralistes de la terra, començant per Epicur, han condemnat l'afany de la riquesa com innoble apetit de la naturalesa humana. L'ànima santa deu viure plena d'un tranquil repòs que no diria amb l'ambició furiosa dels béns materials. Més els estoics no pararen aquí i exigiren el despreci absolut, la condemnació suicida i funesta d'aquelles coses de la terra que hem de menester per viure i per procrear. Escolteu les veritables paraules d'Epicur:—La Natura no més exigeix, pel manteniment del home, coses ben senzilles. Les coses rares i les que costen d'obtenir són inutils i no satisfan més que la vanitat i el desori. No són els vins deliciosos ni ·ls plaers carnals ni ·ls requisits de que ·s pot carregar una taula magnifica lo que ·ns fa agradable la vida, sinó més aviat un esperit previsor que cerca la raó de lo que s'ha d'escullir o d'apartar i que allunya les opinions que poden pertorbar la nostra existencia.—

Pro ara aquí no parlo de lo que ha de ser, més de de lo que ha sigut. I en aquet camí no més trobo ·ls ebionims, els estoics, els ascetes i els moderns trimarders que posin la miseria com ideal de santedat. Mai han pogut representar un anhel col·lectiu, mai ha existit un poble que posés en el seu programa nacional el renunciament als béns de la terra. Sembla que

a l'Edat Mitjana les societats cristianes del mitg dia d'Europa van a realisar l'anorreament de la raça amb la pràctica dels vots de pobresa i de castedat, pro aviat la naturalesa brota en els claustres dels convents, llença ·l dimoni en els cenobis i hostilisa furiosament als solitaris anacoretes.

Axís com la falta de salut en el cos fa davallar l'esperit a les fangositats de la materia i l'ausencia de gentil hermosura fa sentir a l'ànima ·l contacte amb l'enemiga realitat, la privació absoluta de la riquesa, al posar en perill la nostra existencia, la retorç en pertorbadores enguníes. A l'Evangeli del pseude Matheu no més una vegada ·s conta que Jesús tenia fam i que, no trobant fruits a la figuera, la va maleir. Per simbolica que sigui aquesta maledicció, sempre serà cert que l'Evangelista va posarla en boca de Jesús després de contarnos que tenia fam.

L'home que sent l'aspra avaricia dels diners està tant lluny de la santedat humana com el solitari que atormenta ·l seu cos per decandirlo fins a deixarlo sense força en la seva lluita contra furiosos anhels. L'home ric que no fa cas de la riquesa, aquell que no la desitja, ni l'avorreix ni l'anyora, conserva la llibertat espiritual néta del seu contacte impur. Filosoficament direu que s'arribaria a l'intangibilitat de l'ànima despullantla de tota ambició externa, d'ont li vindria un domini absolut de la riquesa, feta cosa vana i sense preu; més jo respondré que l'home ha nascut naturalment per créixer i habitar en aquet món,

al que no pot renunciar sense trencar la llei de la propia existencia. Mentres l'home necessiti aire per respirar i aigua per beure i aliments per nodrirse i robes per abrigarse i tota aquesta llarga corrua d'utils i materials que la vida fraternal li imposa, l'home ·ls buscarà pel compliment del seu destí i la riquesa serà condició de la santedat humana.

Quan un llegeix els llibres de Tolstoi, es troba arrocegat cap a la condemnació de la riquesa, presentada barroerament com una sintesi de la moral moderna. En la seva interpretació de l'Evangeli l'humana complexitat de l'obra de Jesús es troba pobrament limitada a una fragmentaria apologia del pauperisme. I heus aquí la raó del seu exit universal, si bé ilusori i de curta durada. Ens trobem en un moment de la civilisació aont s'ha imposat el dogma de la resurrecció de la carn, de la felicitat, i el regne de Déu en vida. Les grans germandats humanes es mouen cap a la conquesta dels béns de la terra, i aqueixa condemnació del ric es una adulació servil de les multituts corcades de miseria.

Més el seu imperi serà fugitiu com la verda pompa dels camps aviat descolorida i assecada pel sol. La nostra civilisació no està podrida d'ascetisme, les nostres multituts caminen victoriosament cap a l'emancipació de la riquesa que les disposarà a la santedat amb el facil domini de les coses del món. Els temps futurs no portaran el triomf de l'esteril ebionisme tolstoià, sinó ·l de les races magnanimes que realisaren la lli-

beració del esperit per un perfecte domini de la Natura.

¿Seran mal interpretades les meves paraules? ¿Seré condemnat i avorrit com un nou adepte d'Aristipus de Cirena, aquell gentil home de món que posava la felicitat com a fi de la filosofia i perseguia un ideal de plaers delicats, entre ·ls quals volia servar la llibertat del seu esperit, deixantlo a sopluig de les passions desordenades? ¿Se m'acusarà, com a Epicur, de vomitar dos vegades al dia pel desori del luxe i de la gaubansa? Mai es podrà dir que pensi com jo aquell que faci de la riquesa el pern sotil de la seva vida. Mai es trobarà pels meus camins l'home corcat del tenebrós afany de diners que torba la noblesa de la seva ànima per un plat de llenties o pel tresor d'un potentat. Més en contra de la vostra misera filosofia, apocrifs ebionims, afirmaré la potestat del home sobre les coses, l'espiritual domini de la riquesa, l'imperi impertorbable de la Natura com a condició de l'humana santedat.

Perxò torno l'esguard cap a les saboroses memories dels homes que deixaren darrera seu una lluminaria de santedat i noblesa sobrehumanes i no ·ls puc confondre amb els piadosos enemics de la Natura. ¿Com podria compendres la magnanima vida d'Alexandre sepultada en les privacions de la miseria? Quan llegieu les histories confortadores de Plató, de Gœthe, de Mozart, de Rafael, de Shakespeare, de Washington, ¿no us hauria semblat un sacrilegi qualsevol acusació de pobresa material, com ara suposarlos amb la quimera del dejuni, amb les torcidores rampes de la fam, o en-

volcats, per torment de la seva carn magnifica, amb els habits rasposos, l'escapulari i el cilici?

He llegit, i no recordo aont, que mentres la vida de Rafael Sanzi va passarse prodigament en el facil dispendi de la riquesa, que no pogué pertorbar mai la calma dominadora del seu esperit, el tenebrós Miquel Angel Buonarrotti va trobarse moltes vegades en la forçada revolta de les més tristes privacions. ¿I mai dirieu lo que pensava a suara al parlar de les vides esplendidides dels homes sants? Doncs pensava que en totes les civilisacions sol donarse aquesta mateixa dualitat, que enfondirem més i més al raonar sobre l'augusta armonia de les ànimes sobrehumanes.

La Grecia 'ns donà a Socras al costat de Plató : el cristianisme 'ns presenta a Pau de Tarse ben a la vora de Jesús; la vida solemnial de Gœthe contrasta amb la violenta existencia de Schiller; en la nostra patria Raimond de Penyafort es corona de tranquiles victories mentres Ramon Llull trasbalsa 'l món amb la seva ànima apassionada; Marlowe es a Inglaterra 'l dimoni de Shakespeare, i el pregon i trastornador Beethoven escriu les seves sonates i simfonies en el mateix ambent aont havia florit l'ànima dolça de Mozart.

Un dia o altre haviem de sortir a parlar d'aqueixa tragica antinomia entre l'humanisme i l'ascetisme, entre la riquesa i la miseria, entre la perversitat i la bondat, entre l'originalitat i l'armonia. Jo no condemnaré la demoniaca existencia de les grans ànimes pertorbades que per manca d'una condició externa o interna

no assoliren l'ideal de perfecció i ensorraren la seva llum en les més insondables tenebres. Moltes d'elles han sigut en tot temps objecte d'una justa admiració i han trastornat el món amb les seves desesperances i miseries. Més, proposantme raonar sobre la conducta, tinc d'exclourels d'entre ·ls exemples presentats a la joventut per no oferir com a camins de venturosa vida més que als homes d'armonica i suprema santedat.

VII

Anem pujant, amics meus, per aquesta aspra i forta montanya de la santedat humana, pujem sense aturarnos, i guaitem com totes les coses vives ens parlen del amor. La nostra intel·ligencia comença a planar per damunt dels atributs de la materia que entren en el camp d'observació dels sentits per penetrar en el món de les relacions morals. Més, abans de tirar endavant, toquem a terra amb els nostres peus i apartem de la sana imaginació ·ls desvaris mistics del amor, aixís com tota mena de conceptualisme dialectic. Parlem d'una mena d'amor propiament natural, del que senten els homes per les dònes i les dònes pels homes.

Aixís com en el ser humà s'hi junten una apariencia natural a una realitat espiritual, independents una i altra de tota condició filosofica, fins al punt de ser la doble existencia anterior a tota savia concepció de la vida, aixís també en l'amor d'home a dòna hi ha una apariencia sensual revestint una interna realitat moral.

L'amor que remou solament la nostra sensualitat no es propiament lo que entenem per amor. ¿Heu vist mai una sala de ball de part de fòra, d'un punt aont no hi arribés ni 'l més lleu ressò de la musica? Les parelles roden abraçades, els musics graten o emboquen els instruments i tots plegats es mouen incomprensiblement en grotesc remolí com agregat de bojos. I axís com no 'n direu ball d'aquella gesticulació arbitraria, tampoc en direu amor de la relació estrictament sensual.

L'amor sencer es séns dubte una de les més santes manifestacions de la natura humana, i tant ho penso aixís que tot home sant no arriba, al meu entendre, a realisar la seva potencia de santedat si no 's completa amb el frenesí del amor. No nego, doncs, la santedat dels homes que no van conèixer l'amor, més sostinc que, si tals com foren haguessin a més a més amat sincerament la dòna, haurien assolit un grau més excels de santedat.

L'ànima humana 's purifica per l'amor sencer. En el món material no hi trobo una força comparable en noblesa, serenitat i grandesa al amor triomfant del home per la dòna. Jo he vist la tramontana baixar dels colls dels Pirineus i acostarse amb bruels llunyans cap a les planes empordaneses, picolant les vinyes, ajupint les clares oliveres, emportantsen les teules de les cases i rebatent per terra 'ls carros carregats de llenya; jo he vist el mar batre les costes espadades en el golf de Viscaia, ara reculant amb el seu rossec de pedres i d'escuma, ara aixecant sobre la fosca gola onades amples que 's

corben i s'estrellen, llençant a gran alçaria una massa pesanta d'aigua que ·s desploma amb estrepit; jo m'he trobat al bosc en nit tempestuosa voltat de llamps entre montanyes ressonantes, i he vist les aigues extendres per la plana sense pietat. Pro perxò no crec que hi hagi en la Natura força comparable en majestat al amor triomfant del home per la dòna.

Malaventurat el que no pot governar la força del amor! Si es que la dòna amada no l'estima, una tenebrosa furia ·l corsecarà i l'éix de la seva vida ·s blincarà i es trencarà com una canya. Malaventurat aquell que, encès per l'entusiasme mistic, vol oposarse a la força del amor, perquè si ha vist un cop la dòna amada, se li ofegarà l'ànima d'immondes sensualitats! Benaventurat el que triomfa en l'amor, perquè d'ell seran el noble repòs i la complerta purificació del esperit!

Quan l'home i la dòna arriben al ple de la joventut es troben amb un cor disposat per la violencia de les palpitacions amoroses, amb una potencia de procrear que ·ls mou amb trasbalsadora simpatia i amb una intel·ligencia que pugna per sortir de sí mateixa cap a una plena universalitat. Part d'amunt de les artificioses relacions creades pels homes, sigui quin sigui el seu estat, en la riquesa i en la miseria, en la llibertat i en l'esclavitut, hi sorgeix l'anhel natural del amor, per una llei de necessitat com la dilatació dels cossos pel calor i la llur caiguda per la llei de la gravedat.

Doncs si l'amor pren en la joventut, l'ànima humana no sols se purifica, més també s'enlaira i es comple-

ta. A la finalitat material de la procreació dels fills hi respon la finalitat moral de la plenitut en l'esperit. Vui dir que aixís com es completa materialment per la procreació i es perpetua en el fill, també la seva ànima s'enriqueix en l'amor d'una nova i feconda virtut. L'assoliment d'aqueixa vida total reposa l'ànima i la despulla candidament de les impures emanacions de la materia. Un cop l'amor triomfant, el sensualisme 's dilueix tot en el cos, i l'ànima resta totalment espiritual.

Jo no conec historia més heroica en punt a la batalla contra l'amor que aquella espiritualissima de Sant Antoni escrita per Atanasi d'Alexandria. L'ànima gegantina del anacoreta egipci s'alça poderosa contra totes les temptacions de la Natura, com una representació viventa del renunciament cristià. Les passions humanes troben en el seu cos robust i sà la força disposada a la perfecta realisació de les delicies mundanals. Més entre totes la temptació de les dònes despullades es tant epica i tant integralment humana, que ella sola omple l'Edat Mitja amb l'obsedant desvari d'inesborrables i terribles visions.

¿Qui es de vosaltres que no s'espantarà al representarse al solitari de la Tebaida sorprès de bella nit per la reina de Saba, quan li passa 'ls carnosos braços al entorn del coll i li remou la carn de blana i desmaiadora luxuria? Els dimonis que altres vegades prenien formes monstruoses i el cuidaven a matar rebatentlo per terra i arrocegantlo pels cabells, ara de cucs devenen

moces fresques de joventut que li diuen paraules amoroses i li trastornen els sentits. Oh l'horrible sofrir! ¿No sentiu els crits de la seva carn jove revoltada, no li veieu els ulls que se li ·n van del cap a les tendres i rodones mamelles? Una moça encesa de calentes delicies li ha pres la mà i l'atrau dolçament reblincantse per terra. Una altra fingeix acostarseli vergonyosament i pren l'ignoscenta semblança de les noies que ell es mirava en vida dels seus pares a Cuma quan era adolescent.

Doncs ara figureuvos que li passa pels ulls l'imatge del foc infernal i de les perpetues tenebres, que pensa en el desconort i confusió perdurables dels que s'entreguen als anhels libidinosos, i que tot d'una l'home corpulent es posa a cantar amb veu atronadora aquell salm de David : — *Encara que ·m voltin els campaments i exercits dels meus enemics no temerà ·l meu cor.* — I el Sol que s'havia post il·luminant l'esquena del terrible anacoreta, al endemà ·l trobava encara de genolls i li donava als ulls, i ell es queixava del Sol perquè li prenia la dolcesa i el descans del seu cor, i li deia : — Oh Sol! ¿Perquè amb la teva llum em prens la claredat de la vera i eternal resplendor? —

Axís aquella magnanima voluntat llençava de les tenebres del seu castell o bé de la cova aont més aviat que vivia demorava, les fantastiques encarnacions dels naturals anhels del propi ser. Per arribar a la més perfecta espiritualitat espuatava, deixuplinava i baldava la noble i sana maquinaria del seu cos, que ·l *Genesi* su-

posa feta a imatge i semblança de Déu. Mentres més m'admira la fortalesa d'aquella voluntat, més horror em fa l'errada via del seu destí, que ·l condemnava a sofrir cruelment amb l'ànima contaminada de tenebroses emanacions sensuals. En el meu concepte de la santedat no hi entra aquella pertorbadora i demoniaca existencia, com en la clara pau de la Natura no podrien incloureshi la claror del llamp ni les altes ones del mar tempestuós, per més que un hom admira sa grandesa.

Aixís per una fatal i justa compensació veiem que en l'Edat Mitja, pertorbada per aqueixa inhumana aspiració al anorreament de la materia per la salvació de l'ànima, al costat de les torturades i imaginaries creacions espirituals hi domina en la vida pràctica dels homes un concepte tristament materialista de l'existencia. Les idees més pures i les entelequies més abstractes prenen la forma de simbols corporals, talment que no s'hi troben veres abstraccions del esperit sense carnes i ulls i garres i mugrons i dents punxagudes combinades en sensual i grosser desvari.

Aixís podrem dir que ·l Renaixement va tornar al home la llibertat del seu esperit al dignificar l'existencia corporal. Els limits estrets de l'ànima humana van recularse encara més lluny que les idees de Koppernigk no havien reculat els limits del Univers en la concepció aristotelica. Jo tinc per una de les glories més indiscutibles de la civilisació moderna l'haver produit un enlairament del esperit humà amb la més noble i clara consideració de la realitat material.

Si voleu veure una vida treballada per l'amor llegiu l'historia de Wolfgang Gœthe d'ençà que va enamorarse de Carlota fins que a les seves velleses Minna Herzlieb, l'espiritual Otilia de les *Afinitats Electives*, féu davallar sobre ·l seu cos la darrera flama dels entusiasmes amorosos. Tot lo que pot portar de santedat a la vida humana l'amor de la dòna ho va realisar en l'ànima de Gœthe. Ell va sentir en la primera joventut la malinconica tristesa del amor impossible en l'imatge tranquila de la dolça Carlota. Les apassionades caricies de la baronesa de Stein representaren per la seva ànima un convit a les més nobles delicies de la terra, comunió d'espirituals amistats i d'esbojerrades sortides a l'idealitat més alta, i placid repòs en les belleses terrenals. I, ja en la plenitut de la seva vida, una joveneta se li acosta en el parc de Weimar a demanarli ajuda pel seu germà. Es la seva Cristiana, la dòna complerta que ve a coronarlo amb els llorers de la paternitat

> Un jorn m'aparegué : era una noia
> moreneta, en son front els cabells foscos
> i entorn del coll se li enrutllaven
> destrenats i abundosos, cargolant-se
> ja desde llur arrel; jo vaig coneixer-la
> i pressós la vaig pendre, i ella docil
> abraços retornava-m i besades.
> Oh ! I quan feliç vaig esser...[1]

1) La traducció es den Joan Maragall.

Ara digueume, companys meus. Compareu aquella noble serenitat de Gœthe i el seu magnanim domini del univers material amb la vida pertorbada de Sant Antoni contada per Atanasi d'Alexandria, i responeume : ¿aont es la santedat? Per una banda l'home modern, que, tenint un peu sobre la terra, arriba amb la mà al cel, i per l'altra l'anacoreta temerari que, frisós del celestial deliqui, avorreix el món, obra de Déu, i atormenta l'admirable organisme del seu cos.

En totes les coses hi resideix una potencia de santedat en quant són contingents d'una força divina. Perquè arrepareu que no hi ha cap llibre ni profeta en l'historia humana que ·ns parli d'un pecat o d'una caiguda original de les coses. I perxò jo trobo que en el seu ser són santes mentres la funesta maldat del home no les aparta de la clara via del seu destí.

Gœthe, amb una voluntat menos heroica que la del fill de Cuma, arriba per la força del amor triomfant a un domini perfecte de la materia, d'ont li ve al esperit una llibertat i una serenitat fortificadores. Més jo voldria encara acabar el pensament amb la conclusió de que al amant de les *Elegies romanes* li pervingué del seu amor una fecundació espiritual per la qual devia la seva ànima enriquirse d'una nova i humanissima virtut.

VIII

VOLDRIA enraonar amb breus i incisives paraules d'un altre element de la santedat humana que sem presenta a l'intel·ligencia com el complement més natural de totes les causes, condicions i elements corporals d'aqueixa excelsitut de la vida : la paternitat. Quan l'home i la dòna tenen fills, arriben, segons el meu judici, a una plenitut d'existencia que per cap altra via ·s pot assolir.

El naixement del fill es la satisfacció més noble i efectiva dels anhels de l'immortalitat que vetllen sempre en el cor de l'home. Les relligions ens han fet creure en l'ànima immortal, prometentnos una vida d'ultratomba i fins una resurrecció o reencarnació en la plenitut dels temps. Els filosops platonicians ens han parlat de la metemsicosi o del cambi de l'ànima que va d'una forma corporal a l'altra per acabar sempre en l'anorreament individual, ja sigui per condemnació, ja per reintegració en la substancia del Ser Suprem. Més aques-

tes concepcions que en variadissimes i portentoses formes s'han acostat molt al repòs del enteniment, mai han pogut penetrar enterament en el cor del home.

No era l'immortalitat de l'ànima, sinó la promesa d'una proxima resurrecció de la carn, lo que portava a les multituts cap al cristianisme en els temps apostolics de més íntima fe. ¿No heu llegit en les *Confessions* de Sant Agustí ·ls torments del seu esperit magnanim quan no podia retenir les llagrimes en la mort de la seva mare? Ell prou renyava a son fill Adeodat i li encomanava que no plorés, per no ser just acompanyar de llagrimes, queixes i sospirs de que la gent es val per plorar l'anorreament dels morts, els funerals de la santa dòna que restava viventa en la part principal de sí mateixa. Pro després d'haverse dominat ell mateix en la cerimonia del enterrament, al despertarse al endemà i al trobarse privat de la santa dolcesa de la mare, es va resoldre a plorar en la presencia de Déu. — I les llagrimes que contenia vaig deixar sortir perquè fluissin a son grat voler i descarreguessin el meu cor.[1] —

Els heroes conscients de la seva força han cercat la satisfacció al irresistible anhel d'una vida immortal en la realisació de llurs glorioses concepcions. Llegiu les terribles paraules de Lleonart de Vinci : — ¡Oh dormilega! ¿Què es la sòn? La sòn s'assembla a la mort. Oh! ¿Per què no fas una obra que després de la mort et deixi

1) «Et dimisi lacrymas quas continebam, ut effluerent quantum vellent, substernens eas cordi meo.» — *Confessions* de Sant Agustí, llibre IX, cap. XII.

l'apariencia d'un perfecte vivent, en comptes de ferte per la sòn, mentres vius, semblant als tristos morts? —

La supervivencia del home per les seves obres es ja un consol sentit. El nostre anhel de gloria, l'afany per realisar obres memorables, no són altra cosa que aspiracions reals a l'immortalitat. L'Homer de *L'Iliada* té una representació en l'humanitat actual de molta més valua que la de tots els homes vivents en el continent africà. Els dialegs de Plató fa més de dos mil anys que mantenen una noble posició en la civilisació occidental. Quan Benvenuto Cellini va veure en la Loggia de Florencia ·l seu Perseu degué aconsolarse, en el bronze estimat, de la vellesa que ja l'espuatava. Així, quan l'home junyeix el seu record a l'impertorbable presencia de l'obra immortal, sent descarregarseli ·l cor de moltes i desesperades engunies.

Pro ·l sentiment de la paternitat es el més formidable tonic que la Natura hagi posat en el cor del home. Convé que l'universalitat d'aquet sentiment no ·ns encobreixi sa portentosa virtut. A més a més del amor que ·l fill mou en el pare, hi ha un sentiment de la paternitat que es independent d'aquell amor. Perxò ·l dolor del pare que se li ha mort l'unic fill es un doble dolor, perquè perd el fill i la paternitat.

Si li preguntessiu a un home què s'estimava més si tenir un fill o produir una obra immortal, es casi bé segur que preferiria quedarse sense ·l fill. Més això no vol dir que l'obra alleugereixi més el nostre cor de la por de morir, sinó que l'home posa la lloança i la veneració

dels altres homes part d'amunt de la temença de la mort. Perquè la supervivencia en el fill es la redempció més fondament sentida de l'immortalitat humana.

En el meu fill hi reviurà la meva propria carn, moguda per sentiments que són vibració dels meus sentiments, com la seva ànima es emanació viva de la meva ànima. En el meu fill hi reviurà naturalment fins més enllà de la seva mort i es perpetuarà en els fills del fill del meu fill una reencarnació de mi mateix, talment que la meva carn fruirà del món en llur palpitar. I aixís com avui viuen en mi ·ls pares i els pares del meus pares, sent jo reencarnació de mils de sers per milenaries generacions, jo tinc en les arrels més fondes del meu cor posada en el meu fill una esperança activa d'immortalitat.

L'obra es una part ben espiritual, pro no més una part, de l'existencia humana : no serà mai el ser que segueixi vivint i transformantse en futures reencarnacions, sinó un producte admirable i impertorbable que seguirà sent sempre tal com es, per ont li es negada la força d'aconsolarnos de la mort, perquè subsistirà, pro no viurà. ¿De què ·t valdria a tu, l'home que ·t fa horror de morir, que pogués conservarse eternalment incorruptible ·l teu cadaver? ¿De què ·t valdria que una teva apariencia espiritual restés indesfigurable entre ·ls altres homes part d'allà de la teva mort?

Si es condició de la santedat humana l'assoliment de la més gran serenitat, jo penso que per la procreació i per la supervivencia del fill arriba l'home a

sustraures en el grau més alt i extrem possible de la pertorbació que li causa l'horror de la mort. I si ·m dieu, amics meus, que aixís la potencia de santedat, no realisada en els grans homes que desconegueren tant substancial consol, es troba disposta en la massa comuna dels homes, jo us avançaré ·ls judicis futurs amb aquestes paraules.

Si considerem l'humanitat com un ser unic en qual entranya hi vibren els sentiments de tots els homes, arribarem a l'imatge d'una plenitut de formes i a l'abstracció d'una ànima potenta de tant variades virtuts que mai una existencia individual haurà sigut expressió de tant complerta santedat. Perxò trobo ·l fonament de la santedat humana en l'home comú i cerco la sublimitat de la vida en l'altitut a que arriben en l'home sant totes les virtuts corporals i espirituals que en l'home comú ordinariament es realisen. Aixís la santedat humana serà com un alçament total i armonic de les virtuts ordinaries de la vida.

IX

La bondat es plenitut i exuberancia del cor que entra com a condició essencial en la santedat humana. Aixís com la riquesa, l'amor de la dòna i la paternitat són elements de la perfecta santedat, talment que sense ells no s'arriba a la plenitut del ser, si bé pot arribarse a manifestacions ben excelses i pures, la bondat es condició que no pot faltar en la voluntat del home en cap gradació de la vida austera.

L'home gran es natural i intrinsecament bondadós per la mateixa raó de la propia grandesa. Aixís com la llum del dia es resplendor de la fortalesa del sol, la bondat del home es resplendor de la plenitut i exuberancia del seu cor. Per vies misterioses al nostre enteniment s'ha congriat en aquell home una força que abasta per aconduirlo al compliment del seu destí i per esmersarse en el feliç aconortament dels altres. I aqueixa força que aixís omple 'l seu cor, resplendeix en la dolça

i resolta mirada i revesteix els seus actes de tranquila i segura majestat.

La força voluntaria que duia a Alexandre terres a través de l'Asia i l'impulsava a navegar ardidament per l'Indus i l'Hidaspe i a construir a Babilonia un port per mil vaixells, es la medula mateixa, la brasa blanca de la bondat activa. Aquell rei magnanim era incapaç de la baixesa estoica, de l'humiltat cristiana i de l'abstinencia monacal, pro perxò no hi haurà home que no sigui un sectari i trobi substancial perversitat en el cor sostenidor de tant gloriosa existencia.

El recort del gran rei ens porta a sostenir la bondat activa contra tot ideal de renunciament, sentimental degeneració de la bondat que no es altra cosa sinó íntima decrepitut i refredament de la força espiritual del ànima. Contra la moral depriment que troba la bondat en l'ausencia de l'acció espiritual, com un resultat de l'abstinencia de la carn i del amor, com una humiltat anorreadora del caracter, jo us convido a llegir les *Vides paraleles* de Plutarc, aont trobareu, entremitg d'histories no prou dignes de santificació, un constant sentiment de gloria que 'ns fortifica en la pràctica de les bones accions.

Heus aquí l'home bo que té una forta i sana voluntat i encamina segurament les seves accions cap a l'armonica realisació de tots els fins que en la seva naturalesa corporal i espiritual concorren. Ell dóna a la carn lo que es de la carn i amb això la disposa a devenir temple de la més alta santedat; ell dóna al esperit lo que es

del esperit, i amb això fortifica la salut del cos i hermoseja més la seva hermosura. Per ell seria perversitat el renunciament al ús de les facultats vitals i judicaria l'abstinencia com corruptora pertorbació de l'ecuanimitat en que viu.

Dèiem a suara que la força de que es resplendor la bondat humana ve per camins que resten misteriosos al nostre enteniment. Més nosaltres sabem que la natural disposició de l'ànima pel ben obrar coincideix amb una sanitat moral i una fortalesa que 's fonamenten en la salut corporal, es perfeccionen per l'hermosura, s'enlairen i consoliden per l'amor i s'asserenen per la paternitat. I aquesta disposició, un cop es produeix en la voluntat humana, devé virtut espiritual que guia al ser en les seves accions i el sostrau a la corrupció i pestilencia de l'inactivitat.

Totes aqueixes raons ens porten a concloure que la bondat es una condició substancial en el ser i no una circumstancia de la seva vida de relació. Si suposem al home transportat a un paradís aont no 's conegui l'existencia de cap més ser humà, també allí l'haurem de considerar en l'isolament de la seva ànima com a posseit o no d'aqueixa força o virtut que 'n diem la bondat humana. La magnanima i tranquila seguretat de les seves accions encaminades al més digne compliment del propi destí seria manifestada per l'home bo lo mateix en l'hipotetic paradís que en el sí de les societats humanes.

Es lo que no han sapigut veure 'ls moralistes em-

pirics, que no més analisen la bondat en les seves manifestacions i confonen la norma de conducta amb l'estat de sòlida armonia d'ont li vénen a l'ànima la generació i l'imperi de les bones obres. Si pogués haverhi tal univers sense altra materia que un Sol cremant, en que 'ls raigs del astre solitari restessin invisibles per no arribarse a fixar en cap superficie material, ¿no es veritat que perxò no hi mancarien la llum, la calor, el foc i els raigs del foc? A fòra del Sol, al peu del mateix Sol, les impenetrables tenebres del no res regnarien sobiranes, i fins el Sol mateix, per falta de transmissió dels seus raigs, seria invisible. Pro, perxò, la calor hi seria.

D'aquí ve que nosaltres no creiem que l'amor al proxim sigui condició essencial de la bondat humana, perquè la bondat es forma del ser i, per tant, precedeix al amor. Més aquet egoisme trascendental que 'ns resoldrà forces antinomies cal considerarlo en el seu veritable contingut, si no volem que 'ns porti a les més inhumanes conseqüencies. L'home viu i cerca la companyia dels altres homes, i això no sols li ha fet una segona naturalesa, sinó que li ha creat una pauta de relacions morals amb els demés. Per tant, no podem donar per acabat l'estudi sense parlar del home en el seu obrar davant de l'existencia ajena; i aixís com fins ara hem parlat de la bondat humana en el sentit d'una disposició natural en el ser, sense tenir en compte altres condicions que les de la propia existencia, ara veurem com l'home naturalment bo respecta sempre en els demés la dignitat de l'existencia humana.

No cal, doncs, confondre l'amor amb la devoció al proxim. L'amor, al contrari de la devoció, no pot significar renunciament al propi destí, si bé alguna vegada pot encloure ·l renunciament a l'existencia individual. L'amor al proxim aixís entès, si bé no es condició substancial de la bondat humana, entra en el contingut d'un egoisme trascendental, com a segona naturalesa produida per la nostra vida i companyia amb els altres homes. La devoció al proxim representa un suicidi espiritual que repugna a la nostra concepció armonica de l'existencia humana.

L'home bo no tracta ni parla als demés amb engany, perquè l'engany es una innoble ficció de la mort, l'anticipació volguda del no ser. Si parla en veritat, la seva paraula es l'imatge transparent d'ell mateix; la paraula del que posa engany en el seu dir devé cortina impenetrable, muralla hostil que·l separa de la simpatia agena. No mataras, no robaras, no cobdiciaras la muller del proxim : heus aquí les fórmules populars i fondament humanes d'aquet respecte per la dignitat de l'existencia agena. El que miri al proxim i les coses del proxim com expressió corporal d'una noble vida en la qual hi obra la força encaminada a un fi espiritual, ni robarà, ni adulterarà, ni matarà.

Doncs ¿com es que homes tinguts per sants mataren, robaren i entraren en la muller del proxim i en tingueren fills? En cada home hi ha una parcial representació de la dignitat comuna, i es llei de ben obrar respectarla com la més alta expressió de la dignitat

propria. Si abaixes el cap enfront de la tirania, si t'acomboies amb el violador de ta germana, si pares la galta esquerra al que t'abofeteja la dreta, si veus que peguen al teu pare i no t'hi tornes amb el cor inflamat de santa ira, i si a tota hora t'apartes dels nobles perills amb la por de la mort, ofens aquella parcial representació comuna que resideix en tu, perquè en la teva humiliació hi ha agravi destructor de la dignitat humana. Aixécat i lluita com un home i guarda ·l tresor que t'han confiat. ¿No has vist el David del Donatello, que empunya l'homicida espasa i posa un peu sobre la testa escapsada de Goliat? Tot el seu cos adolescent està posseit de reposada bravura i ens fa pensar en la seva resposta al filisteu : — *Tu véns contra mi amb espasa, llança i escut; més jo vinc contra tu en nom de Jehovà dels exèrcits, el Déu dels escuadrons d'Israel que tu has provocat.* — ¿No trobes una bondat trascendental en el posat i en la mirada del heroe?

Pro encara t'aixecaras més amunt en el nostre horitzó si consideres que l'humanitat marxa impertorbable cap a la realisació d'un fi suprem que es sintesi superior dels fins individuals que constitueixen el fi del home. No era Alexandre de Macedonia ·l que movia les armades gregues cap a la Persia i a la India, sinó una corrent de reintegració humana congriada en els pobles espirituals i cultissims de la Hèlada. Allí, entre ·l mar Jonic i l'Adriatic, un poble format en els jocs olimpics havią fet recular cap a nous i profondissims horitzons l'ideal de l'humanitat, i d'aqueixa

nova facultat dels esperits en resultava una tensió i una força que llençava en massa les nacions contra les nacions. Doncs, per judicar la bondat d'Alexandre s'ha de veure no més si una perversitat consubstancial amb ell afegia innobles i crudels manifestacions a les naturals tragedies de la guerra.

Ara tu, amic que m'acompanyes per aquest hort de delicies, asseute a reposar a vora del pou d'aigua gemada, mentres que jo passo la corda per la corriola i baixo la galleda i la rabejo per orejar l'aigua abans de poarla. Ha arribat l'hora de que cerquis a dintre del teu cor si vols compendre fondament aquet dò divinal de la bondat humana que es condició de tota santedat. ¿No sents una veu de rectitut que es la del teu angel de la guarda? Per damunt de tota creencia trascendental, indiferent al interès i a la concupiscencia, hi ha a dintre del teu cor la norma del ben obrar, com un llibre de lletres clares obert per sempre més a davant dels teus ulls. Doncs la teva conformitat amb aquesta norma senzillissima 't posarà sempre en camí de santedat.

Els grans homes tenen el dò de veure amb facilitat aquesta llanterna que crema a dintre d'ells amb llum intensa i clara. A través dels fantasmes que enganyen a les multituts, fantasmes del saber, del creure i del ben obrar, ells no perden de vista la guiadora lluminaria del seu cor, i de tal manera s'encaminen al recte compliment del seu destí, que'ns produeixen l'efecte d'una força natural, com si veies-

sim la corsa d'una estrella del cel. No ·ls hi demaneu altres miracles que·ls de la propia vida, que per una mena de gravitació atrau a la seva orbita ·l destí de mils i de milions d'homes i de pobles sencers.

La bondat es la més gran i universal maravella del nostre món, promesa complerta a tots els homes de la terra, norma que·ns guia pels més variables i deliciosos camins. No hi ha creencia prou fondament humana per encloure totes les vies de bondat; no hi ha criteri que una nova o extranya bondat no pugui desmentir. A dintre del teu cor hi trobaras sempre encesa la llanterna que marca la via de la teva santedat : si per cas les idees o les coses que fins avui tenies per més sagrades et barren el camí, tirales a terra i passa.

X

Una gran confusió pertorba ·l meu enteniment quan entro a parlar d'aquesta nova condició de la santedat que anomenaré *la sabiduria.* En les notes disperses recullides de molt temps ençà no sempre hi figura amb el mateix nom aqueixa condició de la nostra ànima. Unes vegades hi trobo comentades aquestes paraules de Salomó : — *L'intel·ligencia allarga directament els dies i indirectament les riqueses i la gloria. Les seves vies són hermoses i en tots els seus camins hi regna la pau.* — Aquesta intel·ligencia que·ns allarga la vida, i que perxò era considerada condició de la santedat, no es senzillament una facultat de l'ànima humana, sinó més aviat el tresor acumulat per ella, la ciencia, les quals vies són hermoses i en els quals camins regna la pau.

Un altre dia vaig sentirme fondament alterat per aquestes paraules de Benet Spinozza : — *La mellor*

part de nosaltres mateixos es l'enteniment. Si volem saber lo que més veritablement ens convé hem d'assolir la més alta perfecció del nostre enteniment, perquè en aquesta perfecció consisteix el bé suprem. — I aixís com d'aquestes maravelles el jueu d'Amsterdam s'enfila al coneixement de Déu, a un Déu abstracte que aquí 's confon amb el primer principi de causalitat, al qual coneixement estan junyits el nostre bé i la nostra perfecció supremes, jo devia quedarme a considerar com de l'enteniment i de la seva més alta perfecció en dimana la santedat humana.

Més en la sinopsis que en una hora d'inspiració vaig ferme de tot aquest llibre, sinopsis reveladora que he seguit fins ara, hi trobo anomenada la condició susdita com virtut d'espiritualitat oposada a vulgaritat. Aixís la santedat humana tindria per condició una extremada delicadesa en el teixit de la facultat més excelent de nosaltres mateixos, concepte que volia expressar amb la paraula espiritualitat, delicadesa o finesa contraries a la grosseria d'una concepció barroera del món.

Heus aquí, doncs, els termes de la confusió que s'ha produit en el meu enteniment al considerar la *sabiduria* com a condició de la santedat humana, que unes vegades he cercat en l'intel·ligencia portada a la més alta perfecció, altres en la ciencia com a tresor intel·lectual i altres en la delicadesa del esperit oposada a la grosseria i vulgaritat. I encara aquesta confusió del concepte devé més fosca i pertorbadora en

l'expressió parlada, pel doble sentit que té la sabiduria, germana del poder en els pobles saxons, i de la prudencia en el poble francès. Jo en la meva ànima catalana hi trobo, per ultim, una nova causa de confusió, perquè en la nostra figuració espiritual l'enteniment no es sols facultat disposada per la coneixença, sinó deixiplina de la voluntat, de tal manera que *tenir enteniment* equival a ordenar els actes de la vida de conformitat amb la sana raó.

Perxò la confusió no passa de la forma externa, perquè, si bé considereu, totes aqueixes paraules definidores no són més que una parcial representació de l'excelencia espiritual en relació amb el món i amb nosaltres mateixos, en quant som una part del món. L'home sant tindrà aqueixa clara potencia de conèixer que es absolutament necessaria en la més noble representació de la familia humana. Per ell les paraules devindran transparentes i pures com el cristall, i la seva ànima estarà en contacte directe amb les coses i amb les forces del món.

Posculo al mitg d'un camp, i enlloc d'una vaga i brumosa visió del paisatge en tindrà una concepció real que, sense perdre l'armonia del tot, li obrirà 'l misteri de les plantes i de la terra i del cel. Ell seguirà la sava de la tija del blat a les espigues, del tronc dels arbres a les fulles i de les fulles a l'escorça; sentirà sota la terra humida com la llevor es bada i creix en la gèmola candida que's torna verda al rebre la claror del dia; descobrirà un sentit intim en la bellugadissa

dels insectes i sargantanes i llagostes i grills i formigues i papellones i demés bestioles que animen la creació; llegirà en les pedres i en els fòssils, en les planes i en les montanyes, en el curs dels rius i en la configuració de les costes, la vida passada de la terra aont vivim; per ell el Sol serà una immensa brasa gravitant en l'espai infinit, irradiadora del nostre calor vital que acciona fins en la polpa de les plantes i en les cel·lules més fondes de la nostra carn, i una fina i maravellosa sensibilitat li farà sentir la musica coral dels sers vivents i de les coses moventse i gravitant en dolça germandat.

Si encara aixís no heu comprès la raó espiritual de la seva santedat, figureusel entremitg d'una multitut humana. Una veu isolada, un braç que branda enlaire, un crit o una protesta dolorosa, unes espatlles que s'ajupen, un remolí que al instant es mort, seran per ell clares advertencies de vibracions vitals. Allí una mirada que s'atravessa sobtadament com una estrella filanta, aquí una cara solcada per fondes arrugues, a suara aquell home que aixecava enlaire una criatura atonita, ara 'l frec d'uns colzes poderosos que fan lloc per fugir, li seran revelacions de drames individuals que ressonaran polifonicament en el seu esperit. A davant dels seus ulls totes aquelles visions fugitives es despullaran de llurs carns i cada home sorgirà distintament en el seu destí. ¿Com seria, doncs, extrany en els homes sants el clar sentiment de la germandat, si ells veuen la secreta comunió de les àni-

mes despreses de les vestidures contingents com amassantse en una sola substancia espiritual?

Els homes massa amants de les paraules no entren, doncs, en el nostre concepte de la santedat, perquè no estan en possessió de la sabiduria. L'home sant té obertes totes les finestres del seu esperit, aont hi arriba directament l'armonia de les esferes, mentres que ·ls degenerats de l'ànima són com l'emperador Julià, l'Apostata enamorat dels signes, dels gestes, de les paraules i de les formes, com si una mena de boira humanisant els hi envolqués els sentits i l'enteniment.

Hi ha un diposit humà de coneixences vives que ·ls homes sants s'assimilen integrament, fins al punt de ser ells mateixos una sabiduria animada. Els sistemes filosofics, les formes llogiques, la tecnica de les arts ordenen, sistematisen i fructifiquen aquell veritable tresor de la nostra existencia, més també devegades l'amaguen a les nostres mirades. Pro l'home sant beu en la font de la sabiduria més pura i el seu pensament es la flor del pensament humà. Si parlessin les estrelles o les montanyes, parlarien com l'home sant ens parla a nosaltres de dalt estant de la seva diafana realitat.

Penseu en la sabiduria de Lleonart exercitantse casi impensadament en la descoberta de les lleis fisiques més extraordinaries, sense encadenament ni sistema, com si ·n tingués prou per trobar les relacions mecaniques del món en fixarhi de pas el seu poderós

enteniment. El Descartes, l'Hobbes o l'Spinozza cercaren una explicació mecanica del univers, més en realitat no trobaren altra cosa que la fórmula raonada del ambent sentir. Els homes veritablement sants, com ara Koppernigk i Galileu, obriren als nostres ulls maravellats els misteris de la terra i del cel, part d'allà de les esferes fixes de la concepció aristotelica.

Perxò, no voldria que d'aquestes paraules en sortís una limitació del concepte de santedat, com si aquesta fos un atribut de la sabiduria, perquè jo, al contrari, penso que la veritable sabiduria es una virtut del home sant. Shakespeare i Mozart no ·ns han descobert cap llei de la Natura i es segur que la santedat de Gœthe no va tenir la seva expressió suprema en la teoria dels colors. I es que aquella de Koppernigk i de Galileu es sols una forma de la sabiduria en quant es manifesta per una clara videncia del món extern, mentres que en Shakespeare, Mozart i Gœthe hi ha una saviesa profondament humana que ·ns obre les portes del maravellós coneixement del nostre esperit. I, després, ¿qui ·ns negarà que no es tot ú coneixement i expressió del coneixement? Hi haurà home que posi en els seus actes tresors inconscients d'una immensa sabiduria, talment que no buscarem la santedat en les seves revelacions, sinó en les seves accions. Oh! Quin rastre de luxurianta primavera deixen tot darrera dels seus passos els Alexandres i els Jaumes conquistadors!

L'antiga i demoniaca confusió recula davant d'un esplendid clar de dia. L'ànima sana i forta resplendeix per la més noble manifestació de l'existencia en la sobirana racionalitat del home. Enteniment, raó o sabiduria són paraules que no poden entelar el concepte de la més alta potencia vital, d'aqueixa virtut maravellosa que refà en la màquina del nostre cervell el miracle d'una nova creació. Perquè aixís com en l'alba dels temps la materia va formarse i ordenarse, nous mons de representacions divines es fan i es desfan a tota hora en el nostre enteniment.

Heus aquí com repugna a l'essencia de la santedat humana la concepció exceptica de la doctrina Sa'nkhia professada pels gimnosofistes de la India i la suspensió del judici sostinguda per l'escola grega que va de Pyrró a Sextus de Mitilena. Avui en dia 's diu esceptic al home que encamina 'l pensament part d'amunt de tota confessió relligiosa; més el veritable escepticisme, destructor de l'humana santedat, està en aquelles paraules de la Karika: — *Ni jo soc, ni res que sigui meu, ni 'l jo existeixen.* — Els dèu motius que donava Pyrró per justificar la suspensió del judici l'aconduiren al principi de l'impassibilitat de l'ànima, *l'ataraxia,* que li feia presentar com exemple digne d'imitació pel savi, un dia que 's trobava embarcat en mitg de la tempesta, el porc que menjava tranquilament en un recó de la nau. Ni aquell pessimisme trascendental de Salomó, que, després de posar en el coneixement de Déu el principi de la sabiduria, nega la

substancialitat del coneixement humà, una de tantes vanitats aquí aont no hi ha res nou a sota del Sol, el trobo prou conjuminable amb la plena santedat del home.

Com els ulls ens-e serveixen per mirar i les orelles per oir, l'enteniment refà i judica en el nostre cervell els fenomens mondials que 's presenten als nostres sentits. La potencia santament humana del enteniment està en el judicar i no en el no judicar. Jo penso i soc, i tot lo meu es per la raó de la meva existencia. El món extern es una realitat indubitable perquè altrament no trobaria raó a la persistencia dels meus sentits. ¿Podrieu imaginar res més inexplicable que després de tantes centes generacions els homes sentissim, si 'l món extern no hi fos per moure l'activitat dels nostres sentits?

No pot haverhi santedat en la negació de l'existencia. Davant per davant d'una falsa vanitat de vanitats l'home sant ens presenta noblement la realitat de la seva sabiduria. Com troba la mort en el renunciament de la carn, veu mort i corrupció en l'ànima esceptica que plega les ales del enteniment.

Vinguin d'allà ont vinguin les fredes ombres d'aqueixa falsa sabiduria, no valen lo que les galtes somrosades d'una noia.

XI

Ja som a dalt de la montanya i ara més que mai ens caldrà no perdre de vista la planuria i el mar i extasiarnos amb la pompa rossolanta de la ciutat amada. Guàrdam de pendre mal per aquestes altures, dolça patria gentil, i si per cas l'enteniment sem esgarria en un cel de quimeres, tórnim a la realitat el teu amor, i ómplem els sentits del teus perfums i dels teus contorns i siluetes que adoro.

No voldria que 's donés una significació simbolica an aquestes paraules, per mi ben plenes d'un sentit real. Quan arribo a les planes més trascendentals del llibre tinc por de pèrdrem en el laberinte del pensament, i aleshores la meva preparació espiritual, la meva deixiplina, consisteix en l'evocació de les realitats amades. Avui m'han enamorat les grogues ginesteres que cobrien grans faldes de montanyes i el davassall de cases de la clara metropoli extesa fins a les blaves aigues del mar.

Axís, amb l'imaginació plena de tant hermoses recordances, em poso a parlar confiadament de l'armonia com a condició suprema de la santedat humana. L'home sant té un cos sà i hermós en la força de la joventut, es senyor del món per la riquesa, triomfa en l'amor de la dòna i ·s corona amb una feconda paternitat, i amb tot això arriba per la bondat a la plenitut i a l'exuberancia del cor i enriqueix la seva ànima en la font de la sabiduria. Més una qualsevol d'aquestes virtuts, arribant a un senyoriu sobre les altres, desfaria ·l graciós equilibri de totes elles i privaria al home de la primera santedat, per ont venim a concloure la condició d'una nova virtut activa, potencia moderadora que fa pensar en l'inclinació natural de les plantes a arrodonir la copa per repartirse armonicament les delicies del aire i del sol.

L'armonia es, doncs, una força directriu suprema que governa totes les virtuts, les regeix en la seva creixença i en la seva direcció les encamina, talment com el pastor que porta en braços el cabridet acabat de néixer i acondueix les cabres i les ovelles i bèns, i els descomparteix quan tussen, i quan ve la primavera ·ls fa tondre, i a tota hora del dia vigila que ·s reparteixin dolçament les herbes en el prat, les aigues a la font, i a la cleda l'espai per peixer i descansar.

Heus aquí per què hem deixat aqueixa virtut de l'armonia com a coronament de la santedat, de la qual alhora es la més suprema expressió i la font més viva. Virtut graciosa que neix de lo més intim del

ser humà, encarnació del ritme que governa la natura i que 's tradueix en els homes sants per una apariencia impertorbable que no representa ausencia de moviment espiritual, sinó acordada manifestació de totes les potencies de la vida.

Es veritat que a dins d'aqueixa apariencia impertorbable hi palpiten forces volcaniques, soterranies mars tempestuoses, pro a flor de l'ànima sols s'hi descobreix un ritme acompassat i majestuós. Perxò 'ls homes veritablement sants, com ara Plató, Gœthe i Lleonart, sens presenten en una mena de figuració arquitectonica, tals com un temple grec de gracioses columnes i de silueta plena de potenta armonia.

Aqueixa virtut suprema del home sant es manifesta en el caracter i en les obres per una ingenua simplicitat. Totes les facultats, totes les potencies vitals d'aquets homes s'encaminen a la clara realisació del propi destí, com si totes les facultats i les potencies vitals no 'n fessin més que una, plena de gracia, beneita entre les altres, forta i placevola i despullada de tota malicia.

No ha de confondres aquesta simplicitat amb la freda desolació de les voluntats anorreades per la renuncia del món i de la carn, com no hem de confondrela amb l'apariencia mistica solcada d'íntimes i terribles violencies. L'home sant es un franc amic de la Natura, ingenu com ella, fecon com ella, prodig i constant com ella. Més en ell totes les forces i totes les veus de la vida humana arriben a un punt de com

penetració tal que la seva original aspresa i distinció devenen sotil i transparenta armonia.

La *sancta simplicitas* de la meva concepció ·s troba realisada en Alexandre, Rafael y Mozart. Ni l'un ni ·ls altres renunciaren a les delicies del amor, ni avorriren la companyia dels demés homes, ni prengueren aquet món terrenal com una vall de llagrimes. El cant de les criatures trobà forma sensible en les llurs obres, aont el germà Sol i la germaneta Lluna i la germaneta Aigua i les tremolantes estrelles hi trobarien amable i viventa germandat.

La serenitat i la gracia són companyes, i encara, parlant més propiament, són atributs de la suprema virtut de l'armonia. Quan usem la paraula serenitat apliquem al ordre espiritual una idea que ordinariament sorgeix de la contemplació de la Natura. La serenitat es transparencia del cel blau, il·luminat de dia pel Sol i matisat a la nit de milions d'estrelles; es ausencia de tota causa de pertorbació, repòs august de les forces enemigues del home, que mentrestant somia i gaudeix confiat de les delicies terrenes. Aqueix sentiment de seguretat interna ens el produeix la lectura de Gœthe, a qui contemplem com el cel blau, lliure de tota causa de pertorbació, com expressió de les forces enemigues en repòs que no ·ns amaga ·l goig de les delicies terrenes i ens convida a somiar, amb el seu estre esplendid com un Sol, i amb l'espurnejar de les fondaries de la seva ànima.

La gracia es com la virtut d'armonia en mo-

viment, prestigi encantador de les ànimes simples i serenes. La paraula es aquí pesanta i terbola per seguir les sinuositats i sotileses del pensament. Aquesta virtut d'interna moderació que anomenem armonia disposa ·l ritme impenetrable de les demés virtuts, talment que en l'infinita gradació de formes que pren el ser d'un estat d'aparent repòs al altre no ·s pertorbi la successió de proporcions acabades i es realisi en cada una d'elles aquella ingenua simplicitat que neix d'una íntima compenetració de les forces i potencies vitals. I aquet moviment es la gracia, amable perfum de l'humana santedat que encanta i enamora els sers i els mou a ingenu amor.

La facil magnificencia del home sant es un dels espectacles més nobles de la Natura. ¿No heu llegit a l'historia de Mozart com escrigué l'obertura de *Don Joan*? Era a la vetlla de l'estrena que encara s'havia de començar: allí al davant s'estava l'esposa enamorada mentres el dolç Wolfgang conjurava magnanimament els alegres esperits i prenia d'ells els termes de la bella concepció. Com el gegant atleta llença amb geste desprès la barra pesanta que altres homes no podrien aixecar de terra i no se li comben els musculs del seu braç, ni les venes li surten, ni se li torna vermell el coll, sinó que guarda noble dignitat treient el pit enfòra, aixís Mozart escriu en el pentagrama, sense engunia ni esforç, l'espiritual cavalcada de notes clares i fondes que rajen suaument d'un cor gentil.

La santedat es prodiga per un do natural de l'ar-

monia, perquè si en l'obra de la creació ·s disposen els sers pel compliment del llur destí, es de raó que allí ont totes les virtuts s'acordin sorgeixi l'acció amb reial magnificencia. Deslliurada l'ànima de les causes d'anorreament, quan ve ·l seu temps dóna ·l seu fruit, per tant com la planta que si no li priven l'aire, la terra, l'aigua i el sol floreix i grana, car la vida es la regla de la Natura, i si moren els sers es per resoldres en una nova vida més potenta. Lluita de vides es la mort, tragedia humana ignorada del món, la qual substancia ·s mou eternament en cercles infinits, talment que som no més nosaltres els que morim i no la nostra carn arrastrada a l'orbita de noves i multiples existencies.

I ara ·m direu : ¿aont es la llibertat en aquesta doctrina? Aqueixa santedat no es una flor de la voluntat humana, sinó casual i desconsoladora concurrencia de forces que radiquen en el món extern. Heus aquí que al home sant se li mort l'ultim fill o bé un mal revol de la fortuna se li enduu la riquesa, o la malaltia li destroça·l semblant, i per més que faci ja no trobarà forces en la propia voluntat per salvar l'excelencia espiritual fins aleshores assolida. La vostra dolça i desesperanta fatalitat sols pot tenir un sentit en la providencia divina.

Pro ¿què ·n treuriem de fer a cada home centre voluntari del univers? ¿Què n'acabarem de representarnos com superiors a les forces naturals encara que sigui per mediació d'una suprema divinitat? ¿Voldrieu

dirme, companys, de què li valdran al home terrenal les alabances de Déu el dia que ·l glaç torni a cobrir la terra fins a la linia del ecuador?

Més m'estimo ajudarme de la terra implacable que resistirme mortalment an ella. No hi ha home que amb la seva voluntat no pugui millorar el destí que li reserven les soles forces de la Natura, perquè la seva voluntat es una altra força de la Natura. Resideix en nosaltres i mou el nostre obrar una potencia que es conjugació de la potencia infinita, de la que escampa la vida sobre la crosta de la terra i mou les masses monstruoses per les immenses rutes del espai.

Perxò jo respondré an els que aixís em parlen, mostrantelshi la magnificencia de la creació, la prodigalitat de la Natura, que supera en les seves forces per milions de vegades la més potenta expressió dels anhels humans, talment que no hi haurà mai ànima tant desventurada que no pugui arribar per la força del seu propi voler a un moment més o menos intens i gloriós de trascendental santificació.

En totes les ànimes hi ha un principi actiu de santedat, com a fonament indestructible de l'humana existencia, i perxò hem de sortir a davant d'una objecció general contra la nostra doctrina deduida d'una fragmentaria concepció del home genial. L'home de geni, sem dirà, es un ser privat de bellesa fisica, pobre, malalt, negat a la puresa del amor ingenu, minat de perverses intencions i més aviat original que armonic. La tortura, l'histerisme, l'epilepsia i fins la vesania són sintomes

d'extraordinaria genialitat, aixís com el repòs es una causa d'estancament ideal, l'*ataraxia* un estat d'egoista embrutiment, la simplicitat fada concepció de l'ànima i l'armonia freda i burgesa estructura del home vulgar. Si l'home sant es tal com es diu en aquet llibre, serà un ser sense genialitat, i en tal cas no 's comprèn que sel presenti en un tractat de la vida austera com a més noble representació del llinatge humà.

Davant per davant de la santedat acabem de posarhi 'l demonisme, estat poderosissim de l'existencia humana, pro minat per un principi d'anorreament, tal com el de la contradicció de la Natura. Penseu en la tragica existencia de Beethoven privat del sentit que hauria hagut de tenir més perfecte que 'ls demés homes i condemnat a portar una vida solitaria i a esperar amb alegria l'hora que li arribés la mort [1]. Cap de les dònes estimades va arribar amb ell a la realisació d'un amor que restava per sempre imaginari, i amb la salut del cos i l'hermosura li foren negades les delicies de la paternitat i el benestar de la riquesa. Sembla que en la naturalesa d'aquest home, disposada per la concepció de la més noble existencia, hi actués un principi fatal que l'ensorrava implacablement en les profondes tenebres d'un infern aont no hi florien la pau, l'armonia ni l'amor. En les més altes manifestacions del demonisme s'hi troben existencies tant extraordinaries com les de Socras, Cesar, Sant Pau, Beethoven, Schiller i Miquel

1) Vegis el seu testament d'Heiligenstadt.

Angel. Més, per una mena de desequilibri espiritual, en totes elles hi dominen la complexitat contra la *sancta simplicitas* i l'originalitat contra l'armonia. Així com en l'home sant hi podem veure la plena realisació d'una més noble existencia per l'aixecament de les virtuts ordinaries en l'home comú, en el geni demoniac hi ha una tragica discordancia dels principis vitals, talment que ·ls uns semblen gaudirse de la ruïna i corrupció dels altres, d'aont se n'origina com una doble existencia feta de riquesa i miseria, de vilesa i virtut, de bella ordinació i mortal desordre, d'amor i sequedat de sentiments, d'humana grandesa i secreta vergonya

L'home demoniac arribarà, si voleu, a penetrar les tenebres dels temps futurs, davallarà a les fondaries fins aleshores impenetrables de la nostra ànima o remourà amb espantosa energia la germandat humana cap a la realisació de temeraris ideals; pro en la seva existencia hi ha un virus mortal que porta al anorreament per la tristesa i el dolor. Quan la vida dels pobles es governada per aqueixes ànimes extraordinaries camina cap a una tragica decadencia, per tant que en la genesi de la colectiva admiració s'hi troba ja un germe de mort. Així en la tarda de totes les civilisacions, al presentarse les primeres ombres del crepuscol, mentres la santedat va cap a la posta, pujen pel firmament aqueixos astres que porten en la llur cabellera rutilanta emanacions d'una vaga i mortal malinconia.

La santedat i el demonisme són expressió de les dos forces enemigues que lluiten a mort en el born descobert

de la Natura humana. L'una treballa pel sosteniment i perfecció de la vida i obra de conformitat amb les energies organiques de la naturalesa; l'altra es una força negativa feta d'inercia i gravedat que treballa en la destrucció de les formes vives per la disgregació, la corrupció i l'aquietament. Tot lo que hi ha d'amplitut, d'esperança i de platxeri en l'home sant es torna en l'home demoniac encongiment, desengany i dolor. I solament el triomf insuperable de la santedat ha permès a la successió dels tipus humans assolir la reialesa en el domini terrenal, com portarà als homes futurs al compliment d'un destí cada dia més noble i generós.

Heus aquí com trobo una consoladora confirmació de la meva doctrina en l'existencia aparentment contradictoria dels elements o condicions primaries de la santedat en la naturalesa del home comú. No puc admetre com a raó fonamentalment hostil a la teoria de la santedat la concurrencia en l'home comú de la sanitat corporal, la bellesa física, l'amor de la dòna, la paternitat i la bondat, perquè la concurrencia ordinaria de tals condicions em demostra, al contrari, la santedat primaria de l'especie, la potencia real disposada a futures perfeccions, dèu profondissima de noves i no concebudes formes reservades a la sabiduria i a l'armonia espiritual del home.

En l'home sant s'hi troben les virtuts del home comú, pro superades, perfeccionades i idealisades. Fins la sabiduria i l'armonia humanes tenen la seva més humil manifestació en la prudencia i en l'ecuanimitat del

home comú, talment que la santedat es no més excelencia de comunalitat. I, al contrari, en l'home demoniac arriben a ennoblirse i sublimarse per la seva grandesa les forces destructores i corruptores que en les capes baixes de l'humanitat es manifesten per les formes típiques d'insania i de vilesa.

Hem arribat, doncs, confiadament, resoltament i valerosament, a la conclusió que 'ns presenta la santedat com a ideal de la vida austera. Aquesta es l'agulla més alta de la meva catedral, la fletxa per mi llençada més amunt en la via estrellada del nostre cel. En les planes apassionades d'aquet llibre hi heu de veure, companys, l'audacia generosa de fer més clara la visió del nostre destí. No hi ha 'l proposit d'extendre 'ls coneixements del home per la teorica definició de la salut, de l'hermosura i de la joventut corporals, ni de la riquesa, l'amor i la paternitat per la relació amb els altres sers humans, ni tampoc de la bondat, sabiduria i armonia de l'ànima. En cada plana hi heu de veure un nou treball de fortificació moral i una prenda guanyada en el camí de la virtut.

I si per un cas un dia sentieu defallirse 'l vostre cor, destroçat d'excepticisme i de dolor per les miseries humanes i venieu a asserenarvos llegint abandonadament les digressions d'una ànima que vol creure en la possibilitat de la seva perfecció i per ella viu i batalla, jo tindré la vostra alegria retrobada com la millor corona de llor guanyada en el combat de la meva vida.

LLIBRE CUART

LES DELICIES DE LA TERRA

I

La Natura, l'Humanitat i la propia existencia en cos i ànima són per l'home inestroncables fonts de variades i gemades delicies. Es cert que ·l nostre cor les vol i ·s daleix per elles, més aixís com ningú ha negat el plaer que donen, no essent l'esceptic o ·l mistic, que neguen la realitat de tota mena de plaer, molts dels savis que han parlat de la vida austera presentaren les delicies de la terra com una corrupta i pestilent perversió dels nostres sentits, perfida vanitat que es perdició de la nostra ànima.

Nosaltres volem encaminar la nostra vida per les vies d'una alegra virtut aont tots els homes puguin arribar pel seu natural i propi esforç. Nosaltres posem per normes de moral les maximes clares i senzilles que marquen el nostre destí cap a la santedat desde la naixença fins a la mort. I ara ·ns trobem fondament pertorbats davant de les delicies de la terra i hem d'estudiar serenament si cal defugirles contra·ls nostres anhels

o si podem confiadament cercarles i fruirles sense que sen ressenti la nostra virtut.

Aquesta cuestió de les delicies de la terra podria considerarse com una branca del magne problema etic relatiu a la realitat i a la bondat del món. Si ·l món, el dimoni i la carn són enemics del home, per tant que treballen contra la seva salvació, o són buida i enganyosa vanitat, també les terrenes delicies seran perfidia i engany dels nostres sentits, sempre hostils a l'espiritual perfecció del home.

Pro a nosaltres ens plau, homes mediterranis, salvar la nebulositat de l'abstracció per la claredat i plasticitat de les imatges, al qual metode ·ns inclina l'habit constant de contemplar la Natura per un espai pur i transparent; i aixís com preferim parlar de la poma que del fruit, arribarem a una més fonda penetració de les relacions morals enraonant de la delicia del vi i del amor de la dòna que si parlessim abstractament de la realitat i la bondat del món i de la carn. Aixís seguirem l'exemple dels Socras, dels Aristotils i dels Seneques, els grans pares grecs i llatins que per tractar de la simpatia escrivien sobre l'amistat i, més que del bé i del mal, s'estimaven parlar del vici i de la virtut.

La primera delicia ens-e la donen el menjar i el beure. Essent la vida constant renovació, ningú pot estarse de reparar les forces del seu cos per l'assimilació dels aliments, ni d'amorosir el propi organisme per l'absorció de liquids. Privarse d'una o altra d'aquestes funcions fonamentals seria contrariar la voluntat di-

vina, que ·ns ha donat la vida, en el qual dogma coincideixen totes les confessions relligioses. La Natura avorreix la anihilació, d'aont li ve al home una repugnancia més forta que la raó contra ·l suicidi.

Tot lo que renova o perfecciona ·l nostre ser es una delicia per nosaltres, i en aquesta regla hi hem de trobar la mida de la virtut en el menjar i el beure, talment que mentres l'home menja i beu per renovarse i perfeccionarse, es dóna un plaer real, i en tot altre cas el seu goig es vanitat enganyadora de l'imaginació o dels sentits, mistic egoisme o pecat de gola que aparten a l'ànima del compliment del seu destí.

Es indubtable, doncs, que hi ha una llei del menjar i del beure en el just compliment de la qual trobarà sempre l'home una fonda i austera delicia. Llegiu les vides més temeraries dels ascetes cristians, com ara la d'Antoni de Cuma, i sempre hi trobareu una pràctica provisió de la menestra: unes vegades es un frare germà que duu·l pa al anacoreta, altres es ell mateix el que planta i cava i rega les verdures en el seu hort, o ens diuen que va a establirse al peu d'una font d'aigua clara i gemada, o es un ocell el que li porta per miracle ·l pa de cada dia. Lo que no diuen les histories es que ·l pa i l'aigua clara li donessin, com li donaven, una primordial alegria.

L'home ha celebrat sempre amb convits fraternals les hores més pures de la seva vida. Menjant i bevent ha adorat a Déu, i el pa i el vi han pogut ser per molts de sigles vehiculs sense macula de la divinitat. Un camp de blat amb el suau onejar de rosses espigues, la vinya

de llargues tories i ufanosos pampols aont hi comencen a verolar els moscats, les garnatxes i picapolles, el remat de candides i tranquiles ovelles, mares de llet que pasturen en l'alta prada, són per nosaltres dolces visions de pròdigues promeses.

Els pobles han hermosejat en tots els temps la feina santa del menjar amb els mitus i les imatges de la més humana poesia. Quan menjo una taronja sucosa, dolça i acida a l'hora, o porto als meus llavis la copa de vi ranci, no sols dono gust al paladar i refresco o retorno ·l meu cos, sinó que alegro jovialment la meva ànima com si despertés els variadissims records d'una gracia antiga. El pare segut al cap de taula amb la lleal i noble esposa al davant i proveint de menjar i de beure an els seus fills es un bella conjugació d'aquesta força sobrehumana que escalfa la terra amb la calor del Sol i la rega prodigament amb la pluja benefica.

No hem de confondre aquesta delicia del menjar i del beure amb altres delicies no tant pures, perquè altrament diriem lo que no volem dir. Heu fet una llarga caminada sota d'un sol que crema i sentiu una set trasbalsadora que sega ·ls vostres musculs amb febrós desmai, quan vetaqui que sentiu soroll d'aigua que raja i us trobeu a davant d'una font gemada i crestallina. Us hi acosteu a beure i regaleu la gola amb la frescor de l'aigua i entoneu el vostre ser corporal amb el retorn de la casta substancia. Doncs, aleshores la vostra delicia té un punt de voluptuositat que la fa temible i dolorosa.

Les delicies del paladar, els plaers del ventre i el cor que fa ·l vi, no podrien confondres amb el suau platxeri del menjar i del beure sense sortir del nostre pensament. Nosaltres ens limitem al goig purissim de la nostra renovació i perfecció corporals, i aquet goig el sentim més intens i més pulcre com més s'armonisa amb el fi de la santedat. Els altres plaers i delicies anomenades no són de per sí veritables plaers i delicies, sinó sensacions que seran real o enganyosament agradables, segons siguin o no manifestació parcial d'aquella primordial ventura.

La segona delicia de la terra de que ara ·ns plau parlar es l'amor del home per la dòna, flor virginal i ingenua de la nostra vida, bella i flairosa de per sí, que no treu la seva santa puresa d'una paternitat volguda, com la flor de la planta no ·s justifica ni es hermosa pel fruit. En els temps passats de baix prosaisme materialista sen ha dit amor sexual d'aqueixa complerta simpatia, més nosaltres en direm senzillament amor, per distingirlo de la cega afició sexual que senten les besties, i per ser com es antonomasticament l'amor per excelencia en la seva més noble i alta manifestació.

Quan el ser humà arriba a la plenitut de la seva vida, la força que impulsava la seva creixença, sentint el cercol de la propia limitació, vol trascendir impetuosament, i mou en aquesta tendencia la totalitat del ser. Més encara que troba en ell mateix una natural disposició a sortirse de sí, l'hora, la forma i la direcció ·s determinen per la presencia del ser amat, compendi d'hu-

manes perfeccions, finalitat i repòs del trascendental anhel. I tant complerts són la fuga i el transport que les persones realment enamorades senten com un esvaniment de la gravedat i devenen, en els seus moviments, sotils i lleugeres per una ingenua i alegra trascendencia espiritual.

El goig que troben en la transformació del amor l'home i la dòna es una delicia terrenal, per tant que en ella no hi intervé cap força sobrehumana, si bé podria considerarse ultra-terrena, per tant que 'ls sers semblen excedirse a sí mateixos al donarsela. La delicia de la paternitat es inferior an ella, perquè sempre 's manifesta com exterior al ser que no trascendeix de sí per a gojarla. I si la paternitat sens presenta més santificada que l'amor, no 's deu a una raó intrinseca d'una o altra, sinó a la simplicitat del sentiment paternal, que no pot trasmudarse i pervertirse, mentres que l'amor s'acompanya de manifestacions i sensacions externes que al reproduirse per sí soles cambíen la santedat per impura malicia.

La delicia terrena del amor coincideix amb una sensació física dels orguens sexuals que es igualment agradable pels homes i les dònes com per les besties. Més aquet goig sensual no pot confondres amb l'amor, al que sempre acompanya, si bé mai per sí sol el suposa. L'home podrà artificiosament provocar aquet goig per un esforç imaginari, i perxò 'l seu ser no haurà de trascendir, més al contrari restarà en una concentració bestialment egoista i l'idealisme del ser amat es

cambiarà aleshores per l'insana forma concupiscent convertida en objecte de luxuria.

L'amor no té altra justificació que l'amor. L'unió per la paternitat, aixís com l'unió per l'interès o l'unió pel vici, no tenen res que veure amb el veritable amor, delicia de la terra, de que són freda ficció i trista vanitat. Com l'idolatria representa l'adoració d'un Ser Suprem sostituida per l'adoració del idol, que n'es baixa i material representació, les unions sexuals, per més que 's justifiquin externament amb el matrimoni, no són altra cosa que una idolatria del amor.

Definida aixís aquesta delicia de la terra, no més em cal notar que tots els sers humans poden naturalment assolirla. Aixís no haurà de confondres l'ingenu amor amb l'extraordinari transport de les ànimes contrariades que arriben a una heroica manifestació dels sentiments humans. L'amor es delicia quieta i reposada, efusió silenciosa que vibra ordinariament en el cor del home, excelencia d'aqueixa llei de simpatia que governa 'ls sers i manté l'unitat de la creació. L'ausencia d'amor es lo excepcional, i el fracas del amor es la més tragica malaventura del home. ¿Qui es que no plorarà com jo al llegir els desgraciats amors del pobre Werther, o al recordar l'ànima del gran Beethoven, sepultada en tenebres pel fatal rompiment amb els sers amats?

La riquesa es una font de terrenes delicies en quant representa un domini del home sobre les coses. La concepció de la riquesa es afirmació d'un senyoriu del

home que exigeix una forta personalitat i una solidesa moral propia de les més altes formes de civilisació humana. No obstant, convé aclarir desde ara que·ns referim a un domini material de coses existents en el món extern, per no caure en la fosca divagació d'un abstracte sentit de la paraula que l'extén a la possessió de béns espirituals.

Es ric el que té a la seva lliure disposició terres que li donen fruits, cavalls de força i de muntar, cabres i ovelles i vaques que li porten llet, xais i moltons que li asseguren la provisió de viandes, ampla i confortable casa aont hi pugui menar una vida generosa, i tota llei de coses que en la societat humana són representacions de valua i potencia material. La lliure disposició d'aquestes coses es l'objecte real de la riquesa considerada per nosaltres com una de les primeres delicies terrenals.

L'idea de riquesa enclou a més a més un sentit de domini, o sigui la potestat activa del senyor. No n'hi ha prou, per ser ric, de posseir gran nombre de béns materials, més cal sentirse a tota hora senyor dels propis béns. Així, doncs, serà ric l'home senyor de les riqueses que, no apartantse de la via del seu destí, disposa d'elles amb lliure voluntat en el servei de la propia perfecció. D'aquí sen dedueix clarament que hi ha dos menes de pobres possessors de béns materials : l'home dominat per l'avaricia, per tant que no disposa lliurement de les coses posseides, i l'home que devé victima d'elles, per tant que no hi ha senyoriu en la perdua ocasional de la virtut.

Aclarim, doncs, el concepte, de la riquesa com a delicia terrenal, insistint en que ·s tracta del domini sobre les coses per disposarles amb lliure imperi en la realisació del unic fi substancial del home que troba ·l complement del propi destí en l'assoliment de la més perfecta santedat. Cualsevulga que sigui la cantitat de coses anomenades riqueses posseides per un home, sols serà ric en la mida que disposi amb semblant domini de les coses que realment posseeix, d'aont sen treu que la riquesa es un do comú, per tant que no hi ha home privat absolutament de béns materials, i que no es proporcional al nombre i cantitat d'aquets, més a la força del propi imperi.

Heus aquí com es que la riquesa suposa una forta personalitat i una solidesa moral propia de les més altes civilisacions, i d'això ·n deduirem que en la mida de la riquesa hi intervenen un element individual i un altre colectiu. L'home sà i virtuós que fortifica la voluntat en una vida austera i troba en la interioritat del propi ser els principals motius de les seves accions, talment que ·s governa per una potestat que resideix en la seva ànima, es lliure senyor dels béns materials que posseeix, i en les seves mans, com en les del rei Mides, totes les coses del món es tornen riquesa. Més per igual personalitat seran més rics els homes com més alta sigui la civilisació a que pertanyin, i així com el selvatge no més pot ser senyor dels fruits de cada dia, l'home d'avui ho es de la terra i de tots els sers que hi demoren, i el de temps a venir ho serà dels

nuvols i del llamp, i qui sab si del Sol i de les estrelles.

Aquestes delicies fonamentals que hem considerat en lo possible per sí mateixes sense analisar la naturalesa del plaer que donen, són les branques mestres del arbre terrenal de la nostra ventura. Les delicies mouen en nosaltres delitoses ansies i són mobil immediat de les nostres accions; més, per dominar en la seva substancia l'element real, no foren preses com a fi del home ni per l'escola dels epicurians. Cualsevulga que sigui la nostra posició respecte a les delicies, serà, doncs, convenient no confondreles amb el plaer que es relació substancialment espiritual i accident tant propi i exclusiu de l'ànima humana que desde Aristipus de Cirena foren molts a considerarlo com a terme i raó de tota filosofia.

Pro, sense apartar les nostres mirades d'aquest arbre terrenal de les delicies, acabarem la seva descripció resseguint, per dirho axís, altres branques més tendres abrigades de fulles pomposes, fins arribar a la gèmola i arrodonir la copa.

Aixís de la branca mestra que hem anomenada, per la delicia del menjar i del beure, delicia de renovació i perfecció corporals, en neixen d'altres que troben aixís mateix la seva raó en la tonicitat i el sosteniment del nostre cos. Delicia del home es el bany que manté fresca i pura la transpiració de la nostra pell i entona l'organisme amb la casta frescor de l'aigua. En les velles histories bibliques i en els dies més clars de la civilisació helenica l'home 's banya i unta d'olis perfumats el seu cos per un sentiment de noble i ingenua simpatia.

Sempre li ha plagut naturalment al home ·l bell exercici de la força muscular, que ·ns manté disposats a la llibertat dels nostres moviments, com cuida la Natura, per obra del vent, de cimbrejar les plantes, que no tenen voluntat ni llibertat propies per cuidar llur graciosa agilitat. I en aquesta delectació dels sports, sana i vigorisant en les civilisacions d'alta cultura, hi posa l'home, quan arriba a la més noble ecuanimitat, tota la gentilesa d'una representació ultracuidanta de la vida.

Delicia de la terra es la salut del cos, estat amable que sostrau al home al desamor de sí mateix i mou en el cor alegra i fortificadora confiança. El que posseeix una còrpora sana no té l'ànima tant present a les baixes funcions del propi organisme i pot encaminar l'activitat dels seus sentits cap a una orientació altruista i generosa de que n'heu gran cordialitat la relació amb els demés sers humans i suau delectació la propia existencia La salut no exclou necessariament l'accident de la mort, més significa una armonica funció dels orguens vitals fins a l'hora beneita i dolça del darrer sospir.

La branca de les delicies d'amor, trascendent excelencia del esperit humà que governa ·ls sentits i trasbalsa apassionadament l'ànima nostra, garrona d'altres tendres delicies ideals que poden contarse entre les més pures, perquè, si bé solen entrarnos pels sentits, mouen els anhels més nobles i delicats. No vol dir que les altres delicies neixin del amor, sinó que, de l'humana font d'ont totes elles flueixen, dóna l'amor el doll més

ample i poderós. Les arts de l'arquitectura, de l'escultura i de la pintura són delicia dels nostres ulls que 's delecten amb la varietat i armonia dels colors, amb la bella ordenació de les linies i amb l'ondulanta gracia del cos humà. Davant del Babtisteri de Pisa o de la *Gioconda* del Vinci o de la *Venus* de Praxitel ens entra pels ulls un dolç somiar, com un repòs august i paradisiac que 'ns ve de la conformitat entre les coses contemplades i els arquetipus que formen el suprem anhel del nostre esperit.

La musica i el cant foren de tots temps la més sotil delicia que li entrà al home pels sentits representada en la classica llegenda del heroe Orfeu, en les lloances de David i en els mistics amors de Salomó. Més en els darrers segles la musica ha devingut com sobrehumana delectació, amb tal riquesa i feconditat de formes per expressar les modalitats més inefables de l'ànima que ha pogut ser considerada per Schopenhauer com la revelació més ingenua de la Voluntat del món. — No hi ha joia més pura — diu Beethoven — que la de transportarse al cel del art. La musica es una revelació més alta que la sabiduria i no hi ha res més noble que acostarse a la divinitat més que 'ls altres homes i d'allí estant extendre 'ls raigs d'aquesta divinitat sobre la raça humana. —

I ¿què direm d'aqueixa delicia terrena del parlar i del concebir en paraules que 'ns entra pels sentits i ens millora i fortifica l'ànima talment que per l'historia de les llengües podriem seguir l'historia de la cul-

tura humana? La parla es com un do del Prometeu, el foc renovador del cel portat a la terra per eterna delicia dels homes. La parla 'ns descobreix els tresors immortals de la poesia i de la ciencia i es bella conductora de l'amistat i del amor. Sentir un home com parla es la més extraordinaria maravella del món i es el llenguatge humà l'ordenació més bella de tota aquesta immensitat per ont roden en perfecta armonia milions de planetes i d'estrelles.

La branca de terrenals delicies d'ont ve 'l domini de la riquesa 'ns dóna aixís mateix altres motius d'humana ventura que troben la seva causa en les coses i en les persones del món. La familia li porta al home la placida delectació en els fills i li fa sentir els dolços beneficis d'una vida austera. Beneit aquell que té una llar per soplujarse quan el llamp afligeix implacablement la terra. Beneit aquell que pot trobar en els fills i en la lleal esposa un cast refugi aont arredossar el seu cor quan li arriba l'hora de les amargues llagrimes i dels tristos sospirs. Beneit aquell que al despedirse del món veu entorn del seu llit les cares amigues dels sers amats que amb ell vivien en el tranquil cenacle aont hi subsistirà com una santa memoria.

Les delicies de l'amistat són plenes de gracia de per sí. Els filosops pobrament utilitaris han pogut explicar l'amor per la paternitat, i l'afecció patriotica per l'ambició d'honors i vanagloria. Mes, no trobant l'utilitat d'aquesta delicia, l'han negada com Teodor Ateu, que no la reconeixia ni en els ignorants ni en els sa-

vis : en els primers perquè, tret el profit, s'acaba a l'hora l'amistat, i en els segons perquè, trobant en sí lo que ·ls hi cal, no han de menester amics. Més ens agrada Ciceró quan diu tant belles paraules de l'amistat. L'amor a la patria, les gracies que rebem dels altres homes i la franca amistat no han de confondres mai amb la corrupta vanagloria ni amb la baixa ambició de poder ni amb la freda i egoista utilitat. Totes elles són pures expressions desinteressades o dolces de per sí del gran anhel de simpatia que crema a dins del nostre cor.

Arrodonim ara la copa del arbre de delicies terrenes parlant de la delectació que ·ns dóna la contemplació de la Natura. A davant meu s'extén, mentres escric, la velluda carcassa d'una serra abrigada de pins, i a l'altra banda ·m barren l'horitzó les blaves montanyes del Montseny sota d'un cel purissim. D'aquí una estona s'anirà fonent la malinconica claror del crepuscol i en la volta infinita hi sorgiran una per una les estrelles ordenades per escuadrons simbolics, disperses i tranquiles com docil ramada aconduida per invisible i fatal pastor.

I encara d'aquí no veig el mar amb l'etern palpitar de les seves ones, amb els farbalans d'escuma que extén sobre la platja i l'airós ruixim que llença cap amunt al batre les esquerpes roques. Nosaltres els llatins devem a la contemplació de la Natura la nostra vividora virtut i la clara bondat de la nostra ànima. Un bosc de mares oliveres i el sotil i variadíssim cant dels

oceils, la majestuosa sortida del Sol sobre les aigues del mar, un dematí de primavera en el camp, o bé la pluja enternidora caient sobre la terra morta de set són delicia dels nostres sentits que ·ns dóna pau i fortalesa.

Aquestes són les delicies terrenals que anem a veure si podem fruir sense que sen ressenti la virtut. Delicies del menjar i del beure, delicies del amor i de la riquesa que formen les branques mestres del arbre, la qual copa ·s completa amb les delicies de la salut, del bany i dels sports, de les ciencies i de les arts, de la familia, de l'amistat i de la contemplació de la Natura. Amb l'ànima fondament pertorbada per l'implacable condemnació de les delicies terrenes tornarem, com sempre, a la rectitut del nostre cor per saber si la fruita d'aquest arbre ·ns farà perdre ·l paradís d'una vida austera.

Hem separat la delicia que es renovació, perfecció, afirmació o impetuosa trascendencia del nostre ser, de l'impura malicia que cerca la vana joia dels sentits en la delitosa fruició que no té en compte l'unitat ni la finalitat de la nostra existencia. I ara volem saber si ·l goig de tant selectes delectacions ens allunya del nostre camí de santedat, perquè sentim un dolç anhel i voldriem portar als llavis la fruita saborosa i convertir el món en un hort de delicies.

¿Vols venir amb mi, ànima generosa, pertorbada per les tenebres del pecat? Anirem per la terra aont hi floreixen els tarongers i aont hi alenen les aures fresques del mar, i, tot caminant, parlarem amablement dels mobils immediats de la nostra vida.

II

Els homes estudiaren en tots els temps la cuestió de la felicitat humana i en el seu estudi arribaren a molt varies conclusions relatives al goig i a la voluntaria privació de les delicies. De les diferentes edats de la nostra civilisació algunes vegeren l'imperi de les delectacions terrenes i altres marcaren el predomini d'un espiritual renunciament. I perxò convindrà que recordem les opinions més radicalment contradictories, no per historiar la civilisació en punt a aquets mobils de la conducta humana, sinó per resseguir a la llum de tant variats criteris les sinuositats del nostre pensament.

Quan Socras conversava en l'Agora d'Atenes sobre ·l coneixement empiric del home i de la Natura i feia de la Moral humana l'éix central de tota filosofia, posant com a socul de la ciencia ·l coneixement de sí mateix i com a bé suprem la conformitat i semblança amb Déu, es presentà a escoltarlo en les seves lliçons

un tal Aristipus de Cirena, que, per conciliar les ensenyances del Mestre amb el seu delicat amor per les delicies terrenes, resolgué explicar en una ciencia de la felicitat com arribaria l'home a la realisació del seu fi en la delectació corporal. *El savi no viu sempre en el plaer ni l'ignorant en el dolor, pro passen en tal estat la part més gran del temps*: paraules d'Aristipus per ont es veu que inclinava l'ignorancia cap al dolor i trobava una font de plaer en la sabiduria.

La delectació era per la secta cirenaica un moviment suau comunicat als sentits. El dolor no era l'ausencia de plaer, sinó un moviment aspre, d'ont resulta que per ells les dugues passions eren moviment i no podia haverhi tal en la privació del plaer o del dolor, sinó un estat semblant al del home que dorm. I encara que posaren per fi del home la delectació, no confonien aquet fi amb la vida feliç, perquè ·l fi era per ells una delectació particular i la vida feliç una suma de delectacions particulars passades i futures.

L'home deu cercar, doncs, la delicia per la delectació encara que aquesta sigui produida per l'acte impur, perquè mentres delecti l'acció impura, serà bona per ser bona tota delectació. Axís Aristipus destruïa la font suprema del veritable plaer, en tant que desfeia l'unitat de l'existencia humana, fòra de la qual unitat el goig es cosa vana i sense sentit. L'acció impura es destrucció de la meva unitat moral, mentres que la veritable delicia es afirmació i fortificació i perfecció del meu ser, d'ont dedueixo clara-

ment que l'acció impura ·m dóna un dolor permanent per una delectació fugitiva, i la veritable delicia ·m delecta sense temença ni presencia de dolor. Heus aquí per ont la secta d'Aristipus, creient posar per fi del home la delectació, cegava la dèu més fonda de la delicia humana.

Un home delicat i elegant, com ara Aristipus, no podia demorar espiritualment en la baixesa, sense conservar una distinció que, unida a la falta de sintesi i elevació moral, marcava l'aspecte dominant del seu caracter. Era essencialment un conservador que amava ·ls beneficis de la civilisació pagana i ·s batia contra els primers renunciadors de la decadencia grega. En la furia de l'argumentar s'excedia en la defensa dels plaers combatuts, i aixís fou com, havent definit bella i sotilment la delectació, es perdia per la falta d'ideal en la materialista deducció dels corolaris.

L'elegant distinció del seu esperit i el llevat de les lliçons de Socras es troben en la seva afirmació de la llibertat del savi per damunt de la voluptuositat platxeriosa. El savi no enveja a ningú ni coneix els anhels desordenats ni les superticions, perquè unes i altres vénen de la vanagloria. Algú li preguntava com havia mort Socras, i ell responia : — Com jo desitjo morir. — A un que li retreia l'haver anat a casa d'una meretriu, li contestà Aristipus: — No està ·l mal en entrarhi, sinó en no poderne sortir. — La seva resistencia a condemnar sistematicament el món i el domini de la seva voluntat enfront de tota mena de delicies són

els tresors d'aquell esperit aristocrata i delicat, ingenua flor de la primera decadencia helena.

Aixís es que no podem acceptar la seva concepció de les delicies terrenals. Per ell els plaers del cos eren superiors als de l'ànima; es delia per la riquesa, en quant era productora de platxeris, i es feia amics per treure profit de l'amistat. Desconeixia ·l veritable amor, i les histories anecdotiques de la seva vida estan plenes d'enginyoses respostes per llegitimar el seu tracte amb les meretrius. A una d'aquestes dònes que ·s pretenia prenyada d'ell li contestava: — Tant sabs tu això com l'espina que t'ha picat passant pel garrigal. — I a un que l'acusava de que exposés un fill com si no l'hagués engendrat, li responia:—També neixen de nosaltres els polls i ens els treiem tant com podem.

¿Com lligariem la nostra concepció de la vida austera, la nostra creencia en el destí del home per la realisació de la més alta santedat amb aquesta baixa descripció de les delicies i amb l'anorreament de la nostra unitat moral? Nosaltres, que veiem la pestilencia de la mort en la perdua de la dignitat humana, ¿com passariem per la baixesa del cortesà de Dionís, que ·s deixava escupir a la cara, per la raó de que si ·ls pescadors es mullen per pescar un pegell, més podia rebre la saliva ell, que pescava una balena?

Era pel temps que la moral de Socras i Plató no corresponia ja a la decadencia espiritual de Grecia i anava a descompondres en dos orientacions oposades,

que si de primer es manifestaren per principis unilaterals amb tota la força d'una plena civilisació, anaren afinantse i completantse talment que de filosofia de la conducta passaren a constituir dos sistemes generals del coneixement humà. La moral d'Aristipus, amb la seva defensa de les delicies de la terra, s'oposava amb tota la seva secta de cirenaics a la moral d'Antistens amb la seva colla de cinics. La més clara situació de les dos escoles la trobo en aquella curta disputa d'Aristipus i Diogens al trobarse, mentres aquet netejava unes herbes per menjarseles: — Veus? — li deia el cinic.—Si haguessis après a amanirte aquets menjars, no aniries darrera dels tirans. — I Aristipus li respongué: — I si tu sabessis tractar la gent no estaries netejant herbes. —

De les dos sectes que per tant diferents istils ofenien la dignitat humana n'havien de sortir les dos escoles que, sense abandonar el domini de la felicitat com a objecte suprem de la filosofia, anaven a partir l'unitat del pensament helenic i a disputarse l'imperi del món antic. Aixís com de la secta cirenaica 'n van sortir les idees d'Epicur, d'aquell gimnas de Cinosarga aont filosofava Antistens en van sortir les teories de Zenó i dels seus estoics. Per una i altra banda la Grecia imperial tractava d'ascendir en la maduresa del seu esperit a una tendencia integralment humana, ajuntant sistematicament tots els coneixements d'aquella civilisació; pro la clenxa que separava 'l pensament d'una i altra escola impossibilitava que

arribessin entre totes dugues a l'idea armonica de la santedat, i cada dia s'allunyaven més l'una de l'altra tot mirantse de lluny i destroçantse en xorca i malaventurada disputa.

Doncs ara aquí parlarem, si ·us plau, de com pensaren els epicuris i els estoics respecte a les delicies terrenals, i si per cas alguna vegada entrem més endins en la discussió de les doctrines, serà no més per descalçarne les arrels relatives al arbre paradisiac de l'humana delectació.

Timocras deia d'Epicur que perbocava dos cops cada dia per l'excés de la seva disbauxa, i Diotim l'estoic mirava de ferli mal i de bescantarlo publicant, en nom d'Epicur, cincuanta cartes escandaloses, ben certament apocrifes. Altres suposen que entre ell i Metrodor peixien varies meretrius, i li lleven que cada dia gastava una *mina* per menjar, com li retreuen que era flac de cos i que malparlava dels demés savis.

Més, segurament, Epicur, que tractava de justificar idealment els principis més substancials d'Aristipus i que ·ls fonamentava en un sistema general del món, devia ajudarse en la defensa de la doctrina, arrodonida a cada pas per escapades eclectiques, amb la moderació i austeritat de la conducta. Els enemics prou l'acusaven d'allò que, segons ells, es deduïa de la seva moral, més Epicur s'esforça en les seves cartes per fer a saber que ·n tenia prou per mantenirse amb aigua i pa d'ordi, i arriba a demanar que li enviin for-

matge citidrià, dient que ·l vol per ferne festa quan li plagui. Diocles diu que ell i els seus deixebles menjaven viandes pobres i senzilles i que no bevien més d'una *cotila*, no arriba a un petricó, de vi petit. I en les seves obres no ·s cansa Epicur d'enraonar de la virtut, de l'honestitat i de la justicia, que tant es retreien contra ·ls filosops de la secta cirenaica.

Al fernos la descripció moral del savi ·ns va donar Epicur el seu criteri respecte a les delicies terrenals, i en aquest ordre practic del pensament es aont s'hi veu més el seu temperament eclectic. El savi realment epicurià, per més que pensi casi com un cirenaic, obrarà casi com un estoic. El seu principi de la llibertat cedirà a davant de la potencia de les coses, i en comptes de disposarles amb lliure imperi al compliment del propi destí, procurarà distreures d'elles per no serne vençut. Diu Epicur que ·l savi «apilarà béns sense afany, assegurarà ·l pervenir sense avaricia i ·s disposarà a rebatre bravament les escomeses de la fortuna». I en les maximes recullides per Laerci dogmatisa que «les riqueses naturals tenen mida i són facils de proveir, mentres que les riqueses vanes fugen de nosaltres com l'infinit. La fortuna del savi es reduida, pro si no es gran per la riquesa ·u es per la superioritat del esperit i l'excelencia dels seus consells, perquè les coses grans i principals les ordena i les disposa sempre la raó». ¿No trobeu aquí una limitació d'aquesta delicia terrenal, no deduida del domini humà, sinó de la por del venciment? Axís com per nosaltres el limit i el domini de la rique-

sa depenen de dos elements, un individual i l'altre collectiu, basats sobre ·l lliure imperi del home, Epicur redueix en lo possible aquesta delicia a fi de no pertorbar amb desmesurats anhels la tranquilitat de l'ànima.

«Els aliments facils i senzills, diu, són tant saborosos com els més cars i complicats, tant aviat com s'esborra ·l dolor de la fam. El pa d'ordi i l'aigua donen blana delectació al que per un temps sen veia privat. Es bo per la salut acostumarse als menjars senzills, i això fa al home cuidadós en la pràctica de les obligacions de la vida i el disposa per anar alguna que altra vegada als esplendids convits i li dóna esperit per resistir els revols de la fortuna.» Heus aquí una clara limitació en les delicies del menjar i del beure que marca una orientació cap a les tendencies estoiques. Ja no som a la delicia del menjar pel plaer que dóna, i en comptes de la mida treta de la renovació i perfecció corporals es cerca la justificació del plaer en la més gran tranquilitat de l'ànima. Perquè l'acostumarse a les viandes cares pertorba l'*ataraxia* amb els dolors de la privació.

«El savi epicurià serà insensible a les fiblades del amor. Els plaers d'aquesta passió no són mai utils: al contrari, feliç aquell a qui no deixen mal record! Es podrà casar o tenir fills pel consol de veures renéixer en la descendencia, pro hi han circumstancies en la vida que ·l poden distreure del casament o ferli avorrir.» Aqueix concepte baix i sexual del amor, propri

d'una societat pervertida, no·s diferencía substancialment del que tindran els mistics, i Pau de Tarse, en la seva *Epistola als Romans*, aconsellarà al neofit una regla de conducta semblant pel que toca al amor.

Per altra part, el savi d'Epicur amarà ·l camp, parlarà amb justesa de la poesia i de la musica, no cercarà l'honor de les estatues en la plaça pública, no intervindrà en el govern de la Republica ni aspirarà a la tirania, disfrutarà en els espectacles publics i ·s procurarà l'amistat pel profit que dóna, com es conreua la terra per recullirne ·l fruit. Una maxima d'Epicur diu que de totes les coses que la sabiduria ·ns dóna per viure feliçment, la més preciosa es l'amistat, que fins en la privació ·ns manté l'ànima inalterable. Ell, que està segur de que no hi ha de solid en la vida res com l'amistat, coneix l'art de fortificar el seu esperit contra la por de la durada o de l'eternitat del dolor.

Aquesta descripció del savi es una de les formes d'exposició utilisades per la filosofia d'aquell temps, no com a definició de santedat posada per ideal del home, sinó com a compendi vivent de la doctrina, anomenat per altres l'home just. Sobre d'aquesta sintesi, en que sempre s'hi feia la part a l'imperfecció humana, hi havia la concepció teorica deduida d'un sistema general de filosofia.

Epicur encara diu, com Aristipus, que ·l fi del home es la delectació, més ja no defineix aquesta per un suau moviment comunicat als sentits, ni ·l dolor per un moviment aspre, separats l'un de l'altre per estats indife-

rents al dolor i al plaer en que l'home resta com aquell que dorm. Epicur no defineix de per sí lo que es la delectació, sinó que la presenta com a fruició del home en la vida feliç, i amb això es inferior a Aristipus, que donava del plaer una idea verament sustantiva i psicologica. Per aquesta sortida formal i dialectica restitueix al home l'unitat de la seva existencia, ben diferent de l'unitat moral.

El plaer i ·l dolor no són ja de per sí fi i criteri suprem de felicitat, i Epicur no s'està de dir que «tota delectació es un bé, per tant que té com a companya la Natura, i que tot dolor es un mal, pro que no s'ha d'elegir tot plaer ni s'han de defugir tots els dolors». Necessitem una norma que ·ns determini clarament els casos d'elecció i fuga per l'assoliment de la vida feliç, car ell mateix ens diu que «convé tenir en l'enteniment un principi de tota evidencia per comprovació dels nostres judicis, perquè altrament tot restarà ple de confusió i de turbulencia».

«Lo que ·ns encisa més en el plaer, ens diu, no es altra cosa que l'ausencia de dolor : per tot aont es troba no hi ha mal ni tristesa.» Pro això no ·ns diu quins són els plaers i els dolors que hem de cercar o de defugir, i això que Epicur no ·ns deixa dubte respecte a la necessitat de l'elecció o fuga. «Axís es, explica, que quan diem que ·l plaer es el fi, no parlem dels plaers dels luxuriosos i corromputs, sinó que juntem l'ausencia de sofriment corporal amb la tranquilitat de l'ànima. La vida feliç no la donen els convits ni l'ús de les dònes i

adolescents, ni la gustació dels peixos i altres viandes servides en la taula esplendida, sinó l'auster raonar que cerca justament les causes d'elecció i fuga de les coses i llença fòra de sí ·ls prejudicis que són ordinaria pertorbació de l'ànima.»

Ni la sola concepció del plaer, ni tampoc la de la vida feliç, explicarien per sí soles com s'havia arribat a la tria feta per Epicur, d'ont resulta que si de cas el fi podrà ser una mena de plaer determinat per la concurrencia d'una condició, com es la norma de la salut del cos i de la tranquilitat de l'ànima. La vida feliç que posa Epicur per fi del home no serà axís la més alta suma de tota mena de plaers que no són considerats iguals entre sí, sinó la més constant successió del plaer que donen la salut del cos i l'*ataraxia* com expressió de la tranquilitat de l'ànima.

Axís declinava cap a la posta ·l món antic amb la seva civilisació fastuosa, morta sota ·l pes de les delicies, per destrucció de l'unitat moral del home. El darrer esforç contra la condemnació de la Natura, estrepitosament predicada pels estoics, el realisà heroicament aquest Epicur que ja portava la ferida al cor. El determinisme estoic i la llibertat cristiana ·s trobaran aviat en el camí del renunciament, el primer per conservar al home indiferent a la fatalitat del món i la segona per salvarli l'ànima de la perfidiosa temptació de la carn. Sobre ·l món i la carn planaran les tenebres impenetrables del esperit humà fins que les noves albes del Renaixement ens tornin a descobrir la blana

delectació que ·ns ve de la Natura i aquell sentit helenic de la gracia en que s'hi armonisen la còrpora i l'esperit del home

Es veritat que, una vegada ·l temperament eclectic del mestre no va actuar sobre ·ls deixebles, aquets accentuaren la seva oposició contra l'escola estoica, devenint el centre de la resistencia pagana. Pro quedava en la linia primordial de la doctrina un principi mortal de claudicació. Si la salut del cos i la tranquilitat de l'ànima són criteris de plaer, es que són superiors al plaer, i, essent criteri de la vida feliç, són superiors a la vida feliç, i, per tant, deuen ser considerats com a veritables fins del home mentres no hi hagi criteri superior an ells per medirlos i judicarlos. Aixís podrà ser, com diu Epicur, el plaer principi i fi del viure feliç, pro ja no serà ·l primer i consubstancial bé d'ont neixen tota causa d'elecció i fuga.

Com més endins entrem en la doctrina, més clara veiem la tendencia a claudicar. Moltes vegades fins la salut del cos hi es sacrificada an aquesta idea del repòs espiritual, estat en que l'atzar, o força de declinació dels atoms que constitueixen la naturalesa exterior, no pertorba la nostra llibertat, filla d'aqueixa mateixa força de declinació considerada en els atoms propis. I aqueixa concepció de la vida feliç, apreciada segons el criteri suprem de la tranquilitat de l'ànima, trascendeix tant profondament en la consideració de les delicies terrenes que, si Aristipus havia de tenirles per instrument indispensable del fi del home, Epi-

cur es veia obligat a limitarles totes, com si al objecte de la vida feliç fos més util la limitació que la possessió.

Tot el sistema d'Epicur gravitarà sobre aquet pern renunciador basat en la fuga de les coses que puguin vèncer al home per alteració de son espiritual repòs. L'home foragitarà aviat l'amor a la Natura, i fins Epicur l'estudiarà principalment per sustraures a la pertorbació espiritual produida pel desconeixement de les causes dels meteors. Aviat la virtut serà reculliment, i, reclòs l'home a dintre de sí, no més haurà de sostraures a la por de la mort per la concepció epicuria d'una vida limitada, concepció enganyosa que no pot produir la tranquilitat de l'ànima, car en lloc d'allunyar la causa de pertorbació, la desperta a tot'hora per la constant presencia de la mort en el pensament.

Nosaltres, que conservem la nostra unitat moral tant ferma, com clara es la via del nostre destí, no sentirem defallirse 'l nostre cor, palpitant d'una brava llibertat, per l'acció enervadora suposada en les delicies terrenals. En la nostra concepció de la vida austera les forces implacables de la Natura 's convertiran en docil instrument de l'humana virtut.

III

En el gimnas de Cinosarga, poc abans de l'epopeia alexandrina, un fill d'Atenes filosofava gentilment sobre la força de la virtut de Socras, que judicava de prou potestat per satisfer totes les envejes de la vida. Per tot abasta la virtut, deia ·l savi Antistens, i, amb una gracia que recordava l'armonica concepció del Mestre, posava la felicitat, la noblesa i l'hermosura en la virtut.

Axís, amb aquesta senzillesa i elegancia, va sorgir en el pensament helenic l'orientació renunciadora de la Natura, en la concepció d'una virtut que neix i fructifica en la voluntat del home, arma que no ·ns pot pendre ningú, muralla de prudencia que no pot ser abatuda ni rendida, i tresor inagotable del savi que ·n té prou per bastarse a sí mateix. Si lo més necessari ja està en mi, heus aquí que allà ont s'acaba la meva persona comença la trista vanitat. Encara ell considera que convé tractar amb dònes agraïdes i que ·l savi

s'ha de casar amb muller hermosíssima per tenirne fills, car ningú com ell pot donarse al amor de tant bé que coneix la que deu ser amada.

Fins aquí es Antistens juntament el deixeble de Socras i ·l pare dels cinics i dels estoics. Més aquet ferro verge de la seva ànima no va tardar a cobrirse de rovell, per usar d'una imatge an ell mateix deguda, i el propi orgull que ·l duia a condemnar les coses el va desencaminar cap al despreci de la dignitat humana. En totes les sectes que d'ell ens vénen hi sofreix poc o molt la dignitat, pro la nota pestilent de la seva doctrina, la que ·l va fer pare predilecte de l'escola cinica, està en l'indigna ostentació d'aquesta miseria moral.

Així, anava sempre amb el sarró a coll, vestit de robes llardoses i estripades, amb l'asquerosa barba sense tallar, i no s'anomenava home, sinó *Aplocúon*, que es com si diguessim goç de carrer. Mossegava als altres en la llur ostentosa vanitat i malparlava de Plató i li deia : — Em sembla que tu hauries estat un bellíssim cavall. —

Pro ·l veritable goç arrocinat fou el seu deixeble Diogens, fill d'Icesi, que, empatriarcat en el Cranion de Corinte o ajupit dins la tina del Metroo d'Atenes, feia les delicies d'una multitut viciosa i refinada amb els seus acudits agres i amb l'ostentació d'una pobresa tant indigna com desvergonyida. Ell mateix s'en deia d'*Aplocúon*, i una vegada que li tiraven els òssos en un convit, contestà portantse com un goç i s'orinà en la roba dels que ·l maltractaven. Fins n'hi ha que

diuen que va morir de la mossegada d'un altre goç, deixant disposat que no l'enterressin perquè ·ls animals s'aprofitessin d'ell.

Diogens es més fort per la seva vida que per les obres literaries o filosofiques. Desterrat de la seva patria per fabricar moneda falsa, crida en Atenes i Corinte que la seva patria es el món. Pobre talment com una rata, pren exemple d'aquest animal, que va de l'una part a l'altra sense cercar llit, ni témer la fosquedat, ni anhelar cap delicia, i troba en ell remei a la seva miseria. Venut per esclau a un tal Xeniades, no té pressa per retornar a la llibertat, amb l'excusa de que ·ls lleons no són esclaus del amo, sinó aquet esclau dels lleons. Per més que feia ostentació d'una vida natural i senzilla, despullada de tota dolça vanitat, se sab d'ell que acceptà un vestit de Antipatre, que ·l veien entrar a casa de les meretrius, que ·s trobava en fastuosos convits, que deia gracies en els banys i que demanava a tothom sense vergonya.

Perxò en tots els temps s'ha parlat de Diogens com del home que per una baixa depreciació de les delicies arriba al despreci de sí mateix. Es el goç que llepa al que li dóna, lladra al que li nega i mossega als malvats. En les seves escomeses desvergonyides no hi ha empenta per la renovació moral, sinó indecent delicia en remoure i treure a la claror del Sol les escombraries del cor humà. Ell prou defensa en les seves obres el principi d'una vida natural a la que ·s pot arribar per la sola acció de la sabiduria exercitant el cos i l'ànima per

un constant domini de la voluntat. Més en la pràctica d'aquestes doctrines ofèn asquerosament la dignitat humana, com al fregarse les vergonyes en la plaça publica tot dient sense aturar el geste de la mà :—Tant de bo que podés ferme passar la fam no més de remenarme 'l ventre. —

¿Heu vist una ficció més inhumana que aquet concepte de la vida natural iniciat per la secta cinica? Per viure de conformitat amb la Natura n'hi ha prou amb menjar i beure les viandes més senzilles i l'aigua clara de les fonts, amb abrigarse del fret i cobrirse de la pluja, obrant pel demés com els goços i les altres besties sense simpatia i sense vergonya. Aquesta vida natural ho seria, si de cas, pels més baixos instints i necessitats del home, que dominarien bestialment les facultats i els sentiments més nobles i més purs. No pot ser vida natural la pràctica forçada d'habits que no diguin amb l'armonica estructura corporal i espiritual del home, perquè altrament negariem l'existencia i la força gentil i enaltidora dels sentiments, dels anhels i de les virtuts morals que han mogut i acondult al home primitiu a la concepció austera de la més alta civilisació.

Sota 'l porxo Pecil de l'Atenes retuda per l'heroe macedonic un home entremesclat de grec i de fenici, Zenó Citieu, discorria sobre les coses del món i sobre la conducta moral de la nostra vida. Allí en la *stoa* decorada amb les pintures de Polignot germinava la doctrina de la decadencia grega orientada cap al re-

nunciament de la Natura amb l'aire de rigida dignitat que no perdé mai més l'escola *estoica.* Aviat s'olvidaran els desvergonyiments de Diogens i s'integrarà la doctrina amb tota la balumba de coneixements dialectics i cosmologics propis d'un sistema general d'aquella sabiduria helenica.

L'esperit corrosiu del vell Aristotil s'imposava en la forma expositiva de les escoles, i mentres l'espectacle pompós de la civilisació romana no va renovar el sentiment que palpitava en la manifestació del estoicisme, la teoria estreta de la virtut renunciadora 's presentà en forma sotil i refinada, entreviada de silogismes, distincions, classificacions, sorites i axiomes. D'aquesta epoca són Zenó Citieu, Cleantis i Crisip. Pro quan l'imperi romà s'extenia de cap a cap del Mediterrani i tota la riquesa d'una civilisació pacifica s'abocà sobre 'l Laci en ostentoses i inhumanes delicies, la teoria fou renovada per un sentiment que sorgia de la realitat i sortí vibrant en l'*Enckiridion* d'Epictet i en els *Dotze llibres* del Emperador Marc Aureli.

El vell Zenó no 's tenia per goç i obrava com un home civil, feia vida ordenada, enraonava poc, assistia de tant en tant als convits, aont s'alegrava moderadament, i per cada dia menjava pa amb mèl, figues i vi ranci. Laerci ens el descriu graficament en poques paraules : — Era de semblant aspre i malinconic i arrugat del front, i tant retingut que tot ell presentava un aire de barbra poquedat amb apariencies d'economia. — No vivia malament amb els potentats, i en aquella so-

cietat corrompuda i afeminada ensenyava una virtut rigida, maltractava als joves carregats de perfums i aturava als xerraires dient que tenim dues orelles i una sola boca per escoltar molt i enraonar poc. Té molta gracia ·l poeta Filemó quan parla d'ell aixís: — Explica una filosofia nova : ensenya a passar fam.

Seguint aquet fenici ens allunyarem cada dia més de la naturalesa humana i cercarem una norma de virtut que sortirà més aviat de l'intel·ligencia que del sentiment del home. A copia de silogismes i abstraccions ens internarem en l'arbitraria concepció d'una vida aont la virtut no serà resultant armonica de totes les potencies vitals encaminades a la perfecció suprema, sinó monstruós predomini de les ordinacions dimanades de la freda raó. Tota la construcció serà de columnes i pilastres descarnades, sense una ombra per resguardarse del Sol ni un recés per abrigarse quan ve l'hivern.

El fi del home es viure de conformitat amb la naturalesa perquè ella ·ns encamina a la virtut. I com la nostra naturalesa propia es part de la naturalesa universal, no fent res contra la llei comú, que es la recta raó a tots aplicada, viurem de conformitat amb la Natura. Aixís la virtut es una disposició de l'ànima arreglada a la raó i elegible per sí, que enclou la felicitat i que està en l'ànima per l'igualtat i tranquilitat de tota la vida. D'aquí ve una classificació general de les coses del món, de la qual es treu que unes són bones, per tant que fortifiquen l'ànima en el com-

pliment del seu fi, com ara la prudencia, la justicia, la fortalesa, la temperança i les altres virtuts; que altres són dolentes, per tant que corrompen i mouen turbació, com ara l'imprudencia i l'injusticia, i que les demés són neutres o indiferents, per tant que d'elles no ·n ve necessariament dany ni profit, com ara la vida, la salut, el delit, la bellesa, la força, la riquesa, la gloria, la noblesa i els seus contraris la pobresa, la debilitat, la modestia, la lletjesa, les malalties i la mort.

En tota la doctrina hi ha una desproporció funesta entre la potencia investigadora i la força ideal de la concepció, per ont la migrada substancia es sotmesa a un criticisme corrosiu i es perd sota una espessa forra de classificacions i distincions. Les virtuts són dues per Paneci, teorica i pràctica; altres en troben tres, racional, natural i moral; Posidoni creu que n'hi ha cuatre, i Cleantis que n'hi ha moltes més. Unes virtuts són primeres i altres són especies d'elles. De béns n'hi ha que són de l'ànima, altres que són externs, i n'hi ha que no són de l'ànima ni externs. Com a béns de l'ànima uns són habits, altres són disposicions i els demés ni una cosa ni altra. I axís segueix per descomposició d'elements la rebuscada explicació de la teoria, allunyantse d'aquella senzillesa i plasticitat que les normes morals prenen en les intel·ligencies sanes i poderoses.

Les nostres delicies terrenals són entre aquesta boira casuistica considerades com a coses neutres o

indiferents, perquè no porten de per sí dany o profit, car d'elles sen pot fer un ús bo o dolent. Pel demés se les classifica entre les que no porten la felicitat ni l'infelicitat, car es pot ser feliç amb elles i sense elles. I, per ultim, són considerades com a preferibles, unes per l'ànima, com ara l'art, altres pel cos, com ara la vida, la força, l'hermosura, i les demés com a externes a l'ànima i al cos, tals com la riquesa i la noblesa. Més del conjunt de la doctrina que considera ·l deleit com un moviment irracional de l'ànima cap a allò que sembla cobejable, i l'amor com una concupiscencia impropia del home formal, sen desprèn una clara condemnació de totes les delicies que no li vinguin a l'ànima de la seva naturalesa divina. Teoria feta d'un despotic orgull espiritual que no veu medi entre ·l vici i la virtut i condemna cruelment la misericordia i el perdó com a debilitats que no diuen amb la fortalesa del savi que ·s té per util a la justicia.

Han passat anys i segles d'anys i l'empori de la civilisació humana ha deixat la Grecia decadenta, governada per un poder llunyà, i ha anat a raure a la Roma imperial, aont la potenta energia d'una raça dominadora atrau els filosops i les dònes hermoses, la força espiritual i les delicies de la terra. Mentres la dialectica s'esfuma vagament i s'olviden les distincions i eines silogistiques, una voluptuosa realitat fa de l'antiga idea un sentiment vivissim i posa la teoria conservadora d'Epicur davant per davant de la protesta estoica. La primitiva simplicitat romana s'al-

çava amenaçadora contra aquella vida de molla i pervertidora gaubansa, i aixís, per oposició entre un sentiment inicial de rectitut i la voluptuosa riquesa que afluïa a Roma de totes parts del món, havia naturalment de produirse una doctrina portada a ultrança més enllà de l'armonica santedat humana.

Entremitg de les opulencies neronianes aixecava Seneca la seva veu contra les delicies que excedien els limits naturals de les necessitats del home. Nosaltres no podem compendre bé les seves paraules ni hem de témer que ·ns apostrofin els contraris, com ell temia, dientnos: — ¿Per què posseeixes jardins més adornats de lo que s'ha de menester? ¿Per què no menjes pels consells que dónes? ¿Per què tens joies tant lluides? ¿Com es que beus el vi més vell que tu? ¿Per què ·t fas cases? ¿Per què plantes arbredes no més que per fer ombra? ¿Com es que la teva dòna porta a les orelles l'hisenda d'una casa rica? ¿Per què fas dur als criats casaques de tant preu? ¿Com es que a casa teva fan una ciencia del servir i ordenes que ·s disposin els armaris amb art i no tal com les coses vénen? ¿Per què tens un mestre de trinxar la volalla? ¿Què ·n fas de les hisendes a l'altra banda del mar? ¿Com es que tens més de lo que sabs? ¿Per què ets tant deixat que no coneixes els pocs criats que tens o vius tant desaforadament que ·n tinguis masses per poderten enrecordar? —

Si aixís podia viure un filosop, conteu quin seria l'espectacle d'aquell món de potentats i meretrius

que tracta de descriurens Petroni, l'àrbitre dels elegants. Aleshores es quan els fugitius de Judeia per una banda i els deixebles d'Epictet per l'altra troben les formes plastiques i vibrants per condemnar semblants delicies. A davant d'un goig que no 's pot negar, per tant que les multituts desesperadament s'hi donen, posa Epictet el principi de la duplicitat d'especies reals, d'ont ve que hi ha unes coses a nosaltres sotmeses, com ara l'opinió, l'inclinació, els anhels, l'avorriment i, per dirho axís, totes les nostres operacions, i altres coses que no depenen d'un mateix, com ara les riqueses, l'anomenada, el cos, els imperis i, finalment, tot lo que no es obra nostra. Les coses que depenen de nosaltres són lliures i cap home 'ns en pot privar, mentres que les demés són servils, despreciables i sotmeses a extranya potestat.

En tot l'*Enckiridion* d'Epictet no 's parla d'altra materia que d'aqueixa vana naturalesa de les coses, d'ont sen origina la condemnació de les delicies terrenals per l'assoliment de la llibertat humana en vies de virtut. La vida se te l'enduu la mort, les riqueses van per ont disposa la fortuna, i l'amor dels altres es frevola prenda que no pots retenir. Si vols que res pertorbi la teva dolça pau, deixa al atzar que disposi de les coses esclaves i reclou els teus anhels en el cercol espiritual aont es indomable 'l teu imperi.

Si Epictet aclara i perfecciona la doctrina de les coses servils, Marc Aureli, com a reactiu del seu poder incomparable, no troba res com la presencia de la

mort en el pensament. Els seus *Soliloquis* són l'enraonat desengany del que, no podent arribar més amunt en el domini terrenal, es troba amb una força sobrera per la qual tot el món es fugitiva vanitat. Jo trobo més gran l'home que ·l pensador: es rei i en fa, manté la deixiplina en els exercits, domina als rebels i venç als enemics, cerca per l'amor una muller i ·s pot dir que pren amb majestat les terrenes delicies per ferne un ús natural i auster. En ell es realisaren aquelles paraules de Socras: — Feume vencedor de tots els pobles, que la blana carroça de Dionissius sem emporti triomfant desde allà ont neix el Sol fins a Tebes, i que ·m demanin lleis els reis de Persia, que mentres per tot me venerin com un Déu, jo ·m tindré per home. —

Marc Aureli ·ns diu que ·l ser humà consta d'un troç de carn, esperit i ànima. Es el cos un agregat de sang grassa, uns quants ossets i un teixit de nervis i de migrades venes i arteries. L'esperit es vent, i encara no sempre ·l mateix vent, sinó renovat a cada punt, entrant i sortint. I tant el cos com l'esperit, quan ve el seu temps, es moren per una mutació semblant a la naixença, d'ont ve que siguin nostres no més per cuidarlos i mantenirlos. Déu veu les ànimes despullades d'aqueixos vasos materials, de l'escorxa i femta del cos, i en això pot seguirlo la nostra ànima, divinitat consagrada en el nostre pit, essencia de Déu, despresa de l'ànima universal, principi i font d'ont va sortir i en que ·s resumirà a l'hora de la mort.

I en aquet remolí del món, en que les substancies s'ajunten i ·s disolen, aont res ve de res, ni ·s torna res, flueix eternalment com unica la materia comú reunida en un sentit de totes les formes i substancies per l'ànima universal de que es parcial emanació l'ànima de cadaú de nosaltres. Els cossos s'ajunten i ·s desfan, els esperits alenen un temps i s'esvaneixen, d'ont es dedueix que la part principal del home es l'ànima, que ve de Déu i torna a Déu. Totes les delicies són molla i trista vanitat, relacions fugitives que ·s perden en l'infinit del temps i del espai, corrupta podridura de que n'haurem de salvar l'ànima, en la dolça pau i serenitat de la qual consisteix el bé suprem.

Prou parla a cada punt de la Natura l'Emperador Marc Aureli, i fins en la seva vida i en els seus llibres mira de tornarhi. Entre ·ls estoics no n'hi ha gaires com ell que alabin la misericordia, i a cada punt l'amor i la llàstima dels demés traspuen en paraules blanes de dolça pietat. Més la recordança de la mort usada com a criteri per judicar totes les incidencies de la vida ·l porta al fret despullament que l'escola del Porxo feia de la naturalesa humana.

El rigorisme de l'estoica virtut fou portat més enllà de la simpatia en una fada i sepulcral concepció sense amors ni rencunies, moventse en el cercol d'un egoisme crudel, sense l'enterniment que l'idea de Déu lo Pare, tant feconda en amor i fraternitat, havia de portar a la doctrina cristiana. En la teoria estoica ·s comença a fixar la naturalesa distinta de l'ànima i el cos, tant fu-

nesta per les delicies de la terra, més encara resten en el dolç repòs, en l'impertorbable tranquilitat de l'ànima com a suprema gaubansa de la vida, i no ha sorgit l'esperança de la salvació en una existencia ultraterrena, ni s'ha senyalat en la fi dels temps una terrible resurrecció de la carn.

Perxò l'estoicisme es una teoria propia de l'aristocracia intel·lectual al extrem senyalat per Epictet en el seu constant despreci de la massa del poble. Les multituts no la podien entendre aquella vida inhumana sense passions, sotmesa a la cega fatalitat del atzar, sense un objecte ni un fi trascendental, seca de crudel i egoista conceptualisme, sense compassió i sense tendresa. L'externa carcassa del dever hi era, la tunica presentava un caient natural i respectable, però hi mancava ·l sentiment interior, la calor cordial que, penetrant per totes les carns fredes i rigides, les amorosís blana i dolçament.

Aixís es que, mentres la promesa d'una altra vida per la gaubansa o ·l torment de l'ànima i l'Evangeli de Jesús, derivant de Déu lo Pare la germandat dels homes, no van remoure fins les més íntimes entranyes del món antic, les multituts van seguir cercant en el goig de les delicies terrenes la suprema felicitat de la nostra vida.

IV

Els homes s'apartaven cada dia més de la seva felicitat i 's repetia l'espectacle de l'antiga Babel, aont, per la soperba divinisació de la materia, foren isolats i dispersats. Aixís que poseu el vostre fi suprem en les delicies terrenals començareu a treballar en la torre de Babel que serà causa de la vostra dispersió. Com més delicies cercareu per la vostra vida, més lluny veureu el cel de la felicitat i més fatal serà 'l vostre isolament. Perxò en el món romà vivien els homes dispersats, alimentant un munt d'anhels contra natura, esclaus miserables de la carn, arrocegant la cadena feixuga de funestes delicies.

Aleshores fou quan en el país de la Galilea dels gentils la paraula candida de Jesús va sorgir en un ambent de doiça poesia, predicant als homes l'espiritual lliberació. Els homes són germans, el faritzeu, l'escriba, el cobrador del delme, el llibert i l'esclau són fills del nostre Pare que està en lo cel, Déu creador de potenta misericordia, l'amor del qual no té fi, i tots els béns terrenals,

com la riquesa, l'amor de la dòna, el menjar de l'ànima i la vestidura del cos, no ·ns han de distraure d'aqueixa humana germandat en la confiança de Déu que manté als ocells i vesteix als lliris del camp.

La veu de Jesús portava pau i llibertat. Els que la oïen llençaven la crossa de les seves miseries libidinoses i començaven a caminar pel món com si no portessin igual que ·ls altres el pes de la carn. Havien romput les cadenes del dimoni, i aquella set febrosa de delicies que ·ls enguniejava s'havia esvait en l'interna placidesa de la seva vida. L'hermosa figura de Jesús, la blana alegria del seu cor i la calma infinita de la seva passió amarada d'humana misericordia guanyaven les ànimes a una simplicitat que no tenia res de mistic renunciament.

Les ànimes convertides a Jesús sortien de l'isolament per relligarse al destí suprem de l'humanitat en una mena d'espiritual imperi que poava en el mateix cor del home la seva força, que era la força del amor. En la seva existencia hi havia nascut un anhel espiritual que mantenia sota ·l seu domini les baixes inclinacions del cos, les més humils manifestacions de la materia. Pro fins l'Apostol que vivia no més per la doctrina no era obligat a les pràctiques ascetiques : sel aconsellava que no tingués or ni plata, ni portés monedes a la bossa, ni ·s proveís d'alforges pel camí, sinó que al entrar a cualsevol vila o ciutat preguntés per la persona de més valer i a casa d'ella posés, perquè ·l jornaler mereix lo que ha de menester per viure.

En l'Evangeli de Jesús el tendre sentiment de la realitat plana part d'amunt de tota concepció filosofica. Ell predicava pels jueus, pro quan la dòna de Canaa li demana les molles que cauen de la taula dels senyors, no li costa gens de remontarse al generós sentit de la germandat humana. A cada punt aconsella que 's deixi tot per seguirlo i predica que no ve a posar la pau, sinó a encendre la guerra; pro axís que li surt un pare que se li ha mort la filla o 'l germà que ha perdut la dolça germana, mireulo com s'apiada tendrament i prega misericordia al Pare celestial. L'Evangeli del pseude Matheu comença les prèdiques de Jesús encomanant la penitencia, pro quan la gentada que 'l seguia del mar de Tiberiades a les montanyes de Galilea 's decandeix de fam, ell diu als seus deixebles : — En tinc compassió, perquè fa tres dies que 'm segueixen i no porten res per menjar. I no vui encomanarlos el dejuni perquè no's desmaïin pel camí.

La divinitat de Jesús, en el sentit de Schleiermacher, en res la trobaria tant provada com en aquesta maravellosa penetració de la vida humana, en aquet sentiment clarissim de la realitat d'ont rajen els actes, les imatges i els principis morals com les aigues crestal·llines d'una font de montanya. El pensament arriba a una senzillesa i plenitut tant integralment humanes i el nostre cor s'hi veu tant despullat de quimeriques ideologies, que tornar al home es tornar a Jesús en la divina poesia de la seva existencia.

En la peleia del cristianisme contra 'l món antic

van pendre relleu les formes contingents de la nova doctrina que s'avenien més amb la destrucció del medi enemic. L'imperi decreta la persecució i anorreament de les sectes cristianes com a mida de salvació de la societat que aquelles minaven en els seus fonaments. Contra les delicies terrenals, cercades amb febrosa luxuria, oposaven els cristians el despullament per la salvació de l'ànima i el dogma de la resurrecció de la carn. I quan baixen els barbres, criats en la pobresa de les terres esterils o en la tristesa de les boires, s'ajunten a la destrucció de la pompa i delicia paganes i entren naturalment en la creencia d'una altra vida aont les ànimes pures gaudiran d'espiritual i suprema delectació.

El cos i l'ànima vénen a ser aleshores substancies de naturalesa diferenta o contradictoria, com la terra amb la vanitat de la carn es presenta contraposada a un altre món dels esperits amb una vida eterna d'ultratomba. La salut, la familia, les riqueses, el platxeri de les viandes regalades, la dolça delicia de la casa, el conreu i domini de les terres amb tot lo que alegra la vida d'aquet món, serà mirat per l'home sense amor i amb hostil repugnancia. La terra es una vall de llagrimes, el cos es la corrupta i transitoria presó del esperit, d'ont ve que les delicies terrenals morin i que ·l món corporal s'infli de tenebres.

La dança general de la mort es la perfidiosa visió de les multituts alucinades d'ençà de la caiguda del imperi fins a traspassar les cruels angoixes del any mil. Per molts segles sembla que ·l món porta cilici i no hi

ha home que no visqui en privació. Els gimnosofistes del alt Egipte escampen fins a les riberes mediterranies les pràctiques orientals del absolut renunciament i els homes s'escapen a mils de les ciutats i poblen a soles el desert, fent penitencia i deixuplinantse la carn.

Les histories dels sants anacoretes no arriben encara a la quietut del cos. Sant Geroni s'està de totes les delicies, però treballa en l'interpretació dels *Llibres sants* i escriu epistoles plenes de bon seny desde 'l seu refugi betlemita; Anton l'Abat funda cenobis, s'escriu amb l'emperador i va i ve d'Alexandria, de la Tebaida i del desert; i el gran pare de l'ordre benedictina en el grau sisè de l'humilitat li diu al frare com se tindrà per indigne operari de cualsevol ofici, i en altres capitols dóna regles per portarse en el treball i disposa que cada frare tingui 'l seu hort. Aquells terribles enemics de la carn s'agarrotaven amb el seu cilici, dormien sobre la pedra freda i dura, es posaven a regla de silenci en el cenobi, es vestien amb tunica rasposa i es masegaven l'esquena i el pit amb les corretjes deixuplinaries. Pro encara no avorrien prou la vida ni 'l seu egoisme era tant gran que s'imposessin l'indiferencia humana i cerquessin en la perfecta quietut de les parts corporals com una anticipació de l'altra vida.

Per tot arreu van aixecantse refugis com arnes d'abelles congregades en el deliqui d'una mistica mèl. Allí pel vot de castedat renuncia l'home a les delicies del amor, i pel vot de pobresa 's conforma en no tenir mai més res seu, ni un codex, ni una ploma, ni un cap de fil.

Més en aquelles comunitats comença a desvetllarse per les vies més pures el goig de la vida, i elles aixequen les gracioses capelles romaniques i clouen amb porxos de marbres sumptuosos els claustres de beneita pau, aont la murtra, els boixos i llorers hi contornaran recons de terrenal ventura. Aviat les celdes no podran contenir les maravelles de la sabiduria humana i s'acoblaran els *incipits* en galeries alegres de llum i es decoraran els altars i les vidrieres i les parets dels temples, i els chors ressonaran amb l'ampla i arrosseganta delicia del cant gregorià.

Sota ·l Sol de la Provença pagana, aont el llevat de les delicies antigues havia quedat més viu en les imposantes runes de pedra rellevades per la dolcesa i la claredat de la Natura, el born de les justes cavalleresques es converteix ben d'hora en cort d'amor, i els trovaires poetes, amb la posa gentil de joiosa galanteria, vénen a ser la flor d'una societat renovadora que, al davallar al hort de les delicies, cuida primer les gracies del esperit, per escaureli més que les pompes de la carn, no despresa encara de la vella malicia.

Hi ha un moment en que aquella societat civil, enamorada del ideal cavalleresc, sembla que va a insinuar una anticipació de la concepció moderna en l'ús auster de les terrenes delicies, al mateix temps que la temeraria condemnació de la carn ha mogut en els cenobis, en la Roma dels Papes i en tots els medis de vida relligiosa, una revolta sensual, una revenja voluptuosa de les passions, escandalosa disbauxa que no s'a-

tura a davant del sacrilegi i remou les tripes en l'incansable trasbals de la luxuria. Pro aquell galant i gentil renaixement va colltorçarse abans de florir per manca de la feconda riquesa que fortifica ·l cos i santifica l'ànima, i, desencadenades les guerres relligioses i dominats els senyorius per les grans monarquies triomfadores, amb la pobresa vingué ·l convencionalisme academic i els trovaires poetes devingueren banals i artificiosos rimadors.

Més els germes retornadors del humanisme rompen per tot arreu la crosta dura de la terra, i les multituts, després dels savis, giren l'esguard cap a les obres dels antics, i les esposalles del frare d'Assís amb la pobresa no poden resistir l'embestida congeminada dels filosops, dels artistes i dels mercaders. El frare menoret Bonaventura prou ens contava l'ignoscenta historia de la bossa trobada en el camí, d'ont en lloc de diners en sortia una gran serp, engany del dimoni, i ens presentava a Francesc d'Assís amb una sola tunica i un sol cilici fins al dia de la seva mort, ell que anomenava a la pobresa unes vegades mare, altres dòna, altres germana, altres esposa, i fins reina de tota bona obra i de tota virtut; més en les riberes del Arno i en la Venecia dels Dux hi apuntaven les albes somrientes de la dignificació del cos i de la Natura.

Jo trobo una semblança en l'alegria del Renaixement comparada amb l'emancipació que realisava Jesús pel seu Evangeli. Tots dos moviments reintegraven al home en la plenitut de la seva existencia i au-

guraven un retorn a la Natura i a la veritat, perquè si·l Fill del Home desenterrava les virtuts espirituals colgades sota una massa d'anhels libidinosos, els gentils cavallers del humanisme santificaven la terra i dignificaven la màquina maravellosa del nostre cos sostraient-la a la pestilencia d'un vergonyós renunciament.

Al capdevall les coses resuciten i els ulls del home es mouen ingenuament al estudi i al goig dels sers animats i de les forces mecaniques de la Natura. Hem de dir, per honor de la gent mediterrania, que mai la negació de la vida importada pel misticisme oriental havia guanyat els cors grecs o llatins. Pot dirse que ·l Pontificat va guardar en les terres sotmeses a la seva potencia temporal com un caliu de la gracia antiga. I en les primeres hores del Renaixement, quan la lluita amb els homes de la Reforma no havia retrunyit en les costums de Roma, la gentilesa i gust refinadissim dels Papes de la casa de Medicis convertiren en hort de delicies el territori pontifical.

Altra vegada ·l món torna a ser l'obra predilecta de Déu. Per comptes de les hieratiques figures que decoraven les capelles romaniques i d'aquells ors i pompes mortes de brodats, pedreries i orles geometriques, són l'home i la Natura viva lo que adorna la casa del Senyor i la casa del mercader. La boira d'espirituals tendreses que isolava la conciencia humana s'ha tornat clarissima llum d'un Sol amic, i el savi trenca ·l cercol de llibres aristotelics per entrar en les maravelles de la realitat. Les dònes terrenalment hermoses són

adorades en els temples com imatges de la mare de Jesús. La lectura d'Arquimedes descobreix els secrets de la Natura als Lleonart de Vinci, Brunos i Galileus, i l'home, despullat del sensualisme mistic, obre la nova ruta de la vida austera.

Jo trobo en els grans dies de Florencia i de Venecia, com l'hauria trobada a l'Atica en els temps de Pericles, la realisació de les delicies terrenals en l'armonia de totes les forces de la naturalesa humana. Allí la carn no s'imposa al esperit, ni l'ànima domina les energies corporals, més a cada facultat se li reserva la seva funció i a cada potestat el seu imperi. El dualisme de les concepcions covardes i fragmentaries es resol en l'armonia d'una sola humana virtut, i axís el domini de les riqueses com les delicies de la taula i les fugues del amor porten al home per la via del seu destí.

En les terres altes de Castella, allà ont les planes descobertes sembla que topin amb el cel, una raça de gent que per molts sigles havia sentit l'alenada dels pobles orientals es fortificava cada dia en les pràctiques d'una vida interior. La sequedat i aridesa del sol, l'inclemencia i extremositat de la Natura, havien criat als homes en la privació de les delicies del cos i l'ardentissima fuga de la violencia espiritual. Com els beduins del Desert, tenien per vocació nacional la vida de pastor, i com a finalitat de raça l'imperi de les ànimes, d'ont els venia un mai complert anhel d'anar pel món, amb el més franc desprendiment i lliure desamor de les ter-

res, de la casa pairal i de les coses que no podien endursen a coll en la seva vida pastoral.

Mentres en el país amable de la Toscana s'hi complia la lliberació humana de la Renaixença, el poble de Castella aixamplava impetuosament el seu domini, de caracter espiritual, per les terres noves d'America i educava la seva ànima originalissima per la més alta realisació del propi destí. A la concepció foscament austera de Velazquez, que pinta un món de cares esllanguides i palides amb una pompa freda i dura; a la sequedat del cavaller de la Manxa, que porta en sí tal olvit de les terrenes delicies que sembla una mena de gimnosofista armat de punta en blanc; al conceptualisme recoquillat dels autors de drames i tragicomedies, s'hi afegia per decantació natural del caracter l'espessa forra d'una literatura mistica, ressò de vida tenebrosa que s'extenia calladament.

Els mistics castellans dels sigles XVI i XVII no 'n tenen prou amb el renunciament de les delicies terrenals, sinó que pels camins de la mortificació i de l'interior pau miren de sustraures a la presencia agitada de la materia viva. La seva oració es voluntaria convergencia de totes les potencies de l'ànima cap a un total i perfecte olvit i desprendiment de les imitacions vives en la possessió de Déu. Així l'existencia terrenal no es propiament una anticipació de la mort, més arriba a un despullament carnal, preludi de la quietut i delicia de les ànimes en la celestial presencia de Déu.

En els treballs de Santa Teresa l'extasi es una cri-

si amorosa de l'ànima en braços del Senyor, en la qual sent defallirse tota com si caigués en desmai, i el lleure i la força corporal li van faltant en tanta manera que amb prou feines li resta habilior per moure les mans : se li tanquen els ulls sense volerlos tancar, i si ·ls té oberts no veu casi res, com no entén lo que oieix, aixís es que no pot valdres dels sentits, si no es per danyarla i no deixarla a tot son plaer. Més pot dirse que aquet desvari a l'acció dels sentits no passa en Santa Teresa d'una mitja hora fins a tres, per quin temps l'ànima, ubriagada d'aquell divinal vi, facilment es retorna i recau i ·s perd de sí mateixa, i Déu la solta i se l'emporta altra vegada.

D'aquí no passarà l'ortodoxia catolica en la via mistica del quietisme i renunciament, més no seria dificil trobar en els mistics castellans beatificats i santificats per l'Iglesia foguerades d'amor diví en que ja no es l'amor de sí mateix lo que sen va i el despullament dels anhels terrenals el limit de la mortificació. Aquí teniu Santa Teresa, que en la glosa dels Cantics de Salomó ens parla d'una oració de quietut que s'acosta al perfecte anorreament, quan ens vol explicar el sentit d'aquelles paraules : *Bésam amb el bes de la teva boca*; i d'aquestes altres : *Millors són els teus pits que ·l vi.* L'ànima cansada i encesa d'aquell poble traspassava en el seu trascendental deliri ·ls termes de la vida terrena : el temps, l'espai i el moviment.

Emportat per aqueixa furia destructora, l'aragonès Miquel de Molinos escrivia en la segona meitat del si-

gle XVII la seva *Guia espiritual*, que deslliura l'ànima i la porta al interior camí per abastar la perfecta contemplació i el ric tresor de l'interior pau. Allí s'hi parla de com s'ha de pacificar l'ànima perquè reposi Déu en ella, de les sequedats i tenebres amb que ·l Senyor la purga i de lo que sigui ·l silenci mistic i intern. — Tres menes hi ha de silenci, diu. El primer es de paraules; el segon, de desitjos, i el tercer, de pensaments. En el primer, de paraules, s'abasta la virtut; en el segon de desitjos, s'assoleix la quietut; en el tercer, de pensaments, l'interior reculliment. No parlant, no desitjant, no pensant, s'arriba al veritable silenci mistic, en el qual l'ànima parla amb Déu, s'hi comunica i li ensenya en el seu fons més intim la més perfecta i alta sabiduria. —

Més encara no hem arribat al capdevall d'aquet camí de penitencia i ara ·ns toca proveirnos d'un director espiritual, per tant que, essent tant horribles les inquietuts i revoltes de la Natura al anorrearse, l'ànima ·s perdrà sense un guia experimentat i segur. Ell prou dirà que aquestes són arts del dimoni, pro l'ortodoxia catolica no podrà seguirlo en la via de refinats i espantables torments per ont arriba al repugnant estat de perfecta aniquilació. Heus aquí les seves paraules : — Comença l'ànima que vol ser perfecta a mortificarse les passions : millorada en aquest exercici, es nega, i després, amb l'ajuda divina, passa al estat del no res, aont es menyspreua, s'avorreix a sí mateixa i s'humilía, coneixent que no es res, que no pot res i que

no val res; d'aquí ve ·l morir en els sentits i en sí mateixa de moltes maneres i a totes hores, i al capdavall d'aquesta espiritual mort se n'origina la vera i perfecta aniquilació, talment que quan ja l'ànima està morta al seu entendre i al seu voler, es diu propiament que arriba al perfecte i feliç estat d'aniquilació, sense que la mateixa ànima ho arribi a entendre, perquè altrament no seria aniquilada si ho coneixia. I encara que arribi al feliç estat d'aniquilada, valguili saber que sempre li quedarà més per caminar, per purificar i per aniquilar. —

Ai! Palpita, cor meu! Correu, torrents de la meva sang! Obrius els meus ulls a la claredat del dia! Oïu les remors de la terra i de la vida, orelles meves! Veniu a mi, sentors i perfums, perquè jo fortifiqui la virtut austera de la meva vida en la corrent de les coses i dels sers! Apartemse, amics meus, d'aquesta inhumana concepció del quietisme mistic i entrem en la nova primavera dels nostres temps, portant als llavis les paraules den Verdaguer en la versió del *Cantic dels Cantics* de Salomó :

Les petites guineus
malmeten nostra vinya.
Caceules, amics meus,
puix, ai! està florida.

V

Aquet llibre, escrit pels nostres temps d'energica integració humana, no serà bo pels malalts que s'aconsolen de les seves malures, judicantles com a les flors més espirituals de la vida. Per mi l'espiritualitat es sanitat i fortalesa, i perxò començo a exposar el meu criteri respecte a les delicies terrenals, prenent com a principi que ·l goig es una força més.

Gireu els ulls cap a l'idea que s'ha donat de les delicies en el començament d'aquet llibre, enrecordeuse de com hem separat la delicia del menjar del deleit del ventre, la delicia del amor de la furia sexual, la delicia de la riquesa del afany servil de ser posseit per ella, i ara afegiu que al donarvos aquestes delicies terrenals heu experimentat un goig. Doncs jo ·us dic que ·l goig aixís gaudit ha tonificat i fortificat la vostra ànima.

Hi ha situacions de la nostra vida en que devé més clara aquesta virtut del ordre moral. Quan l'home

acaba l'aprenentatge de la seva primera formació i surt de l'escola o de l'Universitat per entrar al taller, a la fàbrica o al exercici d'una professió lliberal, axís que troba una posició per devenir util als demés, al rebre la primera paga, experimenta una alegria que ja no olvidarà mai més. Aquella primera riquesa que ha guanyat li dóna un goig poderosissim, pro més gran que ·l goig i que la riquesa es l'energia espiritual produida pel gaudiment i que·l disposarà per caminar amb nova i invencible energia cap al compliment del seu destí.

Més a totes hores el goig de les delicies terrenals ens retorna l'esperança en la nostra victoria definitiva. L'home experimenta aleshores com una mena d'edificació interior amb aquell sentir el senyoriu de sí mateix, talment que la fruició de les delicies es l'exercici espiritual que ·ns prepara més per la vida austera. El domini de les riqueses, la diaria renovació del menjar, la sotil deria del amor, aumenten d'una manera vertiginosa la vibració del nostre esperit i l'habituen a una potencialitat d'acció que l'home sà i fort empleiarà en l'assoliment d'una concepció vital més noble i alta.

Quan a la persona li ve un mal de certa delectació no es mai per una consecuencia del goig en sí, sinó de les circumstancies impures que tal vegada ·l revestiren. Si l'home mata per la possessió d'una riquesa, el mal està en haver desobeit aquella veu atronadora de la seva conciencia que li ordena ·l respecte de tot ser vivent. Si l'home porta la malaventura al ser amat i

l'exposa per la seva violencia a la condemnació del món, el mal està en la crudel baixesa del seu cor, que no ha dominat com devia ·ls seus lubrics anhels. Més l'acte del goig en sí ve sempre a espuatarnos l'energia de l'ànima i a disposarla per una funció més noble i per resistir els desenganys i contratemps sense fatiga.

Si l'ànima se ·t cansa en la fruició de les delicies, pensa que ·t convindria vigilar la salut del teu cos i referla amb tonics i exercicis reconfortants. Potser no t'alimentes prou bé, o no dorms les hores que has de dormir; potser les teves forces corporals flaquejen per l'excés o per la falta d'un treball regular. Moute i descansa i nodreixte com un home, i sense que mai perdis de vista la santedat com a més alt destí de la teva vida, trobaras natural alegria en el goig de les delicies terrenes, un goig sense trasbals ni cansament que despertarà una valenta deixiplina en els anhels del teu cor i farà sorgir forces volcaniques en la teva ànima.

L'ascetisme piadós es una ronya menjadora de les potencies espirituals i escola pràctica d'ensorrament i covardia. Amb l'ascetisme ·s vol fortificar el domini de sí mateix, ofegant els bruels de les passions humanes, per ont l'ànima, a falta d'exercici, es decandeix i ve a dolorós i estult embrutiment. No es la mort, o la privació absoluta de les delicies, una forma del domini espiritual de sí mateix, més per aquesta via podrà arribarse a la perfecta insensibilitat com a consecuencia del anorreament de les forces vitals. Hi ha un delicte contra la Natura, una violenta reacció

contra les lleis divines del Univers en la destrucció sistematica de les potencies corporals donades al home perquè les disposi com un noble senyor i les ordeni i les encamini a la més bella i santa concepció i realisació de la seva vida.

L'home que 's dóna al ascetisme posa en la condemnació de les delicies terrenals tota la covardia del seu cor. En aquet món intern i solitari del seu propi ser en que l'ànima debil es troba sepultada, aont hi ha montanyes de dolor, rius de furiosos anhels, mars tempestuoses d'onejantes passions, i un Sol i unes estrelles de dolça idealitat, s'hi aixeca pels darrers anys de l'adolescencia una força creadora que l'asceta no té prou cor per governar. Aleshores vénen els dubtes, les malaltes indecisions, les vergonyoses tenebres, fins que, posat en el dilema de regir o anorrear, davant de l'anarquia creixent de les forces humanes que no senten l'imperi d'una voluntat dominadora, l'asceta mou els seus ulls enfòra d'aquet món i sent l'avorriment de sí mateix i s'abandona a la covarda i pacifica destrucció de les passions enceses en revolta.

L'ànima ben degenerada arriba aviat a la quieta sequedat del ascetisme, més aquell home de poderós voler que té al servei del seu esperit una còrpora sana i forta 's troba aconduit per la temeraria condemnació de la carn a un infern de lubriques quimeres. La violenta passió de la gola i la desenfrenada furia libidinosa són l'afany de les seves hores clares i el torment espantós de les seves nits. Si llegiu les veres

histories dels ascetes de la Tebaida hi trobareu delicies sensuals, imaginaries delectacions de menjars saborosos i de dònes despullades, d'una baixesa terrenal que cercariem debades en les aventures de Don Joan i en els convits de Pantagruel.

En els nostres temps, per oposició a les pràctiques ascetiques, s'ha format una barroera concepció moral d'arrel epicuriana que cerca en el goig de les delicies la suprema benhaurança del home. Axís es manifesta un mal rosegador de les societats llatines, aont l'escepticisme ha esdevingut llaga col·lectiva. L'epicurisme, l'escepticisme i el materialisme són les manifestacions externes d'un rebaixament miserable del esperit humà, estats sentimentals i intel·lectuals d'un sistema de negacions que oposa a les velles creencies relligioses una concepció inhumana de la vida, talment que la despulla de les nobles i fecondes inclinacions, dels intims anhels i de les indestructibles esperances que encengueren l'antiga fe en el pensament i en el cor del home.

Pel nou epicurià ·l fi suprem de la nostra vida es el plaer. Quan vola més alt el guia una llei d'evolució cap a noves formes de l'existencia en que un plaer més gran i més delicat regalarà més sovint a la familia humana. La nostra conducta individual i col·lectiva deu encaminarse an aquet fi altruista del plaer per les generacions futures, i fins el plaer momentani del home sol ha de sacrificarse si ve ·l cas a les exigencies de la suprema humana ventura.

Més aquesta estimació del goig com un fi, per tant que porta al anorreament de la personalitat del home en l'evolució cap al plaer suprem, acondueix naturalment a una llei de compensació en l'apreciació de la delectació fugitiva com un fi particular i concret.

Axís no solament serà llegítima pel nou epicurià la delectació del plaer momentani, més també trobarà de llei que l'home la cerqui com un fi. I un cop perduda l'unitat moral de l'existencia humana, condició de la seva potencia espiritual, el nou epicurià ·s sentirà emportat cap a la més alta estimació de les baixes delicies de la materia i els orguens del seu cos afirmaran el senyoriu sobre la seva ànima. ¿Com guardaria l'unitat de la seva vida en aquesta vana divagació que ·l sostrau al interior imperi de sí mateix en la sol·licitut de les relacions foranes? En el nostre poble són multitut els nous epicurians que viuen al dia en la cacera destructora de tota mena de plaers, cercant en cada acte ·l seu deleit i per cada penediment el seu olvit.

El nostre fi es la santedat i el goig es una força per la realisació del nostre fi. Nosaltres cercarem les delicies de la terra, voldrem assaborir els menjars bons i restauradors i triomfar en les lluites amoroses, avançar cada dia més en el domini de la riquesa, millorar la salut del nostre cos, enlairar per l'art i per la ciencia ·l vol del nostre esperit i reposarnos en la calma contemplació de la Natura, perquè així ens acostarem més i més a la santedat. En comptes de

tremolar i recular covardament a davant del goig que ·ns donen les delicies terrenes, avançarem intrepidament com homes que cerquen i batallen per una noble victoria.

La nostra guia serà l'austera puresa dels nostres anhels. Quant sentis neixer en el teu cor una lleugera inclinació devés el mal, reobra sobre tu mateix en la seguretat de que hi ha una pertorbació en el teu equilibri corporal i espiritual. Potser no menges bé, potser no fas prou exercici o t'abandones covardament a les impressions doloroses. Vigílat, i allà ont trobis la falla obra com un home. Disposa ·ls teus sentiments com una llegió de forces combatidores, exténlos en el camp de batalla segons les regles de la guerra, una ala per aquí, una altra per allà, invoca ·l record de la santedat perduda i llènsals a l'hora contra l'enemic. Amb la teva puresa purificaras les teves delicies i el goig que per elles puguis gaudir.

Heus aquí, amics meus, per ont trobo una valua inestimable a la joventut. En aquella edat de la vida totes les potencies del home ben despertes el fan incansable en el plaer. El jove ·s troba sempre disposat al energic convit de les delicies i compta amb una força santificadora extraordinaria, suma feliç de les forces originades en el gaudiment de cada goig. El seu ascendiment moral es propulsat per cada nova riquesa que conquista i per cada nou bés de la seva estimada. Tot el seu esser intern està en brases blanques bullidores arrastrades per una impetuosa corrent. I ara

penseu si n'es de pròdiga l'energia divina que emmotlla per lo futur el seu caracter i li permet ferse una noblesa, una generositat i una austera virtut per aquells temps de la seva vida en que la força renovadora del goig de les delicies comenci a pressentir la fredor de la mort.

Cada vegada que per la força espiritual arribem a la concepció i realisació d'un plaer superior, tots els demés plaers s'enlairen i santifiquen per raó de la superioritat del plaer nou. Observeu la diferencia que va entre la bestia i el noble pare de familia en la delicia del menjar. El goç, a l'hora de menjar, no coneix al senyor ni als seus cadells, i tots els seus sentits estan abocats a la satisfacció de la seva fam en aquell òs que rosega gelosament, a punt de mossegar al que se li acosti. El noble pare de familia sab que ell ha guanyat amb el seu esforç el pa que menja i el parteix amb l'esposa i els fills en una fruició plena de civilitat, de polidesa i d'amor. Doncs jo dic que aquesta delicia del menjar s'ennobleix cada vegada que per la nostra ascenció espiritual assolim la realisació i delectació d'un plaer superior.

Aquells mateixos plaers que donava ·l gaudiment de les delicies als homes primitius produeixen en els homes d'avui un deleit més alt i més pur, ennoblit per la més gran riquesa de plaers espiritualment més perfectes i refinats Cada nou descobriment en l'ordre del platxeri moral proveeix, doncs, a la nostra ànima d'una nova i més sotil virtut en la delectació de les

més antigues delicies, d'ont ve que l'avenç en el camí de la santedat aixampla infinidament els horitzons del goig humà. I, al contrari, quan l'home redueix els seus anhels a la funció de les més baixes delicies, cega la crestallina font de deleits superiors, i per aquet fet no sols envileix el gaudiment de les delicies desitjades, sinó que extreny per la seva ànima l'horitzó total del goig humà.

La satira del epicurià d'avui, sensual i esceptic, ve de la seva limitació i rebaixament del plaer. Ell vol ser l'home positiu, es riu dels altres que viuen d'il·lusions i de quimeres i ·s creu estar en plena realitat perquè ·l seu goig li entra pels sentits. Quan parla dels convits, de les dònes i dels diners ho fa sense idealitat, com si fossin no més que medis materials per la seva positiva delectació. A davant del món viu amb una llei de freda correcció, limita al deleit de la seva còrpora la trascendencia del propi destí i es insensible al remordiment per la crueltat amb que trepitja la dignitat humana en el seu tracte amb els demés. Per la gola i la delicia del ventre perd el deleit suau de la seva renovació fisica; per gaudir el plaer sexual perd el goig humanissim del amor, per la possessió apassionada de la riquesa perd l'independencia del seu espiritual domini. Els més nobles plaers espirituals se li entenebreixen o afoguen en l'ambent del seu materialisme groller, i quan pensa ser més viu que ·ls altres passa pel món envejant la fosca i migrada delicia de les besties.

Aquet ser malaventurat es com la polpa morta de la nostra civilisació. En la seva ànima hi ha un conformisme pestilent, i el seu cos es la mortalla d'un cadavre. Aixís com els arbres, en el seu creixent, deixen escorxa, fulles i branques mortes, aixís l'humanitat deixa en el seu camí particules d'ella definitivament fixades, homes que no prosperaran, sers malaventurats en els quals fineix tota esperança d'evolució futura. Pro fóra temeraria desolació veure en ells res més de lo que són, avui que l'humanitat, per una explosió espiritual verament admirable, es disposa a les més nobles i tremendes victories. Els geolegs ens parlen d'un estat ductil de la terra en que s'aixecaven els continents i s'ensorraven els mars, i jo penso que l'humana virtut està al present en volcanica fermentació de que podrien sorgir nous continents i mars noves en el nostre món espiritual.

Aviat la terra serà petita per la familia humana, perquè encara que l'home resti corporalment igual, creixen desaforadament les forces que estan a la seva lliure disposició. I al vapor i a l'electricitat i al calor i a l'irradiació dels cossos posats al lliure albir del home, hi corresponen una total compenetració humana i un aument formidable de l'energia espiritual. Els nostres fills adolescents tindran el domini del mar i de les distancies terrenals, i encara els hi restarà la jovent i la maduresa per cercar les noves lliberacions en les conquestes del espai. Pro, sense endinsarnos en la marxa futura, es indubtable que les altes victories

obtingudes per l'aprofitament de les forces de la materia han produit en el nostre temps la dignificació del cos humà.

L'home ha descobert que ·l seu cos era una màquina potenta i admirable, creació sotil que traspassa en la seva perfecció i en la seva hermosura les més trascendentals anticipacions del seu esperit. Aquets medis d'investigació que ·ns han descobert tantes lleis de la materia no arriben a destriar les profondes i inconcebibles maravelles de la màquina humana, infinidament superior a totes les màquines ideades per l'home i d'una irradiació espiritual que traspassa de molt les demés formes conegudes de la materia. I heus aquí per ont li ve al que ·s considera en l'ordre universal de les coses la retornadora dignitat d'un noble origen per la sola excelencia del cos humà, talment que les velles concepcions sen senten trasbalsades. Perxò tenim la fe en el nostre cor de que s'han començat els fonaments de la nova torra de Babel, que permetrà als homes escalar l'antic domini del espai misteriós sense por de que una sobrehumana potestat els dispersi i aturi la seva obra.

La dignitat del cos humà porta per corolari la dignificació de les delicies terrenals. ¿Com seria possible a la familia humana d'avui la condemnació de la carn, de la riquesa, del amor? Les delicies terrenals que per similitut de naturalesa pertanyen al cos reben d'aquet la dignitat o la condemnació. I tot el món material en que vivim, amb el convit de les seves for-

ces, s'ha dignificat a davant del home, que per la descoberta de tantes potencies fisiques troba a la seva disposició més energies de les que li demana ·l seu esperit. Heus aquí una senyal dels nostres temps, aquet desequilibri entre les potencies materials verament admirables i l'endarrerida creixença del nostre esperit, que no dóna l'abast en la carrera. Precisa una nova i més noble fortificació de l'ànima, per la qual obra li donarà admirables energies el goig de les delicies terrenals. A cavall de la carn, del amor i de la riquesa, l'esperit humà hi trobarà ·ls estimulants més poderosos de la seva ascensió i santificació.

Aixís per l'aspra necessitat dels nostres temps la dignificació de les delicies ens mou a dolç agraïment, no sols pel plaer que ·ns donen, sinó pel fi moral que assolim amb elles. I aquí tornarem a recullir el pensament dels moderns epicurians, que posen el deleit de l'humanitat com a fi del home, perquè ·l dolç agraïment de que a suara parlavem deu considerarse com l'extrem moviment del nostre esperit respecte a les delicies. No hem de passar d'aquí, perquè ·l fi no es el deleit del home ni ·l deleit de l'humanitat, sinó l'etern millorament, l'ascensió, la santificació.

Jo estic en que ·l fi del home es quelcom més universal encara per la seva naturalesa que ·l deleit de l'humanitat, com si existís una més alta gerarquia a que deguessim girar el nostre pensament. Jo ·m figuro que l'home no es un ser isolat, ni l'humanitat es una comunió isolada, sinó que l'un i l'altre són representacions

fugitives i fragmentaries d'un món espiritual que té per atribut una tant substancial simpatia que tot ell es millora, ascendeix i santifica quan l'home realisa ·l seu fi.

Per millor entendrens respecte a la cordial significació de la nostra hipotesi, girem els nostres ulls cap aquest univers material en que no hi ha res ni s'hi mou res indiferent a la totalitat del món. Si poseu les mans en l'aparell d'astronomia, el desvieu per la sola calor de la vostra mà; si deixeu una moneda de cinc grams sobre l'éix d'una roda de ferro, l'aparell es desvia per la flexió del éix. Cada dia aumenten la sotilesa i la comensurabilitat dels nostres medis d'observació, i a cada nou descobriment recula l'esperança de trobar l'unitat del espai i el terme del moviment. Més enllà de la nostra limitació d'analisi, propia de la flaquesa dels nostres sentits, les materies més dures segueixen fluint en aquet torrent incommensurable de les coses i ·s comuniquen indefinidament les seves més infimes vibracions. La llum que avui rebem de les estrelles va sortir d'allí dalt abans de començar la nostra vida; les ondes sonores que s'aixecaren de la terra quan s'ensorrà l'Atlantida, encara estan avui en camí per l'espai infinit. Jo estic segur de que ·l pas lleu de la formiga fa trepidar la terra.

Doncs hi ha un món espiritual del que nosaltres amb els nostres medis d'investigació no més en podem seguir les més grosseres i fragmentaries vibracions, i aquet món espiritual part d'allà dels limits de la nostra ex-

periencia ·s resol en unitat eterna. La meva ànima, les vostres ànimes, amics meus, són accidents fugitius d'aquesta suprema unitat espiritual infinidament incommensurable. Jo no voldria allunyarme massa de la realitat coneguda, d'aquesta realitat que en la seva manifestació propiament fisica ·ns ha portat abans a la concepció d'una hipotesi de fluencia i simpatia universals. I perxò de les experiencies espirituals en dedueixo per analogia l'hipotesi d'un món que escapa a la penetració dels nostres sentits; món que no ha de ser forçosament autonom de la materia, sinó que·s pot considerar com una nova manifestació de l'eterna substancia, que aixís tindrà una doble llei de relacions, fisiques les unes, espirituals les altres.

El nostre pensament, la nostra voluntat i el nostre amor no serien aixís formes isolades d'una vida estrictament individual, sense altre fi que ·l de la propia perfecció, sinó extrems experimentals, manifestacions en l'horitzó de la conciencia humana d'un món superior espiritual. Aquestes manifestacions personals poden arribar en els homes que diem posseits d'una intuició divina a una intensitat i profonditat verament admirables, pro encara infinidament inexpressives del món, els quals eterns i nombrosissims atributs s'esforçaven per fernos pressentir.

No ·ns apartem massa dels limits del nostre coneixement real, mirem endarrera per assegurarnos de que la nostra hipotesi arrenca sense solució de continuitat dels fets experimentals que ·s fan conscients en el nos-

tre esperit. No entrem en cap dualitat de substancia entre ·l món real i aquest altre món espiritual que no es sinó l'infinida i llogica prolongació d'aquell, amb la suposada existencia d'atributs que són encara trascendents per la limitació investigadora del nostre enteniment, però que seran experimentals en un grau superior de cultura.

L'austeritat del home, la bondat intrinseca del home, trascendeix en el seu obrar per una llei d'ondes animiques que ·s trasmeten i aixamplen a tot el món espiritual de que es infima manifestació. La virtualitat de les nostres accions santificadores no ·s limita, doncs, al nostre ser individual, ni al ser de la comunitat humana, com no tenim per fi ni l'humanitat ni l'home, sinó que s'extén per cercles infinits a tot aquell món superior de que a suara parlavem, la qual suprema perfecció i santificació sintetisa ·l nostre fi en els termes de la més alta idealitat.

Aixís les delicies de la terra serien com emocionants ofrenes d'aquet món d'aigues i montanyes, d'eters i aires sotils, de sers que viuen i d'estrelles, món material de cega mecanica, perquè treballessim amb la força del seu deleit en la santificació del esperit universal. Santificació en aquets termes del coneixement porta en sí aixamplament de la consciencia. I ¿no ·us tempta, amics meus, l'hipotesi cordial de que en la marxa milenaria dels temps representem nosaltres homes d'avui el grau aont ha arribat l'eterna Natura en el seu esforç per redimirse i devenir conscient? El món espi-

ritual obra en nosaltres i ens pren per instrument d'emancipació de la terra i dels astres que marxen esclaus d'una força que pugna per devenir conscient. ¿No podem pensar que avui ja pensa ·l món pel nostre esperit, com nosaltres pensem per l'orgue del nostre cervell?

Som instrument del món i el món ens dóna les delicies perquè ·l santifiquem amb la força del seu deleit. I en aquet concepte no hi ha humiliació per la dignitat humana en quant no som instruments d'una substancia extranya, sinó la més noble manifestació de la substancia que per la nostra virtut es santifica. Es l'home l'emocionant compendi del univers sentintse palpitar, en el qual espill li plau mirarse al món que pren en ell consciencia de les maravelles que integren el seu ser. Si cada vegada que un nou home s'encén de trascendental amor per la dòna estimada, es tot el món espiritual el que ·s transforma en ell i ascendeix i ·s purifica.

¿Quin es l'home que defallirà de covardia a davant de les futures delicies terrenals i no sentirà una força moral impetuosa, quan el total espandiment de la cultura del esperit en la vida moderna, potenta d'energies fisiques, li presenti ·l goig, sinó com a fi de l'existencia, com el medi de que ·ns fa ofrena ·l món per disposarnos a la seva llibertat?

LLIBRE CINQUÈ

LA MORT AUSTERA

I

En la gran esplanada del Parc hi havia vuit o dèu mil persones vestides de colors clars i elegants, amb les cares rialleres i el cor donat a l'alegria. Per damunt de la gent es veien les banderes de les societats patriotiques, i una colla de joves amb barretina vermella cantaven una vella cançó de montanya.

Nosaltres, amb la meva mare, l'esposa i els fills, hem atravessat la bellugadiça de la multitut i ens en hem sentit fondament afectats. Unes noies han passat brincant amb el seu promès a la mà, tot ensenyantnos les blanques dents entremitg dels llavis sanguinosos. Unes altres feien colla anant d'un lloc al altre sense parar, enraonant i cridantse pels noms, que sonaven com una plata. S'ha sentit una musica sentimental governada per la tenora i els joves i les noies han corregut a donarse les mans per ballar la sardana.

¿I doncs la mort? D'aquelles vuit o dèu mil persones vestides de colors elegants i clars que ballaven aques-

ta tarda a la gran esplanada del Parc, tant bé de balladors com de balladores com dels acompanyants que s'ho miraven, d'aquí cent anys no 'n quedarà més que la pols podrida de les sepultures o colgada en la terra. Els promesos de galtes rosades i cor gentil que a suara palpitaven d'amor, s'hauran fet vells abans, sense dents ni cabells, carregats d'arrugues i desenganys per a la fi morirse i desferse putridament en les tenebres. I potser aleshores vindrà a ballar a la gran plaça del Parc una multitut altrament vestida, amb altres entusiasmes i sentiments, sense ni un sol pensament d'amor pels que ballaven aquesta tarda, indiferent a la nostra existencia, que serà ignorada, disposada al seu temps a saltar alegrament, a enamorarse i a divertirse. I altre cop hi haurà qui 's pregunti com nosaltres : i doncs la mort?

Aquella multitut obrava immortalment. Cantava amb alegria sencera, ballava amb reposada i amorosa gravedat. Jo la sentia en la seva frivolitat ben forta i segura de no haver de morir. No 's veia allí l'egoisme del plaer fugitiu, l'ansia sensual de les hores belles que no han de tornar mai més. Aquella multitut semblava posseida d'una concepció filosofica de la vida immortal i assaboria grave i dolçament una hora de goig que de segur hauria de tornar. I doncs la mort? Heus aquí una pregunta banal, treta dels llibres negres de torment, sortida volguda de misantrop professional, pueril sabiduria enfront d'aquella gent que dançava amb ferma gravedat.

Cada una d'aquelles vuit o dèu mil persones, al tornarsen a casa, seguirà obrant amb el mateix sentit d'immortalitat. No pensarà que es esclava de la mort, més tot ho disposarà per una existencia indefinida. Distribuirà la seva riquesa actual perquè sempre li duri, beurà i menjarà, no per la set ni per la gana, sinó principalment per seguir un ordre de renovació que no té fi, i en el cercle intim de la familia governarà ·ls afectes del seu cor amb exclusió d'un sentit de durada.

La casa del home no respon a la limitació de la seva vida. La pedra i el ferro i el ciment, les jàceres tallades dels arbres més resistents del bosc, són acoblats per una existencia indefinida. Les piramides egipciaques s'aixequen avui sobre la sorra com expressió d'un concepte immortal de l'existencia. Fins la cabana del pastor es construida amb el maxim de resistencia que pot donarli l'home sol i errant.

¿Aont es l'egoisme furient que imposaria en la nostra ànima la seguretat d'una proxima aniquilació? Tots els més nobles sentiments del home tenen per fonament no una curta o llarga durada de la vida, sinó una vaga fè en l'immortalitat. La gloria es un anhel que no té limit en el temps, i, per l'amor a la patria, extenem els sentiments del nostre cor a les edats passades, i treballem i morim per un futur llunyà. En la tenebrosa furia del avar que ·s delecta en la contemplació de les monedes apilades, que sent la gelosia del seu or com pot sentir l'amant la gelosia de l'hermosa dòna adorada, hi ha una bella desconfiança en el morir i

una valoració immortal de les coses propies de la vida.

Si l'home obra immortalment es perquè porta en el seu cor una fè indestructible en la seva immortalitat. Seria falsejar per un instint filosofic o relligiós aquet fonamentalissim sentiment humà suposarlo limitat a una trascendencia panteista per després de la mort o a la supervivencia del nostre esperit, que en ultim terme ve a ser una forma especial de panteisme. La creencia que viu en el cor humà, desperta i conscient en l'home comú, colgada sota la massa portentosa dels sistemes en el savi, es la continuació de l'existencia part d'allà de la mort, amb tots els sentiments i atributs de la nostra vida corporal i espiritual. La *Comedia* del Dante es una concepció fondament humana, sobre tot en la descripció del Infern i del Purgatori, aont la condició de les ànimes condemnades s'avé amb la pluralitat de sentiments que formen el teixit de la nostra vida.

Al parlar d'aquesta creencia indestructible penso en el fet positiu independentment de tota concepció metafisica. Es un fet que nosaltres creiem necessariament en l'apariencia i ficció de la mort, i tant es aixís que a cada punt sacrifiquem el deleit fugitiu al imperi del inevitable sentiment d'immortalitat. Més les relligions positives actuals no 'ns presenten el simbol extern prou ample per compendre l'intensitat del nostre sentiment. El cel i l'infern, la salvació de les ànimes i el judici en la vall de Josafat són concepcions que no

abasten al nostre cor. I l'home, a davant de la flaquesa de la sintesi, orfe de l'imatge viva i potenta, no veu que perdura en ell el sentiment d'una vida immortal.

¿D'aont vénen el nostre ser i la substancia del nostre ser? ¿Com persisteix la personalitat part d'allà de la mort? ¿Anem a parar a un regne espiritual sense perdre ·ls atributs d'aquesta vida o ens reencarnem altra vegada per un pregon olvit de les passades encarnacions? Si per la llogica del nostre pensament concebim l'existencia d'un món espiritual, ¿quina representació del nostre esperit queda en aquet món després de morts? Heus aquí un camp fecon d'invencions relligioses i profanes; pro aquí no parlem d'elles i ·ns limitem a sostenir que en el cor del home hi ha una creencia indestructible i inevitable en la seva immortalitat.

Aquesta observació no ·ns diu, no obstant, tot lo que hi ha en la nostra ànima tocant al problema de la mort. La nostra vida ha tingut un començament, pro ·l sentiment de no haver viscut abans de que comencés la nostra vida no es per ell sol causa de dolor. Per més que l'home visqui amb una fè pregona, nascuda en les fondaries de lo inconscient, que ·l fa obrar com si fos immortal, es indubtable que ·l pensament li dóna idea clara de la seva mort i que d'aquet pensament li ·n ve una pena inconsolable. Obra com si fos immortal, i això es la causa de la seva optima visió de l'existencia, pro sab que ha de morir i aquesta es la font inestroncable del seu dolor.

Aventuremnos, amics meus, a una hipotesi per a resoldre la contradicció paradoxal de la nostra existencia. Suposem que no més hi ha un ser amb vida, ser que no va néixer ni ha de morir, i que representem la seva substancia per una linia infinida que aixís no té començament ni acabament. La condició de la seva immortalitat determinarà totes les parts de la seva substancia, talment que cada punt de la nostra linia serà expressió d'una particula dotada de tots els atributs de l'immortalitat. Doncs si, una vegada ben determinats i fixats els atributs immortals de la substancia, feu a troços la linia i a cada troç li senyaleu principi i acabament, sense alterar els vells atributs, tindrem una imatge de l'existencia humana, que entre 'l naixement i la mort serà i obrarà com immortal.

L'home que arriba a la santedat governa 'l propi pensament per l'imperi de la seva substancia, i la fe del seu cor arriba a ser el pensament de la seva vida. Perxò 'ns admira en ell com es fa visible una potencia incontrastable, germana de la que mou les estrelles del cel. Per oposició al home sant trobareu unes ànimes disperses la qual substancia eterna viu colgada de formes contingents, ensorrada en les tenebres de la mort. El seu pensament es la cadena de la propia esclavitut, el seu coll i les seves mans i els seus peus romanen enclosos en les argolles d'un funest rumiar.

Quan era petit vaig passar aquesta malaltia de la mort. Al sortir d'estudi preguntava an els altres nens si no pensaven que un dia haurien de morir; que 'ls

seus ulls s'aclucarien per sempre i els tancarien en la fosquedat; que no tornarien a veure ·l pare ni la mare, i que les parets estimades de la casa pairal no ·ls soplujarien mai més. Ells em miraven amb els ulls grossos ben oberts i sen anaven a jugar sense respondre. I avui encara, quan em desperto amb els membres paralisats i ·m surten fastasmes esgarrifosos, encesos d'una llum infernal, una vaga malinconia m'oprimeix el cor i sento que ·m faig vell i que hauré de morir.

D'aquet concepte de la mort i de l'immortalitat sen conclouen diverses regles de conducta. La primera es que per viure santament no hem de menester deixuplinarnos amb la constant presencia de la mort en el nostre esperit. Per viure santament hem d'obrar segons la llei més íntima de la nostra naturalesa immortal, fortificant les columnes vitals de la nostra virtut, que la consideració de la mort debilitaria. Si ·l teu pensament et porta massa sovint a rumiar sobre la mort, pensa que estas malalt i que les potencies més innobles del teu organisme et volen governar. Aixeca ·l teu valerós esguard als ideals purissims, apuntala per dins la teva casa, cambía les vigues que ·s podreixen, saneja ·l cor infecte, i la fè immortal que palpita en lo més pregon de l'existencia humana ·t retornarà com un cordial felicissim.

Si la nostra substancia obra naturalment com si fos verament immortal, no trobo la raó de contradir aquesta inclinació pura del nostre ser perquè una experiencia del pensament ens asseguri la certesa de la mort.

Deixem a la teologia l'explicació de lo que passa abans del naixement i de lo que venim a ser desprès de morir, i acontentemnos amb saber que mentres dura la nostra vida, com objecte de coneixement, obra en nosaltres una força immortal. I aquesta força superior i anterior al pensament ha de regir a totes hores els nostres actes, d'aont ve una regla de conducta que senyala als homes com ideal de la virtut el conformarse a lo que sigui expressió o derivació del sentiment d'immortalitat.

A més a més de l'experiencia exterior, pot dirse que tots els dolors fisics ajuden a fixar en la nostra consciencia la necessitat de morir. Jo veig que se m'ha mort el pare, que se m'ha mort un fill i que cada dia se 'm moren amics i coneguts que no torno mai més a veure, i d'aquí 'l pensament em forja la consciencia de la mort. Pro cada vegada que un dolor fisic fa sentirme del cos m'anticipa la seguretat del meu morir. I es que 'l nostre cos es morirà lentament, a copia d'anys, i arribarà un dia que casi bé tot ell serà mort, i encara aquella substancia nostra que obrava com si fos immortal conservarà en nosaltres en tota la seva puresa la força de l'immortalitat.

Es, doncs, verament admirable i plena de noblesa aqueixa força que actua en la substancia humana i persisteix contra 'ls atacs de l'experiencia i els perfidiosos avisos del dolor. I si la consciencia de la mort es obra superficial del pensament i de la podridura del cos humà, ¿com aqueixa consciencia podria ser mai vic-

toriosament contraposada a aquella força admirable i plena de noblesa?

Heus aquí per ont arribem altra vegada a aquella conclusió que ja s'inclou en el llibre de *La Santedat humana* i en el de *Les Delicies de la terra*, això es, que convé conservar la salut del cos per assolir la més pura espiritualitat, perquè altrament la força immortal que en nosaltres actua serà fondament pertorbada pel dolor fisic com una anticipació de la certesa de la mort. I jo no puc imaginar una persona més privada de tota austeritat, més innoble i impura, que la convertida en sepulcre vivent d'una ànima que obri a tota hora amb la certesa de morir. En ella ·ls cucs anticiparan el seu rosec i tota gloriosa ambició se li corcarà i devindrà femta pestilent.

II

El mal de la sabiduria no ha deixat als homes el goig tranquil d'aqueixa întima immortalitat del seu obrar. N'hi havia prou amb deixarse viure dolçament, abandonarse a l'eterna energia que anima la substancia humana, per ser de fet tant com immortal de les dèu hores les nou de la nostra existencia. Més el dolor i el pensament, anticipantli la sensació de la mort i fentli present sa futura certesa, l'han mogut a rumiar les hipotesis més fantastiques per a resoldre aquesta antinomia de la nostra mort amb l'immortal obrar de la nostra substancia.

No cal fer una historia del concepte de la mort i de l'immortalitat per escriure un llibre sobre la conducta humana. Més en tindrem prou amb recordar algunes de les hipotesis fonamentals per enfondir l'idea que tenim de la nostra existencia i pendre peu d'aquí per ajudarnos a concloure la més austera ordenació de la nostra vida.

Aquestes són les paraules d'Anaxagores conservades per Simplicius en el seu comentari a la Fisica d'Aristotil :

— Els grecs tenen una falsa idea de lo que ells en diuen néixer o morir. Cap cosa neix ni mor, sinó que cada cosa ·s forma per mescla i deixa de ser per separació. Aixís, en comptes de néixer, caldria dir *agregarse*, i en comptes de morir, *disoldres*. —

I es que per ell tot l'univers es componia de corpuscols elementaris, *homoiomeriai*, semblants entre sí. Aquestes *homoiomeries* existien al començament en estat caotic i, eternes i indescomposables com són, van agregarse i disoldres per l'actuació d'una intel·ligencia, *nous*. Una mena d'aquets agregats, doncs, som els homes, com les demés coses del món : formes fugitives que ·ns disgregarem al morir. Jo m'afiguro que, concebuda aixís la nostra existencia, no deixa en el món, després de la mort, més que l'impressió fugitiva de la forma passada, semblant a la marca de la nostra mà sobre ·l munt de farina disposada a ser pastada i posada al forn.

Aquestes idees d'Anaxagores inclouen un sentit pregon que sembla hauria hagut d'aconduir als grecs a la concepció d'una vida immortal en el seu obrar, encara que limitada per la mort. Els corpuscols eterns, indivisibles, semblants a sí mateixos, moguts i animats en l'espai per una *intel·ligencia* que té la saviesa, la poixança, la grandesa, l'energia lliure i espontania, havien de conservar en l'agregat de la nostra existencia un in-

tim record de la llur natura immortal, tot i considerant com a llei fatal la futura disgregació.

Les paraules conservades per Simplicius responen, no obstant, a una idea materialista de la vida, a una explicació fisica del món. Els homes no representen al néixer l'adveniment d'un nou ser, sinó la formació d'un nou agregat, ni té altra trascendencia la seva mort que la natural de tota disgregació. Els corpuscols elementaris de que 's formaven no moriran; altres nous agregats es formaran en l'espai per disoldres quan els arribi l'hora, talment que la naixença no implica creació, perquè res es fa de res, ni la mort significa anihilació, sinó disgregació d'elements perdurables.

Epicur va anticiparse als temps moderns de fosc positivisme al considerar al home com una forma fugitiva, unió solidaria de l'ànima i del cos que neixen, fan la creixença i envelleixen juntament, i han de morir per tant a la vegada, quan la vida de l'ànima i del cos cauen a sota 'l domini de forces destructores. En la seva teoria del deleit considerava Epicur que no hi havia causa de pertorbació tant perfidiosa i terrible com la por de la mort, i perxò sempre que parla del morir no sol tenir altre proposit que sostraure al savi a la força destructora de la pertorbació.

Aquestes són les paraules d'Epicur : — La mort per nosaltres no es res, perquè lo que 's disol manca de sentiment, i lo que no sent no 'ns pertoca... Acostúmat a considerar que la mort no es contra nosaltres, perquè tant el bé com el mal vénen del sentit, i la mort es la

privació d'aquet sentit. Axís el perfecte coneixement de que la mort no es contra nosaltres ens deixa fruir la vida mortal, sense afegirli temps indefinit, sinó despullantla del amor a l'immortalitat. No hi ha, doncs, en la vida res que inquieti a qui està segur de que no es un mal deixar de viure. Axís, orat serà aquell que ·ns digui com tem a la mort, no perquè l'entristeixi al tenirla present, sinó perquè sab que ha de venir, car lo que no ·t torbi present, mal et torbarà abans de venir, sinó es per mala opinió. La mort, doncs, el més horrible mal, per res ens pertoca, perquè mentres nosaltres vivim no ha vingut ella, i quan ella ha vingut ja no vivim nosaltres. Axís la mort no es contra ·ls morts ni contra ·ls vius, perquè ella es pels que ja no són, i pels que encara són ella no es. —

Epicur no creia en altra vida que en la present, ni en altra llei d'obrar que la de la nostra naturalesa mortal. El poeta Lucreci, que ·s tenia per epicurià, ens parla de la vida com d'una atxa de foc que ·ls sers es passen l'un al altre per mantenir eternament la seva resplendor. No haventhi una altra vida, no hi ha cap més morada per la nostra carn, ni pel nostre esperit, ni per la nostra figura, i són fantasmagoriques ficcions l'*Infern* dels antics, el *Tiaou* dels egipcis, el *Scheol* dels jueus i l'*Hadès* dels cristians. Si es la vida de tant curta durada i no hi ha res abans ni després d'aquesta vida, l'unica regla de conducta es conformarse amb la certesa de la mort i no doldres temerariament de lo inevitable. El deleit s'ha de medir per l'intensitat i no

per la durada, i essent fi de l'home aquet deleit, seria mancarlo perseguir vanament una immortalitat impossible amb l'amargura de que no duri més.

No sé què ·t passarà, noble company, quan t'aturis a considerar aquet concepte de la mort que ·t barra 'esperança d'un generós destí. La nostra carn i el nostre esperit neixen i moren al mateix temps i obren amb la mateixa llei de naturalesa contingent i es guien per una curta finalitat. Axís no queda altra noblesa que la nascuda del deleit com a conjugació més bella de la nostra energia perdurable. Jo ·t diré que ·l cor se m'oprimeix i que una potencia espiritual resident en mi ·s revolta tumultuosament contra l'abús d'una filosofia freda i intel·lectual montada sobre jocs de paraules, que desfigura la realitat sota l'apariencia d'una llogica incontrastable.

I doncs la mort? Ara sí que ve a tom preguntar: i doncs la mort? ¿De què li vindrà a l'home la punyenta por de la mort? No es el dolor del sofriment ni es lo que passi a l'hora de morir lo que ·ns pertorba; tampoc espanten al home dels nostres temps les penes del infern, ni la més lleu malinconia del purgatori. Lo més tragic en la vida humana es que no podem sostraurens a un substancial anhel d'immortalitat i que davant de la contingencia inevitable de la mort el nostre esperit resta espantosament indecís entre una existencia inconeguda d'ultratomba, i l'hipotesi d'un irracional anorreament.

La nostra raó ·u es, d'immortal, i perxò l'enigma

de la mort es la causa incommensurablement més poderosa del nostre mal de terra. D'aquí ve que la raó humana hagi disposat sempre la seva divina potencia d'invenció en representarnos la futura i eterna persistencia del nostre ser, perquè obrant aixís es mou de conformitat amb la propia naturalesa.

Potser em preguntaras : « — Pro, es veritat que morim? — Fins ara, noble amic, no he sabut compendre la necessitat de respondre an aquesta pregunta.

III

Aixís comença 'l *Llibre dels Morts:* [1]

¡Oh Ossiris, toro del Amenti, diu Thot, oh rei de l'eternitat! Jo soc el déu gran en la barca divina; jo he batallat per tu; jo soc un dels divins capdills que fan ser veritat la paraula

1) Aquet primer capitol del *Llibre dels Morts* compleix el meu propòsit millor que una teoria raonada de l'immortalitat en l'antic Egipte. Per xò l'he tret d'una traducció del papirus de Turin feta per en Paul Pierret i no penso aclarirlo massa. Els escribes de la casta sacerdotal copiaven en un rotllo de papirus un text antic d'origen diví que amb el temps va sofrir moltes adicions i variants. El nom del mort el deixaven en blanc i s'hi posava al comprarlo i ferlo servir. L'ànima del mort, convertida en nou Ossiris, — i per tant quan el llibre fa referencia al mort li posarem l'Ossiris nou... — era precipitada en l'Amenti, hemisferi inferior, i, seguint les instruccions del llibre, dipositat entre l'embenat de la momia damunt del pit o a sota 'l braç, podia sortir de dia com el sol de la regió subterrania. Aquet capitol que tracta de la sortida de dia s'havia de dir el jorn de l'enterro per entrar després d'haver sortit. El mort,

d'Ossiris contra ·ls seus enemics el dia de pesar les paraules. Els teus companys ho són meus, Ossiris! Jo soc un dels déus nascuts de Nout que destrocen als enemics

de l'Immobil de cor[1]*, que per ell empresonen als seus contraris. Els teus companys ho són meus, Horus! Jo he batallat per tu, jo he entrat a les files aprop teu. Jo soc Thot, que fa ser veritat la paraula*

d'Horus contra ·ls seus enemics el dia de pesar les paraules[2] *a la morada del capdill que es a An*[3]*. Jo soc l'Estabil, fill del Estabil, engendrat i parit a*

la vila de l'Estabilitat. Jo m'estic amb les dos ploraneres d'Ossiris, gemegant per Ossiris a la regió de les dos

en la seva apoteosi, s'identifica amb Thot, l'intel·ligencia directriu del món, i fa les primeres invocacions. Després passa breument per tota l'existencia d'ultratomba del home just; arriba al Oest, es sotmet al judici que ·l declara pur a davant d'Ossiris, es lleva com un déu vivent resucitant en Horus i atravessa ·l cel assimilantse a Ra, de la qual mutilació neixen els déus; després passa ·l Noun, abisme celestial, i torna al Tiaou, camp de la carrera nocturna del Sol, espai que ajunta l'horitzó occidental al horitzó oriental del cel; amb això s'assimila a Ossiris, i al capdevall s'associa als déus i s'asseu entre ells. Axís l'home just no sols era immortal, sinó que entrava i sortia de la tomba, se li obria la boca, se li deixava ·l cor, se li guardava la memoria. Tot ens fa creure que l'existencia d'ultratomba era per l'egipci quelcom de material, amb transformacions en esparver, en lotus, en fenix, en serp, en aureneta, i amb provisions de pa, begudes, bou, oques i grans d'encens inflamats.

1) L'Immobil de cor es Ossiris; Nout es la mare de Ra i d'Ossiris i ha concebut al mort en Ossiris.

2) Dia del judici de l'ànima.

3) An es Heliopolis, aont hi ha una tomba d'Ossiris.

lloques i fent ser veritat la paraula d'Ossiris contra 'ls seus enemics: perquè Ra ha ordenat a Thot fer veritat la paraula d'Ossiris contra

els seus enemics i l'ordre es executada per Thot. Jo estic amb Horus el jorn d'envolcar a Teshtesh, d'obrir la porta al venjador de l'Immobil de cor

i de fer misteriosos els misteris de Ro-stau[1]. *Jo estic amb Horus al acte d'empedreir el braç del Ossiris que hi ha a Sekhem*[2]; *jo surto i entro a la morada de les flames, destruint als adversaris*

altrement dit, els rebels a Sekhem. Jo estic amb Horus, el jorn de fer la festa d'Ossiris, el Ser bo, la paraula del qual es veritat, i faig ofrenes a Ra pel jorn de la festa del Sis i de la festa del quart de lluna a An. Jo soc

un trist sacerdot a Tatou, jo faig les uncions a Abydos, alçant al que està part d'amunt dels graus de l'iniciació. Jo soc profeta a Abydos pel jorn de remoure la terra. Jo veig els misteris de Ro-stau; jo dirigeixo les cerimonies de

Mendes; jo soc el sotem[3] *en l'exercici de les seves funcions; jo soc el gran mestre de l'obra que posa l'arca*

1) Ro-stau es la porta de la regió soterrania, i obrir la porta al venjador del Immobil de cor es obrir l'horitzó oriental del cel a Horus, sol ixent i venjador del seu pare Ossiris.

2) A Sekhem hi havia un déu que tenia 'l braç dret aixecat en l'actitut del sembrador i el braç esquer tulit, immobil, en estat rudimentari sota l'embenat del déu com una momia.

3) *Sotem*, titol sacerdotal del que assisteix al *Kher heb* o mestre de cerimonies.

sagrada damunt del sostentacul. Jo rebo l'ofici de llaurar la terra pel jorn de la llaurada a Heracleopolis [1]. — *¡Oh guiadors*

de les ànimes performades a la morada d'Ossiris! Guieu l'ànima del Ossiris nou... amb vosaltres a la morada d'Ossiris; ella veu com vosaltres veieu, sent com vosaltres sentiu,

s'aguanta dreta com vosaltres us teniu drets, s'asseu com vosaltres us asseieu. Oh donadors de pans i de begudes a les ànimes benefactores a la morada d'Ossiris! Doneu pans i begudes en el temps al Ossiris nou...

com a vosaltres mateixos. Oh vosaltres que obriu els camins! Oh vosaltres que franquejeu les vies a les ànimes performades a la morada d'Ossiris! Obriu els camins, franquejeu

les vies a l'Ossiris nou... com a vosaltres mateixos : que penetri, amb l'ajuda d'aquet capitol, a la morada d'Ossiris; que entri amb delit i que surti venturosament l'Ossiris nou...

Que no ·l facin retrocedir, que no l'apartin, que entri quan li plagui, que surti a son gratcient. Essent feta veritat la seva paraula, les seves ordres són executades a la morada d'Ossiris. Camina, parla com vosaltres. Camina, l'Ossiris nou...

cap al Oest venturosament. No s'hi troba pecat d'ell a la balança; la seva sentencia no es pas feta a saber a boques nombroses. La seva ànima s'aguanta dreta

1) Aquí para d'invocar el difunt i parla ·l llibre.

davant d'Ossiris. Ell ha trobat boca pura a la terra[1]. *Jo 'm poso a davant del senyor dels déus, assoleixo 'l país de* mâ-ti, *m'aixeco com un déu vivent, resplendeixo en la societat dels déus que són al cel. Jo soc*

com un de vosaltres. Les meves cames em porten a Kherou[2]. *Jo veig la marxa de la santa constelació Sahou*[3]. *Jo atravesso 'l* Noun. *No se m'aparta de la vista dels senyors del Tiaou.*

Jo 'm nodreixo de lo que nodreix la societat dels Déus, jo m'assec amb ells. Jo soc invocat pel Kher-heb *encarregat del feretre, oieixo les oracions propiciatories, tiro endavant a*

la barca; la meva ánima no es allunyada de son senyor. Salut, resident del Oest, Ossiris de Nitour! Fes que jo bogui venturosament cap al Oest, que 'm rebin

els senyors de To-ser[4], *que 'm diguin: Adoració! Adoració en pau! Que 'm facin lloc a la vora del capdill dels capdills divins. Que 'm rebin les dos debeses dides. Que jo surti*

a davant del Ser bo la qual paraula es veritat; sigui jo servent d'Horus a Ro-stau, d'Ossiris a Tatou. Faci jo totes les transformacions que desitgi a tot arreu aont li

1) D'aquí endavant torna a parlar el difunt. *Ti* es la terra ont el difunt trepitja als enemics d'Ossiris.

2) Lloc.

3) Constel·lació Orió.

4) Els senyors de *To-ser* són els habitants de la regió infernal. El capdill dels capdills divins es Ossiris.

plaurà al meu doble[1]. *Si ·l mort sab en la terra aquet poema,*

l'inscriurà en el sepulcre, car per aquet capitol surt i entra ·ls dies que li plau a sa morada. No ·l fan recular. Se li donen pans, begudes i abondor de

viandes damunt del altar de Ra. Transita pels camps d'Aaron[2] *ont se li dona blat i ordi, puix hi floreix com a la terra.*

1) Aquí acaba de parlar el difunt i torna a parlar el llibre.

2) Camp celestial aont reb blat el mort. Un riu l'atravessa, s'hi va per camins misteriosos i cada difunt en reb un troç en que s'hi fa un blat de set colzes d'alçaria.

IV

La promesa incendiaria de la resurrecció de la carn va aixecar en pes les multituts a l'hora de la més gran magnificencia del Imperi romà. Semblava que totes les energies humanes estessin compromeses en aquella formidable ostentació del món gentil. La força del home, la saviesa del home i el sentiment del home s'armonisaven bella i organicament en aquella societat soperba, talment que no més la propia corrupció podia disgregarla. Per damunt de tot altre poder humà, l'Imperi semblava un estat definitiu per mentres hi quedessin homes a la terra.

Més un dolç fuster de Galilea va fer viva la promesa de la resurrecció de la carn. Ell prou parlava del Pare Celestial, de com tots els homes som germans, i ensenyava l'amor als humils; més blandia una espasa que anava sempre de dret al cor, l'arma més potenta que han vist els temps. Mai les passions humanes han sentit una fuetada com aquella: — Prepareuse,

que s'acosta la plenitut dels sigles i tenim aprop el regne dels cels. — El pare s'aixecava contra ·l fill, l'esposa abandonava l'espòs, el germà guerrejava contra ·l germà. La promesa incendiaria els hi removia les més fondes entranyes i el que la sentia amb cor senzill, d'allí endavant ja no entenia altra cosa.

Recordeu les idees d'Epicur, que desenganyava de tota esperança d'immortalitat; considereu el torrent de la substancia universal aont anaven a fondres tots els cossos en la desconsoladora i cega doctrina estoica, penseu en les terribles paraules de Jesús sobre la resurrecció de la carn. Escolteules ara, tal com les porta l'Evangeli segons Sant Matheu:

— I després, darrera de la tribulació d'aquells dies, el sol s'enfosquirà, i la lluna no farà claror, i cauran estrelles del cel, i les virtuts del firmament tremolaran, i aleshores sortirà la senyal del fill del Home en el cel i ploraran totes les nacions de la terra. I veuran venir pels nuvols del Cel al Fill del Home en gran poixança i majestat. I enviarà als seus angels amb trompeta i veu ressonanta, i juntarà ·ls seus escullits dels quatre vents del cim dels cels fins a la seva fi. I apreneu de lo que passa amb la figuera. Quan s'entendreix la seva branca i broten les fulles, sabeu que se ·ns acosta l'istiu. Així mateix quan vejeu totes aquestes coses sapigueu que per les portes entra lo que ve. Us dic ben verament que no passarà aquesta generació que aquestes coses no ·s compleixin. El cel i la terra passaran, més no passaran les meves paraules...

Pro quan el Fill del Home vingui majestuosament amb tots els angels, aleshores s'asseurà en el setial de la seva gloria i totes les nacions seran ajuntades a davant d'ell i separarà els uns dels altres, com ara el pastor separa les ovelles dels bocs, i posarà les ovelles a la dreta i els bocs a l'esquerra. Aleshores el Rei dirà als de mà dreta: — Veniu, beneits del meu Pare: posseïu el regne apariat per vosaltres d'ençà del començament del món; perquè vaig tenir fam i per menjar em donàreu; vaig tenir set i ·m portàreu per beure; trobantme sense aculliment, m'acullíreu; nu, em vestíreu; malalt, em visitàreu; i estant a la presó vinguereu a mi. — Aleshores els justos li respondran, dient : — Senyor : ¿quan et vegérem famolenc i per menjar et donàrem? ¿quan mort de set i ·t portàrem per beure? ¿I quan et vegerem malalt o a la presó i ·t visitàrem? — I en resposta el Rei els dirà : —Us dic ben verament: mentres ho féreu amb un d'aquets germans meus el més petit, a mi m'ho féreu. — Aleshores dirà també als de mà esquerra: — Aparteuse de mi, maleïts, cap al foc etern apariat pel diable i els seus angels; perquè vaig tenir fam i no ·m donàreu menjar, set i no ·m donàreu per beure, estant sense aculliment no m'acullíreu; nu, no m'abrigàreu; malalt i a la presó, no ·m vareu visitar. — Aleshores també ells li respondran, dient : — Senyor : ¿quan et vegérem afamat i sedejant, o sense sopluig, o nu, o malalt, o a la presó, i no t'assistírem? — I aleshores els hi respondrà, dient : — Us dic ben verament : cada cop que no ·u

féreu amb un dels més petits, tampoc m'ho féreu a mi. — I aquets aniran a les penes eternes i els justos a la vida eterna. —

El món s'acostava, doncs, a la seva fi, i els terribles prodigis del Apocalipsis no tardarien ni una vida d'homes. Venia un regne espiritual, regne dels Cels, aont els escullits hi menarien una vida eterna, no més diferenta de la vida en aquet món per l'ausencia de tota malaventura. Les paraules fiblaven a través dels nervis fins a la carn i als òssos en un trasbals de tot el ser, i aquella voluntat immortal que resideix en la substancia humana veia realisats els tenebrosos anhels de no morir. Si ni ·ls maleïts moririen! Perquè la mort era un engany dels nostres sentits, d'aont el foc etern, no sent mai comparable al horror de l'aniquilació, devenia la darrera esperança del home. Per tota la primera generació cristiana la certesa de la resurrecció de la carn feia més prosselits que la crucifixió del Fill de Déu.

Aquesta vida, plena de miseries, amb la pompa vana de les terrenes fortunes, no era comparable a la delicia eterna de no morir, assegut a mà dreta del Senyor a l'hora del Judici en la pregona vall de Josafat. De res li servirien al Emperador les seves riqueses de tant curta durada : aviat s'acabaria la poixança del potentat. Tot l'art de la terra, amb les seves estatues i palaus i pintures, quedaria palid i miserable com la llum de la llantia quan surt el Sol amb la seva claredat. Podia afrontarse la mort abans de veure la copa de sang de les victimes sacrificades als déus que no salvaven

de morir : una allau impetuosa arrocegava l'ànima del catecumen que moria serenament reflexada en el dolç esguard i en el somrís dels llavis la delicia de l'entrada en el Paradís.

Tota l'humanitat ha sentit el pas d'aquella força soterrania, comparable al foc que abranla les entranyes de la terra i surt per la boca dels volcans i a l'alenada portentosa que aixeca en l'aire ·ls continents i sepulta la terra sota ·l mar. L'imperi romà, en la construcció del qual s'havien excedit les forces humanes, empedreit en la seva ànima gentil i tallat en la forma de la bellesa pagana, s'esgrunà sota la pressió d'una furiosa esperança en el regne dels cels, com s'esclafa i devé pols impalpable la farina seca en les manetes d'un nen.

Abans de refredarse ·l foc humà de la resurrecció de la carn passaren anys i sigles de desenganys terribles, talment que ·ls seus estratus, en la formació del home d'avui, poden compararse a les capes geologiques que recorden els periodes de la terra. Pro passaren les hecatombes neronianes, passà la destrucció del Temple de Jerusalem, passaren les irrupcions dels barbres, i el món pagà quedà colgat de cendres en orgulloses runes. Després de l'espantosa angoixa del any mil, els pobles occidentals començaren l'obra expiatoria de les creuades i mentrestant el dolç i suau amor de la terra refrescava les ànimes.

Els sigles passaren per damunt d'una humanitat baldada que sentia com si la tornessin a nova vida després d'una letargia somnicosa de la carn. La fi del món

reculava cap a les pregones fondaries dels temps futurs, la resurrecció de la carn anava prenent l'aire d'una representació simbolica, el regne dels cels ja havia arribat d'ençà del sacrifici de Jesús per les ànimes benaventurades, i el Judici final en la pregona vall de Josafat es veia massa lluny per exercir una influencia constant en el cor de l'home.

En els temps d'aquella nova primavera les primeres a deixondirse foren les forces corporals. No hi ha hagut mai una humanitat sensual com aquella ni mai s'ha vist tant sensualment la podridura de la mort, com no s'ha concebut mai la vida d'ultratomba per les imatges d'una tant carnosa realitat. Les delicies terrenes foren assaborides amb la més grossa i bestial luxuria, talment que l'home llec com el relligiós, en els burgs ciutadans com en les masies, en el sigle com en la serena pau dels claustres, experimentà la dolça gaubansa del pecat en els braços de performades i opulentes matrones i en el desori d'una taula proveïda dels menjars truculents que no abastaven a sossegar els torments de la gola.

Semblava com si les primeres concepcions dels homes del Nort es tornessin de carn i òssos o de pedra al arribar al Mitgdia. Un sentit corporal de la realitat i de la vida s'exteriorisava en el món de quimeres de les catedrals gotiques, en les miniatures dels manuscrits i en les pintures del Camp Sant de Pisa. A dins del temple les parets nues i els feixos d'altissimes pilastres es perdien en un ambent de fosquedat per ont hi transitaven en silenci les ombres dels sers vivents. Allí les

dames i ·ls cavallers, com els mercaders i les menestrales, quedaven esvaïts en la multitut d'imatges opaques, presos els sentits en els corals del culte i en el perfum d'encens. Més al defòra les carns morbides i les mirades luxurioses tornaven als homes i a les dònes a una grassa i bestial realitat, i les sensuals quimeres de la llur ànima ·s feien de pedra en les cornises i en els absis, en els peus dels arcs botarells i en les portalades, en els claustres i en les torres i agulles de les catedrals gotiques poblades de gargoles i monstres atormentats, amb les seves goles obertes i l'urpa amenaçadora, uns com serps, altres amb ales i becs esgarrifosos, buida la mirada pel corcó intern de la luxuria, imatge odiosa dels mals esperits i de les ànimes condemnades.

El poble que imaginava les gargoles de les catedrals gotiques creava aquella concepció mitg-eval del ball o de la dança de la Mort que tant havien de tenir en compte en les llurs obres l'Orcagna en el fresc del Camp Sant de Pisa i l'Albert Dürer en la Germania. Casi no hi trobareu en tot el poema una sola visió poderosa de la vida futura, mentres en riquissimes formes literaries ens pinta la recança de l'existencia terrenal i la certesa i podridura de la mort. — Jo soc la Mort certa per totes les criatures. ¿Com ets prou foll de pensar que tu quedaras quan veus els altres com es moren? La corrupció del carboncle o de la pesta poden descompondre impensadament el teu cos vil. —

La forma del poema es variable, i fins el sentit de la dança castellana té més de satira contra ·l viure con-

cupiscent que la dança francesa. En l'escrita pel canciller de París Joannes Climachus parla ·l mestre per dirnos com la Mort es vil i molt odiosa, i posarnos la dança com un mirall que cal tenir a davant per ben finir la nostra vida mortal. En el codic del Escorial comença ·l ball per un parlament de la Mort i un altre del Predicador : — El papa i el rei, el bisbe sagrat i el cardenal, el duc i el comte i l'emperador tastaran la mort dura, d'ont ve ·l sà i bon consell de fer bones obres sense fiarse dels tresors que amb la Mort no hi valen. I la Mort mou la ferestega dança cridant a tots els nascuts del món i ·s comença per dos donzelles que oiran de mala gana la cançó dolorosa. No ·ls hi valdran les flors i les roses, ni l'empolainarse com solien, perquè ara són les esposes de la Mort i no sen poden apartar.

— An elles i a tots cambiaré les gales de la vida per lletjesa, les vestidures per la nuesa tristament avorrida per sempre més; en comptes dels palaus els hi donaré estrets i foscos sepulcres pestilents per dins, i en lloc dels menjars els hi donaré cucs rosegaires que ·ls hi devoraran la carn podrida. —

I en ambdós poemes, d'aquí en avall, la dança segueix amb l'entrada del Pare Sant, del Emperador, del Cardenal, del Rei. La Mort aixaleia la dança tocant la *charambela*, i per cada recança dels vius ella respon amb una crudel falta de tot respecte humà, retreientelshi la llur vanitat i la miseria de les armes i astucies que no han de deslliurarlos de morir. Més en la Dança del codic escurialenc la satira recorda sense pietat les ma-

leses dels poderosos. Al Papa li retreu que ara trobarà la paga de lo que ha fet; al Emperador, els cabals atresorats amb tirania; al Cardenal, que volia trastornar el món per arribar a Papa i esser sobirà, i al Rei, la seva manca de justicia i els robos fets al regne per omplir la seva arca. Més en tots els poemes la Dança es axís mateix una concepció corporal i pestilent de la Mort, com a perdua greujosa de les pompes mundanes, podridura de les apariencies terrenals.

Estavem lluny del regne espiritual que veien immediat les generacions evangeliques i havia deixat de ser efectiva l'amenaça apocaliptica de la fi del món. En aquell temps els martres abandonaven alegrament les delicies terrenals encesos per l'esperança de la beiata i dolça existencia en la pura contemplació del Pare celestial, talment que 'l món, desprès de no ser res per ells, devenia presó insoportable; més ara la grassa humana de la terra havia guanyat l'ànima, les concepcions simboliques prenien formes corporals, les passions devenien monstres, el vici i el pecat es tornaven gargoles de pedra. I aquesta encarnació del món ideal guanya l'intim anhel d'immortalitat i omple l'Infern i el Purgatori de torments corporals, com si les ànimes tinguessin musculs adolorits i passions contrariades i una carn viva per cremar i una força per extenuarse exhausta. La *Comedia* del Dante recull aquesta concepció fondament popular que resolia l'eterna continuació de la vida per l'immortalitat de les formes i de les virtuts i corrupcions de la materia.

V

En els nostres temps de vida forta i resplendenta l'home ·s va curant de la por enguniosa de la mort, caracteristica de les societats degenerades i sense fe. En els millors dies de la Renaixença italiana les ànimes virils obraren ben immortalment amb la plenitut de la noblesa ferma i generosa que revesteix totes les manifestacions de la vida immortal, de lo que jo anomeno la vida austera. I en el dia d'avui són les multituts ciutadanes les que ·s revesteixen d'aquesta gentil magnificencia i afronten victoriosament l'idea de la mort.

No voldria que tu, digne company que m'has seguit fins ara, erressis el camí de l'immortalitat cercant-la en una afirmació doctrinaria de bon seient o en la ronyosa investigació cientifica d'un espiritisme insubstancial. El geste desconcertat del protestari, la seva energia desaforada, el to estrident de la seva veu han donat un aire de superficial solidesa i de tradicional repòs a les doctrines que la marxa ascendent de la ci-

vilisació havia glaçat en el cor del home. Axís, avui es un pecat més essencial contra aquestes doctrines el mancament a les formes establertes que la falta no confessada de la fe en la seva certesa i virtualitat.

Les experiencies de l'espiritisme cientific, la certesa de les quals no afirmo ni nego, no tenen res que veure amb el sentiment humà de l'immortalitat. Suposant que fos certa aqueixa existencia d'ultratomba en un estat de substancia i de forma que arriba a impressionar les plaques fotografiques, a fer moure cadires, a sosllevar taules i a congeminar paraules en la llengua materna, seria per l'humanitat una promesa vergonyosa, una ignominia més de sa miseria corporal, horrible i repugnant condemnació propia per humiliarla i envilirla. En les velles relligions deistes l'altra vida conservava una noble idealitat en la contemplació de la bondat infinida; més ara figureuse la xorca existencia del espectre, sepultat en una mena d'imbecilitat alcoolica, despullat d'aqueixa potencia, dignificadora de la vida, que 'ns permet influir beneficament en la felicitat dels altres homes.

Jo estic en que la vida immortal no ha d'assolirla l'home com a resultat d'una concepció intel·lectual, ni per la seva conformació amb cualsevol doctrina, i que no es altra cosa sinó 'l do natural d'una vida austera, plena de noble valentia i de poderosa idealitat. Els pobles que arribin un dia a realisar aquesta magnifica existencia immortal no tindran segurament per suprema elegancia l'esceptica manifestació, la practica

no sentida d'un vell ritual; més, despullats de tota vana preocupació, irradiaran en tots els actes de la llur existencia l'idealisme esplendid que serà substancia de la seva vida real.

Anaveu una tarda pels afòres de la ciutat amada i entràreu per un camí vell aont hi creixia l'herba, voltat de rustics ammetllers que florien. Un calid sol d'hivern, d'aquest hivern dolç de les nostres riberes, comunicava al vostre cos una alegria inexplicable. I allí, recolzats en el marge, us assentàreu amb l'esposa cansada, mentres el vostre fill feia corrues de pedres murmurant ignocentes paraules. ¿No us en recordeu? Tot el vostre ser s'abandonà a la quieta delicia i el temps passà en el més pur olvit, mentres l'aura sotil sen enduia suaument les balbes fulles de les primeres flors.

Doncs això es la vida immortal. En aquella hora augusta no hi havia en l'horitzó de la vostra ànima cap de les coses que estan destinades a morir. Us movieu per la força del vostre cos, l'esguard us divagava sense aturarse en les imatges contingents, el cor seguia palpitant amb sana bravura, vivieu i ereu feliç. Si alguna vegada s'escriuen els atributs de la vida immortal, ja veureu com concorrien tots en l'hora piadosa d'aquella tarda passada en el camí dels rustics ammetllers.

Donem un pas més endavant. En els pobles de la civilisació occidental i, per demés, entre la gentada de les ciutats, es realisa una marxa impertorbable cap a l'eliminació de la mort per una poderosa armonia de

les forces vitals. Es de la lluita i contradicció entre aquestes forces que neix l'enguniosa consciencia de l'anihilació. En la topada, la que roman vençuda plega les ales amb desmai i s'aconsola amb la crudel esperança de que també l'altra haurà de morir. Més quan l'armonia 's produeix per una gran potencia d'íntima ponderació, la societat humana s'entrega totalment a la contemplació de la propia magnificencia i la mort s'elimina de la realitat com episodi insignificant i fugitiu.

La generalisació de la lluita es una senyal de que la moderna Renaixença s'encamina a la total lliberació humana. En les grans metropolis d'Europa i d'America són pocs els homes que no estiguin en camí de llibertat, i en les hores comunes les multituts comencen a obrar immortalment. I es que mai de la vida, d'ençà que 'l món es món, hi havien hagut a la disposició del home tant prodigioses potestats, talment que 'l domini de la Natura ha imposat el respecte de la dignitat humana. Una ciutat acobla en els seus flancs de mare tal generació que hauria fet abans un gran imperi; l'home governa per un dàctil impuls increibles masses llençades a una carrera furiosa; les ondes eteries i les aigues del mar són missatgeres de la veu humana d'un cap a l'altre de la terra, i axís es pot dir ben verament que la majestat no es avui patrimoni dels rics i dels poderosos, sinó que resplendeix en la santa concepció de la vida del noble dominador de portentoses màquines.

Ja sento als meus contradictors. ¡Oh funest opti-

misme, apariencia enganyosa d'una fatal conformació! ¿No consideres, home frivol, que totes les formes de les coses amades són vanitat, fosca i miserable vanitat? Si com més feliç i esplendida sigui la vida, més cruel per tu serà haverla de deixar. ¿Com goses parlar d'immortalitat? ¿No veus que cada nova ventura fa per tu més terrible la fatalitat de la mort? Aquest anhel que portes de no morir devindrà, en l'apartament de tota esperança relligiosa, ansia punyenta que s'ensorrarà cada dia més en el teu cor.

Si les formes de les coses amades són fosca i miserable vanitat, no es cap desmerit als meus sentits, que no sabrien estimarles d'altra manera. Els meus sentits humans es valen de les formes pel seu repòs : una cara de galtes somrosades, animada per uns ulls blaus coronada per una cabellera rossa, m'atrau amb dolç encant; un coll de dòna jove que porta la testa majestuosament i s'assenta sobre unes espatlles amples i gracioses, els braços de morbida polpa o ·l pit de la dama escotada sota l'enreixat de blanca guipura, són de ben amable contemplació. La sang se m'alegra de mirarlos, i per més que sem esforci l'intel·ligencia a recordarme que tot allò es trista vanitat, els meus sentits humans no ·s pertorben en el seu deleit, potser perquè també ells són cosa vana, com ho són la nostra intel·ligencia i les seves creacions més nobles.

¿Què se men dóna de la fugitiva naturalesa de les formes, si aquesta es la raó de que pugui estimarles el meu cor? ¿Hauré d'avorrirles per una conclusió doc-

trinaria del meu esperit, que les acusa de posseir la virtut humana que me les fa estimar? ¿Com haurien de ser les coses amades perquè no fossin fugitiva vanitat? ¿Es condició de l'home frivol obrar segons la possibilitat de la seva naturalesa real?

Si mentres jo visqui i romanguin despertes en el meu esperit les facultats del enteniment que poden adonarse de l'immortalitat, puc sustràurem a la presencia de la mort, hauré viscut segurament una vida immortal. Perquè no es la cruel certesa de la mort, més dolorosa com més suau es la ventura, lo que pertorba 'l meu anhel d'immortalitat, sinó la contemplació contingent de les formes i de les coses. L'home innoble i covard apartarà del pensament el transit de la mort amb l'urt del criminal que vol colgar la memoria del seu crim; més aixís com la presencia del pecat amarga l'existencia del pecador, la recordança avorrida de la mort extendrà la seva ombra sobre 'ls llocs amats i les coses amades del covard.

L'immortalitat es, doncs, una virtut interna del home que regeix la contemplació de les formes i de les coses, que no obra per voluntari olvit, sinó per natural repulsió de les imatges contingents i que 's deu a una noble integritat de l'ànima humana en una vida forta i sana vigorisada per l'ideal auster.

Hi ha una inclinació ben explicable en els que escriuen llibres sobre la conducta a fixar la seva concepció de l'home perfecte, i una cosa semblant es deurà despendre del meu llibre sobre la santedat. Ara no

més em cal afegir que si pogués existir un home en tal estat de perfecció, encara que subsistís la limitació de la seva vida, estaria segurament posseit de aqueixa virtut interna de l'immortalitat i contemplaria les formes i les coses abstracció feta dels seus atributs contingents. El pensament i fins la presencia de la mort, el transit dolorós de la persona estimada, no farien presa en la seva ànima ni menys la privarien de la seva virtut immortal, perquè naturalment els seus sentits, guiats per la mena de contemplació adquirida, la sostraurien a tota relació contingent amb la força sana del ideal.

Aleshores ¿i bé i què, si morim? Perxò hem omplert el nostre pit de confiada bravura. Queden a resoldre encara ·l sofriment del transit, el dolor corporal, la recança en les delicies perdudes. Pro l'ànima forta ja compta amb el dolor i apuntala les voltes i posa estrebs als murs i fa ferma la casa. El cas es que mentres duri la nostra vida posseim l'interna virtut de l'immortalitat, i quan l'hora ·ns arribi procurem despedirnos dignament per correspondre a la sobirana ventura de la nostra reialesa. Més per afrontar magnanimament la mort no cal rebaixar les generoses delicies de la vida. Beneit aquell que arriba a la més llarga vellesa i va desprenentse lentament de les forces vitals fins a sentir l'ansia malinconica del etern descans i a deixar quietament el món com un llum que s'apaga!

VI

Ara 't convido, dolç company, a divagar una estona sobre algunes causes que 'ns porten la presencia efectiva de la mort i pertorben despietadament el nostre anhel d'immortalitat.

El pensament no porta per sí sol la presencia de la mort. Jo t'asseguro que mai de la vida m'he sentit més després d'ella que en el temps d'escriure aquet llibre. Penso en la mort, pro no la sento : la meva raó analisa les seves contingencies com si 's tractés d'una realitat extranya al meu destí. La nostra maravella quan llegim el dialeg de Plató sobre la mort de Socras ve d'aquell obrar immortal i d'aquell raonament immortal del savi en l'acte mateix de beure la cicuta. El pensament de la mort no arriba a pertorbar l'ecuanimitat de la substancia que en ell actua, i no sembla sinó que entre la seva vida i la nostra s'ha alçat de sobte una muralla i que a darrera d'ella, sense que nosaltres ho sentim, el savi d'Atenes segueix filosofant amb serenitat magnanima.

La presencia de la mort en el nostre esperit ve per un ensolciament interior de les forces vitals i ·s manifesta sempre per una perdua de dignitat i d'hermosura. Aquest home de cara ruïnosa que no sabeu què té i us parla humiliat ben diferent d'abans, està de cos present en la seva propia ànima. La seva mirada es innoble, en tot el seu posat hi trobeu un encongiment i una covardia inexplicables. Per poca cosa cau malalt, les seves empreses no li surten bé i una tristesa sorda i vaga li oprimeix el cor. I tu, mirantlo, et preguntaras : ¿com es que aquest home s'es fet tant lleig?

L'ensolciada pot ser tant general que no quedi a l'ànima ni la més lleu espurna d'immortalitat. Les funcions vitals es compliran en aquest home amb una rigidesa semblant a l'actuació de les lleis de la gravedat, sense aqueixa llum de la consciencia que les aclara amb una resplendor divina. El seu cos tardarà encara molts anys potser a corrompres, més portarà una ànima podrida i pestilent. Encadenat al moment actual, per ell seran els seus actes i els seus amors, i li serà tant impossible remontarse a la més fugitiva trascendencia com si a damunt d'ell hi tingués una montanya. Aixís l'avar estima l'or com lluu, i el toca sensualment amb el deleit de posseirlo i de no apartarsen mai.

La malaltia corporal pot arruïnarnos fins a produir la presencia efectiva de la mort en el nostre esperit, per la debilitació persistent de les forces vitals. No es la temensa infundada de morir, ni l'acció dolorosa del mal, ni la fatalitat d'una vida que ·ns esperi desmaiada i in-

segura lo que ·ns porta la presencia de la mort, perquè pot ser tanta la força espiritual que resisteixi victoriosament totes aquestes invasions de la malaltia. Si elles s'apoderen de la nostra ànima es que l'acció del mal ens ha dut a una debilitat interna i ha deixat obertes les portes del castell. Es més probable que la presencia de la mort es produeixi a les palides hores d'una llarga convalescencia que no quan la febra t'arbora la rosa de les galtes i posa espurnes de batalla en els teus ulls.

Hi ha mals que fan al home una guerra sorda sense apariencia de dolor : en els seus musculs o en les seves entranyes o en la delicada madeixa dels seus nervis un món de sers implacablement encarniçats treballa en la lenta destrucció dels elements vitals. L'organisme del home ·s torna irritable, i, cada dia més sumís a les forces hostils de la Natura, va decandintse fins que en la seva ànima s'hi fan les tenebres de la mort. L'impressió arriba a ser tant real com si una part del home ·s podrís morta entre l'altra carn viva i ·ns fa pensar en l'Ossiris de Sekhem, que mentres alça ·l braç dret en l'actitut del sembrador, té ·l braç esquer entercat i rudimentari enclòs en les apretades benes de la momia.

Guarda la salut com un tresor imponderable, no solament per ser condició de la santedat i una font de les més humanes delicies, sinó també per conservar les forces vitals que mantindran la teva substancia en la plena immortalitat que es originaria virtut de la seva naturalesa. Altrament la teva vida fluirà tenebrosa i

sense ideals, i tindras per consol la furia demoniaca de les teves propies forces en eterna batalla.

L'amor es disposició irresistible del nostre ser, talment que totes les edats del home tenen la més intensa vitalitat en el seu amor. Amant la mare, amant l'esposa, amant els fills, la nostra vida es plena, i la seva naturalesa es immortal. Si es possible viure no vivint, això deu ser quan l'amor ens deixa. Ausencia d'amor seria aleshores ausencia de vida, d'ont tal vegada ve que les persones desenganyades en el seu amor sentin la suau enveja de morir.

La presencia efectiva de la mort no 's produeix en les ànimes exaltades per l'amor triomfant. L'amor de les dònes, l'amor de la patria, l'amor de Déu, donen al ser enamorat, cada amor en diferenta forma, una llei de contemplació que li presenta les coses fugitives com si en elles es transparentés l'eterna substancia. Mentres dura l'amor, l'amant es manifesta desprès de les formes contingents, no perquè hagi variat en el seu esperit la valoració de les coses, sinó perquè 'ls seus sentits no les senten en disposició de valorarles. Ben al contrari, en l'ànima mai amada de Beethoven les miseries humanes arriben a una portentosa ponderació.

Aixís, si vols viure immortalment la vida, dónali al teu cor l'amor que anhela, en lo que seras fidel a la Natura i juntament deixeble d'ella, tant universal en l'estimar. L'home en qui la terra devé conscient dóna amb el seu amor un sentit al amor insensible de les coses, i aqueixa trascendencia en el franc obrar fa de na-

turalesa immortal la nostra vida. Posa tota la sang del teu cor en la batalla i feste un amor digne de la teva noblesa reial. Altrament viuras com un mort i en la teva ànima s'hi feran cucs de podridura.

Figúrat lo que seria ·l teu destí si arribessis a disposar la teva vida talment que en tota la seva durada no·s perdés ni un pensament de la teva energia corporal i espiritual, ni deixés de produirse cap dels efectes que estaven en potencia en el teu ser, com l'arbre amb les branques, les fulles, les flors i els fruits estaven en la primera llevor. Una vegada t'hagis figurat lo que seria aixís el teu destí, pensa en lo que realment serà, vista la miseria de les teves accions i la peresa, la covardia i la falta d'ideal en el teu obrar. Doncs, lo que va del un destí al altre representa la part de la mort en la teva existencia.

Les nobles accions que eren en tu i quedaren en l'ombra del no ser, els mals passos que podries adreçar i has deixat desviarse despietadament, vetaquí ·l delme que pagues a la mort mentres vius, i lo que t'amargarà amb implacable recança les darreres hores de la teva vida. Ja veus si es gran la teva potestat que sols de tu depèn allargar o escursar, fruir del tot o no fruir, aqueix tresor d'immortalitat que fou posat en les hores del teu destí.

La mentida tant se val com la presencia de la mort en el nostre esperit. L'home que ment se sostrau a la veritable delicia de l'existencia i deixa en el seu lloc una ombra vana. Si jo obro immortalment podrà ser vanitat de vanitats la meva vida, més per mi serà una ple-

na realitat de realitats. Ara, si jo mento, la sola cosa real es la meva mentida. ¡Cego de mi que hauré teixit una mortalla, per hermosa que sigui, i, envolcat amb ella, divagaré en les ombres! Mostra ·l teu pit i la teva ànima a la virtut i totes les teves hores seran per tu.

La mentida en totes les seves formes i graus, tant si es de paraula, com si es d'obra, com si es d'intenció, fa malaventurada l'existencia, per tant que l'amarga amb la presencia de la mort. Una paraula mentidera deixarà sempre en l'ànima com una estela del seu no ser. L'intenció mentidera podreix els fruits de la veritat. L'obra mentidera fa que la meva vida no corri per mi.

Mireus el malaventurat que va pendre una dòna sense estimarla. Potser amb els diners d'ella s'haurà fet un sepulcre de vana pompa per la seva existencia. Cada acte seu es una nova mentida : mentida ·ls seus petons, mentida ·ls seus fills. Ell també, com els altres, hauria assaborit les hores d'íntima tendresa; també li hauria plagut, al tornar a casa afadigat de la batalla, escoltar calmoses paraules d'amor. Més el seu cor viurà en perpetua anyorança i a davant dels altres el rosegarà ·l remordiment del seu vil engany. ¡Quants n'hi ha axís que van pel món carregats amb la seva còrpora a coll, sense un alè de vida!

Hi ha cucs de la terra que no poden afrontar la veritat, com si al mirarla ·s trobessin de fit a fit amb la roenta roda del Sol. Són ànimes privades de la dignitat humana, que menten per demorar en el seu neguit, com

si fos el repòs de la seva existencia. S'arroceguen per terra sense condicia, amb moviments inutils, paraules inutils, intencions inutils; victimes eternes de la casualitat, incapaces de cap noble aventura, extranyes a la vida real, passen el temps cercant l'explicació del seu fracas amb l'intrincable i xorc raonar de la seva ànima.

La covardia es una altra ficció fosca de la mort. Heus aquí la Natura que presenta al home ·ls seus fruits saborosos que semblen creats pel seu deleit carnal i espiritual; heus aquí la societat humana que ·l posa en camí de les accions més nobles i li ofereix el llorer de la gloria; heus aquí la dòna hermosa que passa i se li entrega en la clara i dolça mirada dels seus ulls; més el covard no gosa i les hores passen vanament i les accions no actuades deixen escolarse buit el seu destí.

El covard es com aqueixes plantes clafertes de fulles que no ·u arriben a ser i ·s queden espines. I, encara, de vegades, la planta posa tota la seva heroicitat en una flor bella, d'ont li ve que moltes de les seves fulles demorin púes sense sava. Pro l'home covard es una planta que no més fa espines sense flor i viu en la perpetua recança de les passades hores no viscudes. Si ·t brinda amor la dòna, gosa pendrela en els teus braços; no perdonis els fruits de la Natura; quan la societat humana t'ofereixi ·l llorer de la gloria, recull tota la bravura del teu cor i prenlo d'una revolada.

Aquí tens, dolç company, com els homes no vivim totes les hores de la nostra vida i com provoquem, per la nostra malaventura massa sovint, la presencia efec-

tiva de la mort en el nostre esperit. Molts dels que no poden aconsolarse de la curta durada de l'existencia humana no 's cuiden de viure la vida que sels hi dóna, sense compendre que no tindrien prous anhels per omplir tota una eternitat. No hi ha res en el món a fòra del poder del món, i es més potenta la nostra substancia que totes les creacions de la fantasia.

Si omplim constantment de realitats totes les potencies de la nostra vida no hi deixarem clarianes per ont traspui l'idea de la mort, i aixís no sols arribarem sense greu recança a l'hora dels darrers sospirs, sinó que mentres resti clara la nostra conciencia divagarem per entre delicies immortals.

VII

Ara que ·l nostre esperit ha passat per la preparació del darrer llibre, parlarem serenament de la mort austera. Podria pensarse erradament que les meves idees sobre la substancia humana i el concepte de l'immortalitat em portarien a foragitar del pensament el fet inevitable de la mort com un fenomen natural de trascendencia ben relativa.

Axís com la presencia efectiva de la mort es una limitació de l'immortalitat humana, l'esforç per olvidar el pensament de la mort contribuiria a fer innoble i ruí la nostra vida. Fíxathi bé, ànima meva, en lo que es la mort, en la terrible importancia de la mort : per ella s'acaben totes les relacions que ·l teu pensament d'home es capaç de pensar i ·s trenca la cadena dels sentiments que tu estas en disposició de sentir.

Els homes han inventat dolços enganys per ajudarnos a concebir la mort com una lliberació : els teolegs han presentat com materia de fè la realitat d'una vida

futura, per ont la mort no seria sinó un traspas d'aquesta vida terrenal a l'altra vida ultraterrena. Més jo no compto amb les forces constructives dels teolegs i ·m limito a mesurar amb mesures extrictament humanes. La meva experiencia, obrant sobre ·l patrimoni comú de tots els homes, em permet esperar que ·l meu cos devindrà pols després de mort; pro ni en la mecanica del coneixement ni en el portentós diposit de la ciencia hi trobo res positiu que m'orienti respecte a lo que serà ·l meu esperit després que s'acabi l'unica vida que puc imaginarme amb l'instrument de la meva imaginació.

L'ordre de relacions corporals i espirituals que comprenem en el concepte de vida humana, tal com en la nostra experiencia la podem entendre, té, doncs, un començament en la naixença i un acabament en la mort. Res de lo que aprenem amb els nostres sentits ve a variar el concepte de la vida, i quan algú vol representarsela eterna la nodreix d'atributs essencialment propis de la nostra limitació. I es que en la nostra ànima no hi cab altra concepció de la vida que la realment viscuda per nosaltres, talment que l'imaginada com a eterna o bé es una trista negació, o bé es substancialment identica a la que vivim. Aixís el ser finit no pot tenir idea de lo infinit, perquè essent com es l'ideació un modo circumstancial del ser, en quan el ser tingués idea de lo infinit passaria per un modo infinit, per devenir finit altra vegada al acabarse l'ideació.

Si després de la vida present hi ha una altra vida, no es cosa que ·s pugui afirmar ni negar en el camp clos

de les concepcions i experiencies humanes, perquè tant al afirmarho com al negarho s'hauria de fer ús d'una potencia o calitat d'ideació humanament inconcebibibles. I com a l'afirmació cartesiana *penso i per tant existeixo* hi correspon la negació *no existeix per mi lo que no puc concebir*, d'aquí ve que la mort sigui ·l terme humanament real de la vida, per tant que, no essent possible pensarne una altra, per nosaltres això es com dir que no n'hi ha cap més.

Com a homes de seny i de virtut, hem de considerar la mort com la fi de la nostra existencia, sense enganyarnos ni distreurens. Més si, axís mirada, la mort es causa d'un terrible dolor, no trobarem millor noblesa per la nostra vida que la de sobreposarnos dignament a tant greu dolor. Heus aquí ·l millor premi de la virtut que fortifica al home contra ·l dolor de la mort. I heus aquí també lo que jo anomeno mort austera : la d'aquell home que no tem, i, fortificat interiorment per la pràctica de les virtuts humanes, sosté la dignitat de la vida fins al darrer sospir.

¿No ·l veieu l'home auster que tot ell es veritat, com viu i com es mor amb ferma noblesa? Per ell totes les coses tenen un sentit i tots els moviments un intim anhel. En cada acte del home hi veu una significació, d'ont li ve una tant extraordinaria multiplicació de les forces vitals que excedeix el limit de les aspiracions humanes. Jo no sé com fer entendre prou clar el meu pensament. Els homes han creat, han format entre tots un tresor d'anhels que constitueix el maxim

contingut de l'existencia i amb ell omplen la seva concepció de l'immortalitat. Un cop exhaust aquell tresor, la vida immortal devindria relació sense sentit, per tant que no·s comprèn humanament la persistencia de lo que ja ha finit. Axís, per omplir una eternitat, caldria la successió indefinida de moltes vides immortals. Acabada una en començaria una altra i totes elles apurarien cada una de per sí aquet mateix contingut de l'existencia de que omplim la nostra imaginaria i vana immortalitat.

I jo dic que en la vida del home auster totes les coses tenen un sentit, i tots els moviments un intim anhel, perquè essent tota ella una pura veritat, no hi ha energies perdudes en la seva acció, ni hores en vaga, ni aqueixa funesta sòn o borniassa que·ns adorm l'esperit. D'aquí ve que en ell es multipliquin imponderablement les potencies posades a la comuna disposició dels homes, i aixís es com en la seva marxa per la clara ruta del propi destí compta a cualsevol hora amb forces vitals superiors a lo que pel moment constitueix el maxim contingut de l'existencia humana. Heus aquí lo que en el varó recte i pur sosté la dignitat de la vida, aqueix excedent que irradía com una resplendor de la seva ànima i el sostrau a la por de la mort, de la mateixa manera que no la temeriem nosaltres si arribessim a realisar en el curs de la nostra existencia ·l món de relacions de que nodrim el concepte humà de l'immortalitat.

Hi ha com una ambició de viure que es gran i admirable en la joventut, poderosa i ampla en la maduresa,

i que minva tant com un es fa vell, fins que a les darreries de la decrepitut ve a ser tant migrada que cabria en una sola de les passades hores d'amor. Perxò quan un es jove i sent venir la mort la troba més amarga i tragica que un vell, no pel temps promès que se li escursa de vida, sinó per la perdua d'una ambició més gran i admirable que la del vell. ¿Com ho diria per deixar ben aclarit aquet pensament?

Si ·l jove que està a punt de morir pogués allargar la seva vida a la més extrema vellesa, es segur que convertiria en tresor de la propia experiencia moltes de les esperances que tant greu li sab de no poder realisar. Més aquet tresor d'experiencies viscudes no representa la diferencia que va de l'ambició de viure en el jove a l'ambició de viure en el vell. Fins es possible que l'home arribi a una edat decrepita sense conèixer l'amor de la dòna ni ·l dels seus fills, sense gaudir mai el benestar que li dóna la riquesa, sense satisfer gens la passió de la gloria, ni provar cap de les més pures delicies terrenals. Pro perxò la seva ambició de viure serà la d'un vell, i, enfront de la mort, no sentirà la greu recança de les somiades i no realisades ventures.

La fosca basarda de la mort està, doncs, més aviat en relació amb la nostra potencia per actuar les passions de la vida que amb la magnitut de l'obra realisada i fins que amb la bona ventura dels seus fruits. Jo temo la mort amb tota la força dels meus trentaset anys, com el vell la tem amb la balba energia de les seves mans

tremoloses, del seu cor insegur i de la seva intel·ligencia exhausta.

Si tots morissim de vellesa, l'especie humana perdria una gran part del seu afany per l'immortalitat. Penseu en la mort d'algun gran home que hagi arribat a una extrema senectut. Aquell foc diví de l'adolescencia, aquella força trasbalsadora de la joventut, aquella voluntat creadora dels anys madurs, s'havien esvait ja feia temps, deixant el rossec esblaimat d'una romantica memoria. L'ànima no feia noves il·lusions, ni ·l cor anhelava noves empreses. Una mica de sol pels pobres membres frets, i una mica d'amor de la mainada: heus aquí tota l'ambició del jaio gloriós. ¿No recordeu aquelles paraules que ·s llegeixen en el llibre dels Reis? Com que ·l rei David era ja vell, el cobrien tot de vestits, pro no s'escalfava. Perxò ·ls servus digueren: — Cerqueuli al meu senyor rei una moça verge perquè s'estigui a davant del rei i l'abrigui i dormi al seu costat i escalfarà al meu senyor rei. — I cercaren una noia hermosa per tot el terme d'Israel i trobaren a Abisag Sunamita, i la portaren al rei. I la noia era hermosa, que escalfava ·l rei i el servia; més el rei no la conegué jamai.

L'existencia espiritual s'aprima i ·s desfulla ·l cor, les cames flaquejen per caminar i el cos no vol viandes saboroses, ni ·s daleix pel descans del llit. Les alegries i les penes són suaus i una boira finissima va cobrint les coses i les ànimes mentres l'eco del món s'allunya lentament. Si les obres acabades són grans, l'ombra

del Faust o la candida mirada de Beatriu, o l'alè de la patria renaixenta sen emporten els tèls del remordiment. ¿Què hi fa que ·l braç no pugui moure l'espasa? ¿Què hi fa que la ploma no trobi les antigues paraules de vida feconda, si elles, les filles amades, us enronden el llit?

Jo he sentit a la gent del poble lloar la mort d'un home que havia mort de vellesa : — Quina mort més dolça! deien. S'ha acabat com un llum que s'apaga. — En la cara ablanida, sense cap rastre de dolor, s'hi va dibuixar un lleu somrís. I, després de moure la vidriosa mirada per la darrera experiencia del món, se li girà ·l coll quietament.

Tente fort, cor jove del meu pit. Si quan estic malalt temo la mort amb la covardia de les hores perdudes, de les males mirades, de les paraules mentideres, dels passos mal donats, tente fort, cor jove del meu pit. Caminem valerosament cap a la santedat, cuidem la portentosa maravella del nostre cos i glatim sempre per una més alta idealitat. Que les nostres accions siguin intenses i poderoses fins a deixar exhauste ·l tresor de l'existencia humana. I aixís, no olvidant mai que hem de morir, ferem recular l'imatge de la mort, i quan ens arribi la nostra hora la mirarem de fit a fit amb tranquila bravura. Perquè totes les potencies vitals s'avergonyeixen de la nostra por de la mort.

Benaventurat el que arriba a una llarga vellesa i sent com el cos li demana l'etern repòs. Quan vulguis, amic meu, manifestar els millors sentiments per la persona estimada, desitjali una llarga vellesa. Pro també

desítjali una existencia plena d'obres poderoses i de pregon sentit. I en quan a tu, escolta aquesta veu de bondat que surt de dintre del teu cor i que mai enganya, perquè les teves obres vibraran a dintre de tu i en l'eco de la llur vibració hi sentiras el judici final de la teva vida.

VIII

Al començar a escriure una obra sobre la vida austera 'm proposava fer un exemplari de les més sanes costums, posant tota la meva experiencia de la vida al servei d'una investigació absolutament empirica sobre la conducta humana. Aquesta obra, començada en una crisi de pietat filial, havia d'acabarse amb una relació de la mort del meu pare.

Algunes especulacions encaminades a deduir d'una llei de rectitut que sentia viva en el meu cor un contingut espiritual per la meva vida sense separarme del metode francament empiric, m'han allunyat del senzillissim llibre d'exemples per la meva edificació moral i la dels que 'm llegeixen. Ara no 's trobarà prou justificada la relació que jo mateix m'havia promès, pro si no hi posava aquest exemple 'm semblaria que manca en el llibre la plana de més sentida austeritat.

He tractat de treballar sempre sobre materies vives i no m'he desprès mai, en el curs de la meva investi-

gació, de les virtuts que concorren en les més complexes manifestacions espirituals del home. I en això m'he apartat en plena consciencia de les construccions cientifiques, en que fins el contrari més enterc del realisme s'esforça en prescindir de tot lo que roman en el subjecte a fòra de les facultats intelectives. Voluntariament he deixat que l'amor, l'entusiasme, la repulsió, l'odi, el terror, l'esperança i tots els mobils i passions del home entressin a gratcient en la concepció i en l'execució del llibre, per tant que fos obra viventa i encomanadiça. I heus aquí com encara li escaurà per coronament una descripció piadosa i senzilla, si al evocarse tant trista memoria no 'ns manca la fortalesa del sentiment, en perjudici de la digna i noble continencia del ser ple de joventut i de vida.

L'existencia del pare havia sigut llarga, humil i treballosa. El seu caracter era d'una energia segura en el limitat horitzó d'una intel·ligencia poc conreuada. Desde ben jove havia estat a casa seva la voluntat emprenedora i se li confiava l'empresa d'anar pels pobles a vendre 'l guix en llargues caminades amb el burro i la mula, de bella nit. Això consolidà 'l seu poder de defensarse, i jo recordo tres o quatre passos de la seva vida en que havia manifestat la seva irritació enfront d'una injusta demanda amb una actitut verament terrible.

En la pedrera de la seva ànima hi devia haver una forta i casi bé inconscient relligiositat. Fins a darrera hora va enrecordarse d'algunes definicions del catecisme apreses a l'iglesia del seu poble. Més ell no prac-

ticava ·ls sagraments ni oïa missa, ni tenia fe amb els capellans, ni ·s formava idea clara dels dogmes primordials de la relligió catolica. Un dia, en confiat misteri, va dirme que, per ell, Déu era ·l Sol. Pro posava una fe energica i profonda en els signes que arribava a concebir, com continents d'un obscur prestigi o força divina. Quan veia un home pres del mal de Sant Pau, li deia a l'orella una extranya oració que començava aixís: *Cristu es nat, Cristu es mort, Cristu es resucitat*... I era de veure la furiosa mirada dels seus ulls per convences de que ·l malalt goriria.

El pare confiava viure molts anys, i això influïa intimament en la disposició de la seva existencia. Quan sentia a dir que un home havia mort a seixanta anys, el planyia d'haver mort *tant jove*. Per les seves empreses comptava ·l temps ben llarg, i, no essent peresós, solia demorar les accions decisives, si bé quan ja estava decidit o quan se li movia la dignitat o ·s tractava d'estemordirlo era resolt i rapid en l'acció com una centella. Aquesta confiança en una llarga vellesa ·l feia gelosament previsor i donava una noble continencia a la seva vida, despresa de la corba humiltat que caracterisa als vençuts.

Les notes més vives de la seva ànima eren la rudesa i l'austeritat. L'odi i l'amor brollaven ingenuament del seu pit sense ombrejarse ni enternirse amb la covarda excusa, ni ·l fingiment traidor, ni les manyagues flonges, ni l'impur sensualisme. Potser no feia petons a la filla que se li morí a tres anys, pro va sentir

tan profondament la seva mort que, quaranta anys després, encara no ·n parlava mai que no li espurnessin els ulls. D'ell en guardo l'austera concepció de la vida, com de la mare ·m ve la poesia del meu cor, tant que, si alguna vegada sentís flaquejar els rectes sentiments que fan la roca del meu caracter, la seva imposanta i adorada memoria ·m tornaria a portar al camí de l'humana virtut.

Doncs era vell de més de setanta anys i encara s'enginyava en feines humils per apilar un nou tresor. El poderós sentiment de la vida patriarcal acabada en la familia-soca no declinà fins al vèurem a mi com aixecava la nova casa independent. Ell, que també l'havia abandonada, l'antiga llar dels avis, no podia sofrir que parés una altra taula per la meva esposa i pels meus fills. Alguna corda devia trencarse en l'arpa del seu cor, i en els ulls se li vegé una amarga malinconia.

La seva fortalesa ja feia temps que declinava rapidament, quan al llevarse un dematí s'adonà de que la llengua se li emborbollava en la boca i de que tot un costat del seu cos se li baldava. Per més d'un any la feridura ·l va anar atuint contra la seva indomable voluntat de durar, i en aquet temps el seu caracter energic s'arborava en furies vessaniques que li feien cercar una vella espasa perquè l'ajudés en les seves imaginaries empreses de justicia. No era que perdés mai l'enteniment : s'irritava contra les coses i les persones que s'escapaven del seu imperi.

De tant en tant resava en les hores de silenci i de

soledat, resava amb veu fosca, i li plavia sentirse a soles en el seu rés. Mentres estava així no s'adonava de nosaltres, que mai li haviem sentit aquella veu, fixa la mirada en alguna mena d'imatge interior, violentant la llengua que no li seguia ·l seu intent, posant tots els sentits en l'intensitat de la pregaria. Jo no sé dirvosho altrament sinó que feia basarda sentir aquella fosca remor aixecarse poderosa en el recó més apartat de la casa.

¿Com era que aquell home resés així? Ell que no podia veure als capellans, que no posava interès en les cerimonies del culte, que passava anys i anys sense exteriorisar cap mena de sentiment relligiós, ¿de què li venia aquella profonda voluntat d'escoltarse la veu en el seu rés? En la seva cara no s'hi veia ni l'ombra d'un penediment i en les paraules que li enteniem no s'hi veia ni ·l més lleu proposit d'un cambi de pensar. Ben segur que per ell no havia cambiat en res el sentiment auster de la seva vida : cada hora té la seva acció, i la seva acció de resar no era diferenta de les altres, ni rajava d'una font més pura, sinó de l'unica i inestroncable font del ser que ara s'en anava en oracions com altre temps s'escolava en cants de joventut i en paraules d'amor.

Les furies vesaniques minvaven i un remolliment sentimental s'ensenyoria del seu cor, que fins aleshores havia guardat sota una cuiraça ferestega i dura ·l tresor de les seves més pures tendreses. A cada punt plorava desconsoladament, tant d'alegria com de tristesa,

enternintse de la propia malaventura i usant de les llagrimes com a darreres armes conservades al servei de la voluntat.

Jo he conegut homes i dònes que en la flor de la joventut tenien l'ànima corcada de suicides anhels. Tot lo que podia aviciar, pervertir o corrompre trobava en ells una vocació nativa. El menjar que més els plavia era ·l que ·ls hi feia més mal, l'habit que seguien amb més amor era ·l que minvava més la fè en la propia virtut. Eren els eterns adoradors del mal, els que sospiren per tot lo que la naturalesa no pot fer sense destruirse, els que passen les hores abocats al cingle de la mort i senten el vertig de les accions refinades i impures.

I es això lo que trobo més admirable en la vida humil del meu pare. En la seva senzilla mentalitat no hi entrava res que fos contrari a l'existencia, i en la moral austera del seu cor no tenien el més lleu prestigi ·ls anhels suicides ni ·l renunciament quietista. Malalt de feridura, baldat de cames i de braços, reduit a no poderse valdre de la llengua i a malfiarse dels sentits, encara batallava per curarse i ·s guardava de ferse mal i movia l'esguard amb energia dominadora i s'esforçava per influir vagament en l'existencia de la seva esposa i dels seus fills.

Heus aquí per què m'he decidit a parlar de la seva mort en aquet llibre de la mort austera. Jo voldria arribar a despullarme de tota influencia familiar i sentimental amb l'intent de pendre exemple de la dignitat

que posà en el sosteniment de la vida sobre la massa moridora del seu cos. Per més d'un any durà aquell pernabatre, aquell panteig de lluita fosca i tragica sense un respir contra la mort, sense donarse per vençut, com el gladiador ferit sobre l'arena que ni s'entrega ni alça un clam de pietat.

La darrera nit que va tenir esma de cridarnos jo estava allí aprop d'ell, quan la malaltia traidora li degué donar una burxada mortal. Sem va arrapar a les espatlles perquè ·l baixés del llit, com si volgués fugir. A cada minut cambiava d'intent, sense saber prou bé lo que demanava, amb una inquietut i un tremolor frenetics. En la seva cara l'espant no hi deixava acabar el plor. Els musculs s'arrugaven per plorar, pro en els ulls el terror feia recular les llagrimes. El pols li anava a salts i s'escorria, i en el rapid intent de l'acció inconstant i desesperada s'hi veia com l'expressió d'un tenebrós instint de que era proxim el transit fatal. Quan vingueren la mare i el germà va semblar que les darreres forces l'abandonessin i, ja sense una mirada d'amor, vam entendre que ·s posava a resar :

Santa Maria, Mare de Déu... ara i en l'hora de la nostra mort...

La lluita s'havia acabat. L'home ·s disposava a presentarse a davant d'aquell ideal diví tant pregon i cordial que persistia quan ja s'havia perdut en l'ànima la memoria de tots els terrenals amors... *Santa Maria, Mare de Déu...* Dos dies i dos nits li va durar aquella terrible agonia del seu rés, amb la mirada fixa i vidrio-

sa, sense conèixer a ningú. Al principi s'incorporava a sobre ·l llit i la veu borbollosa s'entenia. Era una veu ronca i tragica, inalterable i dura que ressonava com una martellada de la fatalitat.

Més tard les paraules devingueren confoses i a la primera nit després no més s'entenien per l'accent. Pro encara l'oració rajava sencera, com ordre d'un esperit que no més hi quedava per allò en la carn moribonda, d'ont tot rastre d'altra vida moral havia desaparegut. Quan el cridavem encara movia l'esguard cap a nosaltres, pro sense cap senyal d'intel·ligencia o d'amor. No més el rés, amb aquella *Santa Maria* i aquell *Déu*, quedaren breus moments com a forces vitals en la seva ànima, quan l'imatge de l'esposa i dels fills havien deixat de serhi una santa memoria.

Al endemà la màquina del cos, disposada potser per una llarga vellesa, seguia batallant, més el seu panteig no s'assemblava a lo que nosaltres entenem per la vida humana. Els ulls se li havien aclucat, els musculs de la cara s'aplanaven damunt dels òssos flonjament i els llavis s'avançaven en imperiosa i extranya actitut. El cap i els braços i les cames executaven de tant en tant moviments automatics sense cap raó ni intent espiritual. Un gran nombre de funcions propies dels organismes vius seguien realisantse en la carn freda d'aquell ser que havia sigut el meu pare.

Heus aquí ·l darrer exemple d'una vida forta i austera, passada en presencia d'un ideal intern, senzillissima fè d'un cor humil que perdurava quan les ultimes

forces corporals es perdien en les profonditats de la carn. Perquè nosaltres, que ploravem al entorn del seu llit, vèiem com movia ·ls llavis amb intent de resar i sentiem l'inarticulada remor a que ·s reduïa la veu que per tants anys havia ressonat venerable en el nostre cor.

Una suor freda se li feia en la cara, i la ranera del seu pit ens mostrava les darreres angoixes. Ja no li donavem remei : no més li remullavem els llavis amb el cordial dels moribons, i encara per ultima vegada una mueca de la boca i una lleu remor ens varen fer entendre que resava

.....a l'hora de la mort.....

Llagrimes meves, dolces llagrimes, deixeumho dir. Aparteuse piadosament, tendrissimes memories de com donàrem esplai al nostre dolor, quan, voltat dels que més l'estimavem, ens va enviar el seu darrer sospir. Com si provés una amarga beguda, la boca se li obrí esgarrifosament i ·l coll se li ensorrà cap a dins del pit. Llagrimes meves, dolces llagrimes, deixeume contar la noblesa de la seva mort, com si parlés de la mort d'un extrany, i no traïu la pietat filial perquè no ·n perdi valor l'alt exemple de ferma austeritat que ofereixo als homes pel seu consol.

Aquí ·l teniu l'honest i noble morir. L'idea de l'immortalitat no era en el meu pare una relació llogica del pensament, una categoria intel·lectual que pogués deduirse de cualsevol sistema filosofic o relligiós, sinó un atri-

but vital de la propia substancia, com ho es el perfum de les roses vives dels nostres jardins. D'aquí venia la terrible fidelitat del seu rés, aquell titol d'espiritual noblesa que no l'abandonà mai, aquella tragica invocació a la Divinitat perquè ·l tingués en compte a l'hora de la mort.

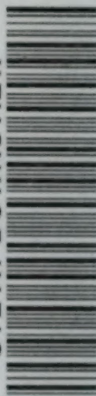
A l'hora de la mort que no es per morir, transit obscur i indefinible que en la seva ànima senzilla devia presentarse com inevitable traspas en que la *Santa Maria, Mare de Déu*, li podia servir d'ajuda, no per estalviarli ·l dolor que ja no sentia, sinó per aquella cosa que havia de venir després de la mort al començar l'inconcebible immortalitat. I ara comprenc la fortalesa de la seva virtut, aquella austera i grave concepció de la vida, tan dolçament amarada del ideal que fou ben verament consubstancial amb ella i ·l deslliurà de la presencia efectiva de la mort fins a l'hora del darrer sospir.

El llibre s'ha acabat. Si en aquestes planes hi trobes, dolç company, l'impressió de sentiments massa intims, olvidales i perdonales. Jo no he volgut parlarte de fórmules abstractes, concebudes amb l'ambició d'investigar la veritat cientifica. Pensant no més que ets un home com jo, que tens una intel·ligencia per pensar i un cor per sentir, t'he parlat cordialment amb totes les potencies de la meva ànima, i em tindré per ditxós si al acabar el meu llibre ·t sents més segur en la teva bondat o has aclarat, encara que sigui amb la més lleu claror, la ruta abans tenebrosa del teu destí.

INDEX

DEL AUTOR

Les presons imaginaries.

UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 10 13 06 15 002 1